

دیوانی صافی

کاک مصطفی کوری کاک عبداللہی شیرانی

لیکۆلینہ وەو ساغکردنە وەہی

بەھدی بەلا مصطفی شیرانی

کوردستان - ھەولێر

ز ۲۰۰۴

دیوانی صافی

کاک مصطفیٰ کوڑی کاک عبداللہی شیرانی

لیکۆلینہ و ہو ساغر دینہ و ہوی

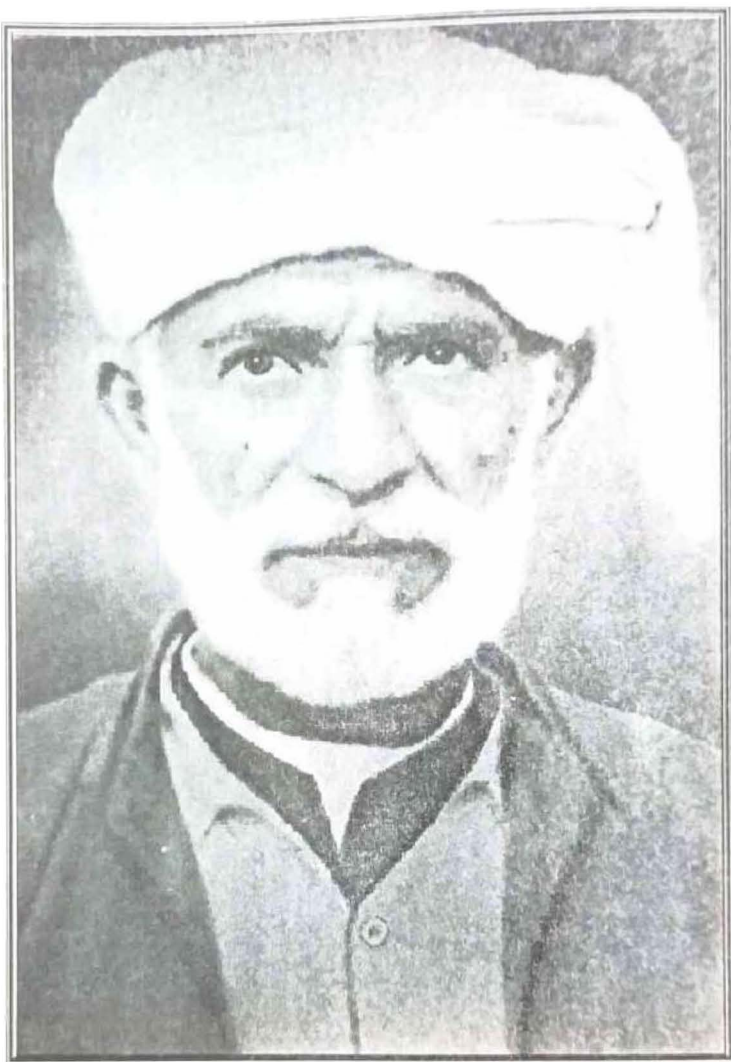
محمدی بہا مصطفیٰ شیرانی

لہسر نوزکی ناخیر شیخ جمال چاپکراہ

کور دستان ہولیر

ز ۲۰۰۴

- ناوی کتیب: دیوانی صافی
 - ساغکردنه وه و لیکۆئینه وه و سه ره رشتی چاپ: محهمه دی مه لامسته فا هیرانی
 - پیتچنین: لوقمان قادر رواندزی و هونه ر شینخ که مال هیرانی
 - هه له چنی و نه خشه سازی و هونه ر کاری: سهید لاسارام
 - له کۆمپووته ری لقی هه ولیری به کیتی نووسه رانی کورد
 - خوشنووسی بهرگ : محمد زاده
 - تیراژ: (۲۰۰۰) دانه
 - چاپ: چاپخانه ی وه زاره تی پهروه رده / هه ولیر
 - ژماره ی سپاردن له کتیبخانه ی بهرپنوه به رایه تی گشتی روشنبیری و هونه ر (۳۴)
- سالی ۲۰۰۴ / هه ولیر.

خۆی کوردی یه سافای له هه‌وای عیشقی توو نیستی
کوردی و عه‌رده‌بی و فارسی و تورکی بووه نه‌شکار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناوه روؤکی دیوانی صافی

لاپه پره	بابه ت	ژماره
۱۱	ژبان و به سهرهاتی صافی	۱-
۱۷	صافی و نازناوی (کاک)	۲-
۱۹	جوانی هیران	۳-
۲۱	هیران و صافی	۴-
۲۳	خوتندن و مه دره سهی هیران له سه ره ده می صافیدا	۵-
۲۷	مه جلیسی صافی و گه شته کانی	۶-
۳۰	دۆست و ناسیاوانی صافی	۷-
۳۴	صافی و که و	۸-
۳۷	ده ننگ خوش و گۆینده کانی صافی	۹-
۴۲	کوچی دوایی صافی	۱۰-
۴۹	هۆی هه لیزاردنی نهم دیوانه	۱۱-
۵۷	جۆزی نوسخه ده ستنوو سه کان	۱۲-
۶۹	ره مزى ده ستنوو سه کان	۱۳-
۷۰	جیاوازی نیوان ده ستنوو سه کان و چاپه کان	۱۴-
۷۳	سه رنجیتک	۱۵-
۸۱	وته به کی پتویست	۱۶-
۸۲	بابه ته کانی شیعرى صافی	۱۷-
۸۲	شیعرى نایینی و سۆفیگه ری	۱۸-
۸۷	دلداری و جوانی سروشت	۱۹-
۸۹	باسی ده ننگ و ناواز	۲۰-
۹۵	مه ی و باده	۲۱-

۹۷	۲۲	حکمت و فلسفه
۹۹	۲۳	شعری شهکوا (گلهیی)
۱۰۰	۲۴	باسی مه‌زنان و ناوداران
۱۰۴	۲۵	وشه‌ی ناوچه‌یی (محلّی) له نیتو شیعه‌کانی صافی دا
۱۱۰	۲۶	وشه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی له نیتو شیعه‌ کوردییه‌کانی صافی.....
۱۱۸	۲۷	ره‌نگدانه‌وه‌ی شیعی شاعیران له نیتو به‌ره‌می صافی دا.....
۱۳۰	۲۸	ره‌گه‌زدۆزی (الجناس) له شیعی صافی دا.....
۱۳۲	۲۹	(طباق) (دژیه‌ک) له شیعی صافی دا
۱۳۹	۳۰	بمشی کوردی له شیعه‌کانی صافی.....
۳۲۱	۳۱	بمشی فارسی.....
۵۰۹	۳۲	بمشی تورکی.....
۵۲۹	۳۳	پاشبه‌ند.....
۵۶۰	۳۴	دوا و ته.....
۵۶۳	۳۵	به‌لنگه‌نامه‌و و تنه.....
۵۷۵	۳۶	سه‌رچاوه‌کان.....
۵۸۳	۳۷	پیرستی پارچه شیعه‌کانی دیوانی صافی.....
۵۹۶	۳۸	پیرستی نایه‌ته‌کان.....
۵۹۷	۳۹	پیرستی ناوه‌کان.....
۶۰۶	۴۰	پیرستی شوینه‌کان.....

* * *

نهو نهشکوه ته تاييه ته به لي شاردنه وهی گهوره پساوانی نهو بنه ماله به له پوستانشینان.

(صافی) له سالی ۱۸۷۳ز، له گوندی هیران^(۳)، چاوی به دیمه نی جوان و رازوهی خوشناوه تی هه لیئاوه. نهو نووسهر و لیوه کوتلانهی له ماوهی نه چاره گه سه ددیه له سه رژیان و بهره می (صافی) نووسین و لیکنژینه وه بین کردووه به زوری، سالی ۱۸۷۳ز به میژووی له دایک بوونس (صافی) ده زانن^(۴).

(صافی) سه ره تای خوتندنی نایینی لای کاک عه ولای باوکی ده ست پیکردووه، له پاشان که پلهی خوتندنی به رز بوتوه وه له زور جیگا فه قیاتی

له شیعی (ثانی):

ده خیل ساهی ویره و معدی و مطام بدی جامی به قوربانی و مطام
له بهر جهوری رفیق و دهردی دوری هه میشه چاومرینی مهرگه حه یاتم
هه زار دمه شه هوو روژگه ر دهرم کهی غولام و به ندهی تووم خاکی پاتم
له عیشقی چاومکائی مهستی له یلا و مکسو مه جنوونی شه یدایی و لاتم
گوتم (ثانی) هه لی بو خوتا هه راکه گوئی چاره مه نه بووه هه چه ند هه لاتم

۳- هیران: هیران ناحیهی خوشناوه سه ره به قه زای شه قلاوه به نریکهی (۲۲) کم له شاری شه قلاوه دوره به ره و کویه، ده کموتنه بناری زنجیره چیا (سه فین، بایز بادینان، ناوه کرد). جاران هیران سه ره به قه زای کویه بووه. بویه ماموستا که ریم شاره زا له کتیبسی (کزیسه شاعیرانی) دا (صافی) ی به یه کیک له شاعیرانی کویه له قه لیم داوه.

۴- بیکرمان نهو میژووه بیان له چاپه کهی کوردستان وهرگرتوه چونکه له چاپی (المعارف) له دایک بوونی (صافی) به سالی ۱۸۷۶ز دانراوه، له کتیبسی کویه و شاعیرانی ماموستا که ره شاره زا دا هاتوه که (صافی) له سالی ۱۸۷۶ی زایینی له دایک بووه هه روه ها ماموستا زینر بلال اسماعیل له (علما و مدارس اربیل) وه له گو قاری (الحکم الذاتی ته موزی سالی ۱۹۸۶ز دا) سالی ۱۸۷۶ی زایینی کردووه به میژووی له دایک بوونی (صافی). له لاپره، ۱۶ کتیبسی (بنه مالانی بنه اربانگی رواندز) ماموستا مه لا مه ممدوح ۱۸۷۵ی دانراوه به سالی له دایک بوونی (صافی).

کردووه، وهک (کۆزه) و (ههولێرا) و (رهواندز) و (سهزان). له مامۆستایانی لای مامۆستا مهلا نهحمه‌دی رهش و (مهلا نهحمه‌دی نۆمه‌رگومبته‌تی) ی خۆتندووه. له کوردستانی ئێرانیش له (لاجان) و (سابلاغ) و (په‌سوێ) فه‌قی بووه. له سابلاغ ماوه‌یه‌کی زۆر ماوه‌ته‌وه له مزگه‌وتی (شاده‌رویتشی) له لای (قازی عه‌لی) باوکی (قازی محهمه‌دی پێشه‌وا) خۆتندوویه^(٥). له ته‌مه‌نی (٣٠) سالی‌دا بووه، که کاک عه‌ولای باوکی کۆچی دوایی کردووه، هه‌ر له کاته‌وه‌ی بووه به جێتشین، به (کاک مسته‌فای هیرانی) ناوی ده‌ر کردووه. به‌م شیویه‌ خزاوه‌ته‌ نیو قۆناغی‌کی نوێ له ژیا‌نیدا بو‌ته‌وا و کردنی زنجیره‌ی ته‌ریقه‌تی قادری. شیعره‌ی رێک و له‌باری هه‌بووه له‌باره‌ی عیشق و دل‌داری. هه‌ر له ته‌مه‌نی چوارده‌ سالی‌ی پاره‌ستی به‌ شیعره‌ هۆنینه‌وه‌ کردووه، به‌لام له‌گه‌ڵ وه‌رگرته‌نی نازناوی (کاک) و دانیه‌شتنی له‌جێگه‌ی (سانی) باوکی، عاله‌می (مادی) وه‌لا ناوه‌ بو‌تو‌عاله‌می (مه‌عنه‌وی). له پاشان بووه به (مرجع‌ی مورید و ده‌رویشان و عاشقانی رتگه‌ی خوا په‌رستی). له به‌راووردی (لاهوت) و (ناسوت) دا، پله‌و پایه‌ی به‌رز و ده‌سه‌ست هیناره، هه‌ر له رتگای شیعره‌ پر عیشق و ته‌صوفه‌کانی یه‌وه‌ ده‌نگی (یا گه‌یلانی) ی^(٦)،

٥- دیوانی صافی چاپخانه‌ی کوردستان، ل ٣. چاپی سێیم (١٩٧٣) ز.

٦- گه‌یلانی: شیخ عبدالقادی گه‌یلانی، ناوی ته‌راوی عه‌بدولقادر کووری شیخ موسا کووری شیخ عه‌بدوولای گه‌یلانی یه‌ له سالی ٤٧٠ کۆچی که ده‌کاته ١٠٧٧ ی زایینی له (نه‌قی) سه‌ربه شاری گه‌یلان له دایک بووه، له سالی ١٦١ ی زایینی له به‌مخدا کۆچی دوایی کردووه له هه‌مان قوتابخانه‌که‌ی که ده‌رسی تێدا ده‌گرتوه‌ نه‌ژراوه. زاینی ته‌ریقه‌تی له (ابو‌الحیر حماد بن مسلم الریاس) وه‌ر گرتوه‌ به‌ په‌یری گه‌یلانی ناوی هاتووه له ته‌مه‌نی (١٨) سالی‌هه‌ هاتو‌ته‌ به‌مخدا نازناوی (الباز الاشهب) ی پێنداره له لایه‌ن (قازی ابوسعید المبارک). ته‌ریقه‌ته‌که‌ی بریتی بووه له به‌یه‌ک زاینی‌کی پاکی خوا که دووره له هه‌موو هاویمشی. شیخ عه‌بدولقادر زۆر درمی ته‌مه‌نی بووه و داوای کارکردنی کردووه له ده‌رویشه‌کانی ده‌لێ: (اعبدوا الله عز و جل و استعینوا علی عبادته بکسب الحلال). سه‌رچاوه، نامه‌ی دکتۆرا له شیعره‌ی نایینی و سۆفیگری له شیعه‌ کوردیه‌کانی (مه‌هری). به‌راووردی د. ابراهیم احمد حسین.

که یاندو ته کۆزی وه فادارانێ ئه وه نه زموننه که قوتابخانه یه کی ته سه ووفی و شیهری تایبهت بووه .

(صافی) ههست ناسک، یه کیتک بووه له ریزی ئه وه شاعیره ناسراوانه ی که ته صوف و نه ده بیان به یه که وه کۆ کردو ته وه له سه ره مان ریبازی (جه زیری) و (هریق) و (مه حوی). عیشق و ته صوف لای (صافی) به جزۆنک بووه که هه موو جهسته ی پیکاره، ههروه ها گری جهزه ی عیشقی حه قیقی ئه وه مه گه ره هه ر خۆی توانیبیتی وه صفی بکا له چ ته مه نیکه وه دوو چاری بووه که ده ئی:

هه بیبا عۆت ئه زانی بۆ له عاله مه بی **ووایاتم**
 له طیفلی سینه ریش و دل به نیش و سه ره به سه و داتم^(۷)

له پیناو با وه ری مو تله قی به په ره ره دگاری خۆی، بیوجان به دوای (ادراک الحقائق) داله کۆششدا بووه . که واته عاله می (ناسوتی) له لای ئه وه بی لرخ و بیبه ها بووه .

هه ره کهس که له هه ر چی یه	هه ر ییکه به نه وه ی یه
هه ره سه ره له هه وایک و	هه ره سینه سه ده داییکه
ویش قودره تی عوظمایه	بۆ معرفه الله یه
ناسینی له ئه و دایه	زانیینی سه ها ییکه ^(۸)

(صافی) چه نده سوو تاوی کوره ی ته ریه ته بووه و هینه ده ش (معنویات) ی مه رام بووه، ته نانه ت سۆزی ده روونی گلپه ی به وشه گانی داوه وه ک پشکۆی ناگه راتونه ته گه شان ه وه و دره وشانه وه، به خۆ به کهم زانی نه وه ده ئی:

۷. له طیفلی: له مند آلییه وه.

سینه ریش: سینه بریندار.

ریش: نه ریش.

معرفه الله: ناسینی خۆدا.

(صافی) له ههوا نوقطه هه تاکه ی وه کوو په رگار
له م دهوره گه پری روو بکه لای دهرسی مه عانی^۹

سۆزی عیشق به نه ندازه یه ک جهسته ی نه نگاوتوه که هه ر چه ند بنالی و
بگری هیشتا که میکه بۆ دهرسی ینی نه وه هسته ی نه وه ، که ناگریکی وه های
خستۆتوه مه گهر چه ند جوگه و کانی له فرمیسکی چاوه کانی جاری بکا بز
کورژاندنه وه .

جوئیاری چاوه کانی رووی زه میسنی گهرتووه
بۆیه سه جرای سینه که م سه بزوی غه می شین کردووه

تا ده لئی :

ناسیها وه عقی سه بیوری دامه ده بی فایده یه
من له مه کته بغانه یی غه م دهرسی عیشقم خونندووه

صافی خواناس و مشرهب دهروتش ، جیگایه ک له نیودل و مؤخی دا
نه بووه سۆزی عیشقی صوفیانه دای نه گرتی . به رزه ده ماغی لای نه وه
ناسه واری نه بووه ، چۆن ده شی له نیو خانه ی دهروونی که سانیکدا فیزو له
خوبایی بیرون جیتی بیته وه که به گلپه ی دهروونی و به چاری فرمیسک رتزه وه
هارا بکا و بلی :

۹. کهشکوئی سید محمده د، لاپه ره ۲۲.

گه دایی تسنوم گه ئی پی خوشتره لهو مه سنهدی شاهی
نه مه ندم کافی یه قوریان که عه بدی ژیری درگاهم

له سیلهی رهم نه گهر قاصید به توحفیکی مه لامت بی
له ژیر پینی قاصیدت جانا به سهر خاکی ته ده مگام

نه گهر جاریکی تر فه ره موی سه گی درگای منه (صافی)
هه تا مه حشر به سه بۆمن مه قامی عیززهت و جاهم

* * *

(صافی) و نازناوی کاک

نه‌وی لیره‌دا مراهه نه‌ویه ، بنه‌ماله‌ی (صافی) له‌قه‌بی (کاک) یان چۆن کردووه به ره‌مزی مورشیدی و شیخایه‌تی له ناوچه‌ی خوشناوه‌تیدا و کسّ یه‌که‌م که‌س بووه له‌و بنه‌ماله‌دا پیتی گوتراوه (کاک) ؟

نهم خانه‌واده‌یه ، ته‌ریقه‌تی قادری که یه‌کیتکه له رتگاکانی سۆفیگه‌ری له باپیره‌گه‌وره‌یان (شیخ سوله‌یمانی هیرانی) یه‌وه بۆیان ماوه‌ته‌وه . شیخ سوله‌یمان پیش نه‌وی بچیته‌ نیو کۆری ته‌ریقه‌ته‌وه و ببی به شیخ له ناوچه‌ی خوشناوه‌تیدا به‌ناو بانگ بووه و به (میری سوور) ^(۱۰) ، یا خود (میره سووره) ، له ناوچه‌که‌دا فه‌رمانه‌وایی کردووه تا نه‌و کاته‌ی دووچارای بازاری عیشق و (ته‌صوف) بووه ته‌ریقه‌تی له‌سه‌ر ده‌ستی (شیخ ته‌های به‌تلیسی) وه‌رگرتووه ^(۱۱) . نینجا هه‌موو خوشی دونیا و ژسانی ناسکی میرایه‌تی به‌لاوه ناوه بۆ ژبانیکی بریتی له خه‌رقه‌ پۆشی و خوا په‌رستی .

له ته‌ریقه‌ته‌که‌شیدا میر سوله‌یمان رتگای قادری گرتۆته به‌ر که نیسه‌بت دراوه بۆ شیخ عه‌بدولقادری که یلانی . نه‌و رتگایه‌ی شیخ سوله‌یمان هینایه ناو بنه‌ماله‌که‌ی ، پشت به پشت کۆپ له باوکی وه‌ری گرتووه و له نیو خه‌لکدا بلاویان کردۆته‌وه ، وشه‌ی (کاک) یش بووه به له‌قه‌بی کۆپو نه‌وه‌کانی به‌تایه‌ت پۆست نشینان له‌و بنه‌ماله‌دا ^(۱۲) .

۱۰ - سه‌رچاوه‌ی نهم بۆ چۆنه : ۱. شیخ عه‌بدولکه‌ریم (وریا) . ۲. شیخ عه‌بدولقادر که هه‌ردووکیان کۆری (صافی هیرانی) ین .

۱۱ هه‌مان سه‌رچاوه .

۱۲ - له‌باره‌ی میری سوور که شیخ سوله‌یمانی هیرانی یه ، باس و لیکۆلینه‌وه‌کان به‌چاکی راستی یه‌کانیان نه‌خستووته روو ، چونکه هه‌رچی له‌سه‌ر (شیخ سوله‌یمان) نووسراپی له سه‌رچاوه‌کان هه‌مووی به (میری سووران) یان له‌قه‌لهم داوه .

له کتیبی (الملا محمد الکوی) دا وشه کاک بعم شتویه باسی لیتوه کراوه: (ان لقب کاک، کان مقصورا علی رؤوس الدین فی ثلاث قرى فیقال: کاکى زیوه، کاکى جلی، کاکى هیران) (٦). واته (لهقهبی کاک تنها له سی گوندی کوردستان ناوی تایبته گی گهره ی نایینی یه، سی گونده گمش (زیتوه) و (جہلی) و (هیران) ن، بزیه ده گوتری کاکى زیتوه، کاکى جہلی، کاکى هیران) ..

له باره ی نازناوی شیعریشی، کاک مستهفا نازناوی (صافی) بوخوی هه لباردوه که پاکى و بیگهردی دل ده گه یهنی. له ژماره (١٠٠٦) ی رۆژنامه ی (التاخی) سالی ١٩٧٦، له نووسینیکی مامۆستا (عبدالرزاق بيمار) دا هاتوه ده لی:

[يعرف (کاک مصطفى) في ميدان الشعر بـ(صافي) حيث ارتضاه لقباً "يوقع به شعره و اللقب مستلهم من صفاء نفسه الصوفية"].
واته: کاک مستهفا له مهیدانی شیعردا به (صافی) ناسراوه و نهو نازناو هشی بوخوی هه لباردوه، که وهرگیراوه له پاکى دهروونی صوفیانه ی نهو.

له لایه ره (٣٤٥) ی کتیبی (عرب واکراد منذر الموصلی) دا ناوی (صافی) به (کاک مستهفا) هاتوه له گه ل کۆمه لیک له شاعیرانی ناوداری کورد، وهک نالی و شیخ ره زاو جه زیری^(١). مه نفی ده باره ی صافی ده لی:

مه نلوفه دلی خهسته به ئیرانی و خاکی چاو طالیه به بو خاکی ره ی هه زه ته کاکى
ئیرانی = هیرانی

٣ - (الملا محمد الکوی)، مفید حاجی. (من مطبوعات مطبعة المجمع العلمي العراقي ١٩٨٥). بۆنهم بۆجونه سهردانی مامۆستا (مسهود محمد) م کرد گوتی (وشه ی کاک له جینگای دیش به کارهاتوه به لآم وهک له قه به هه رنهو سی گونده م گری لی بروه (هیران). جہلی، زتوه).

٤ - عرب واکراد. منذر الموصلی، رؤیة عربية للقصبة الكوردية. الطبعة الاولى ١٩٨٦، دار الفصون، بیروت

جوانی هیران

هیران به یه کتیک له شویته هه ره خوش و دلگه کانی کوردستان ده ژمیردی و یه کتیکه له رازاوه ترین دیمه نه کانی خوشناوه تی، باسی نه شه و نیمای دره خت و شاخ و ناوی ئەم دی یه ویردی سه زاری شاعیر و میژوو نووسان بووه، له زۆر گزژار و رۆژنامه کانی کۆن و ئیستا به کوردی و عه ره بی و تورکی بگه ره ئینگلیزیش ناوی هاتوو جیگای خوش و هه وای سازگاری هه یه، له لاپه ره (۱۹۰) ی کتیبی (سنتان فی کوردستان) دا گه ریده ی به ریتانی: (Sir Robert Hay) باسی هیران و نازه نینی کردوو^(۱) ناوی چه نه گه وره پیاوانی نه وی و کار به ده ستانی ناوچه که شی هیتا ون له گه ل و هه شی زۆر شوینه وار و تافگه و چیا و ده وه نی خو پسک و ژبانی خه لکی نه وی به تیکرایی، له کاتی تپه په وونی به گوندی هیراندا که له شه قلاوه پا سو کۆیه چوو له سالی ۱۹۱۹ ز^(۲).

له باره ی جوانی و رازاوه یی هیران و نازه نین، سامی عه ودالی^(۳) شاعیر ده لی:

۵ - سنتان فی کوردستان، سررویرت هی، ل، ۱۹۰، ترجمه فؤاد جمیل، الجزء الاول، ۱۹۷۳، طبعه ۱.

۶ - سه رچاوه ی په تیسرو.

۷ - سامی عه ودالی: ناوی ته وای مه لا حوسینی با به ره سه ره، له سالی ۱۹۱۰ له شاری کۆیه له دایک بووه، به خو تندن ئایینی دهستی په تیکردوه، له ته مه نی ۱۷ ساله دا دهستی به شه ره گو تن کردوو، شه ره کانی (کوردی) و (نالی) و (حاجی قادر) و (ئه ده ب) و (قانیع) به ره مه دیدانی نه ده ب و شه ریان به رده وه، له کۆتایی هه شتا کان له کۆیه کۆچی دوایی کردوو.

نساگری له دلی به رداووم رۆژی که یف و سهیرانی
مه حاله بکوژتته وه به ریزنه ی دهبارانی

سیو له باخان نه خشاوه، باخه کانی وا ســـــــــــــــــاوا
نازهنین و سیمساوه له شه قلاوه و هیرانی^{۸۸}

نه حمده دلزاری شاعیر به شیعر باسی گهشتیکی خوی و چه ند هاوه لیک
کردووه بۆ هیران له سالی ۱۹۳۶ز له باره ی جوانی هیران و خولق و خوی
(صافی) و لیتهاتویی نهوه وه دهلی^(۹) :

رۆژمان کسردموه شه و نیک له هیران
به شادمانی و سوچهت و سهیران

له دوا ییدا دهلی:

جه نابی (صافی) قه در ی زور گرتین
به خوا بی قوصور خزمه تی کردین^(۱۰)

۸ - چه پکیک له شیعه کانی سامی عمودال، ۱۹۸۲ز، ل ۲۹، ناماده کردن و پیتدا چوونه ی
که ریم شاره زا، نووسین و پیتشه کی ره فیتق مه جید عه بدوللا.

۹ - دیوانی دلزار، نه حمده مسته فاحه ویزی، ل (۲۷۰) چایی یه کسم، سۆز که زله
Stokholm، سوید ۱۹۹۲ز.

۱۰ - له لاپه ره (۶۳) ی گوژاری (دهنگی زانا) ژماره، ۱۴ و ۱۵) له باره ی هیران و نازه نین کاک
فانیزی مه لا به کر دهلی: من وای بۆ دهجم که ناوی (هیران و نازه نین) له بهر نه وه یه مه دیت، چونک
وهک من بهیستومه که نه و دوو کانیبارانه ی باغه کانی (هیران و نازه نین) یان ناوداوه هی دود

هیران و صافی

(صافی) «... زه رده‌ی هیرانی رازاوه و پری نه‌شنه‌ی سروشت بسووه، دل‌سی شاعیره‌تی به جوانی به‌هم‌شته چوار و هرزه‌کانی نه‌وی هاتوته جوش و خرّ‌شه‌وه نه‌و به‌هم‌ستانه‌شی کردوون به‌سه‌رچاوه‌ی لیه‌لینجانی هه‌لبه‌سته ته‌پ و پاراوه‌کانی.

خرّ‌شه‌ویستی (صافی) و عیشقی نه‌و بوّ جینگای و اخه‌ملیو و به‌ها دار و نه‌شنه به‌خش سه‌ره‌رای عیشقی خواپه‌رستی باریکی تایه‌ت بسووه... له نی‌و شیعه‌دکانیدا جوانی هیران به‌دی ده‌کری و هک باسی باغ و لاله و نه‌رگز و وه‌نوشه و گول و کانیاو و ره‌ز و شاخ و جوّ‌که و تاق‌که‌کان:

**دل‌ی بو‌لبسول نه‌ ده‌وری بافی گول یاری نه‌کا چیکا؟
له‌ تاوی ژونجه‌ هه‌رده‌م شیومن و زاری نه‌کا چیکا؟^(۱۱)**

(۱۲) نه‌و هه‌موو جوانی یه‌ وگزنگی خوژی به‌یانینی شاخی شه‌خسیان و دانیشتی نی‌وارانی کاک له‌بن ساباتی ته‌کیه به‌رامبه‌ر دیمه‌نی شاخی سوور‌که

خوشک بسوون یه‌کیان (نیران) و نه‌وی دیکه‌یان (نازه‌نین) که‌واته ناوی نیران و نازه‌نین له‌وه هاتوره بوّ‌مش به‌یه‌که‌موه ده‌گوترین.

۱۱ - چیکا: چی بکا.

۱۲ - چپای شه‌خسیان: چپایه‌یکه له‌ رۆژه‌لاتی گوندی هیران، له‌ له‌ده‌پانی نه‌وچپایه‌ گۆرستانیکی فراوان و زۆر کۆن هه‌یه به‌ ناوی پیاویکی نی‌بینی به‌ریز (شیخ محه‌مه‌دی زارگه‌لی) که‌ خه‌لکی پتی ده‌لین (چاکی زارگه‌لی) به‌هاران رۆزانی چوارشم خه‌لکی هیران. و نازه‌نین و

بمسهر هیراندا ده پوانتی، ههروهه رهوتی کهو و کوژتره باریکه و جوانی حموزو کانیایو تا فگه و شنه بای سه حهری تیکه ل به دهنگی قومری و جریوه و جووکه می یاساری و قاسپهی کهو و چریکه می بولبول و که ناری و سه مای درهخت و لاری شهنگه بی، دیمه نیتیکی پر بدها و نه ششه به خش بووه.

میوانانی ههولتیر و کوژی و باله کایه تی و دهشتی ههولتیر و ره وانسدر، بهرده وام دههاتن بز سهردانی ناشیانه رهو حانییه که می شیخ سوله ایمان و سهردانی (صافی) خوژ گوشتار و ناههنگی سه سر سویتنهری قهلبه زهی (سورولاوک و ته مته م)^(۱۳) و ده بیان شویتنی دیکه می جوان و رازاوه لهو ناوچه بدها.

(صافی) به راده یهک مه جلیس نارا بووه که له ناخوژترین حالت دابوویی نه یه پیشتووه میوانانی باره گاکه می هست به ناره حه تی نهو بکه ن. نهو هه ر بهرده وام ده بوو له پهره پیتدانی نهو مه جلیسه و نیما به خشین به دانیشتن و قسه و باسی خوژ و رازاندنه وهی کوژه که می. کاک نه ژاد عه بدوللا عه زیز خواوه نی پهرتوو کخانه می (هاوری) له ههولتیر ده لئی:

((باووکم عه بدوللا عه زیز له سالی ۱۹۳۰ له شه قلاوه ما موستا بووه، له سالی ۱۹۴۹-۱۹۵۰ هه ر له شه قلاوه (مدیر ناحیه) بووه، ده لئی جار تکیان له سهرده می ما موستاییم سهردانی هیرانم کرد له ته کیه که می (صافی) میوان بووین، له کاتی نان خواردن و مه جلیس بهستان بوو یهک له موریده کان هات سهری له بن گوئی (صافی) ناو چریه یه کی کرد، (صافی) رهنگی گتورا، به لام هیچ دهنگی نه کردو که می دانیشتنه که می تیک نه دا پاشان زانیمان موریده که خدبه ری مردنی کچی (صافی) پیبوو.

گونده نزیکه کان لهوی کوژه بوونه وه به تایهت گه نجه کان، بو زیارهت له پاشان ناههنگی نهو رزو و رزوانی بههارانیان لهوی ده گتورا به شایی و هه لپه رکئی و یه که تر بینین.

۱۳ - سورولاوک و ته م ته م: دوو خوراوگن له نزیک هیران به لای شه قلاوه وه.

خویندن ومه دره سهی هیران له سه رده می (صافی) دا

له کوردستان خویندن به گشتی وهک شتیکی پیروزز بایهخی پیدراوه، هیرانیش وهک ناوچه ییتیکی هه می شه ناوه دان، یه کیتک بره له جیگا به ناوایانگه کانی کوردستان له بواری به رده وامی مه دره سه و فهقی. به سه دان کهس له مهلا و زانایانی شه کوردستانه سه ریان له شه شوتنه داوه. له سه رده می (صافی) یش مه دره سهی هیران له وپه پی به هیزی و برشت دابوه له باری پیگه یاندنی مهلا و زانایانی کورد، چونکه (صافی) زور به دلسوزی هه وئی داوه بو پیگه یاندنی زانایان و به رده وام بوونی باری خوینده واری و زانست له هیران. له هه ندی نامه و نووسراوه کانیدا ناوی خوئی به (خادم الفقهاء) نووسیوه.

له کتیبی (علماء و مدارس اربیل) دا هاتوه: (کان فی منطقه شقلاوة عدد من المدارس مثل مدرسة الجامع الكبير فی مدينة شقلاوة ومن مدرسیها المتأخرین الملاطه و کان عالماً مجیزاً" و مدرسة كاك مصطفى فی قرية هیران مرکز ناحیه خوشناو)..^(۱)

۱۴ - علماء و مدارس اربیل، زبیر بلال اسماعیل، ۱۹۸۴، ص ۲۴ مطبعة الزمراء
الحديثة الموصل.

ناوی به شیک له ماموستایانی نایینی و هفتقیانی

مدرسه‌ی هیرانی سردهمی (صافی)

هه ندیگ لهو ماموستایانه هه ره خه لکی هیران بیون و هه ندیگیشین بیز خوتندن. یا دهرس گوتتموه بیز هیران هه تون.

- ۱- مه‌لا مه‌عیسی هیرانی
- ۲- کاک تهنی کویز گه وردی صافی ناسراوبه (مه‌لا کاکه).
- ۳- مه‌لا خه زین کویز (صافی)
- ۴- مه‌لا مه‌چیدی گراوی
- ۵- مه‌لا مسته‌فای حاجی عه‌لی
- ۶- مه‌لا نه‌حمده‌ی ن‌کری

۱۵ - مه‌لا سعید کویز به‌کر کویز محهمهدی کویز حدره نه هیران و ده‌به‌گه کویز نه‌رسی کردووه. (تالیفات) ده‌ستوری زوری به پش به حیف وه له هه موربان به‌ناو بانگتر کتیبی (به‌هه‌مه‌سا) به‌که بریتیه نه ۱۹۰۰-۱۹۰۱ دیر شیهر. ترجمه‌می کتیبی (فتوحات الشام) به‌که کوردی.

۱۶ - مه‌لا عزیز له هیران خوتندی فه‌قیب تی تمواو کردووه و له پاشان هه ره له ویش ماوه به‌کی زور مه‌لا و مرده‌ریس و خه‌تیب بووه نه ۱۹۸۶ ز کویز دواپی کردووه له گۆرستانی شیخ سلیمانی باپیره‌گه‌ور بیان به‌خاک سپیز دراوه مه‌لا بیک زاسا و محقق بووه زور له فه‌قیانی ناوچه‌که لای نه‌ره‌رسیان خوتندووه و بیون به مه‌لا سالی ۱۳۵۶ ی کویز نیجازه‌ی مه‌لا به‌تی پهن‌دراوه له لایه‌ن مه‌لا ی گموره له کۆبه.

۱۷ - مه‌لا مسته‌فای هیرانی ی‌خود بیلنگه‌ی ناسراو به (مه‌لا مسته‌فای مه‌نتیقزان) کویز حاجی عه‌لی کویز باره‌گر، له گوندی هیران سالی (۱۹۰۶ ز) له دایک بووه. جگه له علومس عه‌ق‌لی و نه‌ق‌لی له زمان و نه‌ده‌بیاتی فاریشدا شاره‌زا بووه ناوی له زور له گۆنار و روزنامه و نامیلکه داهاتووه. شیهری به زمانی عه‌ره‌بی و کوردی و فارسی نووسیهوه. زیاتر له (۱۵۰) پارچه شیهری جۆراوجۆزی نووسیهوه. وهک نایینی و نیشتیمانی و خۆشویستی و شه‌کوا و = فه‌لسه‌فه، له ۱۹۹۲/۹/۲۵ ز له همولتر کویز دواپی کردووه. له گۆرستانی شیخ نه‌حمده نیراوه.

- ۷- جگر خوتن: شاعیرو نووسیر^(۱۱۸).
 ۸- مهلا عبدوللای فهرادی^(۱۱۹).
 ۹- مهلا سعیدی فهرادی.
 ۱۰- مهلا صادقی فهرادی^(۱۲۰).
 ۱۱- مهلا محمدهدی چروستانی^(۱۲۱).
 ۱۲- مهلا عبدوللای ناسراو به مهلا عبدوللای عبباسی^(۱۲۲).

۱۸- جگر خوتن: ۱۹۸۴-۱۹۰۳ز ناوی شیخ موس کوری حسنه، سهروکایه تی شاعیرانی کرمانجی ژوروروی کردوه، له (۱۹۵۴ز) دیوانی چاپکراوی هه بووه به ناوی (شوقسی سه ره بستی)، زۆر نازاری به ندیخانه کانی سووریا ی چیشتر وه. له خوتندنی نایینی سه وه پیگه بووه که ماوه بیتک لهو ژبانهی خوتندنی نایینی له هیران به سه ریدوه له سه رده می (صافی).

۱۹- مهلا عبدوللای کوری فهراد کوری مه ولود کوری عوسمان، له گوندی (له پیمان) له سالی ۱۹۱۸ز له دایک بووه، دهرسی نایینی له سه ره تا وه لای مهلا صادقی برای خوتندوه، پاشان گهراوه بز خوتندن لای ماموستا مهلا نه حمده دی خه لیفه. له دهشتی هه ولتیرو خوشناوه تی گهراوه له (هیران و بیلینگه) لای ماموستا مهلا مه جیدی هه رته لی دهرسی خوتندوه، ههروه ها ماموستا مهلا شیخ عومه ری بالیسانی. نیجازه ی عیلمی له مه لایه تی پندراوه له لایهن عیزه دین مهلا فهندی له سالی ۱۹۴۶ز. زۆر نووسراو دانراوی چاپکراوی هه یه له باره ی نایین و میترو و به لاغو که له پور دابشکردن.

۲۰- مهلا صادق کوری فهراد کوری مه ولود له ته ره ی (مه مان) ه له سالی ۱۸۹۸ز له گوندی (له پیمان) له دایک بووه، نیجازه ی مه لایه تی له لایهن مه لا نه بو به کر (کچک ملا) ناسراو به (مهلا فهندی) پندراوه. له سالی ۱۹۳۹. مهلا صادقی له ۱۹۷۹ز کۆچی دوایی کردوه.

۲۱- ناوی مهلا محمدهدی کوری مهلا عبدولره حمانی چروستانی به چه ند پشت ده چینه وه سه ر پیرخدی شاره، له دبی شایلاخ له دایک بووه، که نیستا گه ره کیتکه له شاری سلیمان، بز خوتندن هه ولتیر و هه له بجه و سلیمانی و خوشناوه تی گهراوه، ماوه یهک له (هیران و نازنین) بووه له سه رده می (صافی). به ره ه می شیعری و نایینی چاپکراوی هه یه.

سه رچاوه: یاداشته کانی منالی و به شیکتی سه رده می فه قیه ته سی ماموستا مهلا محمدهدی چروستانی، محمدهدی مهلا که ریم، چاپخانه ی الحوادث، به غدا، ۱۹۸۵، ل. ۸۵.

۲۲- ماموستا مهلا عبدوللای عبباسی: (له عبدالباقی) کوری ماموستای ناویراوم به ست که له به نه ره ته وه باوکی خه لکی گوندی شه ماشی سه ر به سه رده شت بووه، له مندالبه وه لای ماموستا (مهلا مه عصومی کۆبی دهستی به خوتندن کردوه). له گوندی بیلینگه مه لایه تی کردوه. له سالی ۱۹۶۳ز کۆچی دوایی کردوه.

۱۳. مه‌لا مه‌جیدی همرته‌لی (۱۰۰)
۱۴. مه‌لا نه‌بوسه‌کری مه‌لا محمه‌ده‌مین هیرانی.
۱۵. مه‌لا نه‌حمه‌دی بیتلینگه‌یی.
۱۶. مه‌لا قادری شیخ وه‌سانی.
۱۷. مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای موکریانی ناسراو به مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای میرزا.
۱۸. مه‌لا نیسماعیلی ماویلی (۱۰۰)
۱۹. مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای سکتانی
۲۰. مه‌لا ته‌های سوئی مه‌حموودی هیرانی.
۲۱. مه‌لا محمه‌دی خه‌جیجی: خه‌لیکی ده‌شتی هه‌ولیر بسوه.
۲۲. مه‌لا عه‌لی کوری مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای کوری ماموستا مه‌لا محمه‌ده‌مینی کونه‌فلروسه‌یی (بیتواته‌یی).
۲۳. مه‌لا عومهری کوری سه‌عدی ناغای که‌وه‌رتیان.
۲۴. مه‌لا محمه‌دی چاوپه‌ش.
۲۵. مه‌لا حه‌سه‌نی سه‌رکه‌ندی.
۲۶. مه‌لا عه‌زیری شاخه‌یسکه.
۲۷. مه‌لا شی‌محمدی که‌ریاودی.
۲۸. مه‌لا سه‌لیمی دیبه‌گه‌یی.
۲۹. مه‌لا قادری گرده‌شینه. (۲۰)
۳۰. مه‌لا شیخ تاهیری شوئی
۳۱. مه‌لا عوسمان توقه‌یی.
۳۲. مه‌لا محمه‌دی مدنگوری.

۲۳ - مه‌لا مه‌جید کوری مه‌لا ... بیده، له سالی ۱۳۲۰ک له گوندی همرته‌له دایک بسوه، له خزمهت ماموستا مه‌لا فه‌تخ‌الد همرته‌لی و مه‌لا نیسماعیلی ماویلی و شیخ طه‌سی بالیانی و ماموستا مه‌لا محمه‌ده‌مین بیتواته‌یی دهرسی خوتندوه. نیجازه‌ی عیلمی له لایهن ماموستا مه‌لا محمه‌ده‌مین پیدراوه. بیتش‌زیری و دهرس گوتسه‌وه‌ی کردوه له هیران و بیتلینگه له سالی ۱۹۶۵ز له گوندی همرته‌له کوچی دوازی کردوه. سه‌رچاوه: نوسراوی مه‌لا مسته‌فای هیرانی.

۲۴ - ماموستا مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای ... کتانی: کوری ماموستا مه‌لا نیسماعیلی ماویلی.

۲۵ - له کتیب‌خانه‌ی ماموستا مه‌لا تاهیری شوئی چه‌ند یادگاری نسوم دۆزسه‌وه، له سالانی چله‌کان به ده‌سخته‌ی خۆئی (تحریری) کرده‌ون رۆژی ۲۶/۸/۱۹۹۸ز، چووم بۆ ده‌زک بۆ لای کاک هه‌مه‌ی کوری ماموستای ناوبراو نسوم زاجاریانه‌م له ده‌سخته‌ته‌که‌ی پاوکی وه‌رگرت.

مه جلیسی (صافی) و گه‌شته‌کانی

(صافی) دوستی زانا و میژووزان و ناوداران بووه. سهردانی موصل و به‌غدا و هه‌ولتیر و که‌رکوک و رواندز و ده‌شتی هه‌ولتیر و سهران و باله‌کایه‌تی کردووه. له ژبانی فه‌قیتیه‌تیشیدا، لاجان و سابلاغ و زینوی و سهران گه‌پراوه، ده‌لٔین سهردانی شه‌مزینان و نه‌سته‌نیولیشی کردووه.

له هه‌ولتیر (صافی) هامووشوی زۆری حاجی عه‌هدوللای که‌بابجی و حسین حوزنی موکریانی^(۲۶) و جبار ناغای کانی^(۲۷) شاعیر و سه‌ید سهردانی مه‌قامزانی کردووه.

هه‌ر له هه‌ولتیر (صافی) دوستی (محسن ناغای) سهرۆکی شاره‌وانی بووه له‌گه‌ل (قه‌دری شاعیر) و (گیوی موکریانی) و (مه‌لا فه‌ندی) و (عه‌ونی

۲۶ - حوزنی موکریانی: حوسین کووی سه‌ید عبده‌لطیف کووی شیخ نساعیلی خه‌زانه‌یی. له ۲۲ی ره‌بیع الاول ۱۳۱۱ی کۆچی له سابلاغ له‌ دایک بووه، له ناپین و میژوو و فارسی و عه‌ره‌یی و تورکی و رووسی و فه‌ره‌نسیشدا شاره‌زایی هه‌بووه. له سوویا و نیران و هه‌ولتیر و رواندز و سلیمان و به‌غدا ژیاوه. نه‌فغان و میسر و روسیا و تورکیا و لوبنان و حیجازیش گه‌پراوه، له سالی ۱۹۲۶ز دوا‌ی رزگار بوونی له به‌ندیخانه‌ی جه‌لب توانی خۆی و چاپخانه‌که‌ی ده‌ریاز بکا و بگاته‌ شاری ره‌واندز تا سالی ۱۹۴۳ز له‌موی مایه‌وه نزیکه‌ی (۵۰) کتێبی به‌چووک و گه‌ره‌ی ده‌ر کردووه به‌شی زۆریان به‌ چاپ گه‌پرون.

سه‌رچاوه: کتێبی (داماوی موکریانی). شاکر فه‌تاح. چاپخانه‌ی کاه‌ه‌رائی / سلیمان ۱۹۷۲.

۲۷ - جه‌بار ناغای کانی: عه‌هدولجهمار کووی مه‌لا عبده‌لرحمن ناسراو به‌ (کانی) له ۱۸۹۷ له هه‌ولتیر له‌ دایک بووه، له ۱۹۵۷/۵/۱۲ز کۆچی دوا‌یی کردووه. په‌روانه: دیوانی کانی، که‌ریم شاره‌زا.

یوسف^{۲۸} و (نهمین رواندزی) و (علی پیرزاد) (متصرف) ای همونیر
مجلسی هه بووه.

له شه قلاوه (صافی) له گهله میره کانی شه قلاوه، په یوه ندی به هیز بووه
دوستایه تی هه بووه، وهک (میرانی قیادر بهگ و میرانی ره شهید
بهگ). خزمایه تیشی هه بووه له گهله بنه ماله میران. پاشی نه ویش، نه
په یوه ندی و خزمایه تی یه زیاتر بووه. هه روه ها (صافی) دوستایه تی به هیز
بووه له گهله پیاوه ناینیه کانی شه قلاوه وهک مه لا و ماموستایانی نه وی له وان
(ماموستا مه لا ته های شه قلاوه یی)، که زانایه کی گه وره و (مجیز) بووه.

هه ر له شه قلاوه دوستایه تی هه بووه له گهله که سایه تیه ناینیه کانی
مه سیحی، یه کییک له که سایه تیانه، (قهشه جبرائیل^{۲۹}) بووه نا وراویش
زور دلسوزی (صافی) بووه.

له دهشتی هه ولیریش (صافی) له مالی سوله میان ناغای (تریه سپیان)
میوان ده بوو^{۳۰}.

۲۸ - عهونی یوسف (۱۹۰۸ تا ۱۹۸۸ز) له شاری هه ولیر له گه ره کی قهلا له دایک بووه.
خوتندی له قورتا بخانه کانی هه ولیر ته و او کردووه و له زانکوی به غدا به کالوزیوسی و هرگرتووه و له
سالی ۱۹۴۱ بوته نه ندام له نه قابه ی پارتزهران و پوزستی و هزاره سی نیشغال و نیسکانی
وهرگرتووه له (۱۹۵۹-۱۹۶۰ز).

چهند جار گهراوه له بهر چالاکي سیاسی و چهند جار تکیش بوته وهر زیر، له سالی ۱۹۸۸ کوزی
دوایی کردووه. سه رچاوه، شخصیات تنذکر، ج الاول، ص ۵۹، طارق ابراهیم شریف،
مطبعة الثقافة ارییل، ۱۹۸۸ م.

۲۹ - قهشه جبرائیل: ناسراو به (قهشه جبه): ناوی ته واری، جبرائیل کوری په تریس کوری
یهمقرب کوری حمتا له بنه ماله ی (ادی شیر) ه. نه نه دای شهیره، له سالی ۱۸۶۷ - ۱۹۱۵
زیاه. له شاری (سهرت) له سیداره دراوه. قهشه جبرائیل له سالی ۱۹۴۸ کوزی دوایی کرده
نهم زانیاریانهم له (ماموستا خلیل پزلص خورانی) ی وهرگرتووه له شه قلاوه رژی
۱۹۹۹/۵/۱۴ز، له پاشان سمردانی کوره کانی قهشه جبرائیل کرد له عه نکاره رژی
۱۹۹۹/۵/۱۵ز پزه همان مه بست و زانیاری.

۳۰ - نهم زانیاریانهم له ده می شیخ جونهیدی کوری (صافی) وهرگرتووه له
رژی ۱۹۹۸/۹/۹ز.

زۆر جاریش هەر له ترپه سپیان (صافی) ده بووه میوانی (شیخ ره نوب) که
 که سایه تییکی ناوداری ناوچه که و خزمیکی نزیکسی خوی بووه (٣١)، هەر له
 گوندهش دۆستایه تی زۆر خوش بووه له گه له (شیخ جه لالی ترپه سپیان) که
 مه لای دی یه که بووه یه کتیک بووه له (محسوبان) ای (صافی).
 (صافی) له گوندی (دوو گر تکان) یش له مانی (همه دنه مین ناغای
 دزه یی) میوان ده بووه هەر له و تش دۆستایه تییکی به هیزی هه بووه له گه له
 (کتیخوا سمایی کوری کتیخوا نه حمهد و (کتیخوا هه مکتور هه) تیکالوی.
 (صافی) زۆریش سه فهری به غدای کردووه و له (الحضرة الکیلانیة)
 ماوه تهوه بوخه لوه کیشان.

دوست و ناسیوانی (صافی)

له کۆیس:

۱- مه‌لای کۆیی (مه‌لای گه‌وره) (۲۲)

مامۆستا (مسعود محمد) له باره‌ی صافی یه‌وه ده‌لێ (صافی زۆر
امتع) بوو، مرۆڤتیکی دل ته‌ر بوو خه‌لکیکی زۆری به‌ ده‌وره‌وه‌ بوو. له کۆتایی
سییه‌کاندا صافی هاته کۆیی له نیجازه‌ی مه‌لا عزیزێ کورێ. من له‌وی
ئاماده‌بووم باوكم (مه‌لای گه‌وره) زۆر ریزی لیکرت. له‌هه‌مان سالدا له‌گه‌ڵ
مه‌لاقادری کانی ده‌ریه‌ندی و سه‌عیدی مه‌لا نجم الدین و شیخ مجیدی شیخ
نور الدین چووسن بۆ هیران و سێ شه‌وان ماینه‌وه‌ صافی به‌قه‌سه‌ی خۆش
ده‌یدواندین، تابلێتی مه‌جلیس ئارا بوو، زۆر له‌ززه‌ت له‌ مه‌جلێسی وه‌ر
ده‌گیرا.

۲- حوسه‌ینی (۲۳)

۳- شیخ نوری برای مه‌لای گه‌وره.

۴- مه‌لا راجی شاعیر.

۵- شیخ نه‌جمه‌دینی کورێ شیخ عبدالکریم (۲۴)

۶- شیخ بابیه‌ علی شیخ عه‌بدوڵکه‌ریم.

۷- شیخ نه‌حمه‌د ناسراو به‌ سه‌ید نه‌حمه‌دی شیخ عه‌بدوڵکه‌ریم.

۸- مه‌لا نه‌حمه‌د ناغای کۆیی.

۹- کاک واحدی کۆیی.

۳۲ - ناوی: مه‌لا محمه‌دی کورێ مه‌لا عه‌بدوڵلای جه‌لی زاده‌یه. له (۱۲۹۳)ی کۆچی له
کۆیی هاتۆته‌ دنیاوه‌ له (۱۹۱۲) نه‌رمانی نیفتای کۆیی وه‌رگرتوه، له‌ سالی ۱۹۱۹ بوه‌ به
قازی کۆیی، (۱۹۲۴) هه‌ڵبژار دراوه‌ به‌ (نه‌ندام) له‌ مه‌جلێسی تاسیسی له‌ عیراق له‌ رۆژی
۱۲/۱۰/۱۹۴۳ له‌ شاری کۆیی کۆچی دوایی کردوه، بڕوانه: کۆلاری هه‌ولێر، (۵، ۴) و
کتیبه‌ی مه‌لای گه‌وره، ل ۶۳، چاپی شاره‌وانی، ۱۹۷۵، مومتاز حه‌یدری

۳۳ - حوسه‌ینی: سه‌ید نه‌حمه‌د کورێ شیخ عه‌بدوڵکه‌ریمی کورێ شیخ نه‌حمه‌د له
سالی (۱۸۸۷) له کۆیی له‌ دایک بوه، سالی ۱۹۳۳ له‌ ته‌مه‌نی (۴۷) سالیدا کۆچی دوایی
کردوه. کۆیه‌ و شاعیرانی، به‌رگی یه‌که‌م، ل ۷۷، و کۆلاری (الحکم الذاتی)، ۷۲، سالی
۱۹۸۶.

۳۴ - شیخ نه‌جمه‌دین: کورێ شیخ عه‌بدوڵکه‌ریم کورێ سه‌ید نه‌حمه‌دی به‌رزنجی.

۱۳. مه‌لا نه‌حمده‌دی مام سلیمان .
 ۱۴. مه‌لا مه‌حمودی بیخورد^(۳۸) .
 ۱۵. حاجی عهد جاسم^(۳۹) .
 ۱۶. حاجی مه‌لا عهدوللای خادیم .

هەر له روانگهی هاندانه‌وه صافی شیعی عه‌ونی ته‌خمیس کردووه و کراوه به مه‌قام کۆتیه‌ی یه‌که‌می پێنج خشته‌کی صافی لسه‌ر غه‌زه‌لی عه‌ونی:

هو‌زاری غه‌نچه‌ زاریکم که روویسه نه‌و به‌هاریتی
 نه‌زاری لاله‌زاریکم که دل‌وا داغداریتی
 فیداییه ئیسه‌و زاریکم نه‌وه‌دی جان نیشاریتی
 خومه‌زاری چاو خومه‌زاریکم هه‌زاران وا خومه‌زاریتی
 نه‌سه‌ری زولفی یاریکم هه‌موو هاله‌م شکاریتی

دوا کۆتیه‌:

عه‌جایب نه‌ویه‌هاریکه که گوئشه‌ن چه‌تری هه‌نداره
 له لایه‌ن سونبول و نه‌سه‌رینه له لایه‌ن نیرگسی ساوه
 له ناله‌ی بولیولان (صافی) مه‌گه‌رچ بووه‌و چ هه‌ماوه
 شگۆله‌یه‌ی غونچه‌یه‌ی ئیسه‌وی له باغسا وا دهمی داوه
 ومیا بۆی عه‌تره (عه‌ونی) خه‌نده‌یه‌یکه ئیسه‌و زاریتی

۳۸ - بیخورد: مه‌لا مه‌حمودی کوری حاجی مه‌لا نه‌مینه‌ کوری موفتی مه‌لا نه‌حمده‌دی چاومه‌اره، له ۱۲۹۹ی کۆچی هاتۆته‌ دونه‌اره، دیوانی شیعی چاپکرای هه‌یه، سه‌رچاره: که‌شکۆلی گه‌و، به‌رگی دووه‌م، ل ۹۱. حاجی عهد جاسم ده‌لسی له سالانی سه‌یدکان ملامحمودی بیخورد ته‌وا‌جود و هات و چۆی زۆر بوو بۆ کۆچی (صافیش) که هاتبا به‌و کۆچی زۆر دلسی به مه‌لا محمود خۆش ده‌به‌و نه‌ویش زۆر مولازه‌مه‌ی (صافی) ده‌کرد.

۳۹ - حاجی عهد جاسم: له (۱۹۰۲) ز له دایک به‌وه ناگاداری له به‌شێکی زۆری رووه‌اوه‌کانی شاری کۆتیه هه‌به‌وه له زۆر زمان شاره‌زا به‌وه. له هونه‌ری مه‌قاماتیش لێزان به‌وه، له سالی (۱۹۹۷) کۆچی دوا‌یه‌ی کردووه.

دوستانى صافى له رهواندز :

(صافى) له رواندز و دوروبه‌رى دؤست و ناشنا و مورىدى زؤرى هه‌بووه .
ناړى هه‌ندى‌تكيان له‌وانه :

- ۱- مسته‌فا فه‌ندى باوكى سوله‌يمان ره‌واندزى ناسراو به شىخ سوله‌يمان^(۴۰)
- ۲- دتوانه همه‌دنه‌مين عه‌نبر .
- ۳- حاجى مسته‌فا (صه‌فار) .
- ۴- جه‌رديسى حاجى يونس .
- ۵- همه‌د ملاك .
- ۶- دتوانه حه‌ليم ناسراو به حه‌له شىت و نيسماعىلى كورى .
- ۷- دتوانه رابى ناسراو به (رابى همه‌د مراك) .
- ۸- قاتيمه‌ى حاجى يونس .
- ۹- خه‌ليفه حاجى ره‌واندزى .
- ۱۰- مه‌لا عه‌بدوللاى قونديل .
- ۱۱- خه‌ليفه صه‌مه دى برادؤستى^(۴۱) .
- ۱۲- خه‌ليفه حافزى باپشتيان .
- ۱۳- سه‌يد عه‌لى سه‌يد ره‌سولى هاوديانى^(۴۲) . ۱۴- عه‌زىز مام سه‌ليم كاوتوكانى .

۴۰ - شىخ سوله‌يمان (كورى مسته‌فا فه‌ندى) :ده‌لئى: كه (صافى) ده‌هات پؤره‌واندز له ته‌كبه‌ى خويان داده‌مه‌زرا به‌لام نيتواران خؤشهويستانى (صافى) پاش نوټىرى مه‌غريب خوانچه‌ى خواردينمان ده‌هيتا ته‌كبه ، نان له‌وى ده‌خورا له خزمه‌ت (صافى) (نهم زانياريانهم له شىخ سوله‌يمان له ده‌مى خؤى وه‌رگرتوه له ره‌واندز) له رؤزى ۱۹۹۸/۹/۴ ز .

۴۱ - خه‌ليفه صه‌مه‌د كورى فه‌تج الله به‌گ كورى وسوپه‌گ له سالى ۱۹۴۵ ز كؤچى دوايسى كردوه . خه‌ليفه صه‌مه‌د له گوندى (پټر كهه) سه‌ر به ناحيه‌ى برادؤست داده‌نيشت . خوتنده‌وارى نابينشى هه‌بووه ، له فارسىش زانبارى هه‌بووه . به چه‌ند پشت ده‌گه‌رتنه‌وه به‌خانى له‌پ زټرين كه له داستانى قه‌لاى دمدمدا ناړى هاټووه ، برادؤست چه‌ند تيره‌به‌كن له‌وانه : ۱- هاچى به‌گ ، ۲- وسوپه‌گ ، ۳- شىخ جه‌هانگير . نساويرا له دواى صافيش سه‌ردانى كاك عه‌لى كردوه ، له به‌نره‌تسه‌ره‌ش مورىدى كاك عه‌بدوللاى باوكى صافى بووه . له رؤزى ۲۰۰۳/۵/۱۳ ز له گه‌ل (حاجى به‌گ) كورى خه‌ليفه صه‌مه‌د چاوپټيكه‌وتنم كردو نهم زانياريانهم له زارى خؤيموه وه‌رگرت .

۴۲ - سه‌يد عه‌لى كورى سه‌يد ره‌سول كورى سه‌يد حوسټن هاوديانى ، له گوندى هاوديان سه‌ر به قه‌زاي سؤران له داىك بووه ، تا بلټى دلسؤزى صافى و ته‌ريقه‌ته‌كه‌ى بووه ، هه‌ر له‌و گونده به كارى كشتوكاله‌وه خه‌ريك بووه ، له داوو ده‌رمانى ميللى و كورده‌واريش لټزان بووه . ته‌ريقه‌تى له صافى وه‌رگرتوه .

(صافی) و کهو

(صافی) زۆر چهزی له راوه کهو بووه، بهلام به زۆری لایهنی گهشت و گهران بۆ دیمه نه جوانه کانی باوهشی شاخ و چری دهوهن و دهنگی کهو. مهستی نهو تابلۆیه به هارییهی شوینه دلگره کانی خوشناوه تی دهیخسته حاله تیکی تایبهت و گریانیکی بی ته که لوف:

**بۆ شکاری مورغی وه حشی نه که هه لـو و شاهینم
عه شقی چاوی بازی خۆمه بۆیه راوی کهو ده کهم**

ده لـین (صافی) زۆر جار و ابروه که کهوی گرتووه به ره لای کردووه. گه شته کانی نهو بۆ راوه کهو به زۆری بۆ (دواوی شوروی) ^(٤٣) و (کانی فه قـی برایم) ^(٤٤) و (سه ریری مه لا علی) ^(٤٥) و (سه رسۆز) ^(٤٦) و (که پکی قیبله) و (پیتی کانیاری) ^(٤٧) و (گه لی واریش) ^(٤٨) بووه، که چهند شوینه واریکی خوش و دلگری ده و روبه ری هیرانن .

٤٣ - دواوی شوروی: جیگایه کی خوش دیمه ن و پر ده وهن و چره ، له رۆژه لاتی گوندی هیران.

٤٤ - کانی فه قـی برایم: کانیکه له نیوان رتگی هیران و نازهنین، شویتیکی خوش و دلگره به سه ر رووباری هیران و نازهنین دا ده روانی.

٤٥ - بیری مه لا علی: شویتیکه له سه ر چیا ی نیوان هیران و سما قولی سه رو چاره .

٤٦ - سه ر سۆز و که پکی قیبله ی یه ک شوینه: لوتکه ییکی به رزه به سه ر هیران دا ده روانی خه لکی له هیران رو له سو ی ده کهن له کاتی نوێژ بۆیه پیتی گوتراوه که پکی قیبله .

٤٧ - پیتی کانیاری: نه ویش شویتیکی رازاوه به ده که و ته قه د پالی سۆزکی به رام به ر گوندی دۆری، نزیکه ی پینچ کیلۆمه تر له هیران دووره .

٤٨ - نهو شوینه دۆلیکه ده که و ته نیوان گوندی گه رۆ ته و دۆره ، یه کیکه له جی یه خۆ شه کانی نه و ی و شوینه واری شیخ ته های به تلیسی سه وه رازاوه یه به چنار و سه رو چاوه ی ئاوی سارد و هه وای سازگار . ده گێژ نه وه (صافی) زۆر جار و ابوه ه پش بانگی سه به بنان خۆی نامه ده کردووه بۆ ده رچوون بۆ راوی کهو، به م جهۆ ره راو کرد نه ده گوتری: (شه وداو).

(صافی) دیوجامه و تفهنگ و تفاقى كهو كوشتنى به كار نه هیتناوه. به لكو
 تنها راوى به داوانهوه كردووه، وهك له كور و نهوه كانى و دۆستانیم بیستروه
 پتر حەزى له پهیدا كردنى كهوى سپی بووه، دهردى عیشق و سۆزى تايبه تى
 صوفیانهى خۆى، راوى كهوى پى كردووه له كاتى دلّه فركیى نهو عیشقه پر له
 جۆشه و نهو ههسته تايبه تیه دا وا دیاره هه موو جیگایىكى به چۆل زانیوه
 تنها نهو جیگایه نه بى كه خه یالى له ویدا سهیرى سروشتى به هادار بكا و بیر
 له عالمى خۆى بکاته وه و چى تر نا.

به لى (صافی) نهو كۆره به چۆل و وه حشمت ناو دهبا كه وىست و مه رامى
 نهوى تیدا نه گوترا بى، بۆیه به گله بى زۆره وه به زه بى به دللى عاشقانهى خۆى
 دیته وه كه دوو چارى چه ندان دهرد بووه له نه نجامى نه گه یشتن بهو مه رامى
 خۆى وهك نهو بالنده بیهى هه رگیز ده ستمۆ نابى و ناییته گرتن. جا به
 هه ستىكى پر له شۆرش و حه ماسى تیکه ل به گله بیه وه ده لى:

نهم وه حشى يه نه صلا كه له بو ئيمه نه بوو رام
 هه ر چه نده سه عى و كوشش نه كهم نايه ته نيو دام^(٤٩)
 نايه نه سه ر نهم شۆرشه يه چى نه بى نه نجام؟
 نا ئارى كه نهم وه حشه ته په يدايه دلى من

له زويانى يه كىك له موریده نزیکه كانى (صافی) بهر په رچى نه وه
 دراوه ته وه به رام بهر نهو كه سانهى ره خنه يان له (صافی) گرتووه، له سه ر راوى
 كهو، نهو موریده ناوى ده رویش مسته فا بووه، زۆر دل سۆزى شىخه كهى بووه و
 ده لى:

ره قىب و مـونكىر فـتـوايان دا يـه
 سه به ب به ته يران (صافی) گۆبا هـ

٤٩ - دام: داو، مه رام دارى راو كردنه.

نازائن (صافی) عه شقی غه و شیه
مه قصه دی شه و داو بازی خودایه^(۵۰)

ماموستا (محمدی مهلا کهریم)، له دیوانی بیتخوددا له باره ی
(صافی) و که و ده گیتته وه^(۵۱) ده لئی:
مهلا مه حمودی بیتخود ره مزی ناوتیک که (مدیر مال) ی شه و سای هه ولیر
بسوه، به (صافی) ده ناسیتی، مه رام و نیازی ره مزی به چوارنه بیتیک بو
(صافی) به بیان ده کا و ده لئی:

نهم زاته که (مال مودیر) ی هه ولیره
ههم سه لیده ههم شاعیره ههم چاوتیره
بو نئیوه نهم (رباعیه) ی نووسیه
مه منونم نه گهر که و شک نه بن بینیره

۵۰ - دهر ویش مسته فا نه گهر چی دستی نووسینی نه بروه تمنها لورثانی خوتندروه، به لام لهم
دو دیره شیعری سمره ویدا به چاکی ره نگدانه وه ی مه دره سه ی (صافی) پتوره دیاره.
۵۱ - دیوانی بیتخود: لاپره ۱۴۹، چاپی یه که م، محمدی مهلا کهریم، وه زاره تی کاروباری
شیمال.

ده ننگخوش و گویینده کانی (صافی)

(صافی) له زۆر شار و گوند و شاروچکەیی کوردستان گۆبێندەیی دەنگ خۆشی هەبوو، کە شیعری نەویان بە ناوازی جۆراوجۆر تێهەڵکردوو، هەندێکیان جگە لە دەنگخۆشی، شارەزایی زۆریشیان هەبوو، لە بارەیی جۆری مەقام. (ئەیی نیگار) و (یاری خۆم لی زبزه) و (ئەویەرچەم و ئەگرچە) و (یار لەبەر نازی جوانی) و (حەبیبیا خۆت ئەزانی بۆ لە عەلەم بی موبالاتم) و چەندان غەزەلی دیکەیی (صافی) یان گەپاندۆتە دل و گوتی هونەر دۆستان بە رادەیی تیک ئەو گۆبێندانە بەشیتیک بوون لە ژبانی پەر لە هەست و سۆزی (صافی). ئەویش بە دەنگی پەرسۆزی ئەوان دلی دەهاتە جۆش و خروۆش.

ئەو گۆبێندانەیی لێرەدا نەویان دینین هەموو دەنگخۆشانی سەر دەمی (صافی) نین بە لکۆلیتەها تۆه کانی ئەو سەر دەمەن کە بەشیتکیان لەسەر دەمی کاک عەولای (ئەیی) باروکی (صافی) و کاک عەلی کوری گەورەیی (صافی) شادا، شیعەرە تەپ و پاراوە کانی شاعیرانی کوردیان لە رتی مەقاماتی کوردی یەو بە دل و میتشکی خەلکان گەپاندوو، ئەو دەنگخۆشە جگە لە شیعری (صافی) و (ئەیی)، شیعری (مستەفا بەگ) ی کوردی و (مصباح الدیوان) و (تاهیر بەگی جاف) یشیان گوتوو، لەم دوایی یەشدا (بیتنج خستەکییە کەیی) (صافی) لەسەر غەزەلی ناری (مەن و دل ئیمپرۆ ئەم شوخە لە خۆشی یەک بە دەی کردین) زۆر بە بەرفەر وانیەو لە کۆپو دانیشتنە کانی تەکیە و خانەقا کاندە گوترا بە چەندان جۆرە مەقام.

بە ناویانگترین دەنگخۆشانی سەر دەمی (صافی) کە بە زۆری لە خزمەتی نامادە دەبوون، ئەمانە بوون:

- ۱- دەرویش مستەفا.
- ۲- حاجی عەبدوللای دەفەزن، ناسراو بە حاجی عەبو.
- ۳- خەلیفە حاجی رواندزی.

۴- دیوانه خدر هیرانی.

۵- مهلا عهبدو لّای رواندزی.

۶- حمه ره شهید هیرانی.

۷- سهد مهردان^(۵۲).

۸- مهلا نه سهدی کۆبی.

۹- مهلا نه حمه دی کۆبی.

۱۰- حوسهینی.

۱۱- ستهوی مه قامزان.

۱۲- عدلی کۆر له ههولتیر.

۱۳- شههابه له ههولتیر^(۵۳).

۵۲- سهد مهردان: کوری سهد صدیق کوری سهد عمبولغهنی یه. له سالی ۱۸۸۶ی زاینی له کهرکوک له دایک بووه هاموشۆی تهکیه شیخ عبدالرحمنی تالهبانی کردووه. له تهجیدی قورنانی پیروز و (اصول المقامات) شارهزا بووه. له سالی ۱۹۵۴ز کۆچی دوایی کردووه زۆر قوتایی ههبووه له فێرکردنی تهجیدی قورن.

نهم زانیاریاتهم به نامه له سهد عارفی کوری سهد تهها کوری سهد مهردان بۆ هاتووه رۆژی ۱۶/۳/۱۹۹۹. بهلام کاک جهلال خدر حوسین له کتیبی (ژیاننامهی شههابی ههولتیری) و (گۆناری رامانی ژماره ۴۷ دهلی: سهد مهردان له سالی ۱۸۷۴ز له کهرکوک له گهرهکی پییادی له دایک بووه له ۱۱/۸/۱۹۵۲ز کۆچی دوایی کردووه.

۵۳- شههابه ناری تهواری شههاب الدین کوری حوسین موهاجیر، له سه ره تای بههاری سالی ۱۸۹۱ز له گهرهکی سهرای قهلاتی ههولتیر له دایک بووه، قورنانی پیروزی خوتندوو له گهل چهند کتیبی نایینی بچووک، شههابه ههتهوو بئکس بووه، ماموستا زوبیر بیلال دهلی (مهلا محمه ده نه نه ندی موفتی له ژوروتکی حوجه کانی مزگهوتی گهره ی قهلاتی ههولتیر شههابی حهواندبووه. شههابه له سهد مهردان (اصول المقامات) فێر بووه، ماموستا مسعود محمه ده له بهاری شههابه دهلی (شموتک له با داوه مهلا فه ندی میوانتهکی به ناری رامیز به گی عهبدو لّای به گی صافی یه عقوبی هاتبوو که قائمقامی کۆبه بوو له سه رده مه، نهم شهوه شههابه

۱۴ - مهلا نادری سه عاتچی، له ههولیر.

۱۵ - چهیدره که چهل له ههولیر.

۱۶ - دیوانه چهلیم ره راندزی، ناسراو به چهله شیت (۵۴).

۱۷ - نیسماعیلی چهله شیت (۵۵).

۱۸ - دیوانه مهلهک و فاتمه هه رکی.

(صافی) جگه له دهنگخوشانی تایبته تی خوی، دهنگخوشان له زور
جیگادا به غهزه له کانی نهو، کۆری بهسته و مهقاماتی ره سهنی کوردییان
سازدوه لهوانه:

(تاهیر توفیق، عهلی مهردان، حسین عهلی، حهسهن زیرهک، عهزیزی
شاهروخی، باکوری).

قۆزیاتی دهگوت، من له ژوره که ی خۆم گوتم لیبوو، بهلام دهنگسی دهتگوت ناگره له ههناوی
دهردیت. له سالی ۱۹۳۱ز عهلی مهردان و (محمد القبانچی) به میوانداری دینه باداره که
ههردوکیان شارهز او لیتزان بیون له مهقامات، لهوی چاویان به شههابه دهکهوی و ناههنگیک
دهگوتن که شههابه جۆرهها مهقام و قۆزیاتی بزگوتن محمد القبانچیش به مهقامی ههسووری
عهلی مهردانیش به نای نای ناههنگه که یان به سی قۆلی رازاندهوه، هه مهقامان مامۆستا
عهلی مهردان له چاوپیکهوتتیک ته لههفریوتیدا نه سالی ۱۹۷۹ز دهلی (به رای من باشترین
قۆزانیبۆ شهقامان شههابه بیو که خه لکی ههولیر بیو له دیوهخانی مهلا فهندی مهقاماتی
دهخوتند. سه چاره: (قۆزاری کاروان) (۳۱) سالی ۱۹۸۵ز ههروهه کتیبی (ژیاننامهی
شههابه ههولیری ل ۳۲، ۳۸، ۳۵، ۱۱۱، ۵۵، جهلال خدر حوسین، پێشهکی به پێنوسی
مهحمود زامدار، چاپخانهی نازه، ههولیر ۲۰۰۲.

۵۴ - چاوپیکهوتن لهگهله (مام نهلیاس رهواندزی) و کاک جونهیدی کوری (صافی).

۵۵ - قۆزاری کاروان (۱۲۲) ل ۱۳، محمهدی مهلا مستهفا هیرانی، سالی ۱۹۹۸ ز.

هونه رهندهند باكوری ده‌لی: له ساڵی ۱۹۵۴ ز شیعرێکی صافی به‌ناوی (شادی یی قه‌لبی چه‌زینم)م تو‌مار کرد له ئیستگمی به‌غدا به‌شی كوردی، پاشان یه‌ك دوو جار په‌خش كرا و بیده‌نگ یوو. (۵۱)

۵۶ - هونه‌ره‌ندان تاهیر توفیق و عه‌لی مه‌ردان له سه‌رووی هه‌موویانه‌وه دین له‌باره‌ی راده‌ی گوتنی غه‌زه‌لانه‌ی (صافی).
 نه‌و غه‌زه‌لانه‌ی (صافی) كه به‌ده‌نگی هونه‌ره‌مه‌ند تاهیر توفیق گوتراوون:

۱	دل له‌به‌ر دهردی فیراتی یاره مه‌یلی مه‌ی ده‌كا
۲	دولبه‌را دل بی قه‌ره‌ره چاره‌كانم گریه‌باره
۳	هوزاری غونچه زاریكم كه روویی نه‌ویه‌هاریتی
۴	ومرته ته‌ماشا دوست و نه‌حیبیان
۵	موددیکه له هه‌جرانی توشی‌وایه دلی من
۶	جانا له غه‌مت وا له‌وو چه‌یرانه دلی من
۷	سه‌به‌پ چی نه‌ی دلی دیوانه دووباره په‌شی‌وای
۸	نه‌ی موتریسی چه‌ریفان ده‌سته‌كه به نه‌شه‌خوانی
۹	یاری خۆم لی زیزه بویه چه‌زه مه‌رگی نه‌و ده‌كه‌م
۱۰	یار له‌به‌ر نازی جوانی مامزناسا رهم ده‌كا
۱۱	نه‌و په‌رچه‌م و نه‌گریچه هه‌موو دوشمینی دینه
۱۲	نه‌ی نیگارا به‌سیه با ده‌رگه‌ی وه‌فا بکرتیه‌وه
۱۳	به نه‌بهرۆت كوژاووم دلم په‌ر زوخاوه
۱۴	چه‌ببیا دل گه‌لی بيماره بسی تۆ

سەرچاوه: گۆلی سه‌ره‌سته‌ی تاهیر توفیق ۱۹۸۳.

نه‌و غه‌زه‌لانه‌ی به‌ده‌نگی هونه‌ره‌مه‌ند عه‌لی مه‌ردان گوتراوون:

- ۱ - نیگارا روویی ره‌حمی گه‌ر له‌سه‌ر نه‌و عه‌هدو په‌یانی.
- ۲ - نه‌و په‌رچه‌م و نه‌گریچه هه‌موو دوشمینی دینه.
- ۳ - كه زولفی عاریزی داگرت و رۆژی رووسی كرد ناوا.
- ۴ - نه‌ی نیگارا به‌سیه با ده‌رگه‌ی وه‌فا بکرتیه‌وه.

(شکراللهی بابان)ی هونرمه ندو نه دهب دۆستیش، له بهرنامه ی (کاروانی ههلبهست و گۆرانسی) له حهفته تاکاندا ته نکیدی له سه ره غه زه له کانی (صافی) ددکرد له وانهی به زۆری باسی دهنگ و ناواز ده کهن.

شاعیری چوارینه بورهان جاهید (۱۹۱۹-۱۹۹۱ز) له بیره وه ره بیه کانی دا ده لئی:

(له سالی ۱۹۳۸ز چووم بو هیران. له وی گفتوگۆمان بوو له گه ل جه نابی (صافی) و حاجی عه بدوللای ده فزه ن. چه ند رۆژ تک له وی مامه وه له یه کتیک له دانیشه ته کاغان دا من پارچه شیعر تکم گوت که سه ره تایه که ی به م به یته ده ست یی ده کا:

بارك الله بى له زیکر و حاله تی مه ستانه مان

ده ف له ده ست حاجی سه دای ده روا ته نه و چی ناسمان

له پاشان حاجی عه بدوللا پارچه شیعه ره که ی منی به ده ف تیهه لکرد به شیوه مه قامی (سیگا).

له کۆیه که ده یانزانی (صافی) میوان ده بی هونهر دۆست و نه دیبانی نه وی له ده وری (صافی) کۆ ده بو نه وه له وانه: (خادیم) و (عه ونی) و (بیخوود) و (مه لا ره سولی بی تووشی) و (نیمهانی) و (حوسهینی) له شاعیران.

له ده نگه خوشانیش: (سیوه) و (مه لا نه حمه د) و (مه لا نه سه ده) و (قادی حه مامچی) و چه ندانی دیکه ی ده نگه خوش^(۵۷).

۵۷ - حاجی عه بد جاسم له سالی ۱۹۸۴ز له ته مه ن (۸۰) سالی دا بوو له و کاته ی له هه رلیتر ده ژیا بۆی گه رامه وه و گوتی: (که (صافی) ده هات بۆ کۆیه من خۆم ده چووم ده نگه خوشانی و یم کۆ ده کرد نه وه له وانه (سیوه) و (مه لا نه حمه د) و (مه لا نه سه ده)، شه وانه شیعی (وه فایی) و (صافی) و (نه خته ر) و (مه ستفا به گ) یان ده گووت، له سالی ۱۹۳۷ز (سه ید هادی) مه نمور نه و قافی کۆیه بوو. مه لا مه حموودی بیخوود له وی میوان ده بی، ته قدی ر (صافی) په یدا بوو، (اتفاق) بوو که شه ر مه جلس ساز به کهن من و اجیم نه وه بوو جو قنکی مونه زم په یدا بکم. ماره ی یه ک مانگ دانیشه تمان هه بوو، شه وان تا وه کو پش به یانی.

کوچی دواپی (صافی)

(صافی) شاعیر و خوا پهرست، پاش به سهر بردنی ته مه نینکی پر له کوشش، دل پر له جو شه که ی له مانگی شو یاتی سالی ۱۹۴۲ ز له لیدان ده که وی. به پتی فرمانی خودا (کل نفس ذائقة الموت، ثم الینا ترجمون) ^(۵۸) خوا حافیزی له م جیهانه کرد و چه هچه هه ی بولبول و سه مای شه نگه بی و خوره ی تافگه کانی (سوولاوک و ته م و میر سه یید و نه شته ی کیله ک و که یکی قیبله و سه فین و کلاو قاسمیشی) ^(۵۹) کرده دیاری و یادگاری له گهل دهنگی (صها و راست و خورشیدی و غم نه نگیز) ^(۶۰) بو کوچی مهقامات و دهنگی دهروش مسته فاو حاجی عه بو عه لی مهردان و تایه ر تزفیق ^(۶۱) و هونه رو شه ده ب دۆستان.

۵۸- نایه تی ۵۷ له سووره تی (العنکبوت).

۵۹- ناوی چند شرتین و جینگه ی خوش و تافگه و قه لبه زه ی رازاوه ن له ناوچه ی هیران و ده ورو بمری تا ده گاته شه قلاوه .

۶۰- نه مانه و چه ند ناوی دیکه وه ک حیجازو کوردو نای نای و شوورو ماهورو هتد، چه ند مه قامتیکی تایه تن له کوچو دیوه خانه کانداه گوتران . بینگومان هونه رمه ندی گه وری دهنگ و مه قام ماموستا (عه لی مهردان) هه ر له سه ره تای سییه کانه و تا کوچی دواپی له سالی (۱۹۸۲) ی ز، لیزانینتیک و شاره زاییه کی تا بلتی قوول و زوری هه بو له چونیه تی گوتن و به کارهیتانی نم جوژه مه قامانه .

۶۱- تاهیر تزفیق: له سالی ۱۹۲۲ ز له شاری کوچی له دایک بروه، خوئندنی قوتابخانه و قورناتی کردوه، له سالی ۱۹۳۶ ز دهستی به گزراتی گوتن کردوه، شیعری زور شاعیرانی کردوه به گزراتی له وانه (صافی) و (کوردی) و (حاجی قادر) و (ناری) و (تاهیر بهگ) و (دلدار) و (هیمن)، له سالی ۱۹۴۵ ز له نهستگه ی کوردی له بهغدا دهستی کردوه به تومار کردنی گزراتیه کانی. له سالی ۱۹۸۷ ز کوچی دواپی کردوه. له شاری کوچه به خاک سپهردراوه.

ئه لائهي دۆستانم داستاني دل ته و او نابي

مه گهر رۆژي جهزا بيتن له خزمهت شاهي مه ولابي

صافي، له تهك باب و باپيراني نيژراوه له و گۆردي كه له ژيانيدا به دهستي خوي ههلي كه نديبو له نه شكه وتي شيخ سوله پياني هيراني.

له باره ي كۆچي دوايي (صافي) يه وه زۆر راو بوچوون هه ن له وانه:

۱- سالي ۱۹۴۱ز له ديواني (صافي) چاپي كوردستان، گيوي موكراني، ۱۹۷۳ز، ۱۲ل. هه وليتر.

۲- سالي ۱۹۴۱ز له ديواني (صافي) چاپي المعارف، به غدا، ۱۹۵۳ز محسن دزه يي، ۱۱ل.

۳- له رۆژنامه ي العراق، ژماره ۳۶۹۱، لاپه ره (۴) رۆژي ۱۰/۳/۱۹۸۸ز عبدالغني علي يحيي، كۆچي دوايي (صافي) به سالي ۱۹۳۸ز داناوه.

۴- له لاپه ره ۱۶۸ تا ۱۷۰ي كتيبي (بنه مالاني به ناويانگي رواندز) دا هاتوه: (صافي) له ۱۹۴۰ز كۆچي دوايي كردوه.

۵- له كتيبي السادات النقشبديه ۱۹۴۲ز.

۶- له ل ۴۷۹ي كتيبي (شاعران كرد پارسي گوي) دا، سيد عبدالحميد حيرت سجادي، سالي ۱۳۶۱ي كۆچي.

۷- له بيره وه ريبه نوو سراوه كاني شيخ عهبدو القادري كوري (صافي)، ۲۵ي مانگي (محرم) ي سالي ۱۳۶۱ي كۆچي.

پاش نهم چه‌ند خالهی باس‌مان کرد له باره‌ی وه‌فاتی (صافی) به ته‌واوی ده‌گه‌ینه نامانج که له سالی ۱۳۶۱ی کۆچی له ۲۵ مانگی محرم (صافی) کۆچی دوا‌یسی کردووه، نهم می‌ژوده‌ش ده‌کاتسه (۱۲) ز. ۱۹۴۲/۲/۱۲.

(صافی) (۷) کور و (۴) کچی له دوا به‌جی ماوه کوری گه‌وره‌ی کاک عه‌لی له دوا‌ی خۆی بوو به شیخ و کاک له‌سه‌ر هه‌مان ریگه‌ی (صافی) باوکی و له‌سه‌ر ته‌ریقه‌تی قادری ده‌ستی به نیرشاد کردووه، له سالی ۱۹۷۷ز له هیران کۆچی دوا‌یسی کردووه.

ناوی کوره‌کانی صافی به پینی ته‌مه‌ن:

۱- کاک عه‌لی (حاجی مه‌لا کاکه). کوری گه‌وره‌ی (صافی) یه‌وه له دوا‌ی کۆچی دوا‌یسی باوکی له سالی ۱۹۴۲ز بووه به پۆست‌نشین. کاک عه‌لی جگه له به‌رتوه‌بردنی مشووری ته‌کیه‌و موری‌دو ده‌رویشان هه‌روه‌ها لایه‌نی نیرشاد وه‌ک (شیخ)، له زانسته نایینه‌کان و علوم‌ی عه‌ق‌لی و نه‌قلیش شاره‌زایی زۆر بووه، له زۆر شوونی کوردستانی عیراق و نیران گه‌راوه به مه‌به‌ستی خوتندن له زویانی عه‌ره‌بی و فارس‌شدا سه‌ره‌رای زویانی کوردی شاره‌زا بووه به کوردی و به فارسی شیعری له‌دوا به‌جی‌ماوه له‌گه‌ل چه‌ند پینج خسته‌کیه‌ک له‌سه‌ر (۶۳) شیعری شاعیران. شیعری (صافی) باوکی‌شی کردووه به پینج خسته‌کی له ۱۹۷۷/۱/۱۰ز له هیران کۆچی دوا‌یسی کردووه، له هه‌مان نه‌شکه‌وته

۶۲- پروانه کتیبی (التقریمان) به‌به‌راورد کردنی میژوی زایینی و کۆچی.

۶۳- پروانه به‌شی پینج خسته‌کیه‌کان له‌م دیوانه‌دا.

داتاشراوه‌که‌ی گۆرستانی شیخ سوله‌یانی هیرانی نیژراوه. کاک‌عه‌لی له‌شیر
داناندا نازناوی (صه‌فوت) بروه^{٦٤}. نه‌مه‌ش نموونه‌یه‌که له‌شیردکانی:

حه‌بیم چوو روحیشم چوو که سه‌روی جۆیارم چوو
نه‌ما شه‌وقم له‌گه‌ل شادی به‌تالان چوو نیگارم چوو
به‌هار بی وه‌ختی گول دابی، نه‌وای بولبول نه‌هر لا بی
سووتانم هه‌قنه‌س ناسا بی که خونچه‌ی نه‌وه‌هارم چوو
نه‌گه‌ر هه‌فت نیقلیمی دنیا پری دور بی وکو دهریا
به‌چیم نایه‌ته پینش گویا، که یاری گولموزارم چوو
نه‌خۆشی هه‌سلی پاییزم له‌هاوین یار گوتی زیزم
به‌جان مه‌حزون و دل‌پیزم که خونچه‌ی لاله‌زارم چوو
هه‌میشه زارو مه‌فتوونم له‌هه‌ر که ته‌یه‌یه مه‌جنوونم
له‌دندا هه‌ر که یی خونم، که دوری شاهوارم چوو
گوتی (صه‌فوت) که‌وا نیستا سه‌به‌ب چی دل‌برینداره
گوتی هات توپ و ته‌یاره به‌یه‌خسیری که یارم چوو

- ٢- مامۆستا مه‌لا عه‌زیز له ١٩٨٦/٢/١ ز کۆچی دوایی کردوه له
هیران له‌گۆرستانی شیخ سوله‌یانی باهیره گه‌وره‌ی نیژراوه.
- ٣- کاک نه‌نوه. له ١٩٨٠/٤/١٢ ز کۆچی دوایی کردوه له هیران
له‌گۆرستانی شیخ سوله‌یمان نیژراوه.
- ٤- کاک جه‌عفر له ١٩٨٧/٥/٢٧ ز کۆچی دوایی کردوه له هیران له
گۆرستانی شیخ سوله‌یمان نیژراوه.

٦٤- صه‌فوت نازناوی شاعیریکی دیکه‌ی کورده که ناوی ته‌واوی (مه‌لا مسته‌فای حاجی
ره‌سول)ی دیلۆه‌یه (١٩٠٥-١٩٦٣ز). که ده‌کاته بارکی پروفیسۆر د. عه‌زه‌دین مسته‌فا
ره‌سول.

۵- شیخ عبدالقادر ناسراو به (کاکه غهوث) له شیعرشدا نازناوی شیعری (سۆزی) بووه له ۱۹۹۰/۵/۲۰ ز له ههولتیر کۆچی دوایی کردووه له گۆرستانی شیخ سولهیمان له هیران نیتراوه. له کۆتایی پارچه غه زهلیکیدا دهلی:

له (سۆزی) شیفته و شهیدا ده پرسن گهر به چی فهوتا
 زه مانهی بی وه فاو به ختی به دو یاری جه فاکارم

۶- شیخ جونهید (جنید). له سالی (۲۰۰۳) ز، له ههولتیر کۆچی دوایی کردووه.
 ۷- شیخ عبدالکهريم ناسراو به (کاکه شیخ) له کۆتایی سییهکان له دایک بووه شیعری رتک و جوان و له باری ههیه ههندیکیان به چاپ گهیشتون نازناوی له شیعیر نووسین دا (وریا) یه. له زمانی فارسی و ههروهها مهقاماتی رهسهنی کوردیدا شارهزایه، نه مهش غهونهیه که له شیعری (وریا):

لهی له لهک تاکهی وهکو یوسف له بهندیغانه به
 یا له کینوو چۆل و سهحرا ههروهکو دینوانه به
 تابه کهی وهک بو ببولی بیچاره پیشم ناله بی
 تابه کهی دانیم له دموری لاله وهک پهروانه به
 وا له دمردی دووری یارم دل دهسووتی وهک فه نههر
 رهحهکم بینکن هه تاکهی هه ره له نهه سووتانه به
 بازی گهیلانی دهخالهت توره جاکار بی له بۆم
 رۆژی سهه جاران به قوربانی سهگی دهرگا نه به
 شه رته گهر بیته و دهریشم کهی نه بۆم لهه دهرگهیه
 تاکو مردن خادیمی خاکی دهری ناستانه به
 چون نه بن ترسم هه بن جان له رۆژی مه حشهرا
 خۆم به هیرانی بزانم نه سلی نهه شیرانه به
 رۆژو شه و وریامه هیج کاتی له بهر گریان و زار
 ههت نه بوو نۆخهی بکهه تاکهی له نهه گریانه به

ناوی کچه‌کانی (صافی) :

(فاتیمه) ، (خه‌دیجه) ، (زه‌کیه) ، (گولیزار) .

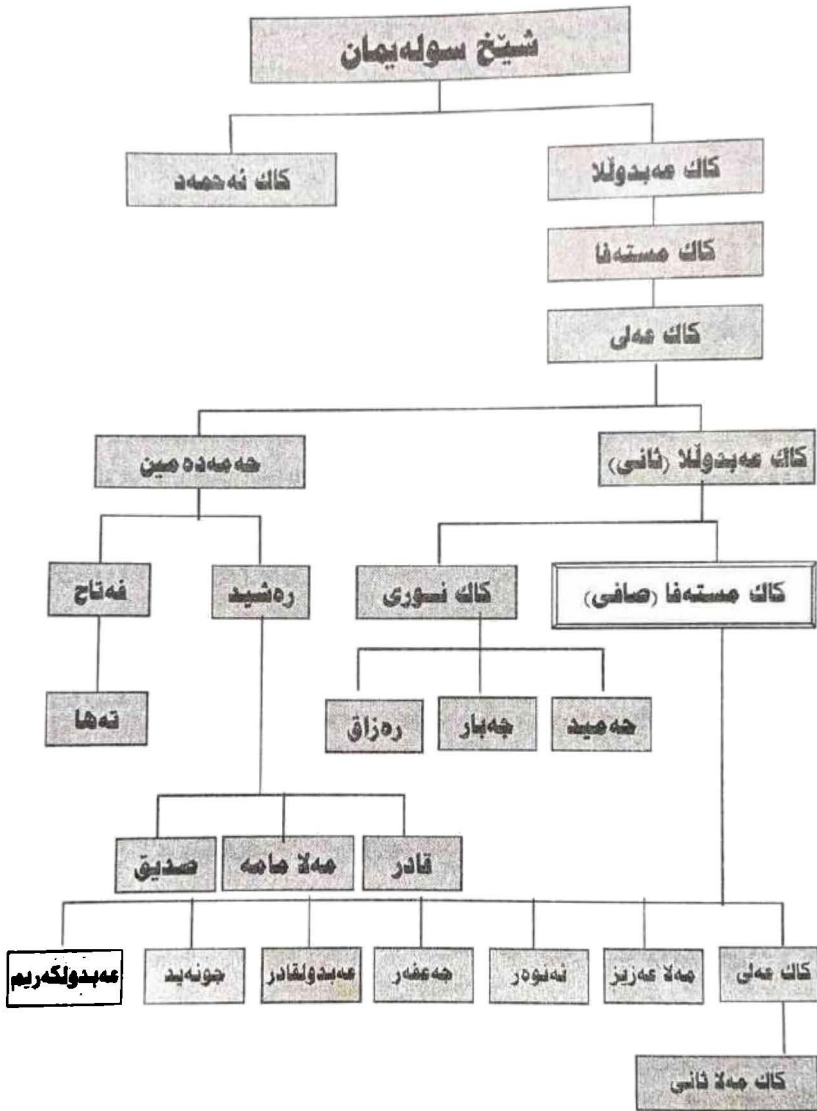
(صافی) پیتش کۆچی دوایی خۆی ، دوو کچی مردوون یه‌کیان به‌ناوی (له‌علی) که له‌ته‌مه‌نی (۹) سالی‌دا مردووه . دووه‌میان (عائیشه) . صافی سێ ژنی هیناوه :

- هه‌بیه‌ت خانی کچی ئه‌مین ناغای غه‌فووری .
- مراری خانی کچی عه‌ولا به‌گی هیرانی .
- زیبا خانی کچی شیخ عبدالکریمی سه‌ید نه‌حمه‌دی به‌رزنجی .

* * *

نێستا (کاک مه‌لا ثانی) که کورپی گه‌وره‌ی کاک عه‌لی کوری (صافی) یه ، له‌هیران خۆی پۆست نشینه و سه‌ره‌رشتی ئه‌و ته‌ریقه‌ت و ته‌کیه‌یه‌ ده‌کا که له‌ سه‌رده‌می (شیخ سوله‌یمان) ی با‌پیره‌ گه‌وره‌ یانه‌وه تا کو نێستا به‌ به‌رده‌وامی ئاوه‌دان بووه به‌ مورید و ده‌رویش و میوان و ناوداران و که‌سایه‌تییه‌ کۆمه‌لا یه‌تی و ئایینی یه‌کان . کاک مه‌لا (ثانی) وه‌ک باب و با‌پیرانی خۆی خۆتندنی ئایینی کردووه ، له‌ گوندو شارۆچکه‌کانی کوردستان گه‌راوه ، ماوه‌یه‌ک له‌ هه‌ولێر خۆتندویه‌تی و له‌ کۆتایی په‌نجاکانیشدا له‌ گوندی (سماقولی سه‌روچاو) خۆی و هه‌ندی له‌ ئامۆزاکانی (مه‌لا که‌مالی کاک نه‌نوه‌رو مه‌لا ئیسماعیلی مامۆستا مه‌لا عه‌زیز) له‌لای مامۆستا (مه‌لا مسته‌فای هیرانی) خۆتندویه‌تی ، له‌ هیرانیش لای کاک عه‌لی باوکی و مامۆستا مه‌لا عه‌زیزی مامی ده‌رسی خۆتندوه ، کاک مه‌لا ئانی که‌سایه‌تییه‌کی لی‌هاتووه‌و جیتی رتزو متمان‌ه‌ی مامۆستایانی ئایینی و که‌سانی ئه‌هل‌ی ته‌ریقه‌ته‌ له‌ کوردستان .

شه جدهری خانه وادهی صافی

هۆی هه‌لمبازاردنی نهم دیوانه

له سه‌ره‌تای هه‌فتاکاندا له سایه‌ی به‌رده‌وام بوونی چاپخانه‌ی کوردوستان و هه‌وله‌کانی خوالیخۆش بوو مامۆستا گیوی موکریانی، له هه‌ولتیر چه‌ند کتییکی به‌ کوردی چاپکراووم به‌ ناسانی ده‌ست کهوت، (دیوانی صافی) به‌ کینک بوو له‌و کتییبه‌ بچووکانهم .

نه‌و پارچه‌ شیعرا نه‌ی له‌ نێو دیوانه‌ که‌دا ده‌مخویندنه‌وه‌ به‌لامه‌وه‌ تازه‌ نه‌بوون له‌ به‌ر نه‌وه‌ی هه‌ندیکیانم گووی لی بوسوون له‌ رادیۆ، یان له‌ گرامافۆن و کاسیت به‌ ده‌نگی نه‌و ده‌نگخۆشانه‌ی شیعی (صافی) یان به‌ مه‌قام گوتوه‌ . به‌ تایبته‌ حاجی عه‌بدوڵلای ده‌فزه‌ن ناسراو به‌ حاجی عه‌بۆ ^(٦٥) .

به‌لام نه‌وه‌ی له‌ نامیره‌ ده‌نگی و قه‌وانه‌کانه‌وه‌ ده‌بیسترا له‌و به‌شه‌ شیعیانه‌ی (صافی) هه‌ندیکیان جیاوازی یان هه‌بوو له‌ گه‌م‌ل شیعه‌ چاپ کراوه‌کانی نێو دیوانه‌ که‌ . بو‌نموونه‌ ، له‌ لاپه‌ره‌ (٦٧) ی چاپی کوردستان له‌ به‌یتی یه‌ که‌مدا نووسراوه‌ :

یاران کوژدای نازم سه‌بهرم له‌ دل نه‌ماوه

عاشق به‌ چاوی بازم که‌ی روی ده‌کابه‌م لاوه

که‌چی وه‌ک له‌ گۆزنده‌ و ده‌نگخۆشان بیستراوه‌ ، نیوه‌ی دووه‌م له‌م به‌یته‌دا به‌هه‌مان شێوه‌ی چاپکراوه‌ که‌ نییه‌ ، به‌لکه‌ به‌م شێوه‌ی خواره‌وه‌یه‌ :-

٦٥- حاجی عه‌بدوڵلای ده‌فزه‌ن له‌ سالی ١٩٠٢- له‌ هه‌ولتیر له‌ دایک به‌وه‌ به‌ گوتیه‌ی (ناسنامه‌ی شارستانی) ، ده‌نگ خۆش و مه‌قام خۆتین به‌وه‌ . ماوه‌یتکی زۆر له‌ هیران له‌ گه‌م‌ل (صافی) دابوو ، جگه‌ له‌ گۆزنده‌یی ، ده‌فزه‌نێکی چاکیش به‌وه‌ ، بۆنه‌ به‌ ده‌فزه‌ن یاخو ده‌فزه‌ن ناسراوه‌ له‌ سالی ١٩٦٤ له‌ هه‌ولتیر کۆچی دوا‌یی کردوه‌ . که‌چی کاک جه‌لال خدر حوسین له‌ گۆفاری هه‌ولتیری ژ (٧) و رامانی ژ (٦٠) دا ده‌لێ: حاجی عه‌بدوڵلای له‌ ١٩٦٣/٥/٥ ز کۆچی دوا‌یی کردوه‌ که‌ ده‌کاته‌ یه‌که‌م رۆژی جه‌ژنی قوربان .

عاشق به چای بازم گهی رووم دهکابه لاه

نهمو زوری دیکه له باره‌ی گۆپین و لابردنی چهند به‌ییتیک، یاخود له چاپ نه‌دانی هه‌ندییک پارچه شیعره‌ی (صافی) که له جیگای خۆی باسی لیتوه ده‌کین.

پیش سالی ۱۹۸۳ز جگه له چاپی کوردستان، له باره‌ی به‌ره‌می (صافی) یه‌وه شتیکم به‌ده‌سته‌وه نه‌بوو. دوا‌ی چهند سالییک دیوانی (صافی) چاپی (المعارف) م‌پیدا کرد که له‌سه‌ر نه‌رکی (موحسین دزه‌یی) له سالی ۱۹۵۳ز له به‌غدا چاپ کراوه، پیشه‌کییه‌که‌ی به‌پیتنوسی ماموستا عه‌لان‌ه‌دین سجادی یه.

به‌نومیدی لیکۆلینه‌وه و ساغ کردنه‌وه‌ی شیعره‌کانی (صافی) گه‌لیک شوتین گه‌راوم وهک (هیران و کۆزه و هه‌ولیر و که‌رکوک و موصل و رواندزو کۆپی زانیاری له به‌غدا) و زۆریه‌ی نه‌و شوتنه‌ی که (صافی) هاتوچۆی کردوون وهک به‌شیک له هه‌ولێه‌کام.

له زستانی سالی ۱۹۸۴ز سه‌ردانی هیرانم کرد به‌یازنکی به‌یپووت له ته‌کیه‌ی هیران هه‌بوو، که بریتی بوو له به‌شی زۆری شیعره کوردیه‌کانی (صافی) به‌ده‌سته‌تی ماموستا مه‌لاعه‌زیزی کوری (صافی). نه‌و به‌یازم له به‌رتز کاک (مه‌لا ثانی) نه‌وه‌ی (صافی) وه‌رگرت.

هه‌ر له‌و ساله‌دا به‌یازی دووه‌م وه‌رگرت که بریتی یه له نزیکه‌ی (۱۵۰) پارچه شیعره‌ی (صافی) به‌زمانی فارسی، به‌ده‌سته‌تی مه‌لاعه‌بدوولای (میرزا) ^(۶۶).

۶۶- له باره‌ی مه‌لاعه‌بدوولای میرزا، بارکم (مه‌لا مسته‌فای هیرانی ۱۹۰۶-۱۹۹۲ز) له رۆژی (۱۹۹۲.۱.۱۹ز، نه‌مه‌ی خواره‌وه‌ی بۆگه‌رامه‌وه):
مه‌لاعه‌بدوولای میرزا خۆشنووس بوو، (صافی) خۆی وای به‌یار دا‌بوو مه‌لاعه‌بدوولای شیعره فارسی به‌کانی بۆ (رسم الخط) بکا. نه‌و مه‌لاعه‌بدوولایه‌ نێرانی بووه‌ خه‌زوری (ماموستا مه‌لا محمدا‌مین) ی سرتیری بووه. له مانگی نیاری ۲۰۰۲ز سه‌ردانی مالی ماموستا مه‌لا

سهره رای په‌یدا کردنی ده‌ست‌نوسه‌کان، هر له سالی (۱۹۸۴ تا ۱۹۹۱ز) له چاوپښک‌هوتنی به سالاچوان و نه‌دیب و هونه‌ر دۆستان له باره‌ی ژبان و بره‌ه‌می (صافی) یه‌وه، سووډم وهرگر توهه. له‌وانه:

- ماموستا مه‌لا عه‌زیزی کوری صافی هیرانی.

- شیخ عبدالقادی کوری صافی، ناسراو به (کاکه غه‌وټ).

- ماموستا مه‌لا خه‌لیلی دووسه‌ره‌یی ناسراو به (مخلص) (۶۷).

محمد نه‌مین سوتریم کرد که هاوسه‌ری نه‌ر ماموستایه، کچی مه‌لا عه‌بدوللای موکریانییه، هر له‌و دانېشته‌دا بټم روون بوه‌وه که مه‌لا عه‌بدوللای موکریانی ناوی ته‌واوی (عه‌بدوللای کوری عه‌بدوللای حمان) ه له گوندی (دیوکوری) له ناوچه‌ی موکریان له‌دایک بروه. نه هات‌ت‌ته کوردستانی عیراق یه‌که‌مجار له گوندی (قزرتان) نیشته‌جی بروه، هر له‌ویش ژنی هیناوه، خیزانی یه‌که‌می تورک بروه به‌ناوی (به‌لقیسا) کچی نه‌فسه‌رتکی تورک بروه. مه‌لا عه‌بدوللای له دوکه‌نه‌و پیراودو که‌سنه‌زانیس ژباوه، له فارسی تا بلیتی شاره‌زا بروه، نه‌وانه‌ی ده‌سیان لای نه‌و خورتندوه له زمانی فارسی (۱) مه‌لا محمه‌ده‌مینی سویری (۲) مه‌حمودی خدري پاشا (۳) نه‌حمده‌ده‌مه‌مین دزه‌یی (۴) مشیر ناغا ناسراو به مشیری عه‌دژی. هر له‌و دانېشته‌دا خیزانی ماموستا مه‌لا حه‌مه‌ده‌مین که کچی مه‌لا عه‌بدوللایه نیستا له ژبانه‌ی گوتی: باوکم زور نه‌و پارچه چوارینه فارسیه‌ی ده‌گوت:

بگورســـــتان گـــــزرگـــــردم و بـــــیش
 بدیـــــدم گـــــور دولت مند و درویش
 نه درویش بسی گفن در خاک رفتنه
 نه دولت مند برد از یک گفن بـــــیش

مه‌لا عه‌بدوللای موکریانی له سالی ۱۹۶۱ز له گوندی یارمجه‌ی سر به له‌زای کوټیری (پردی) کوټجی دواپی کردوه.

۶۷- موخلیص: مه‌لا خه‌لیل کوری ره‌سول کوری مسته‌فا، له تیره‌ی سنجاری یه له سالی (۱۹۱۰ز) له دایک بروه، له سالی (۱۹۴۳ز) نه‌جازه‌ی مه‌لایه‌تی له ماموستا مه‌لا سالخی کوټزه‌پانکه‌یی وهرگر توهه. یه‌کټک بروه له رټه‌وانی ته‌ریقه‌تی نه‌لشبه‌ندی، به کوردی و به عه‌ره‌یی شیمیری نویسه، له ۱۹۸۵/۶/۵ ز کوټجی دواپی کردوه. پټش نازناوی (موخلیص) به (وافی) ناسراوه. نه‌مه‌ش نمونه‌یه‌که له شیمیری (موخلیص یاخورد وافی):

- شیخ عبداللّاه نقشه‌به‌ندی (هرشه‌می).
- ماموستا مه‌لا (عبدالکریم المدرس).
- ماموستا سه‌عید ناکام.
- ماموستا (مسعود محمد).
- ماموستا محمدهدی مه‌لا که‌ریم.
- دک‌تور عزیز که‌ردی.
- عوسمان (عه‌ونی)ی شاعیر.
- سامی عه‌ودالی شاعیر.

قوبه‌یی سینه‌ی نیشاندام پنی گوتم نه‌ی راغبین
 ه‌ده قصه‌ر بنه‌اه رنه‌ا له‌اشقین
 چومه ژگر تاقی سه‌را په‌رده‌ی نیشاره‌ی کرد گوتی
 لا سییل لندخول ها ه‌نا لسا لسانین
 پنم گوت نه‌بروت دله‌فینه‌ پیکه‌نی فه‌رموی نه‌تو
 لا تلمنی ان ه‌ذا نقش رب المانی
 بوج به‌ نه‌بری زوفه‌ که‌ت خورشیدی روت پوشی؟ گوتی
 ما فعلنا ذاک الا عیبه‌ة لنتاظرین
 موده‌بیکه‌ وا ده‌سووتیم خو عه‌زابیش چاوم که‌م
 لا یزاد بل علی مق‌دار ذن‌ب العاصین
 وعده‌دادی با من و رفتی چو آه‌وبا چمن
 لیتنی کنت ترا با ما رایست الواعیدین
 وافی تا ماوه‌ نویندی شه‌هدی وه‌صلی هه‌ر ه‌یه
 قاتل الله‌ الرقیب انه‌ من مانی

سه‌رچاوه: دیوانی عاجز، (مه‌لا سه‌ید عه‌بدوللا حوسینی)، پیچ خسته‌کی عاجز لسه‌ر غه‌زه‌لی
 (وانی) پتسه‌کی محمده‌دی عه‌بدوللا په‌رنجی ل ۶۰ چاپی یکم چاپخانه‌ی (علاء)
 ۱۹۸۶ز و دیوانی (مرخلیص) که‌ ناماده‌یه بز چاپ.

- حاجی محمەد شیخ رهشید لؤلانی
- شیخ جههانگیر لؤلانی
- برهان جاهیدی شاعیر.
- مامۆستا کهریم شاره‌زا.
- شیخ جهلال کوری شیخ جه‌میلی نه‌قشبه‌ندی (نوری).
- مه‌لا (مه‌سه‌ود بیه‌ش).

دوای به‌راوورد کردنی ده‌ستنوس و چاپه‌کان بۆم ده‌رکه‌وت که‌وا ده‌ستکاریه‌کی زۆری شیعرى (صافی) کراوه. بۆیه‌ هەر له‌و کاته‌دا لیکۆلینه‌وه‌که‌م کرد، به‌ دوو کارى سه‌ربه‌خۆ:-

یه‌که‌م: نووسینه‌وه‌ی شیعره‌کانی (صافی) له‌سه‌ر شیوه‌ نووسینه‌که‌ی مامۆستا مه‌لا عه‌زیز و ده‌ستنیشان کردنی نه‌و شوێنانه‌ی که‌ بۆی زیاد کراوه یان لیتی که‌م کراوه‌ته‌وه. نه‌و کاره‌یان زۆری خایاند، ساغکردنه‌وه‌ی به‌یازه‌که‌ ناسان نه‌بوو چونکه‌ به‌ رتنوسی عه‌ره‌بی نووسراوه‌وه، سه‌ره‌پای وشه‌ گۆزینیش هه‌ندیک به‌یتی به‌ مه‌ره‌که‌ب به‌ نه‌نقه‌ست ره‌ش کرابۆوه، هه‌ندیک پارچه‌شی هه‌ر له‌ چاپ نه‌دراوون.

کاری دووه‌م: نه‌وه‌ بوو که‌ هه‌ول بده‌م سه‌ربرده‌ی (صافی)م له‌ زۆر که‌س گوی لیبی و بینوسمه‌وه. هه‌ر به‌ سالآچۆتیک و نه‌دیپ و زانایه‌ک له‌گه‌ل (صافی) ژیاپی و له‌ ژياندا ماپی، هه‌ولم داوه‌ له‌ نزیکه‌وه‌ بیان بینم و زانیاریان له‌ باره‌ی (صافی)یه‌وه‌ لێوه‌ریگرم. سه‌ره‌پای چه‌ند که‌سایه‌تییه‌کی خوشناوه‌تی و ده‌شتی هه‌ولێر وه‌ وانه‌دز، به‌شیتیک له‌ مه‌لا و نه‌دیانی کوردستانی (ئێران) یشم بینین، هه‌ندیکیشیان نامه‌م بۆ نووسیون له‌وانه‌ی به‌ فه‌قیه‌تی یا به‌ سه‌ردان هاتوون بۆ هیران.

له‌ ۱۹۸۸/۲/۱۸ ز توانیم کۆرتیک ده‌ریاره‌ی ژبان و به‌ره‌می (صافی) ساز بکه‌م به‌ ناوی (له‌ یادی صافی هیرانی)دا، پێشه‌کی کۆره‌که‌ له‌ لایهن (مه‌حمود زامدار) نامه‌ده‌کراوه‌و، (جیه‌هان به‌خش محمەد کۆسی)یش ناوه

ناوه به دهنگی (تایسر توفیق) له کاسیته ده گمونه کانی یهوه هندیکی له غهزلیاتی (صافی) ده گه یانده دل و ههستی ناماده بوان. که سی کاترمیزی خایاند، ماموستا (رهشاد موفتی) به چهند و ته یهک کوزه که ی کرده وه و تیایدا گوتی:

(نیستا رژی نعو پیاوه (صافی) لیره له گمل نیمه دایه) (٦٨).

له گمل به رده وام بوونیشم له سهر کۆکرده وه و لیکۆلینه وه ی به رههم و به سه رهاتی (صافی)، شته تازه دوزراوه کاخم ده گه یانده لاپه ره کانی کۆقاری کاروان و رۆژنامه ی هاوکاری و (العراق).

له سالی ١٩٩٢ ز چوار لاپه ره ی ده ستنوسی شیعی (صافی) یم پینگه یشت له به ریز (د. عه زیز گه ردی) یه وه.

له هاوینی ١٩٩٨ ز به ریز (ئاخیر شیخ جه مال هیرانی)، پاش نه وه ی هه موو پید او بستییه کانی پرۆژه ی له چاپدانه وه ی (دیوانی صافی) خسته نه ستوی خۆیه وه له لایه نی خه رجی و ریخۆش کردن بۆ به چاپ گه یاندن و دابین کردن ی پتویستییه کانی کاره که، نه م جار ه یان ده ستم کرد به راگۆرتنی هه موو نوسراو و په راوه کان بۆ سه ر چه ند ده فته ریکی تایبته به و پرۆژه یه، دوا ی تاوتوی کردن ی با به ته کان که هه ندیکیان له کاری هونه ری نیشه که ده دوان و هه ندیکیشیان له باره ی ژبان و سه رده می (صافی) و شیعه ره کانی. به شیکش له و با به تانه له چۆنیه تی گه ران به دوا ی سه رچاوه ی شیعه ر و نه ده بیاتی (صافی) ده دوان. هه ر له سالی ١٩٩٨ ز دا، له لایه ن بریا ن (فائزی مه لا به کر) و (عه بدوللا زه نگه نه) له هه ولیر شتی به نرخ و په رسوودم ده سته که وت له باره ی ژبان و به ره مه می (صافی) یه وه له وانه که شکۆله که ی سه ید محه مه د و

٦٨- له به ره ی (صافی) یه وه، به ر له کۆزه که ی من ١٨-١٩٨٢ ز، کۆرنکی دیکه ساز درابوو له لایه ن (مدحت به یخه و). به بۆنه ی به ره وه ری (٣١) سالی کۆچی دوا یی صافی هیرانی، له هه مان کۆزه که ی (به یخه و) دا حه مه که ریم هه ورامی به (مداخله) به کی پینج تا شه ش لاپه ره به شداری کردبوو. نه مه ش له ١/٢١/١٩٧٢ ز، کاک مه دحه ت به یخه و ده لسی: مه داخه له که ی ماموستا حه مه که ریم نووسینیکی ساپکۆلۆژی و پراکتیکی (تطبیقی) ی بوو.

چهند ژماره يه کي (گوتفاري گه لاوتزو روژنامه ي ژيان و ژين). پيش نه وائيش به ماوه يهک براي شاعير ره مه زمان قه نديلي (بيدهر) له ۱۹۹۸/۲/۱۳ ز له نيرانوه دانه يهک له پيټنج خسته کيه کاني جه ريحي^(۶۹) له سه ر شيعري (صافي) بو هينام، بو سالي دو اييش (ديواني نه مين شنوي) ي پيشکesh کردم که له سي پارچه شيعريدا ناوي (صافي) هيناوه و شيعري بو گوتوه. له ۱۹۹۸/۱۲/۹ ز دا (دهستنوس ي سه يد مهردان) م په يدا کرد لاي (سه يد

۶۹- جه ريحي: مه لا نه حمه دي کوري مه لا عومه ري نه قشبه ندي له سالي ۱۲۸۵ ي کوچي هه تاري له دني (واشه مزين) ي سه ره به شاري مرده شت له دايک بووه. له سالي ۱۳۲۳ ي کوچي هه تاري کوچي دواي کوردوه. شيعري پيټنج خسته کي زوره، سي پيټنج خسته کي له سه ر غه زه لي صافي هيه. کوله يهک له يه کيک له پيټنج خستيه کاني جه ريحي له سه ر غه زه لي صافي:

نهم گولم و زنه خدانه مه هي نه و جي مويينه
 نهم سينه وو بوستانه وه کو خولدي بهرينه
 په يوه سته له سه ر عارض و مين اوو جه بينه
 نه و په رجه م نه گريجه هه موو دو شمني دينه
 نه و زولفا و رووه نافه تي سه ر روويي زه مينه

درا کوله ي پيټنج خسته کيه که:

نيمرؤکه (جه ريحي) که له بهر ناگري هيچران
 بيماره هه موو جي سمي سه ر سه ر بووه پريان
 دائيم له سير اقت به غه م و شيومن و گريان
 (صافي) که له خاكي دهري تو دوره به توريان
 سه گ مهرگي نه بن هينده چلون قابيلي ژينه

عارف)ی نهوهی سهید مهردان . له پاشان دهستنوسى يه كه مى ماموستا نهجمه دين مهلا له پرتوكخانهى زانكوټ، پاشان دهستنوسى دووه مى نهجمه دين مهلا به ناوى سوژى نيشتمان كه له پرتوكخانهى د . مارف خزنه دار پارتزراوه كه چند پارچه شيعرى صافى به خويه وه دهگرى، نينجا دهستنوسى شيخ عبدالقادرى كورى صافى ناسراو به (سوژى) بهشى (فارسى له شيعرى صافى)، به گشتى پوره و كاسيت و هر شتيكى په يوه ندى به صافيه وه هه بوو چ له نه ددبيات و چ له به سه رها ت به ره به ره . سه باره و بارستى گوره تر ده بوو ، نامه گورنه وه ش لايه نيكي ترى پروژه كه بوو له كوټايى نه ديوانه دا نامه پيداوه . له تشريني يه كه مى (۲۰۰۰ز) دا به رتيز ماموستا محمه دى مهلا كه ريم دهستنوسى دووه مى مهلا عه بدوللاى موكريانى بوره وانه كردم ، كه برتبه له زوريه شيعره فارسويه كاني صافى ، له گه ن دوو پارچه شيعرى كوردى ، له سالى ۱۹۴۳ز نوو سراوه تموه له تريه سپيان له سه ره تاي هاوین له كاتى خه رمان كوټ كردنه وه دا .

محمدى مهلا مستهفا هيراني

جوړی نوسخه دهستنوسه کان

یه کم ۱ : دهستنوسی ماموستا مه لا عه زیزی کوری صافی هیرانی (ع.م) ۱:

به پلمی یه کم نوسخه ی دهستنوسی خوالی خوشبوو ماموستا مه لا (عه زیزی هیرانی) م کردووه به سه رچاوه . نهو نوسخه یه برستی یه له ۹۷ لاپه ردی (۱۰۵ × ۱۰۵) سم . نزیکی (۷۰) پارچه شیعی کوردی له ناوه له گه ل (۷) پارچه شیعی تورکی، له یه کیتک له و پارچه شیعرانه (صافی) چوار زمانی به کارهیتاوه که بهیتی یه کم و دووه می کوردی یه و بهیتی سی یه م و چواره میس تورکی یه و بهیتی پیته جم و شه شه می عه رهی یه و بهیتی حه و ته م و ههستم فارسی یه . له پاشان له بهیتی نۆیم دا که دوا بهیته ده لی:

خوی کوردیبه (صافی) له هه وای عیشتی تۆ نیستی

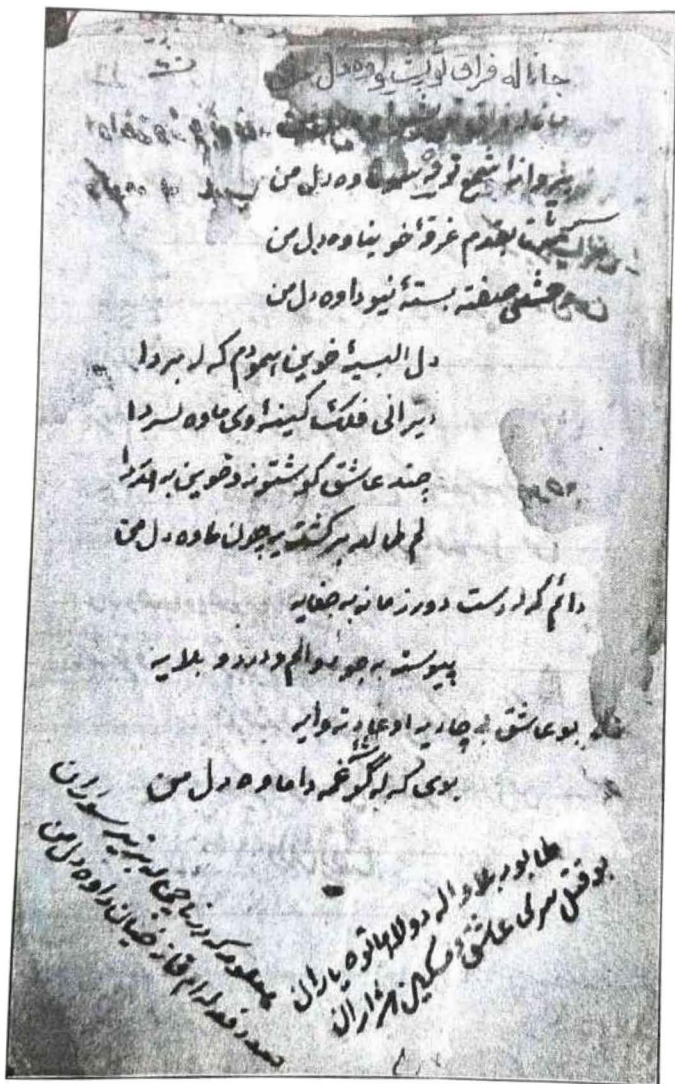
کوردی و عه رهی و فارسی و تورکی بسووه نه شه ار

نهو نوسخه یه له لاپه ره (۶) دهست پی ده کا که (۵) لاپه رهی پی شه وه ی تا نیستاش بی سه روشوتنه ، دهستخه ته کمش شیوه ی رتنوسی عه ره بییه و له کوتایی هه ره له بهستی کا دا نوسراوه (وله ایضا) پاش ته م (عیباره ته) پارچه یه کی دیکه دی. یه کم پارچه شیعر له و دهستنوسه دا به غه زه لی (ورده خالی) دهست پی ده کا .

دوا پارچه شیعی نهو دهستنوسه ، پارچه پیته خسته کی یه کی (صافی) یه له سه ر شیعی (ناری) .

بهشی زۆری شیعه رکانی نهو دهستنوسه ، پوون و دیارن به خه تیکی فارسی شکسته نوسراوه ته وه . نه وه ی به نه نقه ست خه تی به سه ردا کیتسراوه و بهیتی دهستکردی له نزیکه وه ی نوسراوه ، توانیم له دهفته ریکی تاییه ت به شیعه

کوردیبه‌کان هه‌مرویان بنوسمه‌وه. پارچه (تورکییه‌کان) یش نه‌وه‌ی خۆم توانای
خوتندنه‌وه‌یاخم نه‌بوو، هانام برده‌ پیتش مامۆستا (شوکر مسته‌فا).

وێنه‌ی لاپه‌ره (٢٠)ی ده‌ستخۆوسی مامۆستا مه‌لا عه‌زیزی کوه‌ی صافی
لیکۆلینه‌رو ساغکردنه‌وه‌ی محمهدی مه‌لا مسته‌فا هه‌یرانی

دووم: دستنوسی یه که می مه لا عه بدوللای موکریانی (میرزا):

نهم دستنوسه میان لاپه ره کانی بزم شیویه (۱۲,۵×۲۰) سم، هه مرو لاپه ره کانی تا ده گاته (۹۳) شیعی فارسی یسن، له وی وه تا کوتایی لاپه ره (۹۵) که دو لاپه ره ی دستنوسه که یه پینج پارچه شیعی کوردی (صافی) له ناوه، له لاپه ره ی یه که می نوسراوه:

(معضا" از اثر الطاف خفیه سبعمانی و نشانه جلوه عنایات حضرت سید عدنانی و نظرات لدنی اثر حضرت غوث الصمدانی والهامات آتیه ربانی که مسمی باوراد العشق است از فقیر مصطفی (صافی) هیرانی تقریر و به پیش انظار سالکان حقیقت و طریقت عرض و تحریر نمودیم

از کنگه ذات حـ ق شـ مـ مـ
ذکر بسم الله الرحمن الرحيم

۱- له لاپه ره ی دووم ی دستنوسه که به یتیک رهش کراوه تهوه به موره که بی رهش بزم شیویه خواره وه خوتند موره :

چشم امید بگوشاده ام	بر درنگهت استاده ام
رحمی نمای ای خدا	بر سبیل اشک دیده ام

۲- لاپه ره (۱۰ و ۱۱) دوو پارچه شیعی لی نوسراوه، خه ته کهش باش نییه، دیاره له کاتی خوی نهم دوو لاپه ره به بوشایی ماونه تهوه.

۳- له لاپه ره (۳۳) ی دستنوسه که پارچه شیعی ترک له به یتیکی کوتاییدا، دستکاری و سرینه وه ی پیوه دیاره.

۴- له لاپه ره (۳۷ و ۳۸ و ۴۱) سی پارچه شیعی (صافی) به خه یتیکی نارپک نوسراونه وه خه ته کهش هی مه لا عه بدوللای میرزا نییه.

۵- له کوتایی غمزه له فارسییه کاند ا پینج خسته کی یه کی (صافی) هدیسه
له سه شیعری شیخ رزای تالهبانی له ستایشی شیخ عه بدولقادی
گهیلانی.

صیغه تازه خرم از تو ست خزان رویم از دیده بهار است زود راه دل تشنه است بهای خرم از تو گسنگه است	برگشتن جام می آید ز باجم چندان خون بیاید رو است که سینه ام در زخم شایید کار اینچیز خرم کار بیاید
ول نخواهد تر بود از می سانه بر کز اگر بر کلاه جان از تو بر آید	سرشته تو بر دستم بر آید از عشق تو دم آتش سوزان بر آید در جبهه کبک حلق بر آید زین سنان عشق تو دم میل بر آید جز توئی که زدم بگردول ما را چون رخ تو از ادم غمت جان بر آید خون بکار از دیده چون نیل بر آید مانش عشق تو را در کس در آید ببین عشق تو ز یادم جز می آید چون پیش من از دوری در کس در آید از جا که در نگاه تو م باز از اوصالح ازین کوزنم تو م باز از اوصالح

ناتوانین بلتین
نوو سه ری نهم ده ستوو سه
به چاکی به سه
فارسیه که دا زال نه بووه ،
به لام به توندی (متاثر)
بووه به نووسین و شتیوی
کوردی چونکه هندی
و شهی به ره سمه خه تی
کوردی نووسین و نه ک
(ی) دوا ی (گرچی) (۷۰)
یا (راهی) (۷۱) ، یا خود
(اثری) (۷۲) ههروه ها
جلوه گاهی (۷۳) دیسان
به کار هیتانی (سومعه) له
جیاتی (صومعه) (۷۴)

ویژه‌ی لایپره (۴۲) له ده ستنوسی یه کمی
مهلا عبداللهای موکریانی (میرزا)

- ۷۰- ۲ل له ده ستنوسی مهلا عبداللهای میرزا.
- ۷۱- همان سه رجاوه، ۲ل.
- ۷۲- همان سه رجاوه، ۳ل.
- ۷۳- همان سه رجاوه، ۶ل.
- ۷۴- همان سه رجاوه، ۳۷ل.

سینهم: که شکۆلی سەید موحەممەد (س.م):

سالی (۱۳۵۰) ی کۆچی نووسراوە تەوێ نزیکی (۳۰۰) لاپەرە ی ۱۵ سم
۲۲x سم دەبیت^(۷۵). نمونە ی شیعی (نالی) و (وە فایی) و (حەریق) و
(شیخ رەزا) و (کوردی) و (نە دەب) و (صافی هیرانی) و زۆر لە شاعیرانی
دیکی کوردی لە ناو. لە گەل چەند پارچە شیعی شاعیرانی فارس و عەرەب.
نەو ی تایبەت بی بە شیعی (صافی) لەو کە شکۆلە دا هەشت پارچە شیعی،
(۵) یان کوردی و سیانیان (فارسی) ی، لە سەر تەوێ بە خەتێکی گەورە
نووسراوە (هەدا کاب کشول سە مەمەد) یە کێک لەو پێنج پارچە شیعیانە
غەزە لێک بە ناوی (نەو جانە چ جانیکە کە جانە بە جوانی)^(۷۶).

۷۵- نەم کە شکۆلە لای کاک فانیزی مە لا بە کە سوو، لە رۆژی ۱۹۹۸.۷ بە نەمانەت لێسیم
وەرگرت بە چەند رۆژێک.

۷۶- نەم غەزە لە هێچ دەستووستیکی دیکی بەرچاوم نە کەوت و لە چاپە کانیشتا نە بوو.

چوارهم: که شکونی نه جمه دین مه لا (ن. م.) (۷۷)؛

سیّ پارچه شیعیری کوردی (صافی) له ناوه چهند جیاوازیتکیان ههیه
له گه له دهستنوو سه که ی (ع. م.) و (س. م.) له کاتی خۆی له سالانی سی یه کاندای
سی پارچه شیعره که له روژنامه ی ژبان بلاوکر او نه ته وه؛

٢٦٤

درباره صافی

فوی کردی یه صافی له ههوا ی عشق تو بیستا و
 کردی دهری و خوری و فارسی و توری بو ایستار

سحری دلی مارو ته که شیعیای عوزاره
 بوردندی یه من شاهده او حاده بخاره
 طبعی مده به وهستی به له مستی به زلفه
 به دیو و ده بو به جم و به دینجه نگاره
 شیرینه لرد و چینه کر خوی نینه هودم
 زاده بر خانی دوره هوس دده و حیاره
 لوب نار و یا شاهه له سه تیخ جوانه
 از زاری دلی زاری من کرده هزاره
 ام نعطه به خاله که سه رعیت جماله
 بو غارتی ما چینه که ام چینه سواری
 ام به چه به چینه هه موعه کوی چینه
 صافی امه شینی نه ده به غوغوی لیوی

دیا یا چه می بلبله یا زاری هزاره
 صافی

گه لاری زشت بکنی عجز لاری به م را زوغاتی بیوت طبعی له زین عزم و
 به بیخی توله ما عالی به وایع با طبعی له بلادایه و ظاهرا هم وایع و
 هسته دلی که هسته ده قیامت به قیامت روی بوسی که مو بیوس دم له دود و
 دل و البر آزاری و کوه نعطی زارست گا هه لوجودا هه گها هه لعمدم

وینئی لاپهزه (۳۶۴) له دهستنوو سی ماموستا نه جمه دین مه لا (ن. م.)

۷۷- له کتیبخانه ی (زانکۆی سه لاهه دین) ژماره (۴۸۸) ی بو دانه راوه به ناوی:

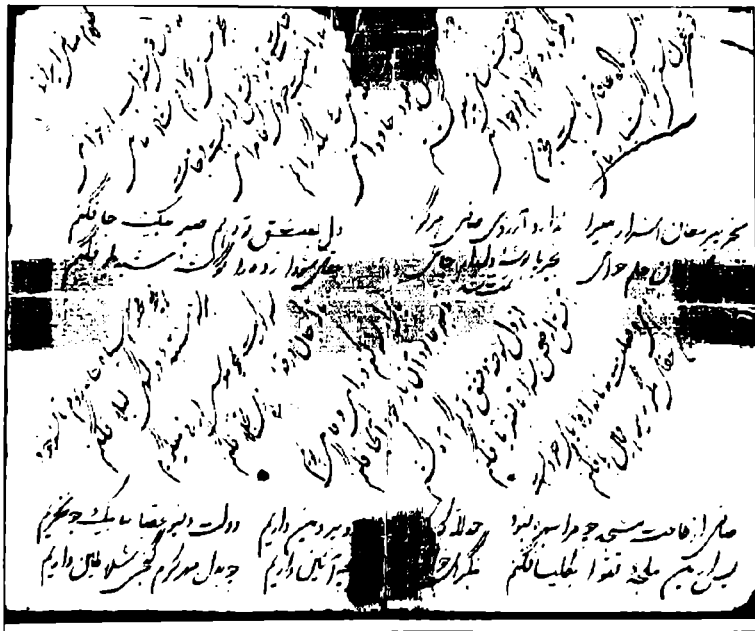
کشکر (مجموعه اشعار الشعراء الاکرااد المغمورین مع تواریخ حیاتهم باختصار، للمرحوم
نجم الدین ملا ۱۹۴۸ ز.)

پنجم : چند لایه‌ریه‌کی دستنویسی کون :

له لایه‌ریه‌ی یه‌که‌می نووسراوه (کلام صافی هیرانی) له سالی ۱۳۴۲ی
کۆچی نووسراونه‌ته‌وه چوار پارچه شیعری فارسی (صافی) یه و یه‌که‌م پارچه
شیعری نهم دستنوسه به‌م به‌یته‌ی خواروه ده‌ست پیده‌کات :

بـــــــده ســـــافی شـــــراب ارغوانـــــی
بجز مـــــستی نـــــخواهـــــم شـــــادمانـــــی

نهم چند پهریه لای به‌ریز (دکتور عه‌زیز گهردی) په‌یدا بو، ناوی نووسه‌ری
ده‌ستنوسه‌که (کاکه) هیه، له کۆتاییدا نووسراو (تخریر شد از دست احقر العباد
کاکه). که له‌مه‌ودوا ره‌مزی (کاکه) ی بۆ داده‌نیتین.

وینهی لایه‌ریه‌کی دستنوسی کاکه

ششم : دستنویسی سدید هردان.

همه مو پارچه شیعره کانی نهو ده دستنوسه له سه ر ته رتیبی ده ستنوسه کوردیه که ی ماموستا مه لا عه زیزی هیرانی و ده ستنوسه فارسییه که ی مه لا عه بدو لّای موکریانی هاتون، له کوردی یه کانی شدا چند غه زلیکی که مه و جیاوازی له چند شتیکیش دا هیه له گهل ده ستنوسه کانی دیکه. له فارسی یه که ش دا همه مو شیعره فارسی یه کانی (صافی) به خزوه گرتوه، که له ده ستنوسه که ی (میرزا) دا هه ن. له لاپره ۸۷ دا پارچه شیعرتیکی فارسی (صافی) هیه له ده ستنوسه کانی دیکه دا نییه، سه ره تایه که ی به (زدست نفس بد فریاد) ده ست پی ده کا .

له لاپره (۸۸) پارچه ی (به نه برۆت کوزاووم، (۳) بهیتی له پیشه وه نو سراوه ته وه له ده ستنوسه کانی دیکه دا نین و له لاپره (۸۹) دا دوو پارچه ی فارسی هه ن له ده ستنوسی موکریانیدا نین، یه کیان (چوار خسته کیه کی پتیج کۆبله بییه به ناوی (رفیقان همتی فریاد زاری) نه وه ی تریان (ای صبا ای قاصد عشاق زار) (۱۳) بهیته و پارچه ی پیش کۆتاییش غه زلیکی (ثانی) یه .

کوتنه حال یه کاک و له دوی و وره
 آوری هشت و صا سونا نه نو زاده
 صافی نادر و قوام هرد ما یه وه
 نا نسر ماهه له قلم پارچه یه وه

زده ستنوسه چو نبار بره نان گشتم بریاد
 نهخت بر دل ز خویش منگم به چو نه
 گنا نواسم که کله نا آهم برود
 سه و روم به سوادم بره گاهه نوام قائم
 من و ز کوه تو بمان ز دره یای سون ما را
 چو با نه جز تو نیو که منم وایزه و نام کم
 که هانی کله یانست ز اولاد به چو نه

پرستانم به دهره اندان جانم و چه ده
 دود دوی او شوخه و نام زانم
 دود هادرش تا ما بوی بره نان خوون
 آفرینش و شادی فریاد یار تو ما شاره
 آفرینش به سوزم و بیکه هشتا
 هلیج و روه در حلقه من ز کوه به سلیمان
 دعا خیر و نام به نام زود و زنده جانان
 و به صا به کورت چو ک نیای محب و هوش
 به اهلای سه یه یه فایده فایده یه نام کوه ساره

وینهای لاپره (۸۷)
له ده ستنویسی
سهید هردان

جهوتهم : دستنوووسی (سۆزی).

دهستنوووسی سۆزی، له لایهن (شیخ عبدالقادر)ی کورپی (صافی) نوسراوه تهوه. له باره‌ی ته‌رتیب، جیاوازی له‌گه‌ل دهستنوووسه -ئرسییه‌که‌ی (میرزا) و (سید مردان) نییه، هه‌موو پارچه فارسییه‌کانی نه‌و دوو دهستنوووسانه‌شی له ناوه. له یه‌که‌م لایه‌ره‌ی دهستنوووسه‌که‌شدا له سه‌ره‌وه نووسراوه (اوراد العشق).

له پیتی (م) پارچه شیعرێکی فارسی هه‌یه له دهستنوووسه‌کانی دیکه‌دا نه‌بوو. سه‌ره‌تای به (توکجای ای نگارا) ده‌ست پێده‌کا.

توکجای ای نگارا به‌کجا صدا تو جویم؟

تو که در میان جانی، زگسان چرا تو جویم؟

به‌هه‌مان شتیوه نوسینه‌که‌ی ناو دهستنوووسه‌که، هه‌مان پارچه‌م له شیخ که‌ری کورپی (صافی) گۆی لیبووه که ناز ناوی له شیعردا (وریا)یه.

هه‌شتم : دستنوووسی دوومی نجم الدین مه‌لا به‌ناوی سۆزی نیشتمان.

له نامه‌خانه‌ی دکتۆر مارف خه‌زنه‌داردا، پارێزراوه، ۵۷۴ لایه‌په‌یه، ناوی ته‌واوی ده‌ست نووسه‌که:

سۆزی نیشتمان / شیعرێ چه‌ند شاعیرێکی کوردستان به‌قه‌لم و کۆششی مامزستا نجم الدین مه‌لا کۆکراوه‌ته‌وه. سالی ۱۳۶۴ ی کۆچی / ۱۹۴۵ ی زایینی سلیمانی. ته‌نها دوو پارچه شیعرێ (صافی) له‌ناوه.

نویسم: دستنویسی دووهمی مهلا عه بدولای میرزا:

نهم دستنویس هیان له ماموستا محمدهدی مهلا که عهوه به دهستم
که یشت، برتیه له زۆریه شیعه فارسیه کانی صافی هیرانی، له کوتاییدا
دوو پارچه غمزه لی صافی له ناوه به کوردی.

۱- له قافیهی (ن) پارچهی چوارده تا، بیست، لهو دستنویسه دا نیه.

۲- پارچهی (درج وفای عشق است) له قافیهی (ت) دا نیه.

۳- پارچهی (۱۷.۱۳) له قافیهی (م) دا نیه.

۴- پارچهی (۴) له قافیهی (ن) دا نیه.

۵- پارچهی (۲) له قافیهی (ی) (۷) دیره، به لام له دستنویسی یه که می
میرزا ته نها (۶) دیره.

۶- پارچهی (۲ و ۳) له قافیهی (ث) دا نیه.

۷- پارچهی (۲) له قافیهی (خ) دا نیه.

۸- پارچهی (۸-۱۵) له قافیهی (د) دا نیه.

۹- پارچهی (۳ و ۴) له قافیهی (ی) دا نیه.

له کوتایی دهستنویسه که شدا نووسراوه:

((تمت الكتابة بعون خالق الارض والسموات از دست ضعیف نحیف اعجز

خلق الله موکریانی الاصل عبدالله در یوم جمعة در قرية (قریه سپان) في سنة

۱۳۴۳ هـ در گوشه احزان در وقت برداشتن خرمان في اول شهر تابستان تحریر

کردیم، تمنای قبولش دارم و دانم که نا اهل مدد یا روح شاه نقشبندو غوث

گیلانی)).

سه ره تا که شسی به هه مان سه ره تایی دهستخه تی یه که می میرزا دهست پنده کات

له لای سه ره وهی لاپه ره ی یه که م نووسراوه: (هو الله).

	حال صانع کرد بر کسی دالیه است چنان که در صورت کارش کسی را نشیند	
هزار و یک زلیخا حسن بیخود از کف بسان حضرت قویب بسون غمزه شوی دامان اصداد صاحب مر سیلم ضیای این جهان شرح تسبیح در بار خنده افان و فاسطان کبک از برین جملوه کرد اوله در کج صفت		عزیز بکم بسم و حکمت بر سفا نعد دستکوه در جا و نین صیا نیویا کج تا در عزت هر دو کرد چراغ نسیب نشین نه جمال در بر ما متفاوت لکان برین و کعبه لبو زمان یارم که کز آن کج نسیب
	اگر سلطان در میان کسی در کمانه بنا و خوت روا که پل نیاز	
کتاب بعون خالق ارض و سوت از دست ضعیف کجیف اعجز خلق که در اوله صل علیته در ابرم جبهه در قرینه تریه بیجان نه سنه هزار و سیصد و چهل و ششمی که در آن در وقت برداشتن عزبان نه اول شهر باستان که در آن کجایی خنای قریش و بوم در آنم که نا املم در دیا روح نه نشینند غلوت کبک		

وینهای دستخهتی دووه می مهلا عه بدوللای موکریانی (میرزا)

برای گمانیز کالج همه هیرانی زاده

پرورش تا دیشی

پیش سزودو ده سته گرشه و ناواقی کامه برانستان
نام که می ج ۱۰/۱ نامم ده رگرت . لیم بیورن لود
که دره گف گفته که می خنوم که سینه دی واکم
دره گشتی ده نوی نام کم دایه وه . هر واهم
یژ برتیکه وکت .

برای گمانیز ! وا خوتوی شعره کامم
یژ ناری . یژ سا فکر نه وه ویتکانه وه بیان
نه ی که تلخ له خاسی زانی راسته قینه
ده ریشی وه له برادرانی سزوریو . سزوشی
بزانه له ریشی دوو دیه پری دیوایه پیره که
به کور دیه ، لهم له فارسیه کیشی و لهم
له کور دیه کیشی ، لهی که می ، دوو پیره ی
خوتاه وه له وانه زفر زور تریشی .

یژ خوتاه بیان و سزودو حوردم یژ خوتاه
برادران
یرقان : مهر
۱۰/۵۹

وینهی نامه که ی بهرین محمدی مالا که ریم له بارهی دستخفتی
دووه می مالا عبداللای موکریانی (میرزا) له ۲۹/۱۰/۲۰۰۰

دهمزی دهست نویسه‌کان^(۷۸)

رهمزه‌کان	دهست‌نویسه‌کان	ژ
ع . م	دهست‌نویسی ماموستا مه‌لا عزیززی کوپی صافی ..	۱
میرزا	دهست‌نویسی یه‌که‌می مه‌لا عبدالله‌ی موکریانی ..	۲
ن . م	دهست‌نویسی نه‌جمه‌دین مه‌لا	۳
کاکه	دهست‌نویسه‌که‌ی لای (د . عزیز گه‌ردی)	۴
س . م	که‌شکۆلی سه‌ید محمه‌مد .	۵
س . ن	دهست‌نویسی سه‌ید مه‌ردان .	۶
سۆزی	دهست‌نویسی شیخ عبدالقادری کوپی صافی (سۆزی) .	۷
نیشتمان	دهست‌نویسی سۆزی نیشتمان ..	۸
ع‌ه‌بدوللا	دهست‌نویسی دووه‌می مه‌لا ع‌ه‌بدوللای میرزا	۹

۷۸- له نه‌وه‌ل جار نی‌باز وابه‌سو هه‌ر هه‌موو جیاوازی یه‌کان و ده‌ستکاری یه‌کانی نی‌توده‌ست‌نویسه‌ جۆراو جۆره‌کان و چاپه‌کان به‌ له‌ست بجزینه‌ نی‌توئهم دیرانه‌، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌ هه‌ر به‌سۆزی‌باز کردنی‌ک و لی‌کم کردنی‌کی نوسخه‌کان نا‌ماژه‌م به‌سۆکرد له‌ (په‌راویزا)، به‌ پتویستمان نه‌زانی له‌سته‌که‌ چاپ بکه‌ین له‌به‌ر دووباره‌ پرونه‌وه‌.

جیاوازی له نیوان ده سنووسی (ع.م) و چاپی (کوردستان) و چاپی (المعارف)

یه کهم: چاپی (المعارف):

۱- نزیکهی (۹۰) وشهیی نیوانو چاپه جیاوازی هه یه له گهله ده سنووسه کهی (م.ع) که لیره دا ده رفه تی نهوه نیبه باسی هه موویان بکری، لیستی دوور و درتزو ناماژه بۆ لاپهره ی هه ر وشه یه ک کاره که ده کا به دووباره بوونهوه چونکه له پهراوتزی شیعه کاندانا ناماژه بۆ هه موو جیاوازیه کان کراوه.

۲- له رووی رینووسهوه، چاپی (المعارف) بۆ نه میرۆ گهروگرفتی خوتندنهوه بۆ خوتنه ر دروست ده کا، چونکه (ر)ی قه له و و (ل)ی قه له و حیسابی بۆ نه کراوه بۆ نمونه:

چونکی بۆی نه ینا سه با گه ردی له ژیری نه عه که ت
دل له تاوا خاکی گشت عالم به سه ر پووی خۆ ده کا

له (المعارف) به م شیه یه چاپ کراوه:

چونکی بوی نه ینا سه با گه ردی له ژیری نه عه که ت
دل له تاوا خاکی گشت عالم به سه ر روی خوی ده کا

یاخورد وشهیی (سوتاو له جیاتی سوتاو)،
(هه لدینم، له جیاتی هه لدینم).

۳. له پارچه‌ی (خونچه‌یی نه‌و به‌هاری گول‌ده‌رجو له ده‌ستی باغه‌وان) لاپه‌ره (۲۹) له (هامش) ی شیعره‌که نوسراوه: (صافی) نهم غه‌زه‌له‌ی به‌یادی کۆریه‌ جوانه مه‌رگه‌که‌یه‌وه (له‌علی) و توه. که‌چی هه‌مان په‌راوتزو تیبینی له چاپی کوردستان بۆ پارچه‌ شیعری (جانا له فیراقتی تو په‌شتی‌واوه دل‌سی من) نوسراوه.

به‌هه‌ر حال دیوانی صافی، چاپی (المعارف) له‌گه‌ل نه‌وه‌ش که‌چهند که‌م و کوریه‌کی هونه‌ری رتنوسی تیا‌دا به‌دی ده‌کری، ده‌سپیش‌خهریتیکی پی‌روژه بۆ ناساندنی به‌شی زۆری شیعره‌ کوردییه‌کانی (صافی) و هه‌ندیک له‌ شیعره‌ فارسیه‌کانی نه‌و به‌ خوتنه‌ران و تامه‌زۆریانی شیعره‌ نه‌ده‌ب.

دووم: چاپی کوردستان؛

۱. له‌باره‌ی پیتشه‌کی وژیان و به‌سه‌ره‌اتی (صافی) له‌هه‌ندی شوین ده‌قاو ده‌ق رسته‌کانی نیو چاپی (المعارف) له‌ چاپی کوردستان دووباره بونه‌ته‌وه.
۲. هه‌ندی وشه‌ دووباره‌ کردنه‌وه‌ی هه‌له‌ی چاپی (المعارف) ن، هه‌ندیکیش هه‌له‌ی نۆین. له‌ په‌راوتزی شیعره‌کان ئاماژه‌یان بۆ کراوه.
۳. گۆزینی ته‌واوی رسته‌یه‌ک وه‌ک:

لاپه‌ره	له‌ (م.ع)	لاپه‌ره	له‌ چاپی کوردستان	به‌یتی	نیو به‌یتی به‌که‌می شیعره‌که
۷۲	ده‌نگسی کوردو قۆریایی بی	۷۳	ده‌نگسی کوردانه‌ش له‌ درایی بی	۵	دل‌م په‌ژمورده‌یه‌ نیستی ده‌خیل موطریب صدایی بی
۸۳	نه‌مان مردم عیلاجم که‌ن	۷۱	نه‌مان لۆمهم مه‌که‌ن یاران	۱	نه‌مان مردم عیلاجم که‌ن منی کوشت هیجری له‌یلایی
۸۳	وه‌ره‌ نه‌مه‌رۆ له‌ هانایی	۷۱	خۆت نه‌ی له‌هانای	۶	نه‌مان مردم عیلاجم که‌ن

۷۲	زنده گانیم	۶۶	پادشاهیم	۱	من که واهه حرومی یارم زنده گانیم بۆ چیه
۵۶	(دریاز خدا) فارسیه	۷۷	دهری سازی خودا	۶	عهزیز تکم ههیه نیسم ویه جیسا یوسفی ثانی
۷۳	(والا) نمو	۸۴	دهنا نمو ههر	۶	وه کو کرشتهی قهساب نهی دل چیه وا غه رقی خوتناوی
۱۴	له بهینی ههردو لادا	۶۹	له ناو نهم ههردو لاره	۴	خودا ره حمی به حاله یار نهما بردی به دلماهی

۴- رهشکردنه وهی تهواوی بهییتیک و بهییتیکی دروست کراو و دانانی دروست کراوه نوییه که له جیی رهشکراوه که، بۆ نمونه له پارچهی : (ورده خالی نیسته کیش نازی له سهه پهره وین دهکا) (ل ۱۴) ی چایی کوردستان نهم بهیته رهشکراوه تهوه:

بۆ پیاگهی جانی من گه ربی روخی شای دهرکهوی
بۆ فیاری فهززه گهر نهو فییل ونه سهی زین دهکا

له جیی بهیته رهشکراوه که نه مهی خواره وه دانراوه:

زامی هیجران نۆر به نیشه گهر که سی نهی دیتوووه
بییت بنواپی که دل لهم دهرده چون نالین دهکا

سه رنجیک

بوونی ژبان و بهرهمی، (صافی) به تموهری باس و لیکۆلینهوه له خوتندنی بالاذا ههولتیکی پیروزی بوو له لایهن کاک (سهردار نهحمهه) له سالی ۱۹۹۲ز، که له چوارچیوهی نامهیهکی ماجستیردا نهجامیدا. دهستپیکردنی بهو کارهی، مایهی دلخۆشیم بوو.

بۆی ههر لهیه کهم روژی که کاک سهردار له پرۆژه که ناگاداری کردمهوه، بپارم دا، چی له توانام دا ههبی لهبارهی دهستووس و بهیازهکانی (ادییات)ی (صافی هیرانی) بۆی فهراهم بکه.

ههلبهته بهشیکی زۆری سهرچاوهکانی ژبان و بهسهرهاتی نهو شاعیرو زانایهشم تانهوکات دابین کردبوو، له سالی ۱۹۸۳ز به سهروهه، به بهردهوامی خهریکی بووژاندنهوهی پرۆژهی له چاپدانهوهی دیوانی (صافی)م له بهرگیکی نووی و قهبارهیگی فراوان و ناوهروکیکی چپر و پرتله چاپهکانی (کوردهستان) و (المعارف).

له بهر نهوهی کاره کهی من و کاک سهردار ههر لهبارهی صافییهوه بوو چ لایهتی بهرهمی، چ ژبان و بهسهرهات، مه نهجیهتی لیکۆلینهوه واده خوازی که ناو پێک له کاره کهی کاک سهردار بدهمهوه و چه ند سه رنجیکم ههبی، تکاشم وایه به سینگیکی فراوان وهریان بگریست، چونکه مهسه له که نامانجیکی زانستی یه و چیترا.

یه کهم: له لاپه ره (۶۰-۶۱)ی نامه که دا له ژیر ناو نیشانی (صافی و وشه ی خۆشناوه تی) چه ند وشه یه کی به نمونه هیتاوه تمهه که له نیو شیع ره کانی (صافی) دا هاتوون وهک: (حه قیتم، ساژۆ، بهرمار، چار، مامز، دوونیکه، پۆشییه) که با به تیکی به نرخ ی با سه که بوو، به لام نمونه ی پتری پتویست بوو بوو چپرو پری کردنی با سه که، نهک ته نهها ده ستنیشان کردنی چه ند وشه یه ک، له لاییکی دیکه وه ده بوایه له جیات ی وشه ی خۆشناوه تی، وشه ی (مه حه للی) یا ناو چه یی به کار هیتا با، چونکه نه گه رچی هه ند یکیان وشه ی شیه ی

خوشناوه‌تین، به‌لام‌ه‌موویان‌نا، بۆ‌غوونه: وشه‌ی (به‌رمار) یاخود (به‌رمال) له‌خوشناوه‌تی‌به‌کار‌نایی‌به‌لکو‌له‌وی (دوو‌گرد) به‌کاری و (به‌رمال) یا (به‌رمار)، له‌هه‌ولیر و ده‌شتی هه‌ولیر به‌کار دین ^(٧٩).

دووم: له‌باره‌ی په‌یدا کردنی به‌یازو ده‌ستنوس.

ئهو ده‌ستنوسانه‌ی تایبته به (أدیبات)‌ی صافی که له‌کتیبخانه‌ی ته‌کیه‌ی هیران هه‌بوون، هه‌موویان له‌سالی ١٩٨٣ ز، تا کورتیستاش لای منن به‌مه‌به‌ستی ساغ کردنه‌وه‌یان، له‌هیچ جیگایه‌کی که وه‌گیر ناکه‌ون، له‌هه‌مووشیان گه‌وره‌تر له‌رووی قه‌باره‌وه ده‌ستنوسه‌که‌ی (میرزا)یه، که نزیکه‌ی ١٥٠ پارچه‌ی شیعری فارسی و (٧) پارچه‌ی تورکی به‌خۆزه‌ده‌گیری. بۆیه‌نه‌گه‌ر هه‌ریک له‌وه‌ستنوسانه‌ی دوای ئهو میترووه سوودی لی وه‌رگیرا بی تا ئه‌میرۆمان، ده‌بی تاهاژه بۆئهو راستیه‌ی بگری.

سی‌یهم: له‌له‌نامه‌که‌دا هاتوه‌که (صافی) شیعری داشۆزینی بۆمه‌لای گه‌وره‌نووسیوه! که‌چی مامۆستا مه‌سعودی مه‌لای گه‌وره‌ده‌لی: (باوکم ریزیک و حورمه‌تیکی خاصی هه‌بوو بۆجه‌نابی صافی، یه‌کتیکیش بووه له‌دۆسته‌خۆشه‌ویسته‌کانی ئهو، مه‌لاعه‌زیزی کوری صافی به‌ویستی باوکی، درا قوناخه‌کانی خوتندنی نایینی لای مه‌لای گه‌وره‌ته‌واو کردوه‌وه‌هر له‌لایمن ئه‌ویشه‌وه ئیجازه‌مه‌لایه‌تی پی دراوه).

ئهو راستیه‌ش له‌ئیجازه‌نامه‌که‌ی مامۆستا مه‌لاعه‌زیز ده‌رده‌که‌وی که له

٧٩- دوو‌گرد: له‌بهره‌تدا (دوو‌گرد) بووه‌که له‌دوو وشه‌پنک هاتوه‌یه‌کتیکیان وشه‌ی (دوو) نه‌وی دیکه‌یان (گورد) واته‌ئهو ئه‌منداژه‌یه‌ی جۆلا به‌کاری دینی له‌پاشان دوو پارچه‌که لیک ده‌رتین که هه‌ریه‌کتیکی پیتی ده‌گوتری (گورد) نه‌ک گرد).

سالی ۱۳۵۶ی کۆچی به خه تی (مه لای گه وره) نووسراوه ته وه و مۆزی نه وی
لیدراوه، له کۆتاییه که ی دا ده لّی: (ابو مسعود کاک الدین بن جمال الدین
ابی محمد عبدالله بن ضیاء الدین ابی عبدالله محمد اسعد بن الواثق بالله
عبدالله بن مجدالدین عبدالرحمن الجلی).

نیمزا

محمد

(۷۷ مه مه دی کۆی)

۱۳۵۶هجری

له پێشه کی نیجازه نامه که شدا (مه لای گه وره) به له قه بی (المُرشد الاکمل)
ناری (صافی) دینی و ده لّی (ابو الفضل صفی الدین الملا کاک عبدالعزیز بن
المُرشد الاکمل الشیخ الاجل الافضل. معدن الاشارات و المعانی و منبع
الفیض القدسی رافع علم القطب الکیلانی مولانا الشیخ کاک مصطفی بن
العارف بالله المحب الاواه الشیخ کاک عبدالله الهیرانی).

ودية بجهتي منه فرض الزكاة وحسن الادب فرة بين الدنيا
 والدين البر الفاضل مهدي الدين اعدا كالك عبد العزيز ابن
 الحارث والاسم الشيخ الاجل الافضل دعوات وشارات
 والذاتي ضيق الفين السنتي الرباني رافع نام قطب الكيزي
 مولانا الشيخ كاك وصاله ابن العارف بالله
 المحب الاراه الشيخ كاك عير الله الهيا في ملكه
 الله فوامي الاساي فاند بلع فتتوي السؤال و
 الاس في قوت العلم والعمل فاهزت له نجد حلول
 الصعبة وكثرة الممارسة والمدرسة بتدريس
 العلوم وبسط فوائد ونشر فوائد وعوائدها

كوتاي لاپدره (۱۵) اي تيجازه نامده، بهم شتوي خوارهويه:

ابو...
 ابن...
 ابن...
 ابن...
 ابن...

۱۲۵۶
 ۳۷

چوارهم: حموت له شكري به يانات، (سها) به كارها تووه له نامه كه دا، چونكه نهو دهستووسه په يوه ندى به شهرى (نه فراسياب) هه يه. له پدې تووكخانه ي ناوه ندى زانكوى سه لاهه دين له هه ولير له باره ي ثم دهستووسه نووسراوه:
(حفت له شكري به يانات ٤٤٨، وهو كتاب في احوال الفراسياب و حرابه، وهو باللغة الكردية اللهجة المورامية تتضمن هذه النسخة القسم الاول و الثاني من الكتاب، كتبها اسماعيل صالح درويش امين سنة ١٣٥٣ هـ ١٩٣٤ ميلادية). الرقم ٣١٦ القياس ٢٦٥، ٢٤ x ٢ سم، ١٩، ١٦ س) (المكتبة المركزية).

پیتجهم: له لاپه‌ره (۱۰۷) ی نامه‌که دا به‌یتیکی (عه‌ونی)، شی کراوه‌ت‌ه‌وه به شی‌عری (صافی) له قه‌لام دراوه و به‌راوردیشی پی‌کراوه له‌گه‌ل شی‌عری مسته‌فا به‌گی کوردی، نه‌مه‌ش به‌یت‌ه‌که‌یه:

له نیقیلمی مه‌لاحه‌ت چونکی بی‌ه‌متایه‌ نهم شوخه
ده‌بینم چ‌ه‌ند شه‌ه‌نشا و موطیمی ره‌ه‌گوزاریتی

راسته نهم به‌یت‌ه له دیوانی (صافی) دا ه‌دیه، به‌لام شی‌عری (عه‌ونی) یه و
(صافی) کردوو‌یه به پیتج خسته‌کی. ده‌قی کۆیل‌ه‌که:

صافی	{	له‌ه‌ره‌رمزکی سه‌د ناز و نه‌زاگه‌ت دایه نهم شوخه
		له‌ه‌ره‌غه‌مزکی سه‌د فیتنه و هیل‌گه‌ت دایه نهم شوخه
		ه‌ه‌زاران تاجی شاهی و له ژیری پایه نهم شوخه
عه‌ونی	{	له نیقیلمی مه‌لاحه‌ت چونکی بی‌ه‌متایه نهم شوخه
		ده‌بینم چ‌ه‌ند شه‌ه‌نشا و موطیمی ره‌ه‌گوزاریتی

کۆیل‌ه‌ی کۆتایی له پیتج خسته‌کیه‌که:

صافی	{	عه‌جانیب نه‌و به‌هاریکه که گوئشه‌ن چه‌تری ه‌ه‌له‌داوه
		له‌لای سو‌مبول و نه‌سرین، له‌لای نیوگسی ساوه
		له‌ناهی بوئبولان (صافی)، مه‌گه‌ر چ‌ بووه‌و چ‌ قه‌وماوه
عه‌ونی	{	شکو‌فه‌ی غونچه‌یی لیوی له‌باغا، و ده‌می داوه
		ویا بوی عه‌تره (عه‌ونی) خه‌نده‌یه‌کی لیوو زاریتی

دوو مه‌صره‌عی کۆتایی له شی‌عری (عه‌ونی) یه (۸۰).

۸۰- پروانه: (دیوانی صافی)، لاپه‌ره (۸۰)، چاپخانه‌ی کوردستان چاپی سییم. و (دیوانی
عه‌ونی) لاپه‌ره ۵۳ سالی ۱۹۹۷ز. که‌ریم شاره‌زا و فه‌ره‌اد عه‌ونی.

کۆپلەى يەكەمى پىنچ خىستەكەهەى (صافى)
لەسەر غەزەلى عەونى:

هوزارى غونچە زارىكم كه رووىى نه و به هارىتى
نه زارى لاله زارىكم كه دل وا داغدارىتى
فیدایى لىوو زارىكم، نقتوودى جان نثارىتى
خومارى چاوخومارىكم هه زاران وا خومارىتى
نه سىرى زولفىى يارىكم هه موو عالم شكارىتى

بۆ زياتر روون بوونهوه پروانه بهشى پىنچ خىستەكەهەكان لەم ديوانەدا ، لە
پىنچ خىستەكى صافى لەسەر شيعرى عەونى .

شەشەم: خواى گەورە لە نايەتى ١٢ لە سورەتى (لقمان) ، بە مرۆڤىكى پىرۆز و لىزان
ناوى لوقمانى هيتاوه ، فەرموويهتى (ولقد آتينا لقمان الحكمة ..)
كەوا بوو ، وشەى ئەفسانەىى - وەك لە نامەكەدا هاتىبوو - بۆ ناساندنى (لقمان) ،
وشەيهكى گونجاو نىيه .

هەوتەم: ئەم خالەيان پەيوەندى بە خودى لىكۆلینەوه وساغ كردنەوه نىيه بەلكو
لە بارەى ئەمانەتى دەستتوسەوهيه .

لهم دواییه‌دا، تهو ده‌ستنوس و به‌یازانه‌ی که له نامه‌که‌دا لیکۆلینه‌وه‌یان
له‌سه‌ر کرا بوو، به‌فۆتۆکراوه‌یی له‌چه‌ند شویتیک‌دا به‌رچاو ده‌که‌وتن، تهو نوسخه
له‌سه‌ر گیراوانه‌ش چ فارسی و چ کوردی هه‌موویان له‌زۆریه‌ی لاپه‌ره‌کان، ناو و
نیمزای منیان له‌سه‌ره، به‌ناوی ته‌واو (محمدی مه‌لا مسته‌فا‌ی هیرانی)، یا
به‌هیتما و ره‌مز (م.م.م).

ده‌بویه‌ کاک سه‌ردار ده‌رفه‌تی ته‌وه‌ی نه‌دایا لای که‌سانی غه‌یری خۆی هه‌مان
ده‌ستنوس و به‌یازه‌کان هه‌بن به‌تایبه‌ت که ده‌ستنوس نه‌مانه‌ت بی و هیتستا ساغ
نه‌کرا بیته‌وه‌و به‌چاپ نه‌گه‌یشتی.

* * *

وته یه کی پیویست

شیتوه لیکۆلینهوه و ساغ کردنهوهی (دیوانی نالی) و (دیوانی مهحوی) تاکه رێچکهی سههرکه و توون بۆ ههر توێژینهوه بیتک که له ئهدهبهی کلاسیکیماندا نه انجام بدری، بۆیه دهبی رۆلی بنه مالهی (المدرس)، به شانازی نامه تومار بکرتیت.. خوتنه ر لهو لیکۆلینهوه و ساغ کردنه وانهدا ههست به بایه ختیکی بی وینه ده کا بهرام بهر که لتووری نه ته وایه تی وگه نجینهی ئهدهب و زانست .

کاتیکیش دهستم دایه یه کهم خستی دیواری پرۆژهی (دیوانی صافی) ده مه ویست رینگایهک بۆ لیکۆلینهوه کهم هه لبرترم، له هاوینی سالی ۱۹۸۴ ز سهردانی مامۆستا (محمدی مه لا کهریم)م کرد له کۆپی زانیاری له بهغدا، که ئه و کاته خه ریکی ژبان و بهرهمی (زیوهر)ی شاعیر بوو، نه ویش چهند خالێکی گزنگی له باره ی نووسین و لیکۆلینهوه دا رتمایی کردم ، بۆیه ههر له و ساوه له سه ر شیرازه ی کاره نه ده بییه مه زنه که ی (دیوانی مهحوی) دهستم به کار کرد تا ئه م دیوانه ی — پشت به خوا — لی هاته بهرهم .

بابه نه کانی شیعری (صافی)

(صافی) له شیعر هژنینه وه دا یه کیکه له قوتایانی بالادهستی قوتابخانهای نالی و سالم و مستهفا بهگی کوردی، نهوهی روون و نهشاراویه له شیعره کانی (صافی) دا نهویه که لایه نی سؤفیکه ریان به سردا زاله و به تیر و تهسلی زاراهوی (تصوفی) و حال و مقاماته کانی صوفیانهی ناخویه ته نیو شیعره کانی یه وه، نهشته و نیمایه کی و اشی پیته خشیوون که دوورین له وشکی و کالی.

(صافی) له گهل سؤفیکه ریبه که ی، جوگه یه کی ره وانی حکمهت و فلهسه فهشی راکیشاوه بؤ گولزاری شیعره کانی، به گشتی شیعره کانی زؤر بابهن، نه گهر چی هندی سه چاوه بؤ نه وه چون که تنها لایه نی نایینی و دلداری له شیعره کانی نه ودا به دی ده کرتین.^(۸۱)

شیعری شه کو او باسی مهی و بادو، سه بردهی مه زنان ههروه ها ئاو ازو ده نگیش چه ند روو تکی دیکه ی بهر فراوانن له نیو هه لبسته کانی (صافی) دا، بویه باسی لایه نه کانی شیعری نه و له وه دا گه شتر و بی گرفت تر ده بی که هه ریبه که و له ژتر سهر دیری خوی باسی لیوه بکری.

۱- شیعری نایینی و سؤفیکه ری (الهیات، مناجات، نعت)

(صافی) له گهل خزانه نیو بازاری سؤفیکه ری و په یوه ند بوونی به ته ریقه تهی قادری، به سؤز و سوو تانیککی ده روونی، خوی کردووه به شاگردیککی ره ندی نه و ته ریقه ته.

نه پچرانی زنجیره ی په یوه ندی نیوان نوستاد و شاگردانی نه و ته ریقه تمش، شه و نخوونی و خؤن ماده کردنی بی و چانی ته و اوی ده وی، هه میشه مرؤقی

۸۱- پروانه دیوانی (صافی)، چاپخانه ی کوردستان، هه ولیر، چاپی سیم، ۱۹۷۳ز، ل. ۵، گیوی موکریانی.

تريقه تدار ده بئى جو لانه وه و بير كرده وهى به خوا پرستى و كرده وهى چاك مشتومار بكا ، خو به كم زانين و خو دوور خستنه وه له كارى نهنك پيناسه ي پياوانى كاروانى تريقه ته ، بويه (صافى) هانا ده با ته بهر توره تى نه و قوطبه روجيه كه (شيخ عبدالقادرى گه يلانى) يه له در گانه ي نه و به و يقار و رتزه وه ده وه ستى چونكه به يارى راسته قينه ي ده ژميرى بوى پيشان دان تا ده گاته پله ي شاد بوون به جه مالى پاكي پتغه مبه ر (د خ) و ره زامه ندى خواى گه و ره كه ده ليل و خولقينه ره .

نوم يندى زور هه يه (صافى) نه جاتى بن له غم چونكه
ده ليل مه ولا و نه حمه د ياومر و يار بازى گه يلاننه

له نيشيره تا بينيه كانى (صافى) دا زار اوه و كره سته ي سرفيانه زور به دى ده كرتت وهك:

(جیلوه، تجلا، خفاء، جلاء، رند، خرقة، عهد، الست، شاه، عیشق، قطب ،
أبدال، باز، يار، ياومر، معرفة الله، وجود، اثبات و نفى، مدهوش، جذب،
به صيرت، تاوتنه، اختيار). كه هر هه موويان زار اوه ي فره هنگى شيعرى شاعيرانى (تصوف) ن.

له جيلوى (نه فى) و (الاثباتى) توومك (صافى) به روژو شه و
دهمى بئى هوش و سه ره ستم ده مئى بيدار و هوشيارم

ديسان ده لئى:

خالى نى يه نه صلا له ته جه للايى جه مالت
هه رچى نه (ئرى) تا به (سما) جيلوه نومابئى

که باسی گهوره‌یی پیغه‌مبدر ده‌کا هم‌مو هزر و توانای دیته‌گر و گلپه:

ای گوهر درج صدف و بحر نبوت
وی کوکب برج شرف و کسان فتوت

بر فوق سما نیست چو تو ماه درخشان
بر تخت زمین نیست چو تو شاه بعزت

واته: (نهی پیغه‌مبدری خواله ناسمانی به‌رز و به‌رین هیچ مانگیک و ده‌ک
رووی تو‌گه‌ش‌دار و جوان نییه، له‌س‌ر زه‌مینیش که‌س توانای نه‌وه‌ی نییه و ده‌ک
تو‌خا‌ودن جا‌ه و شه‌رف و پای‌ه‌دار بی‌).

صافی به‌رزی مه‌قامی هم‌مو پیغه‌مب‌هران، به‌به شیک داده‌نی له‌و روت‌به و
جا‌ه و مه‌قام‌هی خوا‌به محمد (د.خ)ی به‌خشیره که پیغه‌مب‌دری نی‌سلام و
گه‌وره‌ی هم‌مو پیغه‌مب‌رانه:

سیری (سبحان الذي أسرى) نیشانه‌ی شاهیت
تورره‌یی خه‌تمی ریسالته، مؤزی فه‌رمانی تووه

نیشانه‌ی شاهیت: نیشانه‌ی نه‌وه‌یه که تو، شای.

پازی (لی وقت مع الله) خاص‌ی تویه نه‌ی جه‌یبیب
عاصیبیان بویه نومی‌دی جه‌ش‌رو میزانی تووه

واته: نه‌و رازه، تنه‌ها به تو‌درا‌وه نه‌ی (محمد) که خوا‌کاتیکت بو‌ته‌رخان
ده‌کات له‌ روژی جه‌زا بو‌به‌خشین و عه‌ف‌و‌کردنی گونا‌ه‌کارانی نومه‌تت، بو‌به
تا‌وانباران، زور نومی‌دی نه‌و روژه‌یان هه‌یه که تو‌به هان‌یان بییت له‌ روژی
جه‌زاو (جه‌ش‌رو میزان)دا.

خاکی ژیری نه‌عه‌کانت، کوحلی (ما زاغ البصر)

خاکی ژیری نه عله کانت، کوحلی (ما زاغ البصر)
تووتیای (چشم)ی به صیره ت، گهردی دامانی تووه

وانه: چار ویک، که گهردو تووزی ژیری پیسی تووی بو بیی به کل، ههرگیز نهو
چاره نابینا نابی.

دیسان ده لئی:

خه لقی نه رواجی هه موو عالم نه تیجه ی حویبی تون
نه ی هه موو نه رواجی عالم بی به تورسانی تووه

نه وه ی گومانیشی لی ناکری نه وه یه که ریگهی (ته صرف)ی به لایه نه
روحیه که وه وهرگرتروه نه ک ههر خوییه له په ساردن و نینتیماییتی که شه کلی،
نه وه تا ده لئی:

وادی یی هیشقت نه وه مند دووره به روژ طهی ناکری
په یکی دل بوئی سکون نابی به تاو شه ورو ده کا

هه ندی جار له ره وحانی یه تدا ده چیته وه بنج و بناوانی رووداوه کان، خوی
ده به سیتته وه به زهنگه نه زه لی یه که ی په یانی (أرواح) له گهل ذاتی خوا و
زه من هتند به گورجی ده بری خوی له عالمی (أجناس) دا ده په لوسی
ده گهرتته وه بز نه و ده مه که روج بروه وه لامی خوی گهره ی به (بلی) دا وه ته وه
کاتی که خوا فرمویه تی (ألسنت بریکم)، به لام به شتیه ی راز و نه پیتی کی
نه و تو که لای خامه دلان به لاری و لادهر، له قه لم بدری:

روح مهسته له راحی تو له نیو عالمی نه بواج
(باطن) له (بلی) دایه و (ظاهر) له (نعم) دا

پلهی (فناء) مه قامیکې بهرزی سؤفیگریه، که توانه وه و نه مانی زات
ده گه یه نې تیا ایدا صؤفی تنها بهشی نه وه نده هوشی لای خویتی که بیر له
ته نافی به یوه ندی بکاته وه له گهل زاتی خرا و نه هیلې بیسی، دونیای له لا
ده بیته کاپرو شیک و به هه بای تیده گا له و روان گه یه وه (صافی) ده لی:

گه دایي تو م گه لی بو خوشتره له و مه سنه دی شاهي
نه و مند هم کافييه قوربان که عه بندی ژنری دهرگاهم

(صافی) شیخ عه بدولقادی گه یلانی به مروده به خش زانیوه، و اباوه که
نه و قوتبه له سهر شیوهی چاوی که و یازوه خوئی به (صافی) پیشان داوه نه گهر
شیرتکی صؤفیانه شی خالی بی له ناوی ته واری گه یلانی، ده بی به هیمار
درکه باسی نه وی هه له ناو دابی:

بـــؤ شکاری مورغی وه حشی نه ک هه لئو و شاهینم
عه شقی چاوی بازی خومم بویه راوی گه و ده گم

دهرگای گه یلانی زور به پیروز زانیوه، به رای نه و ده بی قوتب و رندان هه موو
له خوانی که ره می گه یلانی بنوشن بوه ده دست هینانی جاه و مه قامی بهرزو
شکزه ندی:

محتاج دهر غوثند اقطاب دهر (صافی)
خوان سغای عشق است درگاه باز الاشهب^(۸۳)

نه نفسی خور شکاندن پله‌یه‌کی دیکه‌ی به‌رزی سؤفیگه‌ریه، لهو بواره‌وه
صافی پیشبرکی له‌گه‌ل‌گه‌وره‌ پیاوانی عاریف و رهندی ریگه‌ی (تصوف)‌دا
ده‌کات تا خوی به‌ که‌مترین زنده‌وه‌ر یا‌خود له‌ویش که‌متر له‌قه‌ل‌م ده‌دا:

که صافی کلب گیلانست ز اولاد سلیمانست
ز عشق سینه بریانست مدد یا ساکن البغداد

۲- دل‌داری و جوانی و سروشت

نایتته (ادعا) نه‌گه‌ر بلتین شاعیری (صوفی) له‌ خه‌ل‌کی دیکه‌ پتر ناویزه‌ی
جوانیبه و نال‌وده‌ی ده‌رک و نه‌پنیه‌کانی سروشته، هه‌موو جوانیبه‌ک‌ش
به‌شیکه له‌ جوانی ره‌ها و ته‌واوی (الجمال المطلق). صافیش یه‌ک‌یکه له‌ ریزی
پیشه‌وه‌ی صوفیانی جوان په‌رست. که‌چی (عبدالرزاق بیمار)^(۸۴) ده‌لی:
صافی له‌به‌ر پایه‌ی کومه‌ل‌آیه‌تی و له‌به‌ر سروشتی جوری ته‌ریقه‌ت، خوی له
یه‌ک جغز داگیر کرده). مه‌به‌ستی (بیمار) شیعری صوفیانه‌ی (صافی)‌یه.
نه‌و تیروانینه‌ی ما‌مؤستا بیمار راستیه‌کی نه‌ شاراوه‌یه، به‌لام به‌زوری بو
نه‌و سه‌رده‌مه ده‌گه‌رت‌ته‌وه که‌ صافی ته‌م‌نی له‌ (۳۰) سی سال به‌سه‌روه‌وه بووه.
واته‌ دوای کزجی دوایی (ثانی) باوکی که‌ له‌و کاته‌وه بووه به‌ جیگرو پؤست
نیشین ورنگه‌ی نیرشادی گرت‌وته به‌ر، به‌لام پیش نه‌و قوناغه، شیعری دل‌داری

۸۳- باز الاشهب: له‌قه‌بی شیخ عه‌بدو القادری گیلانی یه.

۸۴- کوفاری (روشنیبری نوی)‌ی ژماره (۱۲۹)، سالی ۱۹۹۲ز.

زوری هه‌بووه و هه‌ر له ته‌مه‌نی (١٤) سالی‌دا شی‌عیری وای ریک‌خستون به ته‌رازووی هه‌ست و سوۆزی عاشقان و جوان دۆستان بکیتشرین . جوانی سروشت ویتدا هه‌لگوتنی شه‌پالان و چا‌و مه‌ستانی شو‌خو شه‌نگ له هه‌ندی شی‌عه‌کانیدا به روونی به‌دی ده‌کرین^(٨٥) .

له‌و په‌رچه‌می شی‌واوی داوی دل‌سی دان‌اوه
به‌و غه‌مزه‌یی دوو‌چاوی کون کون جگه‌ریکم بوو

یان

دیده‌ به‌آزه‌ چه‌ند به‌نازه
به‌کوزه‌ گه‌ردنت ن‌نازه^(٨٦)

یان :

دل بو‌ته‌ گه‌باب بو‌مه‌زه‌یی دیدی‌یی مه‌ستت
قوربان له‌وه مه‌علومه‌ گه‌ لی‌وت نه‌کینه

به‌لێ قۆناغی به‌که‌می (صافی) له‌ هۆنینه‌رده‌دا شی‌عیری دل‌داری و جوانی و جمو‌جۆلی گه‌نجایه‌تی بووه‌، نه‌گه‌ر چی له‌ هه‌ندی به‌یت له‌ناو غه‌زه‌له‌کانیدا وابه‌ده‌رده‌که‌وی که‌ به‌ هه‌ردوو لایه‌نی ئایینی و دل‌داری مانا بکرتین، به‌لام به‌یتی و اش‌ی هه‌یه‌ که‌ به‌بو‌لێ ئه‌وه‌ ناکات جگه‌ له‌ جۆش و خرو‌شی دل‌دارانه‌ شتیکی دیکه‌ی بو‌دوۆرتیه‌وه‌، وه‌ک ئه‌م به‌یته‌ی که‌باسی په‌یمان شکاندنی یاره‌که‌ی ده‌کا :

٨٥- پروانه: دیوانی صافی، چاپخانه‌ی المعارف، ل٨، به‌ع‌دا، ١٩٥٣، ز١، مرحسین دزه‌یی.

٨٦- گه‌ردنت نازه: گه‌ردنت نازاد.

له بهینی نیمه شهرت و ابسو جودایی یهك نهكهین هه رگیز
وهفای عه ههدت نه بوو قوریان به جیت هیشتم به ته نهایی^(۸۷)

۳- باسی دهنگ و ناواز :

به بی ناوازی تو نه صلا نییه چاره ی دئی شهیدا
ده خیل دهنگی صه با و راست و حیجاز و چارگایی بی

شاره زایی (صافی) له ناواز و ناساندنیان شتیکی نه شار او هیه و به
ناسانی له شیعه کانیدا ده ست نیشان ده کرتت، ههروه ها له زۆریه ی مه قامه
ره سه نه کاندا که ره سه ته یه کی زۆری هه بووه له (اصول المقامات). نه و جۆره
مه قامانه ی ناوی هینا وون، هه می شه له شیعه وه صفی و شه کواییه کانیدا
دوو باره ده بنه وه، له هه مان کات لیژانینیکی زۆریان پیته دیاره له
به کار هیناندا. بو نمونه پارچه شیعی (دلم په ژمورده یه نیستی ده خیل مو تریب
صه دایی بی...، چاکترین به لگه یه بو سه لماندنی توانا و ده سه لاتی (صافی) له
ناواز و مه قام ناسیدا، به راعه تیکیش پیشان ده دا که تیایدا ناوی نزیکه ی
(۲۰) جۆره مه قامی هینا وه ک (حه یران و شوور و ماهوور و راست و چارگا و
به یات و قه زازو هیجران و ده ستگا و صه با و حیجاز و دیوان و نۆر فا و
قوریات... هتد.

دلم په ژمورده یه نیستی ده خیل مو تریب صه دایی بی
له تاو هیجرانی یارم نیو نه فهس ماوه وهفایی بی^(۸۸)

له باتی شادی و خوشی گه لی بیمار و شه مناکم

۸۷- نم بهیته، به دستکارینی زۆره وه کراوه به گۆزانی.

۸۸- ههجران به مانای کۆچ و دوور بوونه دی ههروه ها ناوی به کتیکه له مه قامه کان.

مه‌گه‌ر به‌و لاوک و چه‌یران و نیوه شه‌و بۆم شی‌فایین بی^{۱۸۹}

غه‌می هیجرانی تاکه‌ی بی^{۱۹۰} سه‌دای نه‌ی مو‌طریبا سا‌ده‌ی
به‌یات و شوور ما‌هوور و قه‌زاز و ده‌سنگایین بی^{۱۹۱}

به‌بن^{۱۹۲} ناوازی تو‌نه‌صلا نییه چاره‌ی دل‌ی شه‌یدا
ده‌خیل ده‌نگی سه‌با و راست و حیه‌جاز و چارگایین بی^{۱۹۳}

له‌ پاش مردن (وه‌صیه‌ت) بی^{۱۹۴} له‌ جینی یاسین و ته‌لقینم
سه‌دای دیوان و هورفا و ده‌نگی کورد و قوریایین بی^{۱۹۵}

به‌ ده‌ستی نه‌و چه‌بیهه گه‌ر نه‌من مردم شه‌هینیکم
گه‌واهییم خو‌ننه (فردا) نا‌حاقه‌ که‌س نی‌دیده‌ایین بی^{۱۹۶}

ره‌جاگه‌ن تو‌و خودا یه‌گده‌م که‌ یار بی‌ته سه‌رینی من
بلی^{۱۹۷} کوشته‌ی منه (صافی) نه‌گه‌ر چی بی^{۱۹۸} خه‌ ظای بی^{۱۹۹}

۸۹- نیوه‌شه‌ر: ناوی مه‌قامتیکی ره‌مینی کوردیهه و ماناکه‌ی تریشی نا‌شکرایه (نیوه‌ی شه‌و).

۹۰- مو‌طریبا = نه‌ی مو‌طریب به‌یات و شوورو ما‌هوور. هتد، ناوی مه‌قامه به‌ناویانگه‌کانن، پروانه مه‌قامه تاییه‌کانی کورد، روزگار خو‌شناو، گو‌قاری رۆش‌نیه‌ری نوی، ۸۱۵، سالی ۱۹۸۰ و کتییی سیتوهی هونه‌رمه‌ند، که‌رم شه‌ره‌زا، ۱۹۸۲.ز.

۹۱- ته‌صلا: هه‌رگیز.

۹۲- قزریات: جۆزه مه‌قامتیکی تاییه‌ت به‌هه‌ولتیر و که‌رکوکه، دواییه‌که‌ی ده‌بی به‌هسته، لیره‌دا (صافی) له‌ جباتی (قزریاتی بی) ده‌لی قزریایین بی له‌به‌ر سه‌روای شه‌ره‌که.

۹۳- گه‌واهی (گه‌واهی): وشه‌یه‌کی فارسی یه‌ به‌ مانای (شایه‌دی) یا نیشه‌نه. (فردا): فارسییه واته سه‌هینی، دوارۆژ.

همبونی گروپیتیکی دهنگ خۆشان له دهوری صافی نهوه دهگهیهنی که زۆر ریتنومایی پهروه ده کردنی بۆ دهنگ خۆشانی کردبسی و خۆشی تامه زرووی دهنگ و سه دای نهوان بووبی چونکه بسی نهوان سهردانی هیچ شونتیتیکی نه ده کرد . نمو هموو گری و سۆز و عهشقه تیکه له سه دای و (ترخم) ی سه با و حیجاز و غم نهنگیز و سه بران و دهشت و چوارگا ، دۆخیکی تایه تی شهوق و زهوقی (صافی) بووه و گروگلهی تانیتاستاش له نیتو بنه ماله یاندا هه مر ماوه نه گه رچی به هه مان تین و تهووژمیش نه بی .

(صافی) ئاواز و موسیقایی کوردی به لایه نه (ته صوفی) و خورا په رستی یه که ی خۆی به راده یه کی وه ها ناشنا کردوه که قه بوونی نهوه نه کات بگوتری وشکه صوفی بووه . نه مه یان له لاییک و له لاییکی دیکه شهوه ، نه ک تنها به گۆته و ناوهیتانی ئاواز و مه قام و ئامیره موسیقی یه کان خۆی به ئه دیب و کۆپی هونه روه ران ناساندوه ، به لکو (فعلا)) ئاوازی بۆ دهنگ خۆشانی غه زه لخوانی سه مرده می خۆی داناوه و سه ره رشتی گۆته کانی کردوون^(٩٤) .

(حاجی عه بد جاسم) ده لسی : له ناوه پراستی سییه کاندای سالتیک (صافی) ریتخود ریک کهوتن ئاهه نگییک ساز به دن بۆ غه زه ل خوتندنه وه ، منیان هه لپژارد بۆ دوو (واجب) : یه که میان بۆ به رتوه بردنی ئاهه نگه که ، دوه میان بۆ هیتان و بردنه وه ماله وه ی (سیتوهی مه قامزان) که نه وه وه قستی له گه ره کی هه واران بوو نزیکی که نیسه ی کۆسی ، ئاهه نگه که له باغچه ی مه لا حموژ ناغا ساز کرا نزیکی (٢٠) شهو به رده و ام بوو به شیهر خوتندنه وه مه قامات ،

٩٤- له باری شاره زایی صافی له مه قامات ، طاهر احمد حموژنی ، له کتیی مهنرووی کۆیه دا ده لسی : (جارتکیان کاک مسته فای هیرانی صافی له دیوه هانی مه لا حموژ ناغای کۆسی دانیشتبوو مه لا نسعه د ده شته یه کی گوت ، صافی گۆچانه که ی دا بووه بهر سه ری له شونتیتکا مه لا نسعه د هه له به کی کرد ، صافی گوتی : نسعه د بگه رتوه نه ویش ده گه رتته وه و راسته که ی ده لسی . سه رچاوه : مهنرووی کۆیه ، طاهر احمد حموژنی بهرگی دووم ، چاپخانه ی (نه میر) به غدا ، ١٩٨٤ ز . مه به ست له ده شتی ، مه قامی ده شته .

زۆریه‌ی شاعیرو مه‌قام بیژانی کۆیه به‌شداریان تیدا کرد. له‌وی مه‌لا محمودی
بیخود به‌بۆنه‌ی قدومی صافی بۆ کۆیه ئەم شیعره‌ی خۆتنده‌وه :

مه‌ئێ نه‌ی نازه‌نێن بۆ شاری کۆیی کاکێ هیران هات
بفه‌رموو عه‌سکه‌ری له‌شکر شکینی شاهێ گه‌یلان هات

بۆ ته‌واوی پارچه‌ شیعره‌که‌ی (بیخود) پروانه به‌شی پاشبه‌ند له‌م دیوانه‌دا.
جیگا نایینی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانیش مه‌رج نه‌بووه ته‌نها شتی نایینی صیرفیان
تیدا بگوتی به‌لکو له‌ زۆریه‌ی خانه‌قا و شوێنه‌ پیرۆزه‌کان سه‌ره‌پای
(تواشیح)^(٩٥) و (قه‌صیده‌ی بۆرده)^(٩٦) و مه‌هلووود نامه‌ و (میعراج
نامه)^(٩٧) چه‌ند شتی نزیک له‌و بابه‌ تانه‌یش تیکمه‌ل کراوه به‌ بابه‌تی نایینی.

خه‌لک و ناماده‌بووانی ئەم جیانه‌ش دژی نه‌وه‌ستاوون به‌لکو زۆر تا کم
گرینگییان پێداوه وه‌ک (موروث) یکی نه‌ده‌بی و میلی که‌ له‌ داب و نه‌ریتی
موسلمانانی کورد جیا نایه‌وه^(٩٨).

له‌ سلێمانی و هه‌ولێر و کۆیه و ره‌واندز و هه‌ممو شوێنه
(شارستانییه‌کان) ی کوردستان، کۆپۆ مه‌جلیسی نه‌ده‌بی هه‌بوونه‌ و ابا و
بووه، له‌ هه‌مان کاتدا مه‌جلیسی مه‌قامات و ناوازی کوردیش له‌ گه‌لێ نه‌و شیوه
مه‌جلیسه‌نه‌ دوو جۆگه‌ی فیکر و هه‌ستی له‌بار و شیایان لی پێک هێنراوه.

٩٥- تواشیح: شیعرێ لاواندنه‌وه‌ی نایینی، ستایش.

٩٦- بۆده‌ المدیح: ناوی کتێبێکی گچکه‌ لانه‌یه‌ له‌ وه‌صفی پێغه‌مبه‌ر (د.خ) ناوه‌رۆکی هه‌موی
شیعری (موزون) و (مقفی)یه‌.

٩٧- میعراج نامه: کتێبێکی کوردیه‌یه‌ له‌ باسی (اسرا و میعراج) ی پێغه‌مبه‌ر (د.خ) به‌ شیعری.

٩٨- کۆلاری کاروان (ژماره‌ ١٢٢) ل. ١٠، سالی ١٩٩٨، مه‌مه‌دی مه‌لا مسته‌فا هیراتی.

کاک عهولای باوکی (صافی) یش بایهخی زۆری به پهروهده کردن و پتگه یاندنی دهنگ خوشان داوه، بهلام (صافی) لهم باره یهوه زۆر لیزان و به توانا تر بووه.

هر له نه پسانهوهی قسه و یاس له سهر هونهر دۆستی و رتگا نه گرتنی نایین له هونهر، (وهفایی) ^(۹۹) شاعیر و مهلا و خواناس زۆر به قهناعه تهوه په ره ی به هونهر داوه و رۆژنیکیش خۆی له نایین دور نه خستوتهوه، شیعیری ته صوفی زۆره و مهلا ییکی (متمکن) بووه. دوو جار جهجی کردوه له جاری سێ یه مین کۆچی دوایی کردوه له مه دینه له نزیک چپای نوحود (أحد) به خاک سپێرداوه... ^(۱۰۰). تیکه ل کردنی ناواز و مهقامات به هه لیهستی نایینی یهوه یا به پتجهوانهوه، کارنکی نوێی سهردهمی (صافی) نه بووه، مهلا (عثمان الموصلي ۱۸۵۴-۱۹۲۳ز) ناوازی شیعیری دلدار ی بوگوتنی دهقه نایینییهکان (توظیف) کردوه و به کاری هیناوه... ^(۱۰۱).

مهلا ی جزیریش که شاعیرنکی گهوره و پایه داری کورده یه کتیکیش بووه له نه هلی (تصوف و عیرقان)، عهشقی نهی و چهنگ بووه له شیعیرشدا به کاری

۹۹- وهفایی: شاعیر و زانا و خواناس (میرزا عبدالرحیمی سابلاخی کوری مهلا عه فوری کوری) مهلا نه سروالله یه. دیوانی شیعیری زۆر جار له چاپ دراوه یه که م جار له (۱۹۵۱) له لایهن کیوی موکریانی.

۱۰۰- دیوانی وهفایی/ ل (سی و دوو) پتسهکی: محمد عهلی قهه داغی، چاپی کزری زانیاری ۱۹۷۸ز به عدا

۱۰۱- (مهلا عثمان الموصلي): له سالی ۱۸۵۴ز له دایک بروه قورن خان خوتن و دهنگ خوش بووه. پتر له نه سه ده به (تهفسیری قورن خان) و شیعیری ولات پهروه ی و فیتیر کردنی (تجوید) خه ریک بروه. له موسیقاش زۆر لیزان بووه. زۆر ولات گهراوه رهگ تورکیا و میسر و شام و ولاتانی عه رهب، مهقامزان و موسیقازانی میسری (سید درویش) یه کتیک بروه له قوتابیان ی مهلا عوسمان الموصلي. له سالی ۱۹۲۳ز له به عدا کۆچی دوایی کردوه. سه رچاره: کتهبی (مهلا عثمان الموصلي) عادل البکری: ص ۲۲: مطبعة العالی، بغداد، ۱۹۶۶م.

هیتا وون، وهک ریگه بونا شکر اگردنی خوشه ویستی (الهی) که خوشه ویستی
هه وینه له هه موو وجود تیکدا^(۱۰۲).

(ناری) شاعیریش (مهلا کاکه حمه‌ی بیلوو) به هه مان شتوه‌ی (جزیری)
و (نالی) و (وه‌فایی) و (صافی) باسی نامیره موسیقی یه‌کان و جزوری
مه‌قامات و ده‌نگی خوشی کردووه، له‌گه‌ل ناوه‌ینانی ناواز و نامیره
موسیقییه‌کانیش ک‌ه‌ش و هه‌وای صوفیانه‌شی تیکه‌ل به جزوشی دل‌ی
کردووه^(۱۰۳).

صافی که ناوی نامیره موسیقییه‌کانی هیتا وون له نیوشیعه‌کانیدا و
(توظیف) ی کردوون هه‌ریه‌که وه‌صف‌تیکیشی داونه‌تی له پله‌ی (کارتیکردن)
وه‌مزاندن که چوئن نهو نامیرانه تیکرا به ده‌نگی خوش خه‌یالی عاشق به‌رهو
عالمی بالا ده‌بن:

گویم له ده‌نگی عود و نه‌ی چاوم له ساتی و بادیه
خادیمی پیری موغانم بویه وا په‌یرو دم‌کم

یان

بؤم لینه چه‌نگ و عووده ره‌مزه لسه (یا وود) و
بؤ کوئیریی جه‌سووده نه‌م سپره با نه‌زانسی

یان

به‌زمت شی‌فایه ساده‌ی بؤم لینه بور‌بوط و نه‌ی
نه‌و دمردی دل‌ه‌تاکه‌ی چی ماوه عومری فانی؟

۱۰۲- کاروان ژماره: ۷، نیسانی سال‌ی ۱۹۸۳، لاپه‌ره ۱۱۷، بدرخان سندی.

۱۰۳- دیرانی ناری (کاکه حمه‌ی بیلوو) (۱۸۷۴-۱۹۴۴ز) لاپه‌ره ۸۸، چاپخانه‌ی کاکه‌ی
ف‌لاح، سلیمانی ۱۹۸۴ز.

ماموستا محمود زامدار له پيشه كې كوزه كې محه مه دې مه لا مسته فا
 هيراني له ۱۹۸۸/۲/۱۸ ز له يادې صافي دا گوتې:
 (جارتكيان حاجي عمېدوللاي ده فزن و چند دږستيكي خوي له گه ل صافي له
 (موصل) ده بن، به يه كتيك له چيشته خانه كان دا رت ده بن، كه چيشته خانه ي
 (باقي گاور) بووه، له و كاته ي نه وان به ويدا رت ده بن چند دهنگ خوشيكي
 هه وليتر له وي گوراني ده لتين، يه كسهر (صافي) مگيزي چونه ژووره وه ده كا
 له گه ل دهنگي يه ك له گوينده كان جه زبه ده گري و، بؤرؤزي دوايي به حاجي
 عبدالله ده لي: عه ولا له نا و نه و دهنگه دا رازه ك هه بو له په رده ي دلي دام و
 خستمي).

۴- مه ي و باده

صافي وهك زؤريه ي شاعيراني كلاسيك ، له نير شيعره كانيدا باسي ساقې و
 (مه ي) و (باده ي) كردووه:

من و دل نيمرؤ نه م شوخه له خوشي يه ك به ده ي كردين
 له جامي له علي سه رخوش و موقيمي مه يكه ده ي كردين

نه و ديارده يه له ده قه شيعريه كاندا نه وه ناگه بيتي كه و اشاعير بي مه ي و
 مردام و باده نه بوې. نه وانه ي به چاكي نه گه يشتوننه ته بناواني نه ده بيتي
 (خواجه حافيزي شيرازي) و (عومهر خه يام) ، حوكمي باده په رستيان له سر
 ده دن له بهر ناوهرؤكي شيعره كانې نه و دوو شاعيره به رزه كه پره له زاراه ي
 وهك: شه راب و (قرقف) و (صهبا) و تانه له زاهيدان. به لام نابي له
 هه لسه نگاندنې هه ر ده قتيكي نه ده بي (مجاز) و (توانج پؤشي) و جواني باييس
 (حسن التعليل) و (تشبيه) پشت گوي بخرين چونكه (موضوعه) ي ته واو

تنها له شیوازی (عیلمی) دا به کاردی، که له ویدا ده رفعت نییه بۆ (مجاز) و (استعاره).

که و ابو دلی شاعیر، (به تابهت شاعیری صوفی) بالنده ییکی سه ره سته له ناسمانی خه یال و بیر کردنه وه دا، تیکه لی جووش و خرۆش و گلپهی عیشق ده بی، نه و مه یه ش تیری عیشقه نه زه لیه که ی نه وانه، تا رۆحی خۆبان له جیسم ده ترازین و ده گه نه وه نه و باره گایه ی که له ویدا په میانی به ندایه تییان به خوا داوه بۆ شادبوون به نووری (تجلا) ی نه و:

چون نور تجلای خدا بر لب جام است
رهن است بیک جرعه می خرقه و دستار

په یوه ندی روح به لای شاعیرانی (متصوف) به جیلوه گاهی خودا، زور کۆنترده له و جیسمه پیک هاتووه ی عالهمی (أجناس)، نه و هه سته تابهت هشیان دارشتۆته نیو قالی کیش و قافیه، بۆ نه وه ی له گه ل موسیقای شیعی، پتر نه شه دار بی که نزیکترین زه نگه بۆ دلی شاعیر. نه وه تا (ابن الفارض) که یه کیکه له و شاعیره هه ره مستانه، به باده ی هه میشه بی روح دیته گوفتار و ده لی:

شکرینا علی ذکر العیب مدامه
سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

واته: ئیحه به و باده یه که باده ی (الست) هه مست بووین پیش نه وه ی داری میو دروست ببی.

صافیش به سۆزتیکی عاشقانه ی پر له ته ووژمه وه، هانا ده باته بهر ساقی بۆ گه یاننده وه ی نه و به رۆژی په میانی (الست) و ده لی:

هر له باره‌ی حیکمهت و ناسینی ته‌واوی خوردا که پی‌ی ده‌گوتری معرفه الله
یاخود (عیرفان) ده‌لی:

رووی شه‌مسی شو هووده و خال نوقطیکی سوویدایه
له‌م دوو نه شه ره (صافی) نووری به‌سه‌ریکم بسوو

دیشان ده‌لی:

له‌سه‌ر سه‌فج‌هی جه‌مانی یار به‌خه‌ططی زونقی نووسرابوو
له‌رزی عیشقا موسلمان کافره کافر موسلمانه

به‌لای صافی، شه‌وی به‌راستی له (علم الیقین) بکولیتت‌موه، ده‌توانی له
نه‌نجامدا گوی له‌ده‌نگی دل بگری که دل رازی خوی به‌هم‌مرو که‌س نالی، هر
ته‌ن‌ها مرزئی رهند و هوشیار لیتی حالی ده‌بی:

جزه در کل است دل زین کائنات
کائنات از کل جزه ش سائنات

از کتاب حکم‌های دل گوش دار
تا شوی زین‌کنه عالم هوش یار

واته: له‌کیتابی پر‌په‌ندو پر‌عیبره‌تی دل گوی بگره‌و بخوتنه‌وه تا‌کوله
حه‌قیقه‌تی عالم ناگادارو هه‌ستیار بیی .

یان:

بی‌یکار و دلیل پامه‌نی زنی عه‌شقی جه‌وانان
چه‌ند سه‌ر له‌سه‌ر نه‌م ریگه له‌سینداره درایه

هەر له میانى به کارهێنانى زاراوه مهنتىقى و فهلسه فیهه کاندای دهلی:

زاهید نه گهر نینکاری دهکهی دیدهنسی خوویان
جه هلیکی مورمکه بته نزانسی که نزانسی

یاخود:

نواقظی دهسی مهوهوومه نهو حیکمه ته مهکتوومه
نه غیار لهوه مهحرومه بهس من خه بهرینکم بوو

٦- شه کوا (که بی)

دلی بوبـــــــــــــــــول له دهوری باغی گول یاری نه کا چیکا؟
له تـــــــــــــــــاوی عونچه ههردهم شیومن و زاری نه کا چیکا؟

که دلی دهبیته دهریای پرگیزه نی غم، هانا دهباته بهر بای صهبا به لکو به
گورجی نهو هه موو ره نجووری و نا تارامیهی نهو بیاته لای یار، نهو یاره ی که
له تاوی فیراقتی نهوه وه تووشی دهردی دل بووه و نومیدی چاک بیونه وهی نییه
به وهصل نه بی:

نه ی بادی صهبا ههسته له حاله بهوه هوشیار
شهرجی دلی ماته مزدهگهی من بهره بو یار
لهو فیراقتی نهو وا رههقتی ماوه له هومرم
نومیدی ههیا تم نی یه رووحم نه بی غه مقوار

یان ده‌لی:

له عه‌شقی نه‌یله‌که‌ی بی مه‌یله‌که و دونیایی دوون (هه‌یهات)
سه‌ریکی راحه‌تیم ساتی نه‌بوو دانیمه‌ بایینم

یان:

به‌کینه‌ی من دووباره‌ چه‌رخ‌ی که‌ج واکه‌ج مه‌داری کرد
منی بی‌ ظالیعیش به‌و نه‌وعه‌ گه‌ر ده‌وران نه‌که‌م چه‌که‌م؟

۷- باسی مه‌زنان و ناوداران

صافی له‌ نینو شیعره‌کانیدا به‌ گشتی ناوی گه‌وره‌ پیاوان و ناودارانی هیناوه
وه‌ک پیغه‌مبه‌ران و سه‌رکرده‌و پیاوانی ناو داری می‌ژوو یاخورد رهند و عاریفانی
رتگی راستی و دلدارانی حه‌قیقی:

صه‌یری (ایوب) م له‌ کوی بوو؟ عومری نوحم چۆن نه‌بی؟
پینج و دوو رۆژیکم ماوه‌ رووح که‌ چوو ناییته‌وه

یان:

عه‌زیزیکم هه‌یه‌ نیسم و به‌جیما (یوسفی) ئسانی
هه‌زاری وه‌ک زوله‌ یخا حه‌ پسی نینو چاهی زنه‌ خدانی

یان:

جانا و مره‌ واکه‌ ره‌یه‌یی طوفانی سروش‌کم
بی (نوح) ای وه‌فات نابی نه‌ جاتم به‌ سه‌ه‌ینه‌

جاری واپروه (صافی) ناماژدهی بوناودارانمی میژو کردووه، نهک بهناو
هینان، وهک لهه بهیتهی خواردوه که حالی خۆی دهشوپهتینی به حالی
رۆسته^(۱۰۴) کاتی که لهجهنگدا چهپهس ماوهو شکاوه .
رۆسته دهلی:

نه در غربت دلم شاد و نه رویی در وطن دارم
الهی بخت من برگرد ازین طالع که من دارم

صافیش دهلی:

ئهلهو جیگای غه رییم دئی تهسه لالا نه وهطهن نارام
چ چارهی دیکه شک نابهم به غهیری شییت و شهیدایی

هەر له بارهی ناماژهکردن بۆته دارهک ورهسمیاتی شاهانه ، دیته مهیدانی
فصاحت و بهلاغت ، عیشقی خۆی بۆ یاره کهمی دهشوپهتینی بهو مۆزهی سهر
ئهنگوستیلهی شایهکان که ناوی خۆیان لیته لده کهند وههر بهو
ئهنگوستیله یهش نامهو نووسراوی خۆیان مۆز ده کرد.

عه شقت له دلم ئابیته نهک عاریضه قوربان
وهک طرهیی شاهان که له سهر روویی تگینه^(۱۰۵)

دیسان دهلی:

یار یه دی به یضای ههیه هات وئه لیسمی دلمی بهست
بهو هه مو ئیعه جازه وامهیلی له جادوو کار پیه^(۱۰۶)

۱۰۴- مەرام ئەرۆ رۆسته مهیه که له شهری دژی موسولمانان شکا ، نهک رۆسته می مازهنه ران که
فیردهوسی له شاهنامهدا پاسی کردووه .
۱۰۵- طره: مۆز و خه تم .

ناوی سهرکرده و ناوداران میژوش زۆرن له نیو شیعه کانی (صافی) دا
وهک: جمشید و دارا و نسهفندیار، که یخه سه ره (

باساکی روو له مه ی گـا بی ده فعی نه و غه مه ی گـا
جمشیدی جام و که ی گـا کی دای نه مانی مانسی؟

ههروه ها ناوی دلداران و عاشق و سهوداسهران، وهک :
قهیس و فه ره اد و شیخی صنعانی:

سه ر قافیه چی دهستی منت دامنه توریسان
ماژو به عه جه له مه مه نی له یلا به هه موو نان

مه جنوون سیفه تان ماوون له م ریگه پهریشان
بیچاره له یارانی به جیماوه دلکی مـنـن

یان:

له بو فه رمانی یارم هه رچی گه رن که چ نه بی یساران
نه ژیر پنی جه هله وه سه ر داده نی وهک شیخی صنعانی

ناوی رابه رانی ته ریقه ت، له وانه:

به زۆری گه یلانی و شیخ بایه زیدی بوستامی و (منصور) ی حه للاج
(شمس) ی ته بریزی و نیزامی و مه ولانا و روفاعی و شیخ مسته فای کوتبی
شام .

۱۰۶- یه دی بیضا: (الید البیضاء) دهستی سبی، ئیشاره ته به زحه زه تی مورسا و
مورعیزاته کانی که خرا ده فه رمی (وادخل یدک فی جیبک تخرج بیضاء من غیر سوء...) .
نابه تی ۱۲، سووره تی (النمل).

مه طافی سالیکان و رهنوما و که عبه‌یی عوش‌شاق
(در باز خدا) کانی و وفا سولطانی گه یلانی

صافی منصور صفت باز (اننا العاشق) را
گور بگویند عیسیب زپسای دارسنت

یان:

گروه پختگان یکسر بدل آماده' عشقش
(نظامی) و (قیس) و (مولانا) غلام زاده' عشقش

گهی چون شمس میخورم گهی منصور سردارم
بی‌آزار (اننا الحق) گو متاع پیر بها دارم

دیسان ده‌ئی:

نه‌گهر (صافی) مرامت هاتنه‌ومی یاره بلئی دانیم
مهدمد یا (مصطفای شامی) ده‌خیل یا شاهی به‌غذایی

یان:

سالکان کعبه‌ء فیضش هزاران بسایزید
دیده اقطاب هر دم پیر در احسان غوث

وشه‌ی ناوچه‌یی (مه‌ه‌للی) له نیتو شیعری (صافی) دا

صافی وشه‌ی مه‌ه‌للی یاخود ناوچه‌یی له نیتو شیعه‌ه‌کانیدا هه‌ندی جار
(قصدا) به‌کاری هیتاوه بۆ لواندن و گونجاندن ژماره‌ی (تفعیلات) ی
عه‌روزی، هه‌ندی جاریش بۆ نه‌وه به‌کاری هیتاوه که مۆرکی ناوچه‌که‌ی خۆی به
شیعری نه‌وه‌وه دیاری، یان له‌به‌ر (سه‌روا) به‌هه‌ر حال نه‌وه دیارده‌یه له
هه‌ندیک له شیعه‌ه‌کانیدا وه‌ک شتیکی ناشکرا زه‌ق و دیاره له‌وانه:
کانی: به‌مانای کوانی:

له‌ مندا ئیوه طه‌وقی به‌نده‌گی تۆم هه‌ر له‌ نه‌ستۆیه
وه‌کو تومری ده‌نایینم، عه‌زیزان دو‌لبه‌رم کانی

نازانی: نازانی.

فیدات بی نه‌وه روحی شیرین هه‌تا که‌ی دل په‌ریشانی؟
به‌لایی وات به‌سه‌ر هیتام چکه‌س دهرمانی نازانی

شیاویه: شیاویه.

موددیکه له هيجرانی تۆ شیاویه دل‌ی من
سه‌رگه‌شته‌وو بئچاره و ورسواویه دل‌ی من

زولمی واکهس نه کردی یه: زولمی واکهس نه یکر دووه

نه ی فله لکه خه تام نییه کینه یی توله من چیه؟
زولمی واکهس نه کردییه دهره ق به من نه نینس و جان

نزانی: نازانی

زاهید نه گهر نینکاری ده که ی دیده نیی خوبان
جه هلیکی مورده که بته نزانسی که نزانسی

تروه: تویه .

ته ددی شه نگ و شوخ نه گهر بی مه روی بوستانی تسوه
باغی سیوو خووخ نه گهر بی نه و کولستانی تسوه

کوشتییه: کوشتوه

نه گهر فهرمووی له ته تلی عاشقان بینا که نه م شوخه
هزاری کوشتییه وک تسو ته دی لاو لایسی و لای

هواره: نیواره

رؤزه یادی رووی هه تا هیواره هه هاوارمه
شو له فیکری زولمی تا صوبه یینی صوبه ت له و ده کم

به شقی خودا: به عشقی خودا

نیگار روویسی ره حمی گهر نه سهر نه و عه هلو په یمانی
دلسی بی چارمکه مه علوولی تویه چی له لوقمانی؟
وهره به شقی خودا یا بیکوژه یا بیکه دمرمانی
فیدات بی نه و روحی شیرین هه تا که ی دل پریشانی
به لایی وات به سهر هینام چ کهس دمرمانی نازانی

له کیوه: له کویوه

نه و دلسی بی قه رارمکه م که و ته هه وایی یاره م
سه بری له کیوه چارمکه م؟ زه همه ته دمردی واگران

دامن: داوتن

سه ر قافلله چی دهستی منت دامنه قوربـــــــــــــــــان
ماژو به عه جهن مه حمه لی له یلا به هه موو نان
مه جنون صیفه تان ماون و نه م ریگه پریشان
بی چاره له یارانی به چی ماوه دلسی منن

بوچمه: بوچیمه

سه ر نه سهر سه ودا یی تـوـوـدـل له پای پیته گهت
بوچمه جانا سه رو دل؟ هه ردوویان ریسوا دکم

کیم: کیم

صافی له بهر نهم خاله یه خالی له خه یالسه
یا کیمی به زور دایه وهیا زوری به که مدا

(نالی) وشه ی ناوچه یه کی دیکه ی به کاره یتناوه بو ده وله مه ند کردنی
زمانی شیعر و زور کردنی که ره سته ی شیعر ی وهک نهم به یته ی که (بوته) ی تیدا
به کاره یتناوه به سی جار بو دروست کردنی ره که زدوژی (جناس) له نیوان
(بوته) ی یه کم که به مانای (بوته) یه به شیوه ی کرمانجی ژووروو ههروه ها
(بوته) ی دووم به مانای (بوته) و (بوته) ی سییه میش مانای (بوته)
ده گه ینی و ده لی: (دل بوته بوته بوته .)

عمونی شاعیریش وشه ی محه للی به کاره یتناوه وهک:

هات فه صلی گولان بو بولی دیوانه له کـیـیه
شه روئی نه دی ماشقی په روانه له کـیـیه^(۱۰۷)

له کییه: له کو تیه.

هه ره باسی وشه ی محه للی نه زه ته ی شاعیر ده لی:

نه زه ته ی شاهیر نه زم بو ت دن بریندار و غه روپ
که س نی یه دردم دموا کا تو ی دموا کارم ومه^(۱۰۸)

مه لا محه مده ی (خاکی) ده لی:

۱۰۷- دیوانی عمونی. هه ولیر چاپی یه کم ۱۹۹۷ ز. ل ۴۹. فه رهاد عمونی و که ریم شاره زا.
۱۰۸- نه زم: منم، هه فته نامه ی برابه تی / تمده ب و هونه ر. محه مده ی مه لا مسته فا هیرانی
۱۹۹۸/۹/۴ ز.

له تەشریحی بوووجی وەصفی ئەو دا هەر ئەمە چاکە
بکا نیقراری ناسادانسی هەچی داناونادانە

هەچی: هەرچی

(بەکارهێنانی صافی) بۆ وشەى مەحەللی تەنھا ئەو وشانە نییە کە
تایبەت بە ناوچەى خۆشناوەتین، بە لێکۆزۆر جار هانای بردۆتە بەر شێوەى
موکریسانی وەک:

نیستەکیش، لە جیاتی نیتستاکەش،

نیتستیش لە جیاتی نیتستاش.

بە رۆژم داد و رۆژۆیه: بە رۆژ داد و رۆژۆمه .

ورده خالی نیستە کیش نازی ئەسەر پەروین دەکا
چاوی بازی دائیما بازی بە ناهووی چاین دەکا

وہ سەرکەم: بەسەر خۆم داکەم

تا حەشری خاک وەسەر کەم تەسکینی تەبیم نای
بای سەیا مەگەر بیینی خاکی دەری بە فـدا وە

کەى رووم دەکا بەلاوہ: کەى رووی خۆى دەکا بەلای منموہ
ببـاران کوژاوى نازم سەبەرم لە دن نەماوہ
عاشق بە چاوى بازم کەى رووم دەکا بەلاوہ

دهگهَل : لهگهَل

شهر دهگهَل به ختی بهد و چهرخی کهچ و دونیایسی دوون
مهیکه صافی نه نعی وان نابی ههر به سه عیو کۆشی به '۱۰۹'

به رۆژم داد و رۆژیه : به رۆژ داد و رۆژمه .

له دهردی دڠ له جهرگی کول له داغی سینه کهی سووتاو
به رۆژم داد و بۆرۆیه ، له شه ودا شیومن و شییم

* * *

۱۰۹ - ل ۲۳ ، له دهستنوسی (م.ع.) .

وشه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی له نیو شیعره کوردییه‌کانی (صافی) دا

(صافی) پی‌گه‌ییوی زانسته جوژاو جوژه‌کانی حوچره‌ی مزگه‌وت بسووه، نمو زانستانه‌ش له خویندنی مه‌لایه‌تی به هه‌موو جوژه‌کانی یه‌وه به دوو جوژه زمانی به‌رفراوان دا ده‌گه‌یندرا دل و می‌شکی فه‌قی و هه‌وادارانی شه‌زموونی خویندنی حوچره، که زمانی عه‌ره‌بی بسوو به پله‌ی یه‌که‌م نال و گۆر و مامه‌له‌ی پی‌ده‌کرا، له خویندن بگه‌ له (نحو، صرف، بلاغه، منطق، آداب، کلام). دووهم زمان، فارسی بو، به‌لام به راده‌ییکی که‌متر له عه‌ره‌بی له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا شیعر دۆست و شاعیرانی کورد هه‌ندیکیان هیند مه‌راقی نه‌ده‌بیاتی فارسی له مؤخ و که‌له‌ی داوون تا نه‌و راده‌یه، که هه‌ندیک له شاعیرانی کورد پیش‌په‌کی سهر لی‌ده‌رچوون و گه‌روی (الغاز) ه‌کانی زمانی فارسی یان له خودی فارسه‌کان بردۆته‌وه.

له‌به‌ر نمو حه‌قیقه‌ته، شاعیرانی کوردی فارسی زان، شیعره‌کانیان جگه‌ له وشه‌ی عه‌ره‌بی، زۆر وشه‌ی فارسیش به‌خۆوه ده‌گرن.

خۆه‌زکاری دیکه‌ش هه‌یه به‌ئوه‌ی شاعیری کورد به‌نه‌نگی نه‌زانی هانا بیاته به‌ر چه‌ند وشه‌یه‌کی فارسی له شیعره‌دا نه‌ویش لیک‌نیزیکی زمانی کوردی و فارسییه.

(صافی) وه‌ک زۆریه‌ی شاعیرانی کلاسیک، وشه‌ی عه‌ره‌بی به‌کاره‌یتاوه. نمو وشه‌ی عه‌ره‌بیانه‌ی به‌ زۆری له شیعره‌کانی صافی دا دووباره بوونه‌ته‌وه، نه‌مانه‌ن:

(باطن، ظاهر، بلی، نعم، طابور، قتل، محبویه، اظهار، خفاء، جلاء، ارواح، حق‌القدم، قدم، اثبات وجود، تصدیق، عجز، وصل، هجران، نار،

دلیل، شرق، غرب، شمس، قید، ید، عین، علم الیقین، کحل، زاغ، بصیرة،
طرة، الست، خاتم، نری، قدم، موهوم، معلوم).
کحل:

خاکی ژیری نه‌له‌کانست (کحل)ی (مازاغ البصر)
تووتیای (چشم)ی به‌صیروت گهردی دامانی تووه

عجز و وصل:

نه‌وندیم (عجز) و شادی (وصل) و (هجران) دیوه نه‌ی یاران
له‌رؤزی هه‌شردا نه‌حاجت جه‌ننه‌ت و نبارم

طره:

(سبغان النذی اسری) نیشان‌ه‌ی شاهیه‌ت
طوره‌یی خه‌تمی ریس‌الته‌ت مؤزی فه‌رمانی تووه

شرق و غرب و وصل:

له‌شهرتی شه‌وقی وه‌صلت شه‌مسی عومرم و غروویی کرد
له‌مه‌ولا چۆن نه‌بی ژینم؟ که‌وا مه‌حشر هه‌نستاوه

عمیق:

له‌به‌حری عیشق فیظهاری شه‌واصیم کرد و نه‌مزانی
هه‌زار شه‌واصی وک من له‌و عه‌میتی گنژه‌ داماره

ثری و سماء:

خالی نیبیه نه صلا له ته جه لالی جه مالت
هه رچی له (ثری) تا به (سما) جیلوه نومایی

مرهوم و مکتوم:

نواقطهی ده می (مهوهومه) نه و حکمه ته مکتومه
نه غیار له وه مه جروومه بهس من خه بهر یکم بهور

خفاء و جلاء و اول و آخر:

جوزئیکی صیفاتیه دوو جیهان اول و ناخیر
سپریکه له زاتیا چ خه فابی چ جه لابی

تجنب :

له لاییکی جه های یار و له جاییکی به لای نه غیار
(تجنب) لازمه صافی چ لاهم لاهه چ له و لاهه

هه ندی جار (صافی) له به یتیکدا دوو وشه، یا رسته می ته اووی له قورئانی
پیرۆز یا خود له جه دیسی پیغه مبهه (د.خ) اقتباس کردووه، وهک:

سېرى (سبحان الذي أسرى) نيشانەى شاھيەت
مەرەپى خەتمى پەسالىت مۇرى قەرمانى تووھ

زىنەتى غىلمان و جوورى حوسنى تۇيە دولبەرەم
(جنة الماوى) نەگەر بىى مفاقى نەيوانى تووھ

رازى (لى وقت مع الله) خاصى تۇيە نەى حەبیب
عاصيان بۇيە نۇمىدى حەشر و ميزانى تووھ

يان:

خاكى ژۇرى نەعلەكانت كوحلى (مازاع البصر)
تووتىيى (چشم) بى بەسپەرت گەردى دامانى تووھ

اثبات و تصديق:

(اثبات بى وجودى تووھ نەرواحى فەرپقەين)
(تصديق بى العت) چ (نعم) بىى چ (بلى) بىى

ھەندى جارپش (صافى) نىوبەيتى تەواى غەرەبى لەگەل نىوبەيتى زمانىكى
دى بەكار ھىتاوھ وەك:

نەلا پىرى موغان ومى نەسلى ھەدنان (مفخر الاكوان)
(و افي الدارين تفتح كل باب حيث من تهوى)

وشه‌ی فارسی له نیتو
شيعره کوردییه کانیدا

کوردی	فارسی	کوردی	فارسی
مۆر	مهر	دوو کهل	درد
ووشک	خشک	ئه‌نگوستیله	نگین
مه‌یخانه	میکده	تاریک	تار
چاو	دیده	شایه‌دی	گواهی
تال	تلخ	ناواز خوتندن	نه‌غمه‌خوانی
به‌یانی (سبه‌ینی)	فردا	بالنده	مرغ
چاو	چشم	مانگ	ماه
ده‌رگا	در	هوشیاری	هستی
هه‌ند بچار	گاهی	وو	رخ
درک، چقل	خار	پارچه	پاره
لێزان	فرزان	با	باد

خشک:

له‌ ناهی گهرمه‌وه وا ئیو به‌بارو (خشکه) ئینس تیکه
له‌ (عین) ی چاو مکانی خوین و ئاو جاری نه‌کا چبکا؟

دیده:

دیده به‌ازه چه‌ند به‌نه
به‌کوژه گه‌ردنست ئه‌

تلخ:

بهی یارم حه یات(تلخ) و نه جهل شیرینه نیستیکه
له (عیدا) گهر روحی شیرینی من قوربان نه کهم چیکه م

گواهی:

به دستت نهو جه بیبه گهر نه من مردم شه هیدیکم
(گواهی م خوننه (فردا) ناحه قه کهس (ادعا ایی بی)

نه غمه خوانی:

نه ی موترییی جه ریفان دهسکه به نه غمه خوانی
ئاوازی تزییه بو دل وا ده فح نه کا غه مانی

رخ:

بو پیاکه ی جانی من گهر بی روخی شای دهر کهوی
بو فیاری فهرزه گهر نه و فییل و نه سپی زین دهکا

هستی:

طمعنی مهده نهو هستی یه بهو هستی یه زاهید
بو رهنلییی من کافیه نهو چاوه خوماره

گاهی:

دل وا له بهر نازاری و مکو و نوقطمیی زارت
(گاهی) له وجودا هیه (گاهی) له عهدهمدا

په دمی روو ه لگړه جانا وه فای تو و سه بری من
ومك ه یایی عاشقان هه طریقکه با نه تکیته وه

خار:

عاریضی ییارم گرؤی حوسنی له گوئشه ن بردم وه
بؤی گول خاری غه می سه رتا به پا دمر کرده وه

پا: پی

بی یار و ده لیل پا مهنی رزی عه شقی جه وانان
چهند سه ر نه سه ر نهم رنگه نه سینداره درایه

فهرزان:

گه ه عاقل و فه رزانه گه ه و له وو جهیرانه
نایا دلی دیوانه جیگه ی له ج لاییکه

شمشاد: شمشال

نه ته سویری برؤی با جه دوه لی نه قاشی چین درچی
به ته رزی قامه تی به رزی قه دی شمشاد و هه ره رچی
له وه صفی ندر خه ط و خانی ته و او بوو عومر مکهم گه رچی
له ته عریفی بلیم چی با قه لکم درچی بلیم هه رچی
ته و او نابی به چی نه و صافی پیچی په رچه می خاوی

سیاه: رهش

شهو به بی شه معی روخت پیر زوله ته خانه ی دلم
رؤژ به بی رۆژی جه مالی تو ســـــــــــــــــیاه و تارییه

ماه:

خۆی ماهه وه یا شاهه نه سهر ته ختی جوانـــــــــــــــــی
یا (به ذری سه ما) قه دره هه مووشه و دمووچاره

باد صبا: بای سه با

نه ی بادی سه با هه سه ته نه حاله به وه هوشیار
شهرحی دلی ما ته مزه دمگه ی من به ره بۆ یار

میکده:

من و دل نیمرؤ نه م شوخه نه خووشی یه ک به ده ی کردییــــــــــــــــن
نه جامی نه علی سه رخوش و مو قیمی مه یکه ده ی کردین

دود:

(دود ی نا هم به دائیم ده چیته چه رخ ی گه ردوون
به ناری هه شقی جانان جه رگم وه ها ســـــــــــــــــوتاره

۱۱۰- ده وچاره: ده وچاره، واته مانگی چواره شهویه.

ره‌نگدانه‌وهی شیعری شاعیران له نێو

به‌ره‌ه‌می (صافی) دا

زانباری شیعره‌کانی شاعیرانی کلاسیکیمان به زۆری پێک هاتوه له‌وه‌ویره‌ شیلدراره‌وه‌ی خوتندنی نایینی و (نحو) و (صرف) و (منطق) و (ئاداب) و ره‌وانبێژی، که پێگومان هه‌وتنی بنیاتانیان لای به‌شی زۆر له شاعیرانی (صافی) ناسا وه‌کوو یه‌که. نه‌گه‌رچی هه‌ندیک له‌وه‌ شاعیرانه‌ زیاتر له زانستی که‌لامی و مه‌نتقی نزیک بونه‌ته‌وه‌ و زاراوه‌کانیان پتر به‌کاره‌یتاوه.

(صافی) هه‌مان وشه‌ و وتنه‌ و بۆچوونی شیعری (نالی و سالم و کوردی) له‌لا دووباره‌ بۆته‌وه‌، به‌لام قالیی دارشتن و شیوه‌ی به‌کاره‌یتانی خۆی، تایمه‌ندی پێوه‌ دیاره‌.. لێره‌دا چه‌ند تاکتیکی ئه‌وه‌ شاعیرانه‌ ده‌خه‌ینه‌ روو به‌ نیازی وه‌ده‌رخستنی راده‌ی وێکچوون، له‌ وشه‌ و فیکره‌ و دارشتن:

نالی:

نه‌م‌ردم‌ من‌ نه‌گه‌ر‌ نه‌مه‌جاره‌ بێ‌ تو

نه‌چم‌ شه‌رته‌ هه‌تا‌ نه‌م‌ خواره‌ بێ‌ تو

له‌کن‌ من‌ با‌ وچوودی‌ ناس‌ و نه‌جناس

که‌سی‌ تێدا‌ نیه‌ نه‌م‌ شه‌اره‌ بێ‌ تو^(١١١)

١١١- دیوانی نالی: لایمه‌ ٣٨، مه‌لا عه‌بدولکه‌ری مه‌وده‌رزیس.

صافی:

حـه بیبا دن گـه نی بیمـاره بیـئ تـو
له بهر دووریت له روح بیزاره بیـئ تـو
فهراموشی نییه بهم خه لکه نیستی
له لای نه قشیکـی رووی دیواره بیـئ تـو

بـۆ زیاتر روون کردنه وهی و تـچوونه کان له نیوان نهم دوو بهیتهی (نالی) و
(صافی)، ده بینین ههردوو پارچه غهزه له که سهروایان یه که و له سهریهک جوړه
به حری عهروزیشن، جگه له ناوهرز که شیعریه که:
دیسان نالی:

خـادیمی مه خـدوومییه مـاقولی ناماقولییـه
لهـم دهره ناصهف سوله یمانه، سوله یمان ناصهفه^(۱۱۲)

صافی:

عـه جایب خاته میکه له علی نیوی یاره کهم بۆیـئ
له دهرگانهی سوله یمان ناصهفه، ناصهف سوله یمانه

نالی:

سور شکم نه قشیکـی چـسای تـو ده کیشـئ
چینگهـم سهه دارمکهی مه نصوره نه مشهو^(۱۱۳)

۱۱۲- دیوانی نالی: لاپهه: ۴۵۳. لهـم دهره، دهر (در) فارسییه، واته لهـم دهرگهیه.

۱۱۳- دیوانی نالی: لاپهه: ۳۸۹.

صافی:

خونینم برزگی صوره تی ناوی تو دمکیشی
تا نه یکوری نازانی که (صافی) به و مفایه

نالی:

موسلمانان ده پرسن حالن نالی
له کونجی بی که سی مه هجووره نه مشه و^(۱۱۱)

صافی:

حالی صافی گهر ده پرسن وا له دست هیجرانی یار
مات و مه بهوته له گوشه ی بی که سی دانیش تووه

نالی:

له حسرت قه ددی سه روت چاوی نالی
دوو جوگه به لکو دوو رووباره بی تو^(۱۱۲)

صافی:

جوئیباری چاومکانم رووی زمینی گرتوووه
بویه سه حرای سینده که م سه بزهی غه می شین کردوووه

۱۱۴- همان سرچاره: لاپه ره: ۳۹۰.

۱۱۵- دیرانی نالی، لاپه ره ۳۸۰. مه لا عبدالکریمی مدرس.

مستەفا بەگی کوردی:

بۆ فریبی عاشقان و جەزبی دل و ماھیری
رەنگە شاگردیت بکا میهتر نه سیم و سامری

صافی:

مەرجه باینکم بکا بۆ دل فریبی منیه تسی
ومرنی نه و بی رهحه که ی بۆ عاشقان یاری دهکا؟

هەندێ له شاعیرانی قۆناغی دواى (نالی و سالم و مستەفا بەگ) یش
کاری فیکری و هونەری یان کردۆته سەر هزر و بییری صافی بۆ بەشیتک له
شیعەرەکانی (صافی) ، رەنگدانەوهی زمانی شیعری ئەوانیشی پتەرە دیارە
و هک: (وهفایی) و (تاهیر بەگ) و (ئەدەب)^(١١٦)
وهفایی:

پنیم بلی وهجهی چیه زولفت موقیمی روومه ته؟
خۆ به شرعی مسته فا جهننه ت به کافر نادری^(١١٧)

١١٦- ئەدەب: ناوی عبداللە بەگ کوری ئەحمەد بەگ کوری رۆستەمە. لە بەگزادەکانی
مۆکریانە ساڵی ١٨٦٢ز لە دایک پەروە بە (مصباح الديوان) پش ناوی دەرکردووه. دیوانی
شیعری بۆ جاری یەکەم لە شاری رواندز لە چاپ دراوه لە ساڵی ١٩٣٦. زۆر جاری دیکەش
دیوانی چاپکراوه تەمۆ لە لایەن (بەشیر موشیر) و هەروەها لە چاپخانەی کوردستان لە هەولێر لە
چاپ دراوه تەمۆ:

سەرچاوه: دیوانی ئەدەب، عەبدوللە بەگی مصباح الديوان. لاپەرە ١٧، چاپخانەی
کوردستان، هەولێر.

١١٧- دیوانی وهفایی: محەمەد عەلی قەرەداغی، بەغدا، ١٩٧٨ز، لاپەرە ١٨٨.

صافی:

چون باومره کافر له جهه هه نهم نه بهدی بی؟
وهک جه ننه تی روخساری به نهم زولفه درایه

تاهیر به گ:

نه ی پرتوهی رنگت وکوه رنگی هه مه رنگه
خالت به مه شهل زولفی سیاهت شهوه زهنگه

صافی

نه ی پرتوهی رنگت به مه شهل عهینی چرایه
وی هه لقه یی زولفت شه به هی دامسی به لایه

له فارسیشدا شیعی حافزی شیرازی زور کاری کردۆته سه ر شیعه کانی صافی و
رهنگدانه وهی پیوه دیاره، وهک:
حافزی شیرازی ده لّی:

نیست بر لوح دلم جز الف قامت یار
چ کنم حرف دگر یه اد نداد استادم

صافی:

بر صفحه لوح دلم جز حرف نامش نقش نیست
جز حالت میخوانگی دیگر نخواهم من صواب

حافزی شیرازی:

زاهد ظاهر پرستت از حال ما آگاه نیست
در حق ما هرچ گوید هیچ اکراه نیست

صافی

زاهید نه‌گه رنیکاری دم‌کهی دیده‌نی خوویان
جه‌هلیکی مورمکه‌بته نزانسی که نزانسی

حافظی شیرازی:

حافظ از دست مده صحبت آن کشتیء نوح
ورنه طوفان حوادث بـبـرت بنیادت

صافی

جاننا ومره وا غه‌رقه‌ی توفانی سروش‌کم
بن نوحی ومفات نابی نه‌جاتم به سه‌فینه

حافظی شیرازی

بنویسن دلا بیبار کاغذ بفرست به آن نگار کاغذ
ای باد مبابر به آن شوخ از عاشقی بیقرار کاغذ

صافی

ای پیک بربره یار کاغذ زین عاشق بیقرار کاغذ

حافظ:

ای شهنشاه بنامد اغتر غلارا همتی
تا ببوسیم همچو گردون خاک ایوان شما

صافی

جلومگاه تصت چون مردم سرای لامکان
باد چمان من فیلای خاک ایوان شما

هر له خانمی کاریگری هرنه‌ری حافزی شیرازی به‌سهر شیعه‌رکانی
صافییه‌وه، صافی شیعی‌ری حافزی به‌همان کیش و سه‌رواو ماناوه کردروه به
چوار خشته‌کی و گزوبیه‌تیه سهر زمانی کوردی.

پارچه شیعه‌رکمی حافز:

چندان که گفتم غم با طبیبان	درمان نه‌کردند مسکین غریبان
یارب امان ده تا باز بیند	چشم‌محبان روی حبیبان
آن گل که هر دم دردست خاریست	گو شرم بادش از عندلیبان
درج محبت در مهر خویش است	یارب مبادا گام رقیبان
ما درد پنهان با یار گفتیم	نه‌توان نهفتن درد از طبیبان
ای منعم آخر بر خون وصلت	تا چند باشم از بی نصیبان
حافظ نگشتی رسوای گیتی	گر می شنیدی پند ادیبان

صافی

ورمنه‌ته‌ماش‌ا دؤس‌ت و نه‌حبیبان
نه‌و بی‌ره‌حمیه‌ی دیم‌له‌موحبیبان
خه‌بهری‌دم‌دم‌چه‌ند‌دا‌ته‌حبیبان
دم‌مانی‌ان‌نه‌کرد‌زام‌سی‌خه‌ریبان

* * *

بولبول‌که‌دانی‌م‌به‌شین‌و‌زاره
حقیقه‌که‌غونچه‌ی‌له‌دوست‌نه‌خیاره
نه‌و‌گول‌ه‌موو‌دم‌ه‌هر‌له‌لای‌خواره
بو‌شهرم‌ناک‌ا‌له‌عه‌نده‌نیبان

بؤیه‌له‌لای‌یار‌من‌هاوارم‌کرد
رازی‌دل‌سی‌خوم‌پاک‌نیز‌هارم‌کرد

دەردەمگەى پەنھان عەرەزى يىارم كەرد
چونكى ون نابىنى دەرد لىك تىكە بىبان

خوایە شادى بىنى بەس بىنى غەمگىنى
بۆدلى موش تاق ھەر تىز موعىنى
يىارب نەھو جارەش بىكەى بىبىنى
چاوى موحىبان رووىسى ھە بىبان

قوربان با بەس بىنى ئەھواتى فەسلىت
ئە رنگەى خۇدا بۆكەنى ئەسلىت
ئەى شاھى خوربان ئە خوانى وەسلىت
تاكەى ھەر مەن بەم ئە بىنى ئەسلىت

ئەى دل ئەم شۇرە قەت نابووى شەيدا
گەر مەيلىت كەردبەا وەلايىسى بەغدا
(صافى پىش وەك ھافز كەى دەبوو رىسوا؟
ئەگەر گونىسى دابەا پەندى ئەدبىبان

صافى بە ھەمان رىچكەى شاعىرانى كلاسكىكى پىش خۆرى لەيەك بەيتدا
نىوہ كوردى و نىوہ زمانىكى دىكەى ھەندى جار بەكارھىناوہ، وەك ئەم
بەيتەى كە لە پارچەى (زامى دوورى) دا ھاتووە و دەلىتى:

دەردى دوورى بەھو و ھەبىبانە ھىلاجىسى ناكورئ
(زام تەقدىر ازل بەاداروفى ئەمان چەكارە) (۱۱۸)

۱۱۸- لە چاپى كوردستان، ئەم نىوہ بەيتە فارسىيە بە رەسمە خەتى كوردى نووسراوہ.

نعم بهیته نیوهی یه که می کوردییه و نیوه که ی تری فارسییه .
مانای نیو بهیته فارسیه که ، (برینیک له کونه وه هه ره بووی و هه میشه بی ، نهو
برینه چ په یوهندی نییه به دهرمانی لوقمان و به نهو چاک نابیتته وه) ،
یا خود له نیوه بهیته کی عه ره بیدا ده لی :

الا پیری موغان وهی نه سلی عدنان (مفخر الاکوان)
(وفي الدارين تفتح كل باب حيث من تهوى)

یان :

صافی بروز آخرت گوید نیند روی دوست
در زمزمه اغیار عشق (یا لیتنی کنت تراب)

یا خود :

دی مهتسبی منع میم کرد بی گفتم
المنع من البر اذا؟ فتأدب

دیسان ده لی :

صافی تو به ما یارو الم نشرح صدرك
برگرد زاغی ارالی ربك فارغی

شیوهی نه مه (نیو بهیت به زمانیک و نیوه که ی تر به زمانیکی دیکه) له
شیعری شاعیرانی کلاسیکدا :
مسته فا به گی کوردی ده لی :

ناخرمکی کوشنتت به ناحق ناسکه که ی بهر مالی خوئ
کم ندیت بالفدا لا تقتلي الصید العرم

قانع دهلی:

قانع له شهوقی چاوی عاشق له پیالهی مهی بوون
والله ما رأینا حبا بلا ملامة

وهفایی دهلی:

نهی دل و مره هوشیار به هذا طریق العاشقین
مه حوی جه مالی یاربکه هذا طریق العاشقین

نالیس دهلی:

(حلقه درگوش ای که فی رنگینسی تویه نهم دهنه
بانه نالیس ییسی مهده (عن لعله کف الکفه)

(صافی) هندی جار له پارچه شیرتکی (تورکی) دا به یتیکی تهواوی
کوردی گوتوه و هک نهم به یتهی خواره وه که له کۆتایی پارچه شیری (اولور
ساقی) دا هاتوه ^(۱۱۹).

له ژیر پنی یارهوه (صافی) سه ری خوت دابنی به لکو
بکا ره حمی که جاری تر له بووت والا بکا دمرگا

(صافی) له ناستی شاعیرتتی پلهی (تصوف) دا که یشتوته نهو پلهیه که
دل، بدوتنی، به هه موو راز و نه یتیبیه کانیبیهوه، نه مهش هه لبه ته شاعیر به قال
بونوهی له دونیای نه دهب و دونیای غیرفان ده یگاتی، چونکه به لای
غیرفانیانهوه دل هه همیشه جیلوه گاهی ره حمه ته و چراغی شوعله داری رنگهی

۱۱۹- لاپه ره (۶۸) ی دهستوروسی (م.ع).

خواناسینه و ده‌بی عاریفی راسته‌قینه گویّ له دل بگری، له په‌رتوکی پیر له
 حیكەت و راستی دل په‌ند و شیرەت و ەریگری، بۆیه به‌چەنده‌ها به‌لگه
 به‌یره‌چی (جه‌لاله‌دینی رۆمی) ده‌داته‌وه که گوتویه (گویّ له نهی
 بگره)، (صافی) دی دل به‌رز ده‌کاته‌وه و (تسامی) پیده‌به‌خشی له میانی
 به‌راوردی نیوان (گویّ له نهی کرتن و گویّ له دل کرتن). تا پیریاری نه‌وه ده‌دا
 مه‌ی له ناستی دل صافی گویّ لی‌گرتنی نییه، به‌لگه‌شی نه‌وه‌یه که (نه‌ی) بۆ
 هه‌موو که‌س ده‌دوی، به‌لام دل ته‌نهما بۆ (خه‌واصان و رهندان):
 سه‌ره‌تا‌که‌ی جه‌لاله‌دینی رۆمی (۱۲۰):

**بشنوازی چوون حیكایه‌ت می‌کنند
 از جسد اییه‌ها شکایه‌ت می‌کنند**

واته: گویّ له ناوازی نه‌ی بگره، باسی چی ده‌کا، ناله‌ی نه‌و ناله‌ی جو‌دایه‌و له
 ده‌ست دووری و دایران، هاوارو شکایه‌ت ده‌کا.
 صافی:

**مشنوازی ایین حکایه‌ت‌های غام
 راز خود گوید به پیش خاص و عام**

۱۲۰ - جه‌لاله‌دینی رۆمی، گه‌وره‌ترین شاعیری ته‌صووفه له نیه‌لامدا، کوری (به‌ها،‌الدین
 محمد) له په‌ره‌تدا خه‌لکی به‌لگه له (قونه) له ناسیای پچورک له‌گه‌ل کەس و کاری جی‌گیر
 بووه. له سالی ۱۲۷۳ ز کۆچی دوایی کردووه خاوه‌نی کتیبی (المعارف) له لای (سید برهان‌الدین
 محقق) ترمزی خوتندرویه و ماوه‌یه‌کیش له شام بووه، (مفسوی) گه‌وره‌ترین به‌ره‌مه‌ی (جه‌لال
 الدین) ای رۆمییه که نزیکه‌ی (۲۶۰۰) بیست و شه‌ش هه‌زار به‌ته‌ه. هه‌ر له قۆنیه‌ خه‌ریکی
 ده‌رس گوتنه‌وه به‌روه و په‌یوه‌ندی به‌ خواناسی گه‌وره و پتگه‌یشتوو (شمس‌الدین محمد بن علی
 تبریزی) به‌روه. سه‌رچاوه: (که مالی و نه‌ده‌بیاتی فارسی)، ل ۳۴، نووسینی دکتۆر محمد نوری
 عارف، کتیبی گۆفاری کاروان، ۱۹۹۹ ز.

واته: گویِ له نهی مه‌گره له هاوار کردنه‌کهی چونکه نهی رازی خوی بزّه‌ه‌مرو کهس ده‌لی، نهک بزّه‌واص و لیزانان.
تا له بهیتی پینجه‌مدا که (۱۶) به‌یته ده‌لی:

بش‌نواز دل محرم عشاق اوست
هم فرح افزای هر مشتاق اوست

دل همیشه جلوه‌گاهی رحمت است
مظهر نور ضیای وحدت است
دل مکیان (کیان او ادنی) بود
دل مقام (کنز لا یفنی) بود
دل چراغ (نیله‌الاسرار) بود
مخزن سرشته نوال بود

له کوتاییدا ده‌لی:

(صافی) از حالات دل داد این پیام
گوش کن گر هوش داری و السلام

* * *

ره‌گه زدۆزی (الجناس)

له شیعری صافیدا

چەند نمونە یەک:

بۆچی نەگەری دل لە سەر ئەم شینۆه پەشینۆه؟

واحه پەسە لەنیو چینی چەمی پەرچەمی چەمدا

چەمی یەکەم: چفوردی و چروپیری، چەمی دووهم: واتە چار بە شیتۆی هەورامی، هەر
و هەکو دەگوتری سیاچەمانە کە جۆرە ئازو گۆرائییەکی تایبەتە مەبەست پێدا
هەلگوتنی چاوەشانه.

ورده خانی نیستە کیش نازی لە سەر پەروین دەکا

چاوی بازی دائیما بازی بە ناهوی چین دەکا

بازی یەکەم: هەلۆ، بازی دووهم: بە مانای وازی وگالتە پێکردن دیت.

ئەو پەرچەمە پەرچینە هەموو عەسکەری چینە

بۆ غاراتی ماچینە کە ئەم چینە سواره

ئەو جانە چ جانیکە کە جانە بە جوانی

ئەو عاریزه پەنھانە چ گەنجیکە نیهانی

دیسان دەلی:

بۆ مانیعی غەم کافیه ئەو نووری جەبینی

بۆ دەفعی ئەم شافیە ئەو شەهدی لەبانی

له نیتوان (کافیوه شافیوه) ره گه زدوژی ناتهو او هدیوه (الجناس غیر التام).

لهو دلارامه بپرسن وا دل نازامی نه ما
جاریکی چاریکی دمردم گاهه خالتهت بهو دمکه م

له زاری من مه گهن بی زاری صافی زور به نازام
له داخی سینه که ی سووتامه نهو ناخه هه لدینم

ته عنی مه دهه لهو هه ستیه بهو مه ستیه زاهید
بو رهنیدی من کافیوه نهو چاوه خوماره

دیسان له نیتوان هستی و مه ستیدا ره گه زدوژی ناتهو او هدیوه، هه روه ها له نیتوان
شمرق و شوق له:

له شهرقی شهوقی وه صلت شه مسی عومرم وا غروی کرد
له مه ولا چون نه بی زینم کهوا مه حشر هه نستاوه

وا حه یاتم بی سه بهب ته ییدی حه یاتی گوردوم
شیوهنی رووحه عه زیزان ته یینی من یه کجاریسه

خانی له حیمایهت نییه بو عاشتی مه هجور
خوی دیتوه هه رچند به خه تا بی به خیتابی

دژ بهك (طباق) له شیعری صافی دا

ده توانین بلیتین دژ بهك زه قترین دیاردهی شیعه کانی صافی هیرانییه ، چ له کوردی چ له عه ره بی و فارسی و تورکیدا .
چهند غوننه یهك له دژ بهك :
سهما و ثری :

غالی نییه نه صلا له ته جه لالی جه مالت
هرچی له ثری تا به سهما جیلوه نومایی^(۱۲۱)

لاهورت و ناسوت :

شه ننی تووه بؤ جیلوه یی معنی هه موو عالم
لاهورتی و ناسوتی یسه گهرچی له حیسابی

ناسمان و ئه رض :

ناسمان جه سرت له بؤ نه رضی دمکیشی دانیمما
چونکه بورجی رۆژ و مهه چاکی گریسانی تووه

جه ننهت و جهنم :

چؤن باومره کافر له جهنم نه بهدی بیی
وهك جه ننهتی روخساری به نهه زولفه درایه

۱۲۱ - سهما (سما) : ناسمان

ثری : خاک.

يار و نه غيار:

له لاييكي جهه‌اي يار و له جاييكي به لاي نه غيار
تجنب لازمه صافي چ لهم لاوه چ له و لاوه

ثابت و عارض:

عدهقت له دلم ثابتته نهك عارضه قوربان
وهك تورده يسي شاهان كه له سه روويي نگينه

خوشي و نه خوشي:

دهردي دووريم چه شتووه زههري فيراقم نوشي يه
بويه كه خوشيم نه خوشي و نه خوشيم خوشي يه

روژ و شهو:

روژ له فيكسري عارضی خوراکی من خوننی دلّه
شهو به يادي زولفه‌کاني نووستنم بيداري يه

غولامي و پادشاهي:

گه غولاييم پي که رهم کا پادشاهيم کهي دموي؟
جينم له بهر دهرگا نه بي روتبه و نيشانم بوچييه

خفا و جهلا: بزو و ديار

جوژنيکي صيفاته دوو جيهان اول و ناخير
سپرنيکه له زاتاج خه هابي چ جه لابي

شادی و شین:

گه ه شادی و گه ه شینه گه ه خه ندهو و نالینه
جمله ی رهگا و پژیسی دن هه ره له حظه هه واینکه

(وجود) و (عدم): بیرون و نه بیرون

دن و له بهر نازاری و مگسوو نوقطه یی زارت
گاهی له وجودا هه یه گاهی له عه دمدا

حیات و مدمات:

له دوریت له زهتی من پایه مالی زیلله ته هه ردم
حیاتم بی جه مالی تو مدماتی ژینه نه ی یارم

تالی و شیرینی:

به بی یارم حیات ته نخ و نه جهل شیرینه نیستیکه
له عیدا گه روحی شیرینی خوم توربان نه که م چبکه م

ظاهر و باطن:

شان لاهوتی به ناسوتی نه گنت
رازی باطن را به ظاهرها نه هفت

خاص و عام:

مشقوا از نی این حکایت های غمام
راز خلد گوید به پیش غمام و غمام

جزء و كل:

جزء در كل است دل زین کائنات
کائنات از كل جزئیش سنا نعت

نعم و بلی

روح مهسته له راحی تو له نیو عالمی نه رواح
باطن له (بلی) دایه و زاهیر له (نعم) دا

جفا و وفا

که شادیم دوزمن و غمهم دوسته هوریمان
جفا یارو و وفا نه غیاره بی تو

و وصل و هجران:

نه و مندم عیجزو شادی و وصل و هجران دیوه نهی یاران
له روزی حه شردا نه حاجت جه ننهت و نارم

نفی و اثبات

له جیلومی نهی و اثباتی تو و مک صافی به روز شه و
دهمن بی هوش و سهرمه ستم دهمن بیدار و هوشیارم

علم و جهل

به عزه جاران عالیم و عامیل و عابید غویتهی
و هفتی جهل و فیستی زوره عالمی نومهی دکا

گریان و پیکه نین

رؤژی وایه هه ربه که یفو پیکه نین و خه نده یه
به عزه جار مه جنوونه گریه بؤ له یله ی دهکا

زۆر و کم :

سه و داسه رو دیوانسه و جهیرانه هه موو دم
بؤ یارو بؤ نه غیاری شه ریکه له هه موو غم
فاریغ نه بو یه که له حقه نه گه ر زۆر نه گه ر کم
ناشفته و پر شویش و غه و غای دلای من

له زهت و زیللهت:

زه مانی له زهتی رویی و دموری زیللهتی و اهات
نیتر یاران له مه و لا روو له دلداری نهکا چ بکا

ناشه و ئاب : (ناگرو ئاو)

روزم از سیل سرشک شیم از سوزش آه
ما که در آتش و آبییم ازین حیرانم

دهرویش و سولتان :

گهی درویش یی ننگم گهی سرب بر سر سنگم
گهی سولتان اورنگم بعمالم رازهادارم

عاصی و سالیکی:

گهی چون عاصیان مردود گهی از سالکان معدود
گهی در آتش نمرود خلیل آسا صفادارم

القرب والبعد:

لا امنع عن قریک من تومۃ لانم
ان اصبر فی بمدک قد احرق بالنار

شاه و گمدا:

غم دورانسی بـ وراق فائده سـ ز در هر کس
بوگـ نا یاره طوظلمـ شـهی دوران اولسن

★ ★ ★

شعره كوردییه‌كان

پیتی (أ)

(۱)

گولتاری روخت رهشکی به گولتزاری نیره مدا
دوو طاقی برۆت طه عنی له میحرابی حهره مدا^(۱)

روح مهسته له راحی تو له نیو عالمی نه رواج
باطین له (بلی) دایه وو ظاهر له (نعم) دا^(۲)

(۱)

۱- گولتار: گولتی ههتار، به گولتی ههتاری کتێویش ده لێن که گول نه کاو بهری نییه.

روخت: رۆوی تو.

رهشک: چهسهرت و تاسه، له دهستنووسی (س.ن) (رهسکی). له جیاتی (رهشکی).

گولتزاری نیره م: باغی نیره م نهو باغه بهناویانگه یه که (شداد) دروستی کرد و ناوی ناوه به ههشت. زۆر وهسفی جوانی و خۆشی گراوه، له لۆرنان باسی هاتروه (ارم ذات العماد. التي لم یخلق مثلها فی البلاد).

نایه تی (۷ و ۸) له سوره تی (الفجر).

طه عن: تانه. راح: مهی. باطن: بهزرو نادیار، له ژوروه وه.

۲- ظاهر: ناشکرا و له سهروه وه.

(بلی) و (نعم): دوو حهرفی جهوابن له وهلامی پرسهیار به کار دین.

مانای بهیته که: نه گه به (بلی و نعم) بخویندریتسه وه، رۆحی من نهی خوای پهروه ردگارم بهو باده بهی جیلوه و تهجه لای تو وه مهسته که له رۆژی (عهد) ی (الست) پیتی شاد بووم ونه م مهستییه وای لیکردووم که له خۆشیان ده م پێ نه جوولێ بلێم (بلی) بۆیه لای هه ندیک کس وایه من له جوملهی نهوانم که باوه ریان نههیتاوه، بهلام نهی خوایه له نیو دل مدا، به غه بری تو کس نهیه.

نه گه ریش به (به لا و نیعمه) بخویندریتسه وه، ماناکه ی به م شتیره یه ده بی:

(له بهر نه م مهستییه ی رۆژی (الست) که خوا فهرمووی (الست بریکم) دل م هیتده له حالاتی مهستی و خۆشی دایه، به ناشکرا خه لکی به که یف خۆش و جهسته ساغم تیده گه من که چی من له ژوروه وه دهرد و به لا دل و دهروونی داگرتووم، نیعمه به م مانایه کۆی (نعمهت) ه.

ههستاوی که ههستاوه قیامت به قیامت
رۆیوی که رۆیوه ده‌م له‌وه ده‌م ده‌مدا^(۳)

دلّ و له بهر نازاری وه‌کوو نوقطه‌یی زارت
گاهئ له وجودا هه‌یه گاهئ له عه‌ده‌مدا^(۴)

بوچی نه‌گری دلّ له سه‌ر ئه‌م شیوه به‌شیوه؟
وا حه‌سه له ئیو چیینی چه‌می په‌ر چه‌می چه‌مدا^(۵)

۳- له چاپی کوردستان (ههستاوی که ههستاوه قیامت به قیامت. ده‌یی (قیامت به قیامت) بی‌واته له‌وه ده‌می که تۆ ههستاوی به قیامی تۆ قیامت به‌ریا به‌وه هه‌ر له‌وه ده‌می که تۆش رۆیشتوی و منت به جیه‌په‌شتروه، زه‌مانی خۆشیم نه‌ماوه و به‌سه‌ر چه‌وه.

له (ن.م) که رۆیوی.

۴- نوقطه‌یی زارت: ده‌مت.

گاهئ: جار تکیان.

وجود: بوون.

عدم: نه‌بوون.

له نیتوان (وجود) و (عدم) دا (طباق‌الاجاب) هه‌یه.

له چاپی کوردستان (گاهئ له‌وه وجودا هه‌یه و) له ده‌ستنوسی (م.ع) (و) نه‌یه.

۵- په‌ر چه‌می چه‌م: (چه‌می دووه واته چه‌وه. به‌روانه (قه‌ره‌نگی خا‌ل) و هه‌مه‌بانه بو‌رینه‌ل ۲۱۹. واته چۆن دلّم ناله نه‌کا؟ که وانته‌ستا حه‌سه له ئیو چیینی په‌ر چه‌می چه‌وه‌کانیدا. له نیتوان چه‌می په‌کم و چه‌می دووه‌م دا ره‌گه‌ز دۆزی ته‌واو (الجناس التام) هه‌یه. له‌ده‌ستنوسی (س.ن) ل ۲۲ (له‌سه‌ر نه‌وه) له جیاتی (له‌سه‌ر نه‌م).

له چاپی (المعارف) یش (له‌سه‌ر نه‌وه).

گهر بیتو به سهر خوشی بهرسی له له خوشیم
(حق القدم)ه روح له قهدهمگاهی قیدهم دا^(۶)

(صالی) له بهر نهم خالهیه خالی له خه یاله
یا کیمی به زۆردایه وه یا زۆری به کهمد^(۷)

(۲)

ورده خالی، ئیسته کیش نازی له سهر بهروین ده کا
چاروی بازی دائیما بازی به ئهرووی چین ده کا^(۸)

۶- له (ن.م) (کهی بیتو) له جیاتی (گهر بیتو).

قیدهم: (لقدم) واته له کۆنمه، له چاپی (المعارف): ل ۱۹ (قهدهمدا) له جیاتی (قیدهمدا).
واته: نه گهر بیتو له حالتهی مهستی دا بهیته لام و له حالتهی منی نه خوش بهرسی، من گیانم له
تۆلهی ئه هاتنهی تۆده به خشم بهو جیگه پیروزی که قهدهمگاهی کۆنی بهیمان دانه به زانی
خوای گموره له زۆری (الست) که خوای گموره به کۆمهلی (ارواح) ای فهرمو: نایا من
خولقینهی ئهوه نهم؟ ئهوانیش له وه لآمدا وتیان: (هلی) واته ههر تۆ گموره و پهروه دگاری نهی
خودایه.

۷- کیم: کهم واته صافی له بهر ئهوه خالهی یاره که بهتی ههردهم خالی له خه یاله و بییری
شتیکی که ناکا و بهم مانایه زۆری دونیای به کهم داوه که ئهوش خالی یاره.

له (ن.م) (هاکی چیه زۆردایه و یا زۆری به کهمد).

(۲)

۱- له (المعارف) ل ۱۲، ئیسته کهش له جیاتی ئیسته کیش.

ئیسته کیش: ئیستا کهش.

بهروین: پیرو، کۆمه له ئهستیره بهکی ورد دبارن له گهل تهرزاور ناویان دی. له شپوه گوتنی چهیرانی کوردی دا
ده گوتری (پیرو هه لاتن تهرازوو ناگهتی).

بازی دووهم: واته گالته وازی.

مانا کهی: ورده خالی یارم ئیستا کهش له کۆمه له ئهستیره پیرو به نازترن، چاوه کانیسی له چاری ناسکی
چین جوانترن. سه بهارت به وشه بازی که به مانای وازی و گالته بهن، حهریق دهلی:

روژی عیده عاده‌ته دهستی خه‌نایی کا مه‌گه‌ر
سا که‌وابی دی به خوینم په‌نجه‌که‌ی ره‌نگین ده‌گا^(۲)

طه‌یری دلّ لهم ناوه ده‌رناچیت و نه‌و حه‌ددی چیه
چونکه یارم بازه‌که نه‌خچیری سه‌د شاهین ده‌گا^(۳)

حقی کوشته‌ی خوی نه‌دا نه‌غیارو نه‌ما یاری من
قاتیلکه ده‌یکوژی خویشی لی (تضمن) ده‌گا^(۴)

بیره مه‌یدانی فصاحت نه‌سپی خوت لینگده حه‌ریق
تا بزانی کی به شیعرت گالته وو به‌سازی ده‌گا

۲- عید: جه‌ژن

خه‌نای: خه‌ناوی

مه‌گه‌ر: هه‌ر ده‌بی.

۳- ته‌یری دلّ: نمو دلّ‌هی که وه‌ک بالنده‌یه.

حد: سنوور.

نه‌خچیر: راوو شکار

واته: دلّم ناتوانی خوی ده‌ریاز بکا له ده‌ست راوی یار چونکه نه‌و یاره بازنگی وه‌هایه شکاری

سه‌د بالنده‌ی وا ده‌گا که له دلّی من به‌هیزترن، نیتر من چرتن توانای خوراگرتنم هه‌یه، به‌رامبه‌ر

ده‌ست و په‌یکانی نه‌و؟

له (المعارف) ل ۱۲، (عیدان) له جیاتی (عید) ه.

۴- نه‌غیار: به‌یانی،

نه‌ما: به‌لام، که‌چی

قاتیل: بکوژ، کورژه

تضمن: دا‌بین کردن.

واته: نمو که‌سه‌ی په‌کیتک ده‌کوژی، ده‌بی خوینی کورژاو بدا، که‌چی یاری من قاتیلکی نه‌ونده بی منه‌ته که

ده‌شمکوژی نموه‌ش دا‌بین ده‌گا که‌را که‌س ده‌عوای نه‌بی.

گهر مهرامی کوشتنه یارم چ باکم سهر لیه
(وا اسف) نه‌ما که دامینی بهمن خوتین ده‌کا^(۵)

بو پیاکه‌ی جانی من گهر بی روخی شای ده‌رکه‌وی
بو فیراری فهرزه گهر نهو فیلو نه‌سپی زین ده‌کا^(۶)

۵ وا اسف: داخی گرام.

به‌من خوتین ده‌کا: به خوتنی من ره‌نگین ده‌کا.

واته: من باکم بموه نیبه که یارم ده‌مکروئی و به‌لام نمو دوا‌ی کوشتنیشم دی دامینی جل و به‌رگی یاخود پای
خوی به خوتنی رزای من نال و وال ده‌کا.

۶. پیاکه: پیاده

روخ: روو، روخ به مانای قه‌لای نامیری وازی شه‌تره‌نجیش دی، که نیستا (قه‌لعه‌ی پیته‌گوتری).

جانی من: گیانی من

شای شه‌تره‌نج

فهرزه: هدر ده‌بی، یاخود وه‌زیری وازی شه‌تره‌نج

فیل و نسپ: فیل و نسپی شه‌تره‌نج

زین: زینی نسپ

واته: گیانی منی پیاده، نه‌گهر به‌یت و رویی شای بزوه‌ده‌رکه‌وی ناچار ده‌بی راه‌کا و له‌و ناوه نه‌میتنی، به
تایبه‌ت نه‌گهر نمو شایه فیل و نسپی خوی ناماده بکا بز هیرش هینان بز سهر گیانی من.

نم به‌یته له‌چاپه‌کانی پیشوردا نیبه. صافی لیره‌دا له‌نیوان حالی دلی خوی و جوولانه‌وه‌ی نامیره‌کانی
وازی شه‌تره‌نجد و تکه‌چو اندنیککی دروست کردوه، که خوی به‌بیچاره‌و په‌شیزانیره‌وه‌و گرفتاره به‌ده‌ست
نازاردانی ده‌ستی یاره‌وه.

دیاردی به‌کاره‌یتانی (شاو پیاده‌و فیل و نسپی شه‌تره‌نج) له‌شعیری زور له‌شاعیرانی کلاسیکی کورددا
هه‌یه.

بیسارانی ده‌لی:

ده‌ست و پا به‌سته جمی وه‌لاته نان

چون شاهی شه‌تره‌نج کوش وه‌ماتنه‌نان

(صافی) توی شادی به ناوی چاوی دهیچینی و که چی
چی بکا لهم طالیهه؟ خاشاکی غم و اشین ده کا^(۷)

بیخود ده لی:

له ساداتی ته کی عمبدول که ریم نازانی شایین بوو
که چی فیلسی نه جمل هات کشیکی کردو ماتی کرد

پروانه دیوانی بیخود ل ۲۸، محمدهدی مهلا که ریم
شیخ رها ده لی:

له بهگ و ایرو که من ماتم کشی کرد
که من هه لسام نمود اماوه فشی کرد

شوگری فه زلی ده لی:

شا وه که شاییتکی شه تره نجه له عالم نه مپو
که و ره قانونه قسهی کورت نه و په درتژی نه کهی

پروانه: گولی سه ریستی، تاهیر تزفیتی، ۱۹۸۳ بهغداد.
حمریقیش ده لی:

هممو کس با بزانی من که سهودای زولفسی دوو تاتم
له خانهی کوکدا گولم به فه زلی شای روخت هاتم

فه زلی: وه زیر، شا: شای شه تره نج، روخت: له لههی تو، یاخود رووی تو.

۷- طالیه: بهخت

خاشاک: درک و دال. له دستنوسی (س.ن) ل ۱ حاشا غم و .

(۳)

دلی بولبول له دهوری باغی گول یاری نه کا چیکا؟
له تاوی غونچه ههردهم شیوه نوزاری نه کا چیکا؟^(۱)

زه مانی له زهته رۆیی و دهوری زیللهتی و اهات
نیل یاران له مهولا روو له دلداری نه کا چیکا؟^(۲)

له ناهی گهرمهوه وا لیو به بارو خشکه نیستیکه
له عمینی چاوه کانی خوین و ناو جاری نه کا چیکا؟^(۳)

(۳)

۱- نهم پارچه غهزه له، له ۱۶۳۶ی کتیبی میژوی و تیره ی کوردی بلاژکراوه تهوه، چاپی اول
چهرتیریز ۱۳۷۰ی هه تاوی، سمدیق بۆه کهی. مامۆستا (عبدالرزاق بیمار) یش هه مان پارچه ی
کردوه به عمره یی له لایه ره (۳ی رۆژنامه ی (التاخی) ژ ۲۱۰۱۶ی سالی ۱۹۷۶ز
بلاژکراوه تهوه.

چیکا: چی بکا؟

له (المعارف) ل ۱۶: (له تاری) له جیاتی (له تاوی).

۲- لذة: خوژی.

زیللهت: تالی و ناخوژی.

له دهستنوسی (س.ن) ل ۲، (رۆیی بوو) له جیاتی (رۆیی و).

۳- خشک: وشک، فارسییه، هیشکه.

نیستیکه: نیتاکه.

جاری نه کا: نه رۆتی.

له عمینی چاوه کانی: له کانی و جوگه ی چاوه کانی.

له چاپی کوردستان (هیشکه) له جیاتی (خشک)

له چاپی (المعارف)، (گهرمه دا) له جیاتی (گهرمه وه).

شهو هیجران خه یالتی یار ده کا نه صلا خهوی نایستی
به یادی روژی وه صلی حمز له بیداری نه کا چیکا^(۴)

به کوفری زولفی رتی ئیسلامی بهستوه بویه دل ئیستی
وه کوو صهنعانی دائیم مهیلی زینناری نه کا چیکا^(۵)

دلیم عیسی نییه گهر رووی زهین تهر کا به خوینی نیشک
به ناهی (دودناک) یش ناسمان تاری نه کا چیکا^(۶)

۴- هیجران: لیک جیا بونهوه و داپران.

نصلا: به هیچ جورتیک،

روژی وهصل: روژی بیه کگه یشتن.

بیدار: هوشیار و به ناگا.

واته: به شو، لبعهر ده ردی فیرقت و جیا بونهوه خهوی نایه و به روژیش همر به نومیدی به
یه کگه یشتن نه گهر حمز له نهموتن نه کا چیکا؟

۵- صهنعانی: شیخی صهنعانی، که له عشقی کچه گاورتیک له ئایینی ئیسلام ده رجوو و
رووی له کلیسا کرد. واته (یارم به زولفی پر کوفری که کینایه ته له زور رهشی، نووری ئیسلامی
گرتوه که رووی یاره، هه روه کوو زوننار که رووناسکی هه یه رووی یاره که شم رووناسک به خشه،
که واپرو دلیم وهک شیخی سهنعانی مهیلی ئایین گۆزی و زیننار بهستن نه کا چیکا؟ له چایی
المعارف ل ۱۶، (بهستوه) له جهاتی (بهستوه).

زیننار: جوژه هه ردا یه کی تابهت به مهسیحیه کانه.

۶- دود: وشه یه کی فارسیه، واته دوو کهل.

ناهی دوودناک: ناهی پر له دوو کهل.

تاری: تاریک.

له لایښی فیرقه تی یارو له سووین میخنه تی نه غیار
له همدوو لا دلی مسکین ره جا کاری نه کا چیکا^(۷)

هوا ی یاری له سهر دوناچن نه صلا لو جه پای دووری
دلی بیچاره کم همدوم وه فاداری نه کا چیکا^(۸)

نه گهر چی بی وه فا یارم جه پای دا نهو دلی (مسکین)
وه کوو (صافی) لمهد به ختی لیداکاری نه کا چیکا^(۹)

(۴)

یار له بهر نازی جوانی مامزناسا رهم ده کا
یا له نالهی عاشقانه روو له عالم کم ده کا^(۱)

۷- فیرقه تی: جیابونومه و دووری.

له سووین: له رویتکی دیکه وش .

میخنه تی (مخنه): دهرده سهری.

نه غیار: کتی غهیره واته، نه یاران و بیانیان .

دلی مسکین: دلی همزار.

۸- جه پای دووری: نازاری دهردی دووری

۹- له (س ن. ل. ۳)، (لمهد ختی) له جیاتی (له بهد به ختی)

(۴)

۱- مامزناسا: به ویندی مامز.

رهم ده کا: همدلی و رهوگ ده کا.

واته: نایا یار که له دیده ی عاشقان ختی بزده کا و همدلی، له بهر نه و به که به جوانی ختی ده نازی؟ یان له

نالهی نموان ختی دوور په ریز ده گری؟

له چایی کوردستان و چایی (المعارف) دا، مامزه سا رهم ده کا.

له‌علی لیوی شاهیده مولکی دلم خاصی نه‌وه
حه‌قیه گهر بهو خاتمه ده‌عوایی جامی جهم ده‌کا^(۲)

ناهی سینه‌ی عاشقانه وا جیهانی گرتووه
لهو مه‌زانه گهر ده‌ماوند به‌عزه جاری تم ده‌کا^(۳)

رووو خالی ره‌ونه‌قی لاله و نه‌وشه‌ی ساندووه
لاله داغو وا و نه‌وشه‌ش بزیی هر ماتم ده‌کا^(۴)

صافی لدم به‌یتدا (تجاهل العارف) ی به‌کاره‌یناوه. واته پرسیار کردن لمشتیکدا که خوی وه‌لامه‌کمی ده‌زانی. وتنه‌ی نم شیوازه له شیری فارسی صاقیدا زوره، بزغونه:
از نگهت نگارم گویا سحر دمیده
یا از فغان بلبل گل جامه را دریده

۲- حه‌قیه‌گهر: حه‌قیه‌تی نه‌گهر.

جامی جهم: جامی جمشید.

خاتم (خاتم) نه‌نگوستیله، مه‌بست نه‌نگوستیله‌ی جه‌زه‌تی سوله‌یانه
واته لیوه‌کانی نه‌وه که وه‌ک له‌علن له‌رنگ سووریدا، شاهیدن کموا دلم مولکی نه‌وه کموا برو
یارم حه‌قیه‌تی گهر به‌خاتمه‌ی لیوی داوای جامی جه‌مشید بکا. واته: نه‌لقمی لیوی که وه‌ک
خاتم وایه.

له چاپی کوردستان (حه‌قیه‌تی).

۳- لهو مه‌زانه: له چاپی کوردستان (لهو بزانه).

ده‌ماوند: چپای ده‌ماوند که به‌رزترین کیتی نیرانه له‌نریک شاری تاران،
سرچاوه: هه‌مانه‌ بوزینه، ل ۳۲۶ هه‌ژاری موگریانی.

واته که ده‌بینی چپای ده‌ماوند تم و مزی له‌سمر نه‌شتره، به‌تیمی مه‌زانه به‌لکر نه‌مه
دوکه‌لی ناهی سینه‌ی عاشقانه.

۴- لاله: میتلاق. گیاییکتی بچوکی کتیویه، گولتیکی سووری هه‌یبه له‌سهره‌تای به‌هاران پتده‌گا.

من (اجاره) ی خه رمنه نی غم بو دلی میسکین ده کم
(سوء) ی طالع دیت و هیجرانی له سر من زهم ده کا^(۵)

دل نه مه کداره و که چی مه حیووبه نازاری ده دا
خه لقی بو بیگانه وایه نه و له گه ل مه حرهم ده کا^(۶)

(صافیا) دل مانلی ته نهایی بی عه بیسی نیسه
عیلله تی سهودایه تی هر حه ز له جی بی غم ده کا^(۷)

واته جوانی خال و روی یارم ره نه تی له گرتنه و نه وشه و گوتی لاله ساندووه بزسی لاله
داغدار و سووتاوه و نه وشه ش جلی ماته می پوشیوه که و ده بیسری گوله که می رهنگی مزیکی
به لای شینه و به .

له چاپی کوردستان (لاله داغداره و نه وشه ش).

۵- اجاره: کری. به کری دان.

سوئی طالع: واته: به دبختی.

دلی مسکین: دلی همژارم.

هیجران: کوج و به جیه پشتن

زهم: به دکزی، خهوش.

۶- مه حیووبه: خوشه و بیست.

مه حرهم: هژی و ناشنا و کس و کار.

واته له گه ل نه ویش که دلم زور به و فایه، که چی خوشه و بیسته کم نازاری ده دا، نه مه شتیکی

ره وایه چونکه، نازار دانی خوتش و یساران شتیکی نه نگه.

له دستنوسی (س.ن) ل ۲ (نازاری ده ده) له جیاتی (نازاری ده دا).

۷- مانلی ته نهایی: حه ز به ته نهایی کردن.

عیلله تی سهودایه تی: هژی سر لیشتیوان به هژی عیشله وه.

(۵)

چاره‌کهم چاروم به دائيم ئيتيظاري تۆده‌کا
شهو به يادی عاریضت یادی گوئی شه‌بوؤ ده‌کا^(۱)

راحتی هه‌نگرد له عالم واله مه‌هدی سینه‌کهم
طیفلی دلّ بو دایه‌یی وه‌صلت وه‌ها رۆرۆ ده‌کا^(۲)

چونکی بۆی نه‌ینا سه‌با گه‌ردی له ژیری نه‌عه‌که‌ت
دلّ له‌تاوا خاکی گشت عالم به‌سه‌ر رووی خو ده‌کا^(۳)

قه‌طره‌یی لیوی نه‌که‌بارت بنییره نه‌ی طییب
وا که‌زایمی سینه‌بی مه‌ره‌هم چ مفت‌وسو ده‌کا^(۴)

۱- ئیتظار: چاره‌روانی.

۲- راحه: خوشی و ناسروده‌یی.

هه‌نگرد: هه‌نگرت.

مه‌هدی سینه‌کهم: بېشکه‌ی سینه‌م، نمو سینه‌یه‌ی که وه‌ک بېشکه‌ وایه.

وه‌صل: به‌یه‌ک که‌بشتن.

طیفلی دلّ: دلّیک که وه‌ک منداله.

دایه: دایک.

رۆرۆ: شپوه‌ن و زاری.

واته چاری من وای له خه‌لکان که‌ه‌کما نارامیان نه‌بی و خوشی له خویان نه‌که‌من له‌به‌ر گریان و زاری.

دلّیشم واله بېشکه‌ی سینه‌مدا ه‌ارار و زاری نه‌کا، بۆ که‌بشتن به یار.

۳- به‌سه‌ر رووی خو: به‌سه‌ر رووی خوئی.

سه‌با: پای سه‌با.

نه‌ینا: نه‌بېشنا.

وادعی عیشت نهوند دوره به رۆژ طهی ناکری
پهیکی دل بۆی سکون نابی به تاو شهوړۆ ده کا^۴

ناووری عیشت دهرونی وا سهراسه گرتووم
دوودی ناهم وا لهسه چهرخی بهرین بۆن سو ده کا^۵

جهیسی هیجرانت به جارئ مولکی جیسمی گرتووم
بۆیه (صالی) لهو زه مانه لهشکری غم کو ده کا^۶

۴- غکیار (فارسییه): واته، سوترو به تام، نمک، فارسییه، واته: خوی

سفت و سو: ژان و ژوار.

۵- وادی: دهشت، بیابان، دۆل.

طهی کردن: رنگا برین به گورجی و رهوانی.

سکون نابی: نارام و نۆقره ناگری.

شهوړۆ: رویشتنی به شهو.

واته لهبهر نموهی رنگای عیشتی تو هینده دورو دوتۆه به رۆژ ری ناکری، بۆیه دلّم بهشوانیش همر له
رویشتن دایه بزگه یشتن به مه رام. وادی عیشت: لیره مه رامی نمو رنگا سخت و دژواره یه که صۆفی
ده یگریته بهر بۆ جه زه به دان و ماندوو کردنی دل به مه بهستی گه یشتن به پلمو مه راتیبی عیشت.

۶- دوودی ناهم: دوو که لئی ساخ هه لکیشانم.

واته عیشتی تو وه ها دهرونی منی داگرتووه به سهووتانیدن، که و اتیستا بۆنسۆی ده رووم
سه راسه ری دونهای گرتۆتوه.

۷- جهیسی هیجرانت: سه پای غم له نه نجامی دورو نموهی تو. کینایه ته له زۆری غم.

(٦)

دلّ له بؤ مهجوبه نيسا گريهه و زارى دهكا
واله همدوو چاره كاني خوين و ناو جارى دهكا^(١)

واسه سراسر روى زه ميني گرتوه خويناوى نه شك
دوودى ناهيش روژى پؤشى و ناسمان تارى دهكا^(٢)

زوّر به نازاره دلى زارم له بهر هيجرانى يار
ناحهقه نمو عالمه لهوزاره بيژارى دهكا^(٣)

مهرحه باينكم بكا، بؤ دلفريبي مينه
(ورنه) نمو بين رهحه، كهى بؤ عاشقان يارى دهكا^(٤)

(٦)

١- جارى دهكا: ده ريش، هه لده قولتيني.

له چاڤى كوردستان: ديسان، له جياتى (نيسا).

٢- دوود: دووكل. (دود)، فارسىيه.

تارى: تاريك.

٣- زار: زه برون و لاواز.

هيجران: دوور برونه و بهجهتشتان.

واته: خه لكى ناحهقن كه له گريان و زارى من بيژارى دهكمن، چونكه دورى يارم هينده
پهشتى كردوم، كه جگه له گريه و زارى، چاره يهكى ديكه شك ناهم.

٤- دلفريبي: تفره دانى دل.

(ورنه) (وشه يهكى فارسىيه)، واته: وه گه رنا.

واته په دواندن و قسمى خوشى نمو بين رهحه باوهر مهكمن. چونكه بؤ نه وه په تى دلم هه لده له تينى، نه گه
نا له بين رهحمى وهك نمو كهى نه وه روو دهدا كه به هاناي عاشقان بين و بيان لاوتينته وه؟

رئی موسلمانی له دل نیشته پەرچه‌م و نه‌گرچه‌که‌ی
بۆینی نیستی و ا به یادی زولفی زیناری ده‌کا^(۵)

چاوه‌نۆری یاره بۆینی ریگه ده‌ریشینی به خوین
عهیبی لی مه‌گره که نه و بیچاره خوین باری ده‌کا^(۶)

قهط مه‌لین یار بی وه‌فایه و ا به ناحق ده‌یکوژی
یکوژی یا نه‌یکوژی (صافی) فیداکاری ده‌کا^(۷)

(۷)

دل له‌به‌ر ده‌ردی فیراقی یاره مه‌یلی مه‌ی ده‌کا
گوئی له ده‌نگی سازو عوودو به‌زمی نای و نه‌ی ده‌کا^(۱)

۵- بۆیه نیستی: بۆیه نیستیش.

نیشته: نه‌نیشته.

زینار: جوژه هه‌وادیک و په‌تیکي تایبه‌تیبه ، مه‌سیحییان له پشتیان ده‌به‌ستن.

له چاپی کوردستان بۆیه نیستیش.

له (المعارف) (نه‌گرچه‌که‌ش) له جێی (نه‌گرچه‌که‌ی).

۶- خوین باری ده‌کا: هه‌میشه خوین ده‌بارینی له چاوانی.

۷- قهط: هه‌رگیز

(۷)

۱- نای ، یان (نهی): به‌لوێر.

واته له تاو دوری یار دل‌م مه‌یلی مه‌ی ده‌کات و گوئی له ئاوازی سازو عوود ده‌گری.

سردهمی مستو خوماره خادیمی میکانیبه
وهقی تسیحی له دهسته صوفیه حی حی دهکا^(۲)

رژری وایه هر به کهیف و پیکه لین و خنده یه
بهعضه جار مهجنونه دائیم گریه بۆ له یله ی دهکا^(۳)

بهعضه جاران (عالم و عامل و عابد) خویهتی
وهقی جههل و فیسقی زۆره عالمی لۆمه ی دهکا^(۴)

۲- وهقتی، یا وهختی: کاتی.

خومار: مست و خموالو.

خادیم: خزمه تچی،

حی حی: زیگیری ناوی خوا، که جزیره دابوونه ریتکی مریدو دهرویشانه.

له چایی کوردستان (وهختی)

۳- هر به که یف: زۆر به که یف.

بهعضه جار: هندی جار.

مهجنون: شیت، یا خود له یس که له عشقی له یلا ناوی به مهجنون رژیهوه.

گریه بۆ له یله ی دهکا، له چایی کوردستان و (المعارف) دا، گریه بۆ له یله ی دهکا.

له چایی کوردستان (زۆر به که یف).

۴- عالیم: زانا.

عامل: زانای کردار و رهوشت پاک.

عابد: نایین پهروه.

جههل: نه زانین و گرمراهی.

فیسلی زۆره: کردهوهی خرابی زۆره.

عالمی لۆمه ی دهکا: خه لکان به خراپه ناوی دههمن.

پتی دلتیم نھی دل وهره نیرانی یا توورانی به
نور له بیینی هر دوو جینگا روو له دهشتی ره ی ده کا^(۵)

دل نزام شیتیه یا سرخوشه یا دیوانه یه
یا ئیلاهی نیشی و اعه کسی بهمن تاکه ی ده کا^(۶)

دور له یاره دل له بوین بی ثباته (صافیا)
تا کو لهم سه گ مهرگه دایی نیختیاری وه ی ده کا^(۷)

۵- طورانی: وولاتی تورک.

دهشتی ره: نیستا ره سهر به ولاتی فارسه (نیران). جاران دهشتی ره تایه قه ندیه کی خوی
هه بروه له سرده می (نفسه ندیار) و (گیو) و (رۆستم) هر وه کو زه بیحی ده لی:
که تهختی وه صلی تـوـ جانا خودا کردی نه صیبه من
ده لیتی که یه سره وه (گیو) چو له نیو طورانی هتاره
له وی باسی (ره ی) ده کا که ولاتی فارس نیه. له دانیشتنیک له گمل ما مۆستا (مسعود
محمد) دا بوی روون کرد مه وه گوئی: له سرده می زه دهشتیه کان دا (دهشتی ره ی) (ره گه ی)
پی گو تراوه.

۶- نزام: وشه ناوچه ییه: به مانای (نازآم).

واته: سهرم سورماوه له نیش و کاری دل، نازآم چۆنی تیبگم نایا شیتیه یا سرخوشه یا
دیوانه یه که بهم شیره به سهرم لیده شیتوتنی و هر رۆزه ی له حاله تیکی تایست دایسو
حاله تهکانیشی هه ره که می دژی نموه ی دیکه یه و کاری ناله بارم پیده کا و سهرم له رهفتاری نهردا
سورماوه.

۷- بی ثبات: تۆقره نه گر، بی نارام.

نیختیاری وه ی ده کا: له غم و پهژاره یی دا ده مینتی، دهر دو نازار کتشان هه لنده بۆتری.
سه گ مهرگی: مه بست دهرده سهری و نازار کتشانه.

بیتسی (ت)

(۱)

نه گهر چی دل به روژی عاریضت سووت
وهلی و ا عاده ته بسو عاشقی رووت^(۱)

نییه نیحتیاجی پا به ندیم به قوربان
که گیراوم به داوی تاری گیسووت^(۲)

به ناری عیشقهوه مهنیژه جاننا
ده سووتینی به (بالله) کفن و تابووت^(۳)

(۱)

۱- عاریض: روو.

سووت: سووتا

وهلی (ولی) فارسیجه، به مانای به لام.

عاشقی رووت: عاشقی رووی تو. یاخورد عاشقی راستی و مهنموی و دور له (مادیات).

۲- نیحتیاجی: پیوستی. پابه ندی: به ندو کتوت کردن.

تاری گیسووت: داوی زولفسی تو.

واته پیوست بهوه ناکا که پیتم به ند کری به قوربان، چونکه من به داوی زولفسی تو به ندو
گیراوم، گیراوتکی وا که ده ریا زووم بز نییه.

۳- ناری عیشق: ناگری عیشق.

جاننا: گیانه

واته نهی شوخه کم، وا بکه به وه صلی تو بگم نه گم نا نهم ناگری عیشقم هینده به تین و گلهمیه کموا کفن
و تابووتم ده سووتینی.

به غمزه‌ی تو برینی من هزاره
موژهت به‌سیه له‌گه‌ل نه‌برۆت مه‌که جووت^(۴)

به کوفری زولفه‌کەت دل وهرمه‌گێره
کهوا سالیکه بو میحرابی نه‌برووت^(۵)

به خه‌نجەر چاره‌یی دل نا‌کری وا
گرفتاره به سیحری چاوی جادووت

۴ - غمزه: چاو داگرتن به ناز.

موژه: برژانگ.

واته به‌نازی چاوه‌گانتوه من پیکاروم و برینم هزاره، ئیتر به‌سیه چیتر موژهو نه‌برۆت وه‌کو تیرو کهوان به‌کارمه‌هێته به‌راوی دلنی من، جووت کردنی مژه له‌گه‌ل نه‌برۆ، کینایه‌ته له‌شه‌ر کردن و تیر هاو‌یشتن که موژه‌ی (برژانگ)ی شوپاندووه به‌ تیرو (نه‌برۆ)ش به‌ کهوان. (صافی) له‌هه‌ندی شوین نه‌ر وینه شیهریبه‌ی به‌ (ئسانی) واته دووانه به‌کاره‌یتاوه و ده‌لێ:

په‌یگانی موژه‌ی ناوه‌ته سه‌ر قه‌وسی دوو نه‌برۆی

بۆنی له‌ تمن و جانوه‌ خوین دی به‌ ره‌وانسی

واته: یارم دوو نه‌برۆی له‌ من کردوون به‌ دوو کهوان و موژه‌ی چاوه‌گانیشی کردوون به‌ تیر، تیرو کهوانه‌کیان بۆ جسم و نه‌وه‌ی تریان بۆ رووحم.

۵ - کوفری زولفه‌کەت: ره‌شی زولفه‌کەت.

سالیکه بۆ میحرابی نه‌برۆت: رووی له‌ میحرابی نه‌برۆی تۆیه.

واته دل‌م هه‌ر مانیلی تا‌قی نه‌برۆی تۆیه‌ر هه‌ولی نه‌ره‌ مه‌ده‌ رووی وه‌ر‌گێتێ بۆ زولفت.

له‌به‌ر پتو‌ستی سه‌روا (نه‌برۆ)ی کردووه به‌ (ئه‌برو).

هه‌ر له‌به‌ر پتو‌ستی سه‌رواو ره‌چاو کردنی، شیخ ره‌زا له‌ شه‌هرێکه‌دا وشه‌ی (داندۆک)ی کردوه به‌ (داندووک) چونکه سه‌روای دێری په‌که‌م له‌ شه‌هره‌که‌ وشه‌ی (که‌رکووک)ه‌ و ده‌لێ:

شاهی که نه‌به‌ی راده‌به‌ترین به‌ فه‌قیری بۆ نه‌هلی له‌ناعه‌ت له‌ په‌لاو خۆشتره‌ داندووک

بہسہر سہودا دہ کا (صافی) بہ رووی تو
میانی پتچی پھرچہم، خالی ہیندووت^(۶)

۶- سہودا: ماملت و نال و گتیری۔

میان: لہ نیوان۔

خالی ہیندووت: خالی رہش کہ وہگ دانہی بیہری رہشہ، شاعیرانی کلاسیک خال (تشبیہ) دہکمن بہ دانہی
فلفل (بیہر)، یاخود بہراوردی لہ نیوانیاندا دہکمن لہ رہشی و ہمروہا لہ سوتاندنی دلّی عاشق، وہگ
نہم بہیتہی حافزی شیرازی:

خال محبوبان سیاہ و جبہ فلفل سیاہ
ہرد و جان سوزند اما این کجا و آن کجا

واتہ: خالی مہچہبان رہشہ و دانہی بیہریش رہشہ، ہہردوکیان گیان دہسوتیتن، بہلام
سوتاندنی نہم لہ کوئی و ہی نہم لہ کوئی؟

پیتی (۱)

(۱)

بازی دووری وا به تیری غم دلی کردم نهار
قەت موغینیکم لیه عەرضم بەریتە کۆیی یار^(۱)

دەردی دووری بەو تەبیانە عیلاجی ناکرئ
زام تقدیر ازل بەادارویی لقمان چ کار؟^(۲)

ناووری هیجران لەسینەم دابی کفەم بو چیه
خۆی لەبەر ئەو نالە ناگرئ سەنگی تابووت و مەزار^(۳)

پیتی (۱)

(۱)

۱- نەزار: کزولوازو زەبون.

موغین: یارمەتی دەر.

عەرضم: شکایەتم، گلەبیم.

۲- لقمان: (لقمان) ی حەکیم، لە دوو نایەتی قورئان لە سورەتی (لقمان) داناری هاتووە.

بەلام لێرەدا مەبەست ئەو کەسە یە کە چارەسەری برین دەکا.

زام تقدیر ازل: برینیک کە لە کۆنەووە هەر هەبووی.

دارو: وشە یەکی فارسییە واتە دەرمان.

نەو بەیتی دووم بە تەواوی فارسییە، واتە ئەو برینە ی کە لە کۆنەووە هەر هەبووی، چۆن چارە ی

دەکرئ بە دەرمانی (لقمان)؟ بە ئی چونکە ئەو نەخۆشی و سەوداسەرییە من کە سێکی

حالتزانی دەوی، کە لە ویست و هەستی دل تئ پگا.

۳- ناووری هیجران: ناگری هیجران، ئەو کەرۆ گلەبەیی کە لە ئەنجامی دووری دوو چاری سووم.

نه‌ی ره‌لیقان عیله‌تی دووریمه ده‌ستم لی مه‌دهن
قه‌ت شیقای نایی برینم تا نه‌گاته ده‌ستی یار^(۴)

طه‌وقی عیشقی ویم له‌ گهر دندا نه‌جایم بۆ نییه
کۆششی بی فایده‌یه یادی خه‌لاصی رستگار^(۵)

من گه‌دایی کۆیی یارم پادشاهیم که‌ی ده‌وی
ده‌ولته‌تی دونیاو قیامت بۆچمه بی چاوی یار^(۶)

عالمه‌ت بیزاره لی (صالی) له‌ به‌ر زاری به‌سه
مه‌قصه‌دت (تفویض) بکه بۆ خالیقی په‌روه‌ردگار^(۷)

واته : نمو ناگره‌ی عیشق که له نێو سینهی منه ، چۆن دێلی کفن بچینی که هه‌نده به گه‌رۆ گه‌یه
نه‌ک هه‌ر کفن به‌لکو تابووت و مه‌زاریش ده‌سووتینی .

۴ - عیله‌تی دووریمه : هه‌ی نه‌ویه که دوورم له یار .

۵ - ته‌وقی عیشقی وی : ته‌وقی عیشقی نمو .
نه‌جاتم : ده‌ریاز به‌روم .

رستگار : رزگار به‌رون ، وشه‌یه‌کی فارسییه .

له (المعارف) ل ۲۱ (ته‌وقی عیشقی دیم) له جیاتی (ته‌وقی عیشقی ویم) .

۶ - بۆچمه : بۆچیمه ؟

۷ - عالمه‌ت بیزاره لی : عالمه‌ت بیزاره . شیوه‌ی ناوچه‌یی به‌کار هه‌تاره .
تفویض : به ته‌ماکردن و پێ سهاردن .

ندی بادی صبا هسته له حاله بهوه هوشیار^(۱)

شهرحی دلی ماته مزه ده که ی من بهره بو یار^(۲)

لهو فیرقه تی نهو وا ره مه قئی ماوه له عومرم

نومیدی حه یاتم نیه رووحم نه بی غه غخور^(۳)

واته نهی (صافی) خه لکی لیت بیتاره له بهر هاوار و فیغان، نیتربسه گریان و زاری، له بهر خورا پبارتیه بو چاره سرگردنی دهرده کمت و به نهوی بسپیروه.

(۲)

۱- نم غزه له ی صافی (ای بادی صبا) له لاپه ره ۴۷۹ی کتیبی (شاعران کرد پارسی گوی) دا بلا بو تومو کتیه که فارسیه و دانم ره که ی (سید عبدالحمید حیرت سجادی) یه. لهوی ناوی صافی هیناوه و به چند دیر تکیش ژبانی نهوی نو سپروه. له ویدا چند جیاوازیکی هیه له گه له نمهی تیره و هه موو دستوره کانی که له پیشه کی نم دیوانه پاس گراوون، بو نمونه لسوی (روح نهی) له جیاتی (روح نهی) هه روه ها (لر جسم بعید) له جیاتی (لر جسمی بعید). نمه و له بهیته عه ره بیه کانی شدا مه صره ی به ییتیکی داوه به به ییتیکی دیکه که مانای تهواری غزه له که ی پی ناله بار سووه، له بهیته تورکیه کانی شدا گرفت زوره بو یه دانمهی کتیه که له خواره وی پارچه شیعه که دا ده لی:

(اگر عیبی در لغات ترکی وجود داشته باشد، معذورم فرمائید چون اشعار از روی یک ورقه پاره و خورده و آب رفته نوشته شده و بچند ترک زبان هم نشان داده شده است).

واته: بیورن نه گهر چمند گرفتیک له بهیته تورکی یه کاندا هیه، چونکه من نم پارچه غزه له لمه سر پهره ییکی چورکه و ناو خواره ده دوزیره تموه، بو یه خه ته که به چاکی دیار نه بوو به چند تورکی زانیکیشم پیشاندا، به لام له بهر زور کونی و نا رنگی پهره که چاک ساغ نه بووه.

۲- بادی صبا: های صبا، شنه های به یانیانی لای روژه لات.

هوشیار: ناگا دارو زرنیک.

دلی ماته مزه ده: نهو دله ی که هه همیشه تازی داره، مه به ست زور په ژاره بیبه.

واته: نهی نه سیمی سه مری، هسته و ره دهردی دلی منی هه همیشه کلؤل و تازیدار بگه یه نه لای یار، بزوی به یان بکه که له ج حالیک دام و چند په ژاره ی دوری نوم.

له (ن.م) (له حاله بیه هوشیار) له جیاتی (له حاله بهوه هوشیار).

۳- فیرقه (فرقه): جیا بونه وه.

ره صدق: (رمق)، ماوه یه کی کم.

واته: به هوی دوری یاره وه وام لپهانوه هه ست ده که م که ته مه ییتیکی کورتم ماوهو گیان ده سپهرم نه گهر بیت و به بهینی نهو شاد نهیم و به هاوارو فریام نهیمت.

آجیلغه دشدی شو غریب گو گلمه هیهات
وصلنله نجات بولسه بیچاره کیمی وار^(۴)

کیمسه صوره مزعلت عشاقنه هرگز
تیماره سنگ بشقهسی یوق زمره‌یی بیمار^(۵)

لا امانع عن قربك من لومة لائم
ان اصبر في بعدك قد اُحرق بالنار^(۶)

لو جسمي بعید لك فالروح قریب
ان ترحم بالروح وان تقتل فاختار^(۷)

من مستم ازان باده‌یی صه‌های تو، لیکن
این سرّ تو در جلوه‌گهی عشق تو هشیار^(۸)

۴- به‌یته‌که به ته‌واوی تورکیه.

۵- به‌یته‌که به ته‌واوی تورکیه.

۶- به‌یته‌که به ته‌واوی عمره‌بیه: لا امانع عن قربك من لومة لائم: باکم نیه له لومه و توانجی ناخمز که له تزوه نزیکم چونکه. (ان اصبر فی بعدک قد احرق بالنار)، نه‌گه‌ر له تزو دوریمسوره، به ناگری سۆزو لیکد ابران و دوری تزوه ده‌سوتیم.
له (ن.م.)، (من قریک) له جیاتی (عن قریک).

۷- به‌یته‌که به ته‌واوی عمره‌بیه.

لوجسی بعید لک فالروح قریب. واته نه‌گه‌ر چی به جسم له تزو دورم به‌لام نه‌وه‌ندم کافییه که به گیان له تزوه نزیکم.
ان ترحم بالروح و ان تقتل فاختار: چ ره‌حسم پیده‌کسی چ ده‌مکوسی تزو خوت هه‌لپژیره یه‌کینک له هه‌ردولا.

۸- جیلوه‌گه، یا جیلوه‌گاه: جینی خوت‌ناشکرا کردن و خوت‌پیشان دان.
صه‌ها: جزونکه له جزوه‌کسانی شه‌راب.

کاشانه‌ی لاهوت بود لایق آنکس
مال و سرو جانش که نهاده بهره یار^(۹)

خوی کوردییه (صافی) له هه‌وای عیشقی تو ئیستی
کوردی و عهره‌بی و فارسی و تورکی بووه نه‌شعار^(۱۰)

(صافی) لیژده‌دا مه‌بستی نمو تا‌شکرا بوونه‌ی (آلست) ه.

وه‌فایی ده‌لئی:

هه‌سته و هه به‌و جامی (الست) ی بده ده‌سه‌ستم

به‌ستمی ده‌می گولزاره نه‌وه‌ی مه‌ستمی صه‌فات بی

پروانه: دیوانی وه‌فایی، محمد علی قه‌ره‌داغی، ل ۱۷۶، چاپخانه‌ی کتوری زانیاری کورد، سالی ۱۹۷۸ ز.

۹- واته: هیتلانه و مه‌نزلی (لاهوئی)، که بریتی به له عالمی مه‌عنه‌وی و دوور له (ناسوت) که بریتی له عالمی مادی، شایانی که‌سه‌تکه که هه‌رچی هه‌یه‌تی له مال و مولک و سامان و بگره گیانی خووشی به فیدای که‌یشتن به یار بکا، یاخود له به‌ر پیتی یاره‌وه خوی به‌خت بکا.

له (م.ن) (مال و تن و جانش)، له جیاتی (مال و سهر و جانش).

له ده‌ستنوسی (سه‌ید مه‌ردان)، ل ۱۶ (نبدو) له جیاتی (بود).

له (م.ن) (پنهد در ره‌ی انیار) له جیاتی (که نهاده بهره یار).

۱۰- واته صافی کورده، به‌لام که ده‌پینی به کوردی و عهره‌بی و فارسی و تورکی شه‌ر ده‌لئی نه‌وه له سه‌رگه‌ردانی عه‌شقی تو به که نمو عه‌شقته منی خه‌ستوته حالاتی خووشی و ناخووشی و سه‌ودا‌سه‌ری و شه‌ر گوتن به زمانی تورکی و عهره‌بی و فارسی سه‌ره‌ای زمانی خووشم که زمانی کوردییه.

بیقی (م)

(۱)

حەبیبیا خۆت ئەزانی بۆ لە عالم بئی مویالاتم
لە طیفلی سینە ریش و دل بە نیش و سەر بە سەوداتم^(۱)

ژیانی من لە عیشقی تۆ مەزانە غیڕەتی خۆمە
سەبەب وابوو بە مندالی لە دەردی عیشقی راهاتم

لە حالتی نەوجەوانیدا جوانی تۆم موسەللەم بوو
لە مەولا چۆن بەلاین رووبکەم شەیدایی بالاتم^(۲)

(۱)

۱- حەبیبیا: ئەمە خۆشەویستی من.

بئی مویالاتم: بێباکەم.

لە طیفلی: لە مندالی یەو،

ریش: وشە یەکی فارسییە واتە: بریندار.

سەر بە سەوداتم: گیرۆدەی داری عەشقی تۆم.

ئەمە خۆشەویستی من تۆ خۆت دەزانی کە من باکەم بە خەڵک نەیبەو ناشانی ئەوانم لا مەبەست نەیبە، هەر وەها پاکیشم بەو نەیبە کە لێم زویر و لالووت بن، چونکە من لە مندالییەو بە عەشقی تۆو سینە بریندار و دل بە نیش و سەوداسەرم. جگە لە تۆ، کەسی دیکەم مەبەست نەیبە.

۲- نەوجەوان: تازە گەنج.

چۆن بەلاین رووبکەم. لە چاهی المعارف، بەغدا (چۆن بەلایە روو بکەم).

دهمیکه بهندی چینی پهرچهم و پینچاوی کاکۆلم
به دایم زارو خهسته و دهست بهستهی زولفی تاتام^(۳)

سهری خالی له سه وداکته چلۆن سه ودا نه کم جانا
سهری بازاری نه غیارم نییه، موحتاجی کالاتم^(۴)

سه راپا گهر هه مووم عه یه له جاهی تو چ کم نابنی
نه گهر ره هتی بکهی چونکی غه ریبی ژیری ده رگاتم

گه دازادهی تووه (صافی) حه قی نازادیه قوربان
خه لاتم گهر سیاست بنی، به مهنوونی نه واهام^(۵)

۳ - خهسته: ماندوو. (خهسته) له فارسی دا به مانای ماندوو و له تورکی دا واته: نهخۆش.

زار: لاوازو کزو بی هتیز.

زولفی تاتا: زولفی داوداو.

کاکۆل: نه و دهسته سه ویه که به سه ر نه تو چاواندا شه و ده بیته سه و، پهرچهم.

۴ - سه و دای یه کم: واته سه ر گه ر دانی عیشق. سه و دای دووم: نال و گۆر کردن، ماملت.

نه غیار: کۆی (غهیر) ه، واته بیانی.

مانای به یته که: من نامه و بی سه ر تکم هه بی و ه کو سه ری نه یاران، که خالییه له عیشق و سه و زو

سه و تان، به لکو من هه رده م په یو یه ستیم به خۆشه و یه ستی تو یه، نه و سه ورم نییه که نه غیار هه یه تی

نه ویش سه رتکی بازاری یه هه موو ده م قه به للی فکر گۆزان و گۆرینه سه ویه. من موحتاجی عیشقی

تۆم، نه و عیشقه ی زۆر به نه رخو گران به هه یه به لای منه وه، وه من له پینا ویدا خۆم و هه رچی

هه مه، به خت ده کم و عیشقی تو به هه یه کالاته ک ناگۆر سه وه.

۵ - سیاست: سه و زان، نه ک به مانای رامیاری.

(۲)

له بهر مهیلی مهیی عیشقی تووه یاری وه لادارم
له ته کیه و خانه قا دهر چووم خه ریکی دهیرو زینارم^(۱)

له حوبیی تو له لای نهو عالمه کافر بووم گهرچی
که نازانن له عهینی کوفره وه ئیسلامیه کارم^(۲)

نه گهر سهد جار دهرم کهی قمت بهینی تو صهبره کم نایی
بهزویی دیمه وه دهر گانه کمت نهی دۆست، ناچارم

له بهد کرداری من روو وه مه گیره نهی شه می خوبان
که تو روو وه بگتیری کس نیه گهر یته غم خوارم^(۳)

(۲)

۱- ته کیه: به زۆری به شوینی صۆفیانانی رنگه ی قادری ده گوتری.

خانه قا: به شوینی حهلقه بهستان و زیکری صۆفیانانی ته ریفه تی نه نقشه ندی ده گوتری.
دهیر: یان دینر، په رستگای مه سیحیه کانه.

۲- بهیتی دوروم و سیتییم له دستنوسه کهی په که می میرزا دا هه بوو، له هیچ دستنوسه یکی
دیکه بهر چاوم نه کهوت، له هیچ جیهه کیش به چاپ نه که یاندر اوو.

۳- بهد کرداری: خراپه کاری.

شه می خوبان (شاهی خوبان): شای جوانان یا خود شای چاکان.

گهر یته غم خوارم: که بهی به غم خوارم.

له دووریت له زه تی من پایه مائی زیلله ته هردهم
حه یاتم بی جه مالی تو مه ماتی ژینه نهی یارم^(۴)

نه گهر شه معی و یصالی تو م نه بی روژم شه وی تاره
بینایی نووری چاوانم نه تو ی ماهی ضیادارم^(۵)

نوهنلدم (عجز و شادی و وصل و هجران دیوه نهی یاران
له روژی حشر دا نه صلا نه حاجت جه ننه تو نارم^(۶)

۴- پایه مائی زیللت: له ژیر پتی زیللت.

مه مات (مات): مردن

۵- شه مع: مؤم، چرا.

و یصال: به یهک گه یشتن.

شه وی تار: شه وی تار یگ.

ماهی ضیادار: مانگی رووناکي به خش.

۶- عیجز: پهک که و ته یی و بیده سه لاتی و بی توانایی.

و صل: به یهک گه یشتن.

هجران: دوری و لیک داپران.

نه حاجت جه ننه تو نارم: پتو یستم به بهه شت و دوزه خ نیه

(عجز) و (شادی) دوو وشه ی دژیه کن.

له نیوان عجز و شادی دا، (طباق الايجاب) هه به، لیره دا شاعیر کردوونی به نه نجامی دوو
حاله تی (وصل او هجران)، که شادی له نه نجامی و وصله و (عجز) له نه نجامی هجرانه له
پاشان و یکه چواند نیتکی دروست کردوه له نیوان و وصل به بهه شت له خوشیدا و همروه ها له نیوان
هجران و دوزه خ له ناخوشیدا، که راهو به رای نه، که لسهر دونیا بهه شت و دوزه خ دیوه و

له صفحہی عیشقوہ گمر (سری رحمت یتہ نیتو عالم
ہہ تا مہ حشر چ کہس سہجدیکی نابا شاهی غہفارم^(۷))

له جیلوی نغلو ئیباتی تو وک (صافی) به روژو شو
دہمی بن ہوش و سہر مہستم دہمی (بیدار) و ہوشیارم^(۸)

(۳)

کہ روژی ووصلی ناوا برو بہچاو گریان نہ کہم چہکم
شوی ہجرانی وادہات کحل بریان نہ کہم چہکم^(۱)

تامی خوشی و ناخوشی ہر دو رویانی چیشستوہ ، لہ روژی حشر دا بہہشت و دوزخ بہلا یسورہ
دو جیکای نوی نین۔

۷- صفحہی عیشق : لاپرہی عیشق ، مہہستی بازاری عیشقہ ۔
سیر : راز و نہیتی۔

شاهی غہفار : شاهی زور بہخشنده کہ خودایہ ۔
واتہ نہ گہر تو زقالتیک لہ نہیتی و رازہ کانی لاپرہی عیشق بیتہ نیتو ہموو عالم کہ پرہ لہ بہزہی زوری تو
نہی خودایہ ، نہو کاتہ خہ لکان دلنیا دہن لہوہ کہ تو دہیان بہخشی ، بہتر کہس گرنوشت بقنا با لہ بہر فرہی
و بہر بلای رحم و بہزہیبت۔

۸- نغی : نہری۔ الہات : نہری۔

جیلوہ : ناشکرا ہونیکسی تہوار و گومان لینہ کراو کہ موکاشہ فہ پیکسی حہ لیلی دہ گہ پیتی ۔
بہ زوری مہہست یا ذاتی خورای گہورہ و بہخشنده و خاوند دہمہ لاتہ ، یا ناشکرا ہون و
دہر کہوتنی صیفاتی نہو ، کہ روونا کپیہ یا نیشانہ بہ ، ہمر وک نہو نہووری ہز حہ زہتی مورسا
دہر کہوتو تہجد لاپو لہ کیتی (طور)۔

سہرچاوہ ، دیداری شیعری کلاسیکی ۔ حہ مہسہ عید حہ مہ کہریم ، ل ۲۳۶۔

(۳)

۱- روژی ووصلی : روژی گہ پشان و شاد ہون بہ نہو ، ناوا ہسو ، واتہ ہز ہسو۔

وه کوو دهوری فهلهك دائيم لهدهوری یار نهیم یاران
فهرامۆشیم به کئی دئی دل که سرگردان نه کمم چیکم^(۱)

به کینهی من دووباره چهرخی که چ واکه چ مداری کرد
منی بی طالعیش بهو نهوعه گهر دهوران نه کمم چیکم^(۲)

بهینی یارم حمیات تهخ و نهجل شیری نه ئیستیکه
لهعینا گهر رووخی شیرینی خووم قوربان نه کمم چیکم^(۳)

-
- له دهستنوسی (س.ن) ل ۲ که رووی، ههروهه لهوئی (چی بکسم) له جیتی (چیکم).
- ۲- فهرامۆشی: له کوردی و له فارسیدا به کاردی، بهلام له کوردی به مانای دلخۆشی و دلدانمۆه و نارام برونمۆه دئی، له فارسی (فراموش) به مانای له بیرچوونمۆه دیت. واته نهگهر هه میشه به دهوری یارهوه نهخۆئیمهوه، ئۆقره ناگرم، چونکه له یار به ولاره به کمس فهرامۆشیم نایی. فهرامۆشیم به کئی دئی؟ (استفهام انکاری) یه، مه بهست پرسیار نییه، به لکو مانای نه فی (نه ئی) دهگهینه ئی، واته: فهرامۆشیم به کس نایه.
- نم بهیته له چایی کوردستان کراوه، به چوارهم.
- ۳- کینه: رقعه بهری.
- که چ مداری چهرخ: چهوت خولانهوهی چهرخ.
- بی طالعی: بی بهخت.
- دهوران: خولانهوه و سوران.
- ۴- تهلخ (تلخ): فارسییه واته تال.
- عید: چهژن.
- نم بهیته له چایی کوردستان کراوه به سێهه م. له جیتی (له عیدا) ش نووسراوه (له چهژنا).

نه گهر دهرمان نه کا بیماری بی دل بی وه فا یارم
له دهردی بی دهوا گهر چاوهرتی لوقمان نه کم چیکم^۵

وه کوو (یوسف) له زیندانی غما حبسی عزیزیکم
له بو (تسکین) ی جارئ روو له لای کهنعان نه کم چیکم^۶

طیب یتو دهوای دهردم نهدا چارم لیه (صافی)
به مردن گهر علاجی دهردی بی دهرمان نه کم چیکم^۷

۵- بیمار: نهخوژش

دهردی بی دهوا: دهردی بی دهرمان.

لوقمان: لوقمانی کهکیم.

۶- یوسف: کهزرتی یوسف کوری کهزرتی یعمقوب.

عزیز: خوژموست، یاخورد عزیز میسر، که میردی زوله یخا بووه.

تسکینی: دلدانهوه و هیور کردنهوه.

کهنعان: نهزری کهنعان شویتی ژیان و گوزهرانی باب و باپیرانی کهزرتی یوسف بووه، که به

(ارض کهعان) ناوئزوه.

له دهستوروسی (س.ن) (له زیندانی غمه) له جیاتی (غما)، ههروهها (عزیزم من) له

جیاتی (عزیزیکم).

۷- طیب نیت و له چاپی کوردستان و (المعارف) (طیب نهیتو). دهوای دهردم نهدا، له

کوردستان (دهوای دهرت نهدا).

(٤)

تۆ دهنانى بۆچى يادى دولبىرى رهنادا كىم

مىيلى بەد نامىمە بۆيى كارى بى پىروا دەكىم^١

سەر لەسەر سەودايى تۆ دىل لەپايى پىتەكەت

بۆ چىمە جانا سەرو دىل ھەردوويان رىسوا دەكىم^٢

مولكى مىسرم بۆچىيە؟ گەر ماھى كەنەنەم ھەبى

چىم لە بازاری زولەيخا يوسفى سەودا دەكىم^٣

چاوەكىم چاوم لەبۆ چاوى تۆ خوئين بارى دەكا

وا منىش ھەر لەحظە بۆتۆ شىنو واوھىلا دەكىم^٤

(٤)

١- رەنەنە: جوان، بەلەنجە ولار ياخود پالا وەك بەلاى گولتى رەنەنە.

بەدنامى: بەدناوى.

كارى بى پىروا: بە بى وەستان كار كردن، ياخود بى سوود.

٢- واتە: سەرم لە پىتاو عەشقى تۆ چووە و دلېشم لە ژىر پىتى تۆ چونكە من لە پىتاوى كەيشق

بە تۆ سەرو دلېم دەبەخشىم، سەرم بە قوربانى تۆ دەكىم و دلېشم دەخەمە ژىر پىتەو.

٣- ماھى كەنەنەن: مانگى كەنەنەن، كىنايەتە لە پىتەمبەر يوسىف كورى پەعقوب.

زولەيخا: ژنى عەزىزى مىسرم كە دووچارى عەشقى يوسىف بوو.

يوسىف: حەزرىتى يوسىف كورى حەزرىتى پەعقوب.

٤- ھەر لەحظە: ھەموو كات.

واوھىلا: ھاوار و پۆپۆ.

مهیلی من هر مهسق و رهندی و شاهد بازیه
وا لهبر میجرابی نهبرۆت طاعت و تهقوا ده کمم^۵

من له دهست دهورانی (دون) و عالمی و ا بهد عمل
رووی شه کووو (تواضع) بو شههی بهغدا ده کمم^۶

(صافیا) هیران وه کوو نیرانه جیرانی جهحیم
سا که و ابیتن (توکل) دائیما بهخودا ده کمم^۷

۵- شاهد بازی: دواندنی دولیهران و شوخوشه نگان.

طاعت و تهقوا: خوا پرستی و نایین پیرهوی.
رهد: میترخاس و لیتها توو.

۶- دهورانی دون: خول خواردمهوه و سوورانمهی دونیای بی بهقا.
به ده عمل: خراپه کار، بهدکار.

تواضع: مل کهچی و بی فیزی.

شاهی بهغدا: ممرامی شیخ عبدالقادی گهیلانیه.

۷- نیران: به زمانی عمرههی کتی (نار)، واته چهند ناگریک.

جهحیم: دلزه خ.

توکل: پشت بستن و هانا بردن بو کمستیک. ساکه و ابیتن له چاپی کوردستان (سا که و ابیتن و).
هیران: مه بهست گوندی هیرانه، که چتگیای گوزهرانی صافی و باب و با پیرانی نوره.

(۵)

یاری خۆم لی زیزه بویه چهز له مهرگی نمو ده کمم

شمو که بی هۆشم له تاوی وا مهزانه خهو ده کمم^{۱)}

روژ بهیادی رووی ههتا هیواره ههر هاوارمه

شمو له فیکری زولفی تا صوبحهینی صوحبت لهو ده کمم^{۲)}

بۆشکاری مورغی وهحشی لهک ههلتو شاهینم

عشقی چاوی بازی خۆم بویه راوی کمو ده کمم^{۳)}

(۵)

۱- نهم غهزله به دهنگی تاهیر توفیق کراوه به گزراڻی به شیوه مهقامی (صه با) گوتراوه. واته لهبر زیز بوون و زویری یاره کمم له من، ههتنده پهژاره و نا هه مووارم که چهز له مردنی خۆم ده کمم. کهموش به بی دهنگی سهر ده نهموه تهوه خهوتن نیه به لکو ناگا له خۆ پرانه له تاوی یاری زیز بوو، نهم غهزله له گۆفاری گه لاوتیش ژماره ۳ی سالی ۹ ل ۴۰ له ۱۹۴۸ ز. بلاو کراوه تهوه له لایمن (سولهیمان رواندزی).

۲. ههواره: نیهواره.

تا صوبحهینی: تا کوه یانی.

صوحبت: لهسه وگۆفتار.

۳. شکار: راوکردن، یاخود کاتی راو کردن.

مورغ (مرغ): بالنده. فارسییه.

واته که ده مبینن خهریکی راوو شکارم مه به ستم گرتنی بالندهی کتوی نیه بهیگرم به لکو خواستی من نیگای چاوی یاره بویه راوی کمو ده کمم.

له (المعارف) ل ۲۴ (بازی خامه) له جیاتی (بازی خۆم)

لهو دلارامه پیرسن وا دل نارامی نهما
جاریکی جاریکی دهر دم کا دهخالت بهو ده کم^(۴)

گویم له سازو عوودو نهی چاوم له ساقی و بادیه
خادیمی پیری موغانم بویه وا پهیره و ده کم^(۵)

صهرفو سوودی نهقدی دل لهو عالمه بی مایه
تابه کهی بی فایده صهرفی گهنجی که یخوسره و ده کم^(۶)

(صافیا) کالیمه بۆدونیوا قیامت یاری خۆم
چیم له باسی عالمه؟ همر زیگری ناوی نهو ده کم

۴ - دلارام: مایه هیووی و نارامی دل.

دهخالت: هانا بردن و داوای چارهسه رکردن.

۵ - پیری موغان: مهبستی رابهری تریقه ته.

۶ - بی مایه: بی سوود.

له گزلفاری که لاویژ ل ۴۰، صهرفی سوودی، له جیاتی (صهرف و سوودی)
نهقدی دل: سه مایه دل که هیژ و توانای دل.

کهنجی که یخوسره و: که یخوسره له پاشاکانی کیمان پروه کوری سیاره شه، تابلتی دوله مند
پروه، کهنجی نهو له گهل کهنجی قاروون ناوی دی. وشهی (کهی) پلهو پایسو ناوی گمورهیی
شایدکان پروه، وهک (کهی خوسره) و (کهی قوباد).

(٦)

دولبهری ناز پهروهري روو نه نوهري مهپاره کمم
نهو نیسهال نهبرو هیلال شیرین جهمال نازداره کمم^(١)

مههروی موشکین موین چاو ناهوی سحرای خوتن
سوور گولته موسونبوله ماهی پهري روخساره کمم^(٢)

جانی جانان، شاهی خوبان رهزه نی پیرو جهوان
گول رووه شیرین خووه شوخی شه کهر گولتاره کمم^(٣)

(٦)

١- روو نمفور: روو گمش وورشدهار
مهپار: مهپارچه واته رووی وهک پارچه یهک له مانگ وایه.

نمو: نوی.

نهو نیسهال: نه مامی رتک و جوان و تازه هملچوو.

نهبرو هیلال: بره چمشنی مانگی یهک شهوه.

له دستتوسی (س. ن) ل ١٤، (روو نیسهال) له جیاتی (نمو نیسهال).

٢- مههروو: روو وهکو ومانگ.

موشکین موو: موو روش.

سونبول: لاسکی گوله گهم و جو، یا نمو گولته له سهره تای به هاردا ده بی به تایبعت له جهونی نموروزدا.
خوتن: ناری کوئی بهشیک له تورکستانی روزه لاته، یا تورکستانی چینه، به ناسکی جوان به ناویانگ
پروه.

پهري روخسار: پهري روو.

٣- شاهی خوبان: شاهی چاکان: مه بهست سهر دهستهی شوخ و جوانانه.

رهزه: رنگر.

جهوان: گهنج.

چاوی کاله لیوی ناله روو به‌خاله دولبهرم
زولفی خاوه لیم به‌داوه یاره‌کمی نه‌غیاره‌کم^(۴)

چندی بی مه‌لیم ده‌کمی، سد هینده مفتونم له‌بوت
جاری ره‌حیتک نه‌بوو دهره‌ق دلّهی غمباره‌کم^(۵)

به‌سیه بی ره‌حی به‌قوربان پایه مائی غم بووم
رئی نه‌جاتیم بو نیه گهر تو نه‌بی غم خواره‌کم^(۶)

نه‌شکی چاووم نه‌رزی داگرت دوودی ناهم ناسمان
بویه وا ره‌ش داگه‌را له‌و ناهی ناته‌شباره‌کم^(۷)

۴- یاره‌کمی نه‌غیاره‌کم: نمو یاره‌ی که خوی لی‌کردووم به بیانی و به دژواری ره‌فتارم له‌گه‌لّ ده‌کا.

۵- مفتون: کارتیکراو و سرسام به جوانی یار، واته: هرچه‌نده نازارشم بده‌ی من هه‌میشه خوشم ده‌ویی.

۶- پایه مائی غم: دوو چاری غم و په‌زاره‌ی زور که بی‌نومیتدو گرفتاری غم بوویی.

۷- نشک: فرمیشک.

(دود): فارسییه، واته دوو‌کملّ.

ناتمش بار: ناگر بار.

واته فرمیشکی چاووم روی زه‌مینی داگرتووه و دوو‌که‌لی ناهی سینمشم به‌ری ناسمانی گرتسوه بوئی ده‌بهری دنیا ره‌ش داگه‌راوه.

وا له جئی نیشی غهدهنگت تا به رژوی حهشرهوه
خوئیی لی دهرژی بهدائیم لهو دلئی زامداره کم^(۸)

(صافیا) ساحال پهریشانیم له غایهت دهرچوه
رووحه کم ره جئی بکه بهو شینو گریهه زاره کم^(۹)
(۷)

حه قیتیم گهر فهلهک یاران به ناهی دل بسووتیم
جهوازه گهر زه مین یه کسهه به خوئیی دیده برشینم^(۱)

۸- نیش: تازار.

غهدهنگ: تیر.

نیشی غهدهنگ: چزوی نووگی تیری تو.

لهدهستووسی (س.ن) ل ۱۴ (حهشره) له جیاتی (حهشرهوه).

۹- له دهستووسی (س.ن) ل ۱۴ (پهریشاتم) له جیاتی (پهریشانیم).

له غایهت دهرچوه: کینایه ته له زور پهریشانی، واته پهریشانیم له راده بهدهره. تم پارچه
غذاله له لایهه ۱۳۶ی کتبی میژوی ویژهی کوردی چاپ گراوه له گهل چهند پارچهی دیکه
صافی و هندیک له ژبانی ئهه.

(۷)

۱- لههه پهریستی شهه وشه کانی مهصره عی یه کم جهگوری پیکراوه که جیره قورسی
ونالۆزیک دههخشیی لهرووی ماناوه.

واته: هه قیتیم یاران گهر فهلهک بسووتیم به ناهی دل.

جهوازه: دروسته رهوایه.

خوون: خوئین.

برشینم: تهه بکم.

له دهستووسی (س.ن) ل ۱۸ (بهخوونی خووم) له جیاتی (به خوونی دیده).

ههروهه (جهوازه تو) له جیاتی (جهوازه گهر).

له ده سقی غم جهوانیم رژی پیری روو به پرووم واهات
له مه وولا چۆن مودارا بیست و نایا چۆن نه بی ژینیم^(۲)

له عشقی له یله کهای بی میله کبو دنیایی دوون (هیها)
سه ریکی راحتیم ساتی نه بوو دانیمه بالینیم^(۳)

له مودی دل له جبرگی کول له داغی سینه کهای سوو تاو
به رژم دادو رژو زیه له شهودا شهو هنو شینیم^(۴)

بلینه شوخه کم بی ره حی تا چمنده؟ بی و هلا تا کهای
بهسانی غونچه دل تنگیم وه کوو گول جامه به پرتیم^(۵)

۲- مودارا (مداراة): گوزهران و بهرده و امی ژیان.

۳- دنیایی دوون: دنیای هیچ و بی مایه و بی به قا.

هیها: به نه نشیاوی و نالمباری به کاردی.

راحت: خوشی و ناسووده بی.

واته زور دووره گونجان و ژیانیکی ناسووده به هزی بی مه یلی یار و کاری دنیای بی مایه و هیچ و بی به قا.

۴- به رژم داد و رژو زیه: به رژو داد و رژو مه.

۵- بهسانی: به وینه.

دل تنگی غونچه: مه بهست له چه توندی غونچه ی گول له که پیش بوونی به گول، لوزول و توند و سفته. له پاشان ده کرت شهوه و ده گه شیت شهوه.

جامه بهرگ و پوتاک، پهرده.

به ریشی سپهوه یاری نه کردم به ختی رمش جاری
میش بویکه عادت عاجزی و رسمه لائیم^۱

لهزای من مه کمن بیژاری (صافی) زور به نازارم
له داغی سینه کئی سووتارومه نمو ناخه هملدیم^۲

(۸)

له تاوی دوردی دوری تابه کئی بی شیوهنو ناهم
مودارا چون بکم لهم حالدا بهم عمری کوتاهم^۳

۶- ریشی سپه کینایه ته له پیری و تمهمن زوری. له نیسان سپهاتی ریش و رهشی بهخت دژ
یه کی هیه، که مهرانی نهویه بهو هه موو تمهمنه درتزه رژیژیک له رژیژان بهخته وهریم نعدیت
بویه عاجزی و نالیم کردوه به کاریکی هه همیشه بی. یاری، لپردها به مانای یارمه تپیه.

۷- زاری: هاوار و فیغان.

واته نمی دۆستان بیزار و دل رهنجاو مبین لیم که زور هاوار و رژیژ ده کم، چونکه نمو هاوار و
نالیمه، له نهجامی سووتانی سپهمنه له تاوی دوری ناچارم بنالیم.

پیتی (ی) له سهروای نعم شهزله ده بی بی (۶) بییت له بهروشه (شینم) وه (نالیم) و (هالیم)
(ژنیم) که واپوو بسووتیم، پرشینم، بدرینم، هملدیم. له گوکاری (کاروان) ی شماره ۲۸ سالی
۱۹۸۵ ز نسیم پارچه شهزله ی صافی پلاوکراره تموه له لایهن (عهلی فه تاح دزه یی)، له بهاره ی
شیری صافی و وه فای و مورخلیص دهوی. له ویش (هملدیم). له جیاتی (هملدیم).

(۸)

۱- ناوور: ناگر،

تا به کئی: تاکو کئی

مودارا: گوزهران.

عومری کوتاهم: پیری و تمهمن زوری.

له دهستنوسی (س.ن) ل ۱۹۱ (نهم عومره) له جیاتی (بهم عومره).

له نهم ژينه گهلئ بيزارو لهم مانه پدشيمانم
 بهبئ رهحمت له دونياو ناخبرهت لام وايسه گومراهم^(۲)
 سهراى دل نئستئ تاريخه بهبئ شمعئ جهمالئ تو
 ستارهئ طاليعم نهحسه نيقيبئ لاده نئى ماهم^(۳)
 چيمه حوكمئ سولهيمان حيشمئى جهم جاهئ ناسكئلفهر
 بهبئ فهرمانئ تو نهم روتبهيه بو چيمه نئى شاهم^(۴)

۲- گومراه: رى لئ بزيسو، لادهر له ريگمئ راست.

۳- سهراى دل: خانه و كوشكى دل.

شمع: چرا، مژم.

جهمالئ تو: جوانئ تو.

ستارهئ طاليعم: نئستيزئى بهمختم.

نمخس: شوم.

نيقاب: سهريوش.

ماه: مانگ.

واته خانمئ دلئى من نئستا زور تاريخه چونكه روى تو به رويوش گيراوه، رويوشئت لاده، بدلكو دلم روشن بيتموه نئى مانگئ تابانم.

۴- سولهيمان: حمززهئى سولهيمان.

جهم: جهمشيد چواره مين پادشائ پيش (داد)ئى بسوه گوايه جامئكى هه بسوه هه بسوه دونيائ له ناوړا پيئيوه.

حيشمئ: جاه و سهلئتمئت و دهولئمه ندى. ياخورد ده سترئى و تموانا.

نئسكئنده: نئسكه ندهرى مه قلوونئى كه ده لئتن ناوئسنهئى دنيا ديتئنى هه بسوه، هئنده بهرز بسوه شتى هه بسوه شورتئنگئى له ناويدا ديسوه. نئسكه ندهر كورئى فيلهيئى مه قلوونئيه له (۳۵۶ تا ۲۲۳) پيش زايئندا رياوه. له سالى ۳۳۱ پيش زايئن له نزيك ههولئيرئى نئستا به

گه دای تۆم گه لی بۆ خوشره لهو مهسنهدی شاهی
نهمندهم کالییه قوربان که عهبدی ژیری درگام^(۵)

لهسیلهی رحم نه گهر قاصید به توحفیکی سلامت بی
له ژیر بی قاصیدت جانا به سهرا خاکی قهدهمگام^(۶)

نه گهر جاریکی تر له مووی سهگی دورگای منه (صافی)
ههتا مهحشر بهسه بۆمن مقامی عزیزهتو جام^(۷)

لهشکر یکی ۴۰ هزار کسههوه هیرشی بهره سهردهولهتی دارا و بهسهری دا زال بو، دهولهتی
ههخامنشی شیرانی تیکوینکدا. سهراوه: فرههنگی نالی، ل ۱۸۱، دکتۆر مارف خهزنهدار.
له چاپی کوردستان (حشمت و جم) له جیاتی (حیشهتی جم).

۵- مهسنهدی شاهی: روتبهی شایانه.

نهمندهم: نهوهندهم.

له دستووسی (س.ن) ل ۱۹ (ئو مهسنهدی شاهی) له جیاتی (لهو مهسنهدی شاهی).

۶- قاصید (قاصد): پهیام ههتهر، نامه بهر، پهیک.

توحفه: دیاری.

واته نه گهر بیت و قاصیدت بی له رووی بهزهیهوه سهلامی تۆم بی رابگهینی، من خۆم
دهخمه بهر پیتی ئهو قاصیدت له خوشی هاتنی پهیامت، چونکه ئهم جزوه بهزهیهوه دیارییکی
گران بههایمو تابلیتی خوشهویسته.

له (س.ن) ل ۱۹ (به شهخصیکی) له جیاتی (به توحفیکی)

۷- مقام: جینگه و پهله و پایه.

عیززهت و جاه: گهوهیی و پایه بهرزی و سهریلندی. لهم بهیتهدا ده بی (بهسه) به (بهسا)
بخویندرتسهوه بۆ ئهوهی پرگهکانی بهیتکه چرو پرتسین.

(۹)

دهخیل یاران له فیرقه تدا نهما نارامو تهسکینم
برینم زۆر کوله چارم نییه لهو زاری یوو شینم^(۱)

ههتا ئیستی خهیاڵ و ابوو که رهحم پی دهبا جار جار
له مهولاره نو مید چۆن بێ که روئی عومری شیرینم^(۲)

له گهڵ نهم بهخته نازانم مودارا چۆن بکهم یاران
به دائیم ههر لسهه نهم فیکرهیه برژنییق خوینم^(۳)

صهبووریم کهمی دهبی بێ چاوی بیماری له بیماریم
به بی ئمو فائیدهی نادا دو عای (تسکین) و ئامینم^(۴)

۱- دهخیل: نامان، تسکین: هتورکردنموه. وشه دهخیل، بۆخۆ به لوریان کردن به کار دیت.

۲- رهحم پیتدهبا: رهحم پیتدهکا.

۳- مودارا: گوزهران و ژبان بهسهه بردن و ههوانموه.

خوینم: خوینم.

۴- صهبووری: نارامی و هتوری، صهبووریم کهمی دهبی: واته دلتمواییم نابێ.

چاوی بیمار: چاوی ممستی.

له بیماریم: له برینداریم. له نیتوان بیماری بهکهم و بیماری دووه موداره گهز دۆزی تمواو ههیه.
واته نه گهر ئمو یاره نهم بهی، دو عای چاهوونموه و هتور بهونموه داد نادا بۆ ئمو حالهی که منی گهز دۆده

بووم.

نه گهر لهر مووی له نهم حاله چلون ما (صافی) تا یتستی
به یادی تویه و ماووم به فیکری تویه و اژینیم^{۱۰}

(۱۰)

به قامت خه امان به روو ماهی تابان
فیدای توم گه دای توم عه زیزم^(۱)

دهمین بیړه لمان بنوړه غولامان
به چاوی بازبه غه مزه و ناز عه زیزم^(۲)

۵- نهم غزه له پینج بهیته، له چاپی (المعارف) و له چاپی (کوردستان) دانیه، دهسی کاتی
خوی نهم پارچه به هوی ژماره ی بهیته کانی له چاپ نهدای، چونکه زږه سی شیعری
غه زلیات له حوت بهیت که متر نیه. دهسی نهم شیعره و چهند تاکتیکی که بلاوم کردنمونه له
گوفاری کاروان (۱۲۸) ل ۷۵، سالی ۱۹۹۸ز، محهمدی مهلا مسته فاهیرانی.

(۱۰)

۱- خه امان: به له نجه و لار. نهم پارچه شیعره له دهستنوسه کان و له چاپی (المعارف) دا نه پور.
ماموستا که ریم شاره زا له کتیبی (سیوی هونرمه ند) دا ده لسی: پارچه غه زلی به قامت
خه امان له کاتی خوی له کوی سیوه و مهلا نه سهد به مه قامی (رهست) ده بیانگوت.
پروانه (سیوی هونرمه ند که ریم شاره زا، ل ۵۷، چاپخانه ی حسان، به غدا، ۱۹۸۲).
حاجی عه بد جاسم (۱۹۰۲-۱۹۹۸ز) ده لسی: له سالی ۱۹۳۷ز زور چار به ناماده بوونی
(صافی) گویم لهو شیعره بیوه له دهسی مه قام خوینانی کوی له سر ناوازی (همه زوهز)، له
کتیبی (سیوی هونرمه ند ل ۵۷) نهم شیعره له دوی هر به یتیکی نه مه ی خواره وه نووسراوه:

نای حه بییم وای ته بییم

به هه مان شیوه له هولتر، له (ابراهیم حاجی صالح خه پات) و (مهلا عه لی که باچی) و (شیخ
که ریمی کوری صافی) اش گویم لپیوه له کاتی مه ولود خویند نموده ا.

۲- بنوړه: پروانه.

غه مزه: چار داگرتنی به ناز.

له دهر دت حمزیم کولاره برینم
بکه دهرمان نه توی لوقمان حمزیم^(۳)

له دوولا کوزاوم سهرایا سووتاوم
به ناری روت به دوو نه برووت حمزیم^(۴)

له بهر چاری کالت له عیشقی جمالت
دهمی شهیدام دهمی ریسوام حمزیم

تو شاهی جیهانی تو رووحی رهوانی
حه یاتم توئی نه جاتم توئی حمزیم

وه کوو (صافی) هیران فیدای شاهی گهیلان
می مهفتوون می مه جزوون حمزیم

۳- حمزیم: غه مناکم. هونه رهنه ند (صلاح محمد کزی) له نامه کی داله ۱/۱۱/۲۰۰۱ دا دهلی: له دهمی سپتوره مهلا نه حمدهی کوزو حمدهه مینی عباس و باقی حهلاق، به (له دوریت حمزیم) بهیستراوه نهک (له دهر دت حمزیم).

۴- نار: ناگر. به (دوو نه برووت) ده خویندر تهموه، نهک (دوو نه برووت) له بهر وشمی (روت) ی پتشموه، که سروایه.
کوزاوم: لهدراوم. نهک کوزاوم.

پیتی (ن)

غونچیمی نوبه‌های گولّ دهرچووله دستتی باغمان
بولبولی دهرده‌داری دلّ زاری گه‌بسته ناسمان^(۱)

بایی خمزانه دهنگ نه‌دا گولّ که به‌زهردی رهنگ نه‌دا
بولبوله سر له سنگ نه‌دا غونچه له باغنا ناسمان^(۲)

نمو دلی بیقه‌راره کم که‌تو هه‌وایی یاره کم
سه‌بری له کتوه چاره کم زه‌جمته دهردی وا‌گران^(۳)

دهوری فلهک به‌حله بوو له‌صلی به‌های برده‌چوو
ره‌نگی خمزانی دامه روو جومله به‌لایی خسته جان^(۴)

پیتی (ن)

۱- نوبه‌هار: تازه به‌هار. نم پارچه‌بیش له ده‌ستنوسی (م. ع) دا نه‌بوو.

۲- خمزان: زهره هه‌لگه‌مران و داوه‌رینی گه‌لا.

سنگ: به‌رد.

صافی لم به‌پته‌دا نیشانه‌کانی بی‌هیزی و پیری و ناکامی به‌کار هیتا‌وون، وهک ده‌نگدان و خبه‌ردان‌تیکه بی‌مۆله‌تی مهرگ و کارساتیکی گموره‌و شووم له‌وانه: (خمزان، زهردی رهنگ، نهمانی گول، شهونی بولبول)، که هه‌ریه‌کینگ له‌مانه هژی نهمانی نموی تره، خمزان بی‌هیزی و رهنگ زهردی بزروهک دتینی و رهنگ زهردی گه‌لاش له باغدا بولبول ده‌خاته شهون، که به وشمی سر له سنگ دان (تعبیری) کردوه. کینایه‌ته له نه‌رازی بوون و خه‌فته‌تباری.

۳- هه‌وای یاره کم: خوشبو‌یستی یاره کم.

له کتوه: له کتوه.

۴- فلهک: زه‌مانه، ناسمان. نهم به‌پته‌ش له کتیبی (کتیش و مۆسیما) دا (عبدالرزاق به‌مار) دراسه‌ی بز کردوه.

حیله: فریفتل. شاعیر دووباره ده‌گه‌رتمه‌وه بز گله‌یی له کارساتی خمزان و نارهمایی خۆی دهرده بری له روشتنی به‌هار و هاتی پاییزی خمزان. نۆبالی نمو سته‌ممش ده‌خاته ملی فلهک که به فیتل بووه چونکه به‌های برده‌وه و پاییزی پته‌داوه نمو پاییزی خمزانی هیتا‌وه و خه‌زانیش چه‌ند به‌لا و دهرد و نازاری خسته‌تبه گیان و دلان.
خمزان هیتا‌وه نیشانه‌یه بز (پیری) و به‌هاریش سه‌ره‌نای گه‌نجیبه.

دووری له یاری غونچه دهم خستیه سهر دلتم نهلم
وا (أسفا) له دهوری غم دهردی فیراق نه‌دا نشان^(۵)

هیجرو فیراقی دولبهرم داویه له‌سینه خه‌نجرم
شه‌کوا به‌لایی کئی بهرم روو له چ لاکهم؟ (الامان)^(۶)

یادی وه‌لایی کئی بکه‌م؟ مه‌یلی هه‌وایی کئی بکه‌م
چاره له‌لایی کئی بکه‌م؟ غه‌یری خودایی موسته‌عان^(۷)

نه‌ی فه‌له‌کا خه‌تام نییه کینه‌یی تو له‌من چ‌ییه
زولمی وا کس نه‌کردیه، دهره‌لق به‌من له یئسرو جان^(۸)

(صافی) له دهردی فیرقه‌ته چاره‌یی حالی زه‌جه‌ته
زامی به یئشو نه‌زیه‌ته دل به برینو ئیشرو ژان

۵- غونچه دهم: دهم وه‌کورو غونچه.

نلسم: ژان.
وانسه‌فا، یاخود (یا أسفا): زور به داخموه. له کاتی‌کدا ده‌گوتری که مرۆڤ هه‌ست به شتیکی
ناخۆش ده‌کا هه‌روه‌ک حمزه‌تی یه‌عقوب له سوتی ون بوونی یوسفی کوریدا ده‌لی: (یا أسفی علی
یوسف و ابیضت عیناه من الحزن لهو کظیم) نایه‌تی ۸۶ سووره‌تی یوسف.

۶- به‌لایی کئی: به‌زۆی کئی.

الامان: ها‌واره: وشه‌ییکی عمره‌بیهه به‌ژاواکردنی فریا‌گه‌رو یارمه‌تی دان ده‌گوتری.

۷- موسته‌عان: نمو کسه‌ی پستی به‌ ده‌بسترئ له یارمه‌تیدان که خوی گه‌وره‌یه.
غه‌یری: جگه.

۸- کینه: رقه‌به‌ری و ململانی.

زولمی وا کس نه‌کردیه: شه‌وه‌ی خۆشناوه‌تی به‌کار هێناوه‌ به‌ مانای (زولمی وا کس نه‌ی
کردوه).

بیقی (و)

(۱)

لهو رۆژه له عهشقی یار سهودایی سهریکم بوو
ئه‌ما به‌سه‌به‌ب نه‌غیار بۆ جان خه‌طه‌ه‌ریکم بوو^(۱)

سه‌رمه‌شقی خه‌طو خه‌طی ویردی دۆل و دینی من
بۆ ئایینی شهب خه‌یزی زیگری سه‌ه‌ریکم بوو^(۲)

لوفه‌ن چ ده‌بی جانا ئیمپۆکه نه‌وازیم که‌ی
دوینیکه له باغی رووت (حصه‌ی) ئه‌مه‌ریکم بوو^(۳)

له‌قدی روچه‌کم بۆ نارد کالایی وه‌فاکه‌ی بی
توحفیکی جه‌فاکه‌ی هات هه‌رلا زه‌ره‌ریکم بوو^(۴)

(۱)

۱- سه‌ودایی سه‌ریکم بوو: سه‌ریکی پر له سه‌ودای عیشقم هه‌بوو.

به‌سه‌به‌ب نه‌غیار: به‌هۆی ناخه‌ز و به‌یانانه‌وه. (أغیار) عه‌ره‌بیه‌ کۆی (غیره).

خه‌طه‌ر (خه‌طه‌ر): ترسناک و به‌سام.

۲- ویرد (ویرد): وه‌ی هه‌میشه سه‌رزار.

شهب خه‌یزی: شه‌ونخوونی و نه‌خه‌وتن.

سه‌رمه‌شقی: زیه‌روی فیه‌رکردن.

۳. لطفًا: که‌ره‌م که. نه‌وازیم که‌ی: دۆلم بده‌یته‌وه.

حصه‌ی له‌مه‌ریکم بوو: به‌شه‌ میوه‌یه‌کم په‌یجرا له‌ رووی تۆ.

واته: خۆ دۆتیی من به‌شم هه‌به‌وه له‌ میوه‌ی رووی تۆ که‌ به‌ئینیی بوو، چۆ ده‌بی گه‌ر که‌ره‌م بکه‌ی

دۆلم بده‌یته‌وه و ئه‌مپۆش به‌ به‌ئیننت شادم بکه‌ی و به‌دۆتیی.

نهی کاش شهوی هیجران بووبا به (صباح الخیر)
چونکیکه که له رۆژی رووی میلی نهظهریکم بوو^(۵)

لهو په چهمی شیواوی داوی دلی دناوه
بهو غمزهیی دووچاوی کون کون جگهریکم بوو^(۶)

گوتزاره له گوتزاری بۆ غونچه گوتی زاری
گوت کهوته شه کهر باری وا گوت شه کهر یکم بوو

نوقطه‌ی ده‌می مه‌هورومه نهو حکمه‌ته مکتومه
نه‌غیار له‌وه مه‌حروومه بهس من خه‌هریکم بوو^(۷)

۴- نه‌لادی روچه‌کم: سه‌رمایه‌ی روچه‌کم.

کالا: قیامت و نرخ.

توحفه: دیاری، گران به‌ها

له (چایی کوردستان)، (کالانی)، له جیاتی (کالایی).

۵- نه‌ی کاش: کورت کراوه‌ی (کاشکی) به‌واته (خۆزگه). فارسییه.

بووبابه (صباح الخیر): بووبایه سه‌به‌نهی خیر و خوشی یاخود، خۆزگه شه‌وی هیجران رۆیشت با و

بووبایه به رۆژی به‌یه‌کگه‌یشتن و چاک و چۆنی و به‌کتر پرسین و دواندن.

مه‌یلی نظر: ناره‌زویی دیتن.

چونکیکه: چونکه.

۶- واته: یار که په‌چهمی خۆی په‌خش کردوه به‌سه‌ر رویدا نه‌وه فیتلیکه به‌گرتن و به‌مندا کردنی

دلی من، به غمزه‌ی چاره‌کاننشی جگه‌ری نهمه‌ی کون کون کردوه.

۷- مه‌هوروم: خه‌پالی.

مه‌کتوم (مکتوم) بزو و نادیار.

نه‌غیار: کۆی (غیر) بهانی.

رووی شه‌مسی و شو هو و دهو خالی نوقطینکی سوه‌یدایه
لهم دوو نه‌ه‌ره (صافی) نوری به‌صهریکم بوو^(۸)

(۲)

حه‌بیا دل گه‌لی بیماره بی تو
له‌بر دووریت له رووح بی‌زاره بی تو^(۱)

فهرامویشی نییه بهو خهلکه نیستی
له لای نه‌قشینکی رووی دیواره بی تو

همووده‌م وال له گزشه‌ی بی که‌سیدا
به شینو زاریوو هواره بی تو

محروروم: بی‌بیش.

۸ نوقطه‌یی سوه‌یدا: خالی رهش یا خود ناوهراستی شت: هه‌روه‌کوو ده‌گوتری: سویدا، القلب.
واته: نمو رووناکیه‌ی چاواثم له بنه‌ره‌تموه له رووخالی تووه وهرم گرتووه.
شه‌مسی شو هو و دهو: رژی روون و ناشکرایه.

نه‌در (الر): نیشان.

نووری به‌صهر (نور البصر): به‌نایی چاو.

له گزفاری (ده‌نگی گیتی تازه ۵۵) سالی ۱۹۴۵ ز نم شیه‌ره‌ی (صافی) بلاو‌کراوه‌تموه، نم
به‌یتمی خواروه‌ی له‌گمل دابوو به‌ تهرتیبی هه‌شته‌مین:

دوتنیکه ره‌قییم هات باری غه‌می بز هیتام

شکرانه‌یسی زلرم کرد بز باری که ریکم بوو

نم به‌یتم له ده‌می ماموستا (مه‌لا نه‌حمدی به‌لینگه‌یی) یش به‌یستوو. به‌لام

له ده‌ستوو سه‌کان و چاپه‌کانی کوردستان و المعارف دانه‌بوو.

(۲)

۱. حه‌بیا: نه‌ی خو‌شمو بیستم. نه‌ی حه‌بیم.

نه گهر فهرمووی چلۆن مساوه نه میستی
له نهم سهگ مهرگییه، بیعاره بی تو^۲

شهووی هیجران له بهختی دل دریزه
که رۆژی طالعیشی تاره بی تو^۳

کهشادی دوشمن و غهم دۆسته قوربان
جهفا یارو وه فانهغیاره بی تو^(۴)

غهمی خووی بهس بوو (صافی) و نه میستی
دلی غهمباریسی سهباره بی تو^(۵)

۲. چلۆن: چۆن.

بیعار: بی شهرم.

نه میستی: تا کوو ئیستا.

۳. تاره: تاریکه.

۴. صافی هۆی نمو کارساته گران و ناخۆشهی بهسهری هاتوو به نهنجامی داناوه، چونکه که له یارهوه جهفای پێیگا و له نهغیارشموه وهفا، دهسی ج وهفاییک بی له نهویستان و ناحهزان؟ کهواهو دوو هۆی سههرهکی دوو نهنجامی ناخۆشهیان گهیا ندوه. پهکم: دوو منایهتی شادی. دورهم: هه میشه بی غهم.

نهنجامهکش: جهفای یار، وهفای نهغیار.

۵. سهبار: نمو شتهی به زیادهوه لهسهر باری بارهه داده نری، زهحهتی زهشادی / هههبانه بۆینه، ل. ۴۳۳.

پیتی (هـ)

(۱)

دولبهره دل بی قهراره چاره کانم گریه باره
سینه کم مهر داغداره یار یه که غم سد هزاره^(۱)

مورغی دل بوت کهوته داوه عقلو هوشی پی نهماوه
بوی سورتا پا سورتاوه دولبهره دل بی قهراره^(۲)

دۆستان بۆم کهن دوعایه زامه کهی دل بی جهلایه
قوت خدیال ناکم شیفایه دولبهره دل بی قهراره^(۳)

جاری ناپرسی له حاتم عاشقی نووری جسمالم
کهی دهین یاره ب وصالم، دولبهره دل بی قهراره

پیتی (هـ)

(۱)

- ۱- دولبهره: نهی دولبهر. نهلیفی دوا و شعی (دولبهر) پتوبانگ کردنه.
گریه باره: به بهره و امی ده گریستی.
- ۲- مورغ: فارسییه، واته بالنده.
- ۳- بۆم کهن دوعایه: بۆم بکمن دوعایه.

کهی دهبی خؤ بیته لامان دولبه‌ری شوخی خه‌رامان
تا بگا دهستم به‌دامان دولبه‌را دل بی قه‌راره^(۴)

صافی) بؤ بوو شیتو شهیدا دل به‌دردو سر به‌سودا
ره‌حه‌کی پیکه له رتی خوا دولبه‌را دل بی قه‌راره

دولبه‌را دل بی قه‌راره چاره‌کانم گریه باره
سینه‌کم هر داغداره یار یه‌کهو غم سه‌ده‌هزاره

(۲)

په‌ریشانیم له حه‌د ده‌رچوو ره‌لیقان جار هر تهو جار
له‌ده‌ردی دووری تهو شوخه دلی زارم به‌نازاره^(۱)

تهو طاپووری غم ناماده‌بوو بز سر دلی مه‌حزون
تومیدی عه‌یشو شادیم چوو فیراقی یار قومالداره^(۲)

۴- دولبه‌ری شوخی خه‌رامان: نهی دولبه‌ری شوخی خه‌رامان.

دهستم به‌دامان: بژناویزان و خؤ به‌قوربان کردن ده‌گوتری.

(۲)

۱- هر لسم‌نم شه‌زله (عه‌بدولره‌زاق بیسار) وه‌ک دیراسه‌یه‌ک له لاپه‌ره ۶۴۶ی کتیبی (کتش و موسیقا) دا، به‌یتی پی‌نجه‌می به‌نمونه هتتاوه‌تسه‌وه بز سه‌رکه‌وتوویی و به‌راعتی صافی له کیش و قافی‌دا، له‌ویدا (دولبه‌ری شوخ و خه‌رامان)، له‌جیاتی (دولبه‌ری شوخی خه‌رامان).

۲- حه‌د: (حنا) سنوور.

طاپووری غم: له‌شکری زوری غم. هه‌روه‌کو ده‌گوتری (طاپووری عه‌سکه‌ر) لسه‌رده‌دا مه‌به‌ست زوری غه‌مانه.

مه‌حزون: خه‌فه‌تبارو خه‌مناک.

نه گهر خاکی هموو عالم به سهر خوځمدا بکهم هینستا
له چاوی به ختی بی به ختم کهمه نهی خوایه هاواره

عیلاجی دوردی بی دهرمانی من ناکړی به هیچ لوقمان
مه گهر شوخی و هادارم دهاکا نهور برننداره^۳

دوعای دهرم ده کم هردم له دوردی لیرقتی جانان
به لئی چیدیم له ده ست نایی گیانم سهخت و بیعاره

وهره (صافی) بکه تهرکی هوای دویایی هیچ و پوچ
به نیخلاص روو له به غذاکه مه لئی به ختم نیگونساره^۴

عدهش: ژبان.

فیراق: جیابونونه و لیک داپران.

قوماندان: سه رکړده.

۳. لوقمان: دکتور و حالزان.

دهوا، (دوا): دهرمان.

۴. به نیخلاص: به دلسوژی.

واته چیدی مه لئی به ختم سه رنگونه و به دبه ختم چونکه نه گهر مه رامت خوش به ختییه، تهرکی
دونهای هیچ و پوچ بکه به دلسوژی روو له باره گای گیلانی بکه و به خواپه رستییه و خدریک به
مشووری کاری خوژت به نهو بسپیره.

(۳)

سیحری دلی مارووته که شهیدایی عوزاره
فیکری دلی هارووته له ریسوایی دیاره^(۱)

طه‌عنی مه‌ده له وه‌ستییه به وه‌ستییه زاهید
بو رهن‌دی یی من کافیه نه‌وچاره خوماره^(۲)

خوی ماهمه‌وه یا شاهه له‌سهر ته‌ختی جووانی
یا به‌دری سه‌ما قه‌دره هه‌موو شه‌وه و چاره^(۳)

(۳)

۱- مارووت و هارووت: ناوی دوو فریشتمن، له قورئانی پیرزدا له نایه‌تی (۱۰۲) له سورهی (البقره) د ناویان هاتوه.

عوزار: ده‌م و چاره، روخسار. له نوسطهی (ن. م) لاپه‌ره ۳۶۴ (فیکری دلی مارووته) له‌جیاتی سیحری دلی مارووته.

۲- طه‌عنی مه‌ده: تانه‌ی لی مه‌ده.

زاهید: چۆل نشین و گوشه‌گیر، له پیتناو خوا په‌رستیدا.

ره‌ندی: گرینگی نه‌دان به‌خۆ، له پیتناو عیشقا.

ره‌ند: ته‌له‌ی ره‌زا و دل و میتشک خالی له هه‌را و هه‌وس.

کافییه: په‌سه.

نه‌م چاره خوماره: نه‌م چاره مه‌سته.

له چایی کوردستان (له‌وه‌ستی یه).

له (س م) ل ۲۳۶ (به‌وه‌ستییه له‌وه‌ستییه) هه‌روه‌ها (نه‌م دیده خوماره) له‌جیاتی نه‌م چاره خوماره.

۳- خۆی ماهه: خۆی مانگه.

به‌دری سه‌ما (به‌در السماء): مانگی چوارده به‌ناسمانه‌وه.

شیرینه له روو چینه که خوئینه هموو دهم
به ولیوو دهمو پرچهمو بهو په نجه نیگاره

نهم نوقطه به خاله که له سهر عهینی جه مال
نازاری دلی زاری منی کرده هزاره

نهو پرچمه پر چینه هموو عسکری چینه
بو غارته ماچینه که نهم چینه سواره^(۴)

(صافی) نهمه شینی تووه بو غونجهی لیوی
یا چه چمه هی بولبوله یا زاری هوزاره^(۵)

(۴)

نوا غزه وی غمی بو غارته دل کرده یه لغاره
وه کوه هیهای عارب سا عشیرو عیله هاواره^(۶)

قدهره هموو شعر دموو چاره: وارنک کورتوو هموو شو له چواره به. له بهر پرتوی و گمش
روخساری.

له (ن م) ل ۳۶۴ (ختی ماده) له جیاتی (ختی ماهه) همروها، لموی (به دزی مهالی دوره) له
جیاتی (به دزی سه ما قدهره).

۴- عسکری چینه: لهشکری چینن، یا شیوه پرسپاره، لهشکری چینه؟
بو غارته ماچینه: بو داکیر کردن و تاراجی ماچینه.

۵- چه چمه هی بولبول: ناوازی بولبول.
هوزار، یا خود هزار: جزی که له جزیه کانی بولبول، له (ن م) ل ۳۶۴ (شینی نموه) له جیاتی (شینی
تووه)

(۴)

۱- غزه: داکیر کردن. شوو جهنگ و به گژدا چرون.

مهلتین دل بی هموارو ترسنۆ که با به تالان چینی
له لای خۆی ویش عه گیدو خانه دان و ینکه سالاره^(۱)

نهما چ بکا؟ له گهڵ به ختی سیاو چمخنی که چ رهفار
که سهر عسکهر به داییم بو سوپای غم فیرقتی یاره^(۲)

هزاران قوشه نی غم بی به بی سهر عسکهری یارم
دلی دیوانه ههلتاین نه گهر بیکه ن به سه د پاره^(۳)

غاره: ههترش برده سهر.

یه لفار: ههترشی سواران.

عه شیر و عییل: خزم و کهمس و خوتیش.

واته وا لهشکری غم به ژجهنگی داگیرکردنی دلم به گورجی هات، تیرهش نهی قوم و کهمس
کاره هاواره به فریام ورن، (صافی) لهم پارچه شیعره یدا، و تچوواندنیکسی (تشیبه) له نیتوان غم
ولهشکری دوزمن دروست کردوه، دلی خۆشی به نهمسیر و بهندی شه ره که له قهلم داوه چونکه
لهشکری غم سه مرکزده که یاره.

له چاپی (المعارف) ل ۱۶ (یه لفارا) له جیاتی (یه لفاره)

۲- ویش: خۆی، نهویش.

لای ویش: لای خۆی.

عه گید: نازاو قاره مان.

له چاپی (المعارف) ل ۱۷ (له لای خۆشی) له جیاتی (له لای خۆی ویش).

۳- نهما چیکا (نهما چیکا): به لام چیبیکا؟

ده گهڵ: له گهڵ.

بهختی سیاه: بهختی رهش.

واته دل ترسنۆک نه بو که ته سلیم بو به لام له بهر نهو ی سهر عسکهر لهو لهشکردها کۆچی یار و
دور بو نهو ی بو، توانای به ره لهستی نهو جوژه غه مه ی نه بو.

وهلی بیچاره یسه نیمرو حیمایهی لازمه بوتان
نهوهك عالم بلتی عینو عه شیرهت بووینه بیکاره^(۵)

له به ختی نیمه دا ویستیش به عه یبو عاره وه یاران
خصوص لهم وه خندا چونکی له چمندا جتی وا برینلاره^(۶)

وه فای عالم نهما غیرهت خه لاص بوو (صافی) نیستیکه
به تاقه سواره دل چبکا که جهیشی غم به ملیاره^(۷)

۴- سهد پاره: سهد پارچه. نه گهر قوشمنی غم به چمند هه زار له بوم بی، من باکم نیه و گوتی پی
نادم به مخرجیک سر له شه کری نهو هه زاران غمه نهو تا که غمه نسبی که دوری یاره چونکه
دوری یار له هه موو غه میک لورس و گرانتیره بویه نه گهر سر له شکر ته نسها غمی کزچی نهو
نه بی دلیم بکمن به سهد پارچمش، هه لنایی و کزل نادا.

له چایی (المعارف) ل ۶۷ (هه ر نایی) له جیاتی (هه لنایی).

۵- حیمایهی لازمه: پاراستی دلیم پتیرسته.

بیکاره: بی که لک و بی سرود.

وهلی: به لام. فارسییه.

له چایی کوردستان، (حمایهی لازمه بومان).

۶- ویستیش: نیستاش.

خصوص: به تاییهت.

لهم وه خندا: له چایی کوردستان (لهم وه خندا).

له چایی (المعارف) ل ۱۷ (له به ختی نیمه یه) له جیاتی (له به ختی نیمه دا)

۷- جهیشی غم: له شه کری غم.

به ملیاره: ژماره (ملیاری) که ده کاته هه زار ملیون، یا خود به ملی یاره وه یه مه بهستی پرچی
رهشی یاره که وه کو له شکره له زوری و چیدا.

(۵)

شيفتهی نووری جه مالم ماهی تابانم وهره
ناره زرووی شههدی ویصالم جانی جانانم وهره^(۱)

روژی عیده چاره پرتیم بیی به قوربانم بکهی
کوشتیشت ره ههته مهد جار به قوربانم وهره^(۲)

بی دهوایی وهصله کهت دهر دم عیلاجی ناکری
دهردی بی دهرمان هه تاکه ی دهر دو دهرمانم وهره^(۳)

من غه ربی تومه نومیدم به هیچ دهر گانه
چاره پرتی نیحسانی تومه شای غه ربانم وهره^(۴)

وا دل و دینم له ری عیشقی تو فهوتا چاره کم
خوشی رووی توم کالیبه بو نووری نیمانم وهره^(۵)

(۵)

۱- شيفته: ناشيفته وسه رگردان .

ماهی تابان: مانگی چواره شهوی.

شههدی ویصال: هه تگونی به یه ککه یشتن، کینایه ته له خوشی به یه ککه یشتن له شیرینی دا.

۲- روژی عیده: روژی جهونه.

به قوربانم بکهی: بیه که ی به قوربانم.

۳- وهصل (وصل): به یه ک که یشتن.

۴- نیحسان (احسان): چاکه

بۆ ھەوآل پرسی نەخۆشی خۆت چیبە گەر یەك دەمی
یا لەبەر خوا یا لەبەر رەغمی رەقیبام وەرە^(۶)

کەوتمە نێو حالی ھیلاکت و لەدەردی دووری تو
مەمکوژە بەودەردە سەد جار دەست و دامانم وەرە

ئاووری عیشت و ھەای سووتاندوو کۆگای دەرون
من غەریقی مەوجی خۆتیم سینه بریانم وەرە^(۷)

(صافی) تا رۆژی قیامت ھەر دەنالتنی و دەلتی
تا نەفس ماوە لە قەلبم یاری پەنھانم وەرە^(۸)

(۶)

لەتاوی ئاووری دووری ھەمیشە سینه بریانە
لە عەشقی چاوی مەخمووری بە دائیم دیدە گریانە^(۱)

۵- خۆشی روی توتم کافیبە بۆ: خۆشی روی تو بۆ من کافیبە.

۶- لەبەر رەغمی رەقیبان: لە رقی نەپار و ناحمزان. واتە: ئەو کەسە بە عیشتی تۆوە گیرۆدەو
نەخۆشە، چی دەبێ گەر سەردانی بکەم؟ جا سەردانە کە لە راهی خودا بێ یاخود لە رقی ناحمزان و
نەپاران.

۷- ئاووری عیشت: ناگری عیشت. مەوجی خۆتین: شەپۆلی خۆتین.

۸- یاری پەنھانم: یاری بۆزم، یاری نادپارم.

(۶)

۱- ئاوور: ناگر.

چاوی مەخمووری: چاوی مستی. چاوی خوماری.

چ لیکم نطقه کھی رووحم نعیته صهر فی رتی قاصید
خهبر بیتنی بلتی بو کوشتنت یار دیته نیرانه^(۲)

بهیادی چاره کانی بوو که دل شهیدایی بو روودا
له قهیدی زولفه کانی وا نه سیری حه بس وزیندانه^(۳)

شیفایی زه خه کھی دووریم به غهیری یار به کس نایی
چ یارای عقلی نفلاطون چ جیگی لیکری لوقمانه^(۴)

۲- نه قده کھی رووحم: کالای رووحم.

نعیته صهر فی رتی قاصید: گهر نعیته قوربانی رتگی قاصیدی یار.

۳- قهید: بهند.

دیته نیرانه: دیته نیره.

۴- زهخم: برین.

یارا: ترانار دسه لات.

نه فلاتون: فهیلمسروفی یونانی له ۴۲۷ تا ۳۴۷ پیش زابین ژاوه له هواری هزرده زور بهناوبانگ
بسوه، خاوهنی زور نویسنی فلسفه فی وکومه لایه تیبه له ههمرویان دیسار تر (کوماری
نه فلاتون)ه.

لوقمان: لوقمانی حکیم. له (س ن) ل ۱۶ (ج رای) له جیاتی (ج یارای).

واته: برینی من به دهستی یار نه بی به کس شیفای نایی، نه فلاتون و لوقمانیش به ههمرو
لیترانینی خویان توانای نه وه یان نه چاری نهو برینم بکمن.

ته‌حه‌ییور مام چلۆن رینگه‌ی درا زولفی له‌سه‌ر عاریض
نه‌جینگه‌ی کافره‌ جه‌ننه‌ت خیلافی شه‌رع و‌قور‌ئانه^(۵)

له‌سه‌ر سه‌فه‌حه‌ی جه‌مالی یار به‌خه‌ططی زولفی نو‌سه‌را‌بوو
له‌ریتی عیشق‌ا مو‌سه‌لمان کافره‌ کافر مو‌سه‌لمانه^(۶)

عه‌جایب خاتمه‌یکه‌ له‌علی لیوی یاره‌کم بزیی
له‌ده‌رگانه‌ی سو‌له‌یمان ئاصفه‌ ئاصف سو‌له‌یمانه^(۷)

نومیدی زۆر هه‌یه (صافی) نه‌جاتی بێ له‌غهم چونکی
ده‌لیل مه‌ولوو نه‌حمد یاوه‌رو یار بازی گه‌یلانه^(۸)

۵- ته‌حه‌ییور مام: سه‌رم سو‌رما.

له‌سه‌ر عاریض: له‌سه‌ر روو.

واته‌ سه‌رم سو‌رما له‌وه‌که‌ نه‌و زولفه‌ ره‌شه‌ چۆن رینگه‌ی پیتدرا له‌سه‌ر رووی یار بنیشی؟ که‌ رووی یار به‌هه‌شته‌ و‌نه‌و زولفه‌ش ره‌ش به‌وه‌ له‌ گونا‌ه‌ به‌ چه‌شنی کافر، نه‌م شته‌ نا‌گونجی له‌گه‌ل په‌یره‌وی شه‌رع و‌ قور‌ئاندا.

۶- واته‌ یارم به‌ پیتچ و‌ له‌وولی زولفی له‌سه‌ر رووی وه‌ها نو‌سه‌را‌بوو که‌وا عیشق سه‌ودا سه‌ری تیا‌یه‌ و‌ کافر ده‌کا به‌ مو‌سه‌لمان و‌ مو‌سه‌لمان ده‌کا به‌ کافر.

۷- خاتمه: نه‌نگوستیله، مه‌به‌ست نه‌نگوستیله‌ی هه‌زه‌تی سو‌له‌یمانه.

له‌علی لیوی: سو‌وری لیوانی که‌ وه‌ک له‌عل و‌ایه.

سو‌له‌یمان: هه‌زه‌تی سو‌له‌یمان.

ئاصف: (ئاصفه‌ی کوری به‌رخیا) وه‌زیری هه‌زه‌تی سو‌له‌یمان به‌وه. نه‌و هه‌زه‌ وه‌صفه‌ له‌ مه‌قامی گه‌وره‌ له‌ جیتی گچکه‌ و‌ گچکه‌ له‌ جیتی گه‌وره‌دا ده‌گوتری. نالی، ده‌لی: نالی، ده‌لی:

صاحبی (علم‌الکتاب) ه‌ مو‌تریبی هود هود نه‌فه‌س؟

یا سو‌له‌یمانه‌ له‌ (اخوان‌الصف‌) ئس‌اصف‌ صفه‌؟

به‌وانه‌ (دیوانی نالی، مه‌لا عه‌بدولکه‌ره‌ی مه‌ده‌ریس، ل ۶۳۳).

(۷)

که زولفی عاریضی داگرت و رۆژی روونی کرد ناوه
عهجب سیرپیکه لهم کوفره که نیمانی له نیوداوه^۱

له دهرگانمت نه گمر دستم کموی خاکی بستم کما
له لای خۆم قیبله کم تاجی که یانم و له سەر ناوه^۲

له روویی ره حمه وه جارێ بنۆره حالی موشتاقان
که نالهی وان بسانی له فخی صوورو حشره رووی داوه^۳

۸- ده لیل: ری پيشاندهر.

بازی که یلان: شیخ عهبدولقادری که یلاتی.

(۷)

۱- که زولفی عاریضی داگرت: که یار به زولف و پهرچه مانی، رووی خۆی داپۆشی.
رۆژی روونی کرد ناوه: رۆژی ناواکرد، له بهر ناچاری کیش و سه روا، (ناوا) ی کردوه به (ناوه).
عهجب سیرپیکه لهم کوفره که نیمانی له نیوداوه: که یار به زولفه کمی، رووی خۆی داپۆشی
سهرم سورما له بهر نهوهی نهم کاره جۆره نهپهتتهک و رازیکه که ده بینم کوفر نیمانی له نیودا
پێچراوه، کوفره که زولفی رهشی پهخشانی یاره و نیمانه کەش روویهتی.

له دستنوسوی میرزا، ل ۹۴ (عهجیب) له جیاتی (عهجب).

۲- قیبله کم: نهی قیبله ی من.

تاجی که یان: تاجی پاشایانی کهی، وهک (کهی لوباد، کهی خوسروو . هند). له دستنوسوی (س. ن.)
لاپهه ۱۱، (که یانم) له جیاتی (که یانم).

۳- بسانی: به و تنه ی. نه فخی صوور: نمو که ره نایه به که فووه کری له لایمن په کێ له
فرشته کانی خرا په ناوی نيسرافیل و نيشانه ی به ریاپوونی رۆژی حه شمه ره. له دستنوسوی (س.)
(نا) لاپهه ۱۱ (له نالهی وان) له جیاتی (که نالهی وان).

له هیجرانی گولم جان و دلّم غارەت بوو ئەهی یاران
له جیسمم گەر دەپرسن وەك موقبیا نیسمە کم ماوه^(۴)

له شەرقی شەرقی وەصلت شەمسی عومرم وا غرووبی کرد
لەمەولا چۆن ئەهی ژینم کەوا مەحشر هەلستاو^(۵)

له بەحری عەشقی ئیظھاری غەواصیم کردو نەمزانی
هەزار غەوواصی وەك من لەو عەمیقی گێژە داماو^(۶)

۴ - جان و دلّم غارەت بوو: گیان و دلّم بە تالان چوون و نەمان.

موقبیا، کەناپەتە لە بێ هیزی و ناسفتی.

۵ - شەرق: رۆژھەلات.

شەرقی وەصلت: لە تامەرزۆ چاوەروانی گەشتن بە تۆ.

غرووب (غروب): ئاوابوون.

واتە وا عومری من لە لای رۆژھەلاتی سۆزی وەصلت ئاوابوو، کە نەمە شتیکی سەیرە و
نیشانەیی درنیا خەراپوونە چونکە بەکێک لە نیشانەکانی رۆژی حەشر، ئاوابوونی رۆژە لە
رۆژھەلات.

۶ - ئیظھاری غەواصیم کرد: خۆم وا پێشان دا کەوا مەلەوانیکی شارەزام.

لەو عەمیقی گێژە: لەو گێژاوە قوولە، لەو گێژەنە. لە عەرەبی بەم جۆرە شیواژە دەگوتری (اضافة
الصفة الى الموصوف) کە گێژاوە کە قوولە نەک قوولە کە گێژاوە. دیاریشە بەبەهیز کردنی وەصف
(صیفت) بە پێش (موصوف) دەکەوی.

مانای بەیتەکە: لە نێو بەحری عیشقدا خۆم بە مەلەوان زانسی و خۆم وا پێشان دا چاکێ لی
دەردەچم، بەلام نەمزانی کە پێشی من هەزاران مەلەوانی چاک لە نێوئەو گێژاوەدا خەیران و
سەرگردان بوون و نەیانئوانیووە لێی دەربازن.

نیگار فلامووی له عشقی خومه (صافی)م کوشتوو نه‌ما
موحییر مام چ سه‌گ مهر‌گیکه نیستاکش دهلین ماوه^(۷)

(۸)

نهو پهرچهم و نه‌گریجه هموو درشمی دینه
نهو زولفو رووه نافه‌تی سه‌ر روویی زه‌مینسه^(۱)

عشقت له دلتم ثابت‌ه نه‌ک عاریضه قوربـان
وه‌ک (طُرّه)یی شاهان که له‌سه‌ر روویی لگینه^(۲)

۷- له عشقی خومه: له عشقی خوما.

(۸)

۱- نافه‌ت: دهرد و به‌لا.

له کتییی کیش و موسیقای ماموستا (عه‌بدولره‌زاق بیمار)، ل ۱۳۴ نم‌غه‌زه‌له درسه‌ کراوه.
دوشمنی دینه: دوژمنی دینن. یاخورد دوژمنی به‌کترن، سه‌ره‌رای زولف و روو، که نافه‌تی سه‌ر
رووی زه‌مینن.

له چایی کوردستان (دوژمنی) له جیاتی (دوشمنی).

۲- ثابت: نه‌گۆر.

عاریض (عارض) دژی (ثابت)ه، شتی‌ک که قابیلی گۆزان و تی‌کچوون بی.

(طُرّه): خه‌تم و مۆز. نیشانه.

نگین: نه‌نگوستیله.

واته عشقی تۆله نه‌تۆدل‌مدا وها جی‌گی‌ر و نه‌گۆره وه‌ک نهو مۆزه‌ی که جاران شایه‌کان له‌سه‌ر
رووی نه‌نگوستیله هه‌ل‌بان ده‌ک‌ند و هه‌ر به‌هه‌مان ناوی سه‌ر نه‌نگوستیله‌که‌ش نامه و نووسراویان
مۆز ده‌ک‌رد.

له ده‌ستنوسی (س.ن)، (شاهانه له‌سه‌ر) له جیاتی (شاهان که له‌سه‌ر).

عالم چ دهزانی که نه من کوشتی کیمه
لهو تیری موژت ظاهره دائیم که به خوینه^(۳)

بیعاره دلّم چندی جهای دهی حقه نه
جی رحه گوتم چونکی ره قیب و له کمینه^(۴)

دل بوو ته که باب بۆ مهزه یی دیده یی مستت
قوربان لهوه مه علومه که لیوت غه کینه^(۵)

جانا وهره و اغه رقه یی طولانی سروشکم
بی نووحی وه فات نابی نه جاتم به سه فینه^(۶)

۳- له چایی (المعارف)، ۴۷ل (لهم چ دهزانی) له چاپ دهرنه چووه، له جیاتی (عالم چ دهزانی).

۴- ره قیب: دوژمن، ناحهز. که مین: بۆسمو داو داناسوه. واته: هرچه نده که تۆنازاری نمو دلّه
بیهاره ی من به دیت، حه قی خۆته، به لام له لایه کی دیکه شهوه جی رحه هم پیکردنه، چونکه
ناحه زمان خۆی له بۆسمو که مین ناوه، و امه که نهو ناحهزه پیمان خۆش بیت.

۵- نه کین، (نمکین): وشه یه کی فارسییه، واته سوئیر. (نمک): خوی.

مانای به دیته که: دلّم بۆته که باب و مهزه بۆچاوی مه مستت که له سوئیری لیته کانت دا
دهرده کهوی، (عهلی مهردان) نهم غه زله ی کردوه به به ستمو ده لئ: بۆ موژه یی) نهک بۆ
(مهزه یی) له دوا ی هر به دیتیکیش وه کو (ترجیح بهند) نه مه ی خوارهوی زیاد کردوه:

نازیلی لیته لهوی باریکی خاصه کهوی
هریه کی ماچم نهوی نایخه مه نیمه شهوی
به شتیخه که ی کانی کهوی

(صافی) که له خاکی ده‌ری نو دووره به قوربان

سه‌گ مهرگی نه‌بی هینده چلون قابیلی ژینه^(۷)

(۹)

به نه‌بروت کوزاووم دلتم پر زوخاوه

برینی ده‌روونم دووبه‌اره کولواوه^(۱)

۶- جانا: گیانه.

سرروشک: فرمیسک.

نوح: حه‌زه‌تی نوح.

سه‌فینه: کشتی، مه‌به‌ست که‌شتی (نوح) ه که پرواداران پیتی رزگار بیون له توفان.

واته قوربان من نیستا وا خنکاووم له نیتونمو ده‌ریابه‌ی که فرمیسکی زوری چاوانم دروستیان

کردوه، سا فه‌رموو و‌ره وه‌ک حه‌زه‌تی نوح فریام که‌وه و رزگارم بکه چونکه من جگه له تو به

هیچ کسیتی که رزگار بوونم بژنیه. نیشاره‌ته بژ روداری (طوفان) ی نوح، چونکه له‌ویدا

نموانه‌ی له که‌شتی نوح سوار نه‌بیون، ده‌ریاز نه‌بیون و له‌ناوچون، باوه‌ردارانیش به‌گه‌ل

پتغه‌مبهر (نوح) که‌وتن، خوی‌گه‌وره‌ده‌فرموی: (الما طلی الماء حلتاکم فی الجاریة) نایه‌تی

۱۱ له سوره‌تی (الحاقه)

واته: کاتی که ناو زور زیادی کردو بووه جیگای مه‌ترسی، نیتمه نیتوه‌مان به که‌شتی (نوح) ده‌ریاز

کرد.

الجاریه: که‌شتی.

۷- سه‌گ مهرگی: نمو کسه‌ی که له مردنه و نامری. شیخ ره‌زا ده‌لی:

مه‌پرسه بۆله دووری تو نه‌مردم

که من سه‌گ مهرگم و گیان سخت و دل‌سره‌ق.

سه‌چاره: هم‌بانه بژینه، ل ۴۴۸، هه‌ژاری موکریانی.

چلون قابیلی ژینه: چون شایه‌نی ژینه!

(۹)

۱- کوزاووم: لیدراوم، پتکاوم.

بـــه دووچاوه دل کـــــــــــــوژاوه
یار به قه تلم نه مـــــــــــــری داوه^(۲)

له دامینی زولفت چ نوریک عیـــــــــــــانه
له ناخیری شهودا سه فیده ی بهیـــــــــــــانه^(۳)

نهو بـــــــــــــه یانه چنه ند جوالـــــــــــــه
کوشـــــــــــــتمی بـــــــــــــه پهرچهمانـــــــــــــه

که دهوړه ی له روودا به دوو زولفی خـــــــــــــاوه
سما هه وری داگرت ورژ کموته نـــــــــــــاوه^(۴)

لـــــــــــــه دوو لاره لـــــــــــــوولو خـــــــــــــاوه
مـــــــــــــاره دهوړی گنـــــــــــــجی داوه^(۵)

۲- به قه تلم: به کوشتم

۳- عه یان: ناشکرا و دیار.

سه فیده ی به یان: سه پایی و رووناکي به یانی.

۴- واته که زولفی یارم دهوړی رووی نه وی داو دایه ژشی، وهک نمره و ابرو که رووی ناسمان به هور بگیری و رژ بزو بکا.

۵- رووی یاری به که نجینه شربهان دووه و زولفانی شی به دوو ماری رهش له دهوړی که نجینه.

دیـده بـازـه چـهـند بـهـنـازـه
بـکـوـژـه گـهـردنـت نـازا^(۷)

کهـوا خـانـه ویرـانـه (صـافـی) لـه دـونـیا
لـه تـاوی گـوتـی رـووت بـووه شـیت و شـهـیدا

شـیت و شـهـیدا کـهـوتـه دـونـیا
رـهـجـی پـی بـکـه سـا لـه رقی خـوا

(۱۰)

یاران کـوژاوی نـازم صـهـرم لـه دـن نـهـماوه^(۸)
عـاشق بـه چـاوی بـازم کـهـی رـووم دـه کـا بـه لـاوه^(۹)

نـازاری دـهـردی دـووری پـهـلـهان نـایی لـه سـینـم
نـالـه و فـوغـانی مـن و ا لـه گـوتـی عـالـم گـهـراوه^(۱۰)

۷- گهردنت نازا: گهردنت نازاده، له نیتو کورده و اریدا همیشه (گهردن نازایی) ده گوتری له جیتی (گهردن نازادی).

(۱۰)

۱- له چاپی کوردستان و المعارف: (کوزراوی نازم). کوزراو بهی (را) واته لیدراو و کارتیتکراو.

۲- له چاپی کوردستان: کهی رووی ده کاهم لاهه. له (المعارف)، ۴۸ل، (بمولاوه).

۳- پنهان نایی: بزرنایی. له چاپی (المعارف) ۴۸ل (فوغانه کهی من) له جیاتی (فوغانی من).

دوودی ناھم به دائیم ده چیتنه چهرخی گهر دوون
به ناری عه شقی جانان جهرگم وه ها سورتاوه^(۴)

تا حه شریّ خاك وه سهر كم تهسكینی قه لبم ناییّ
بای صه با مه گهر بیئیّ خاکی ده ری به غـداوه^(۵)

گهرچی له نه قصی خۆمه بیّ ئیلتیفاتی یارم
نه ما له قایی ره حمت عاصی که ی ده ر کراوه^(۶)

ههر چهند عیجزو مه ارهت هه مووم دیتن له هیهجران
ئو میّد وایه له لای یار که بهس بیّ له مه ولواوه^(۷)

۴- دوودی ناھم: دووکه ئی ناھی سینهم.

چهرخی گهر دوون یا ههرد عمرشی گهر دوون له ده سنووسی (م. ع) دا ههردوکی هه به.

له چاپی (المعارف) ل ۴۸، به ناوی له جیاتی (به ناری). بهراوه له جیاتی سورتاوه.

۵- تهسکینی: نارام کردن و هیتر کردنهوه.

ده ری به غدا: ده رگای به غدا، به رگای شتیخ عه بهدولقادی که یلاتی.

۶- نه قصی: گهم و کووی.

بیّ ئیلتیفاتی یارم: بیّ مه یلی و بیّ موالاتی یارم.

قایی ره حمت: ده رگای به زه یی.

عاصی: گونا بهاریو لاری له نا بهین.

۷- عیجز: بیّ هیتری و نه توانین.

مه ارهت: تالی. مه ارهت تالی و نازاری ژیان.

له چاپی (کوردستان)، ل ۶۷ و (المعارف)، ل ۴۹ (هه مووم دیتنی) له جیاتی، (هه مووم دیتن).

صافی) له بهر دهر گانهت کهوته سهر خاکي زيللعت
چاوه پتي لوطفي تويه جانا له رتي خوداوه^(۸)
(۱۱)

له تاوي چاوه کهي مهستت دوو چاوم پر له خويتاوه
حئلایي پنجه کهي دهستت به خوينم رهنگي هيتاوه^(۹)

نهوي دهردي فیراق پتي کردووم نهصلا بهيان نايي
له نيو نيسلاموه نهبووه لهلای کافر نهقموماوه^(۱۰)

ههتا مردن بناليتم له غم تهسکيفي دل نايي
له دووري فیرقهي جانان وهها مهفترونو شيواوه^(۱۱)

دهواي وهصلي نهبي نهصلا شيفاي دهردي دلتم نايي
له ريگهي خوا عيلاجيکم بکهن تا کوو نهلمس ماوه^(۱۲)

له دستنورسي (س.ن)، ل ۱۴ (هرچمن) له جياتي (هرچهند).

۸- زيللعت: زهليلسي وشه پرهزي.

لوطف (لطف): ميه رهبايي.

(۱۱)

۱- حئلایي: غمناوي.

۲- نهصلا بهيان نايي: هدرگيز به بيان ناكري و ناگوتري.

۳- تهسکيفي دل نايي: دل نارامي به نايي.

بلیتسی ناورری دووریت وها جیسی منی سووتالد
به دائیم دووکهلی ناهم دهچیتسه عدرشی نه علاوه^(۵)

له بهد بهخیمه بوی له یله کهم بی مه یله دهرحق من
سهبب طولی شموی هيجرانه طالع هر له خم ماوه^(۶)

له (صافی) گهر ده پرسن بوی وا په ژمورده یه ئیستی
له خزمیت یاری دووره بویه وا غم دهوری لی داوه^(۷)

۴- دواوی وهلی نه بی: نه گمر نهو دهرمانه نه بی که وهلی یاره.

نملا: هرگیز.

له چاپی (المعارف)، ل ۵۰ (له رتی ریا) له جیاتی (له ریگهی خوا). هر لهوی (نفس
تاكو له سینگ ماوه) له جیاتی (تاكو نفس ماوه). (علاجم کهن) له جیاتی (علاجیتکم
بکهن).

۵- نعل (أعلی): عدره بیبه و به صیفی (اسم التفضیل) واته هرره بهرزو بئند.

له دستنورسی (س.ن)، ل ۱۶ (به گهرمی دووکهلی ناهم) له جیاتی (به دائیم دووکهلی ناهم).

۶- سهبب طولی شموی هيجرانه: هتی نه وه یه کهوا شموی هيجرانی یار زور دوورودر تیره.

طالع (طالع): بهخت

له خم ماوه: کینا یه ته لهره که بهختی بهد و سه رنگوونه .

۷- په ژمورده: پوچ بوون و سیم بوون، (اکار. له چاپی (المعارف) ل ۴۸ (بهناوی) له جیاتی (بهناوی).

جوئیاری چاوه کاتم رووی زهینی گرتووه
 بویه صحرای سینه کم سهزهی غمی شین کردووه^(۱)

نهی رلیقان مه‌نمی نالینم مه‌کن بی نیختیار
 حالتیکه موبته‌لایه دل له ده‌ستم دهرچوووه^(۲)

ناصریحه وه‌عظی صه‌بووری دامده بی فایده‌یه
 من له مه‌کعب خانمی غم دهرسی عیشقم خرینوووه^(۳)

۱- جوئیاری: به جوگه باران، کینایه‌ته له زۆر گریان و به‌رده‌وامی فرمیسک رشتن.

صحرای سینه: مه‌رامی سینهی خۆیه‌تی.

واته چاوه‌کاتم هیند به گور‌ناو ده‌پێتن و ده‌بارتن، تاوایان له سینهی من، کردووه گیا و گژ
 دهریکات هیندهی ناو بدیری، به‌لام له‌به‌ر‌ته‌وه‌ی ناوه‌که فرمیسکه و فرمیسکیش له نه‌نجامی
 گریان و غم په‌پیدا بروه بویه نه‌و گیا و گژه‌ی سینهی من گیای غمه‌ نه‌ک گیای شادی و
 به‌خستووه‌ری.

۲- موبته‌لایه (مبتلی): به‌یه‌کێک ده‌لێتن موبته‌لا که دووچاروی دهر‌دیک بووسی.

واته نه‌ی دۆست و یاران له گریان و نالینم مه‌نعم مه‌کن چونکه دل‌م دووچاروی دهر‌دی عیشق
 بروه و هینر کرد‌نه‌وه‌ر نۆقره‌ی نه‌و له ده‌ست من نه‌ماوه.

۳- ناصریه: نه‌ی ناصر، نامۆ‌گاری. به‌زۆری نهم (ئه‌لیفه) له‌شێوازی فارسیدا به‌کار دی. وه‌ک
 (په‌روه‌ردگارا) واته: نه‌ی په‌روه‌ردگار.

وه‌ عظ: نامۆ‌گاری.

صه‌بووری: نارامی و هینور بوونه‌وه.

واته: نه‌ی نه‌و که‌سه‌ی که ده‌ته‌وی به نامۆ‌گاریه‌کانت دل‌ی من بجه‌پته نارام و نۆقره‌ گرتن،
 به‌سه‌ چیدی نامۆ‌گاریم مه‌که که‌سه‌کانی تۆ له باره‌ی واز هینانم له عیشقی یار، بی سووده له‌به‌ر

خۆت نه گهر بیتی بمکوژی خوشه لهلام نهما ره قیب
وا دهلی مهجوروبه قهتلی تۆی به گوتی من کردووه^(۴)

هیچ کس نایی به هاوارم له لای نهو عالمه
وا له بهر نالهو فوغانی من قیامت رابوووه^(۵)

دهفعهیی بۆسر له خوشانت نه گهر بیتی نهی طه بیب
دهرده دارانت له خوشی تۆ شیفایان هاوووه^(۶)

نهوی من له مەکتەبخانەیی عەم فەری دەرسی عەشق پڕووە تازە بە قەسە تۆنەیی ناصیح واز له
سەردایی ئەو عەشقه ناهێتم.

مەکتەب خانەیی عەشق، ئەو دەگەییانی که شاعیر له شۆنێکی وادەرسی عەشقی خۆتندووه که
کۆی هەموو مەکتەبەکانی عەشقه، چونکۆ ئەو نالی قوتابخانەیی عەشق، یاخود مەکتەبی عەشق.
۴- ره قیب: ناحمزونه یار.

نهما (انا): بهلام. له عه ره بیدا پیتی ده گوتری (أنا) نامتیری مەرجه (أداة الشرط).

قه تل (قتل): کوشتن. به گوتی من: به فرمانی من.

واته نهی خۆشەویستەکم نه گهر بێت و خۆت بمکوژی، من پێم خوشه به دەستی تۆ بکوژم.
گهر مەبەستت کوشتنی من، بهلام داخی گراڤم ئەو به که ئەو ناخەزه کوشتنی من به پیلانی خۆی
دەزانی و خەلکی واتە ده گە پیتی که تۆ کوشتنی منت به قەسە ئەو نه نجام داوه.
له دەستووسی (س.ن)، ۱۳ ل (وا له دلی) له جیاتی (وا ده لێ).

۵- قیامت رابوووه: قیامت به رها بووه. کینایه ته له نالهو فوغانێکی زۆر.

۶- دهفعهیی: چارێک له چاران.

واته: دەرمانی دەردی من تەنھا بێننی تۆیەو بەر بێننه برینم سارژ دەبی.

له چایی (المعارف)، ۴۸ ل (ره حمت) له جیاتی (مه پلت).

عومره کهم صهر فی وهفات بوو مهرحه بایتمک نه دی
وا ده زانم رووچه کهم مدیلت له سهر من لاچوووه

دوور له بالای تو بینایم کویره هه لئایی به کس
رۆژوو شمر بیداره چاووم وا مهزانه نوسـتوووه^(۷)

حالی (صافی) گهر ده پرسی وا له دهست هيجرانی تو
مات ومهبهوت له گوڤه ییکهسی دانیشـتوووه^(۸)
(۱۳)

ئه ی نیگارا به سیه با ده رگه ی وه فا بکریتموه
تابه که ی دل هه ره له زیندانی جه فا بکریتموه^(۹)

صهبری (ایوب) م له کی بوو عومری نوحم چۆن ئه بی
پنجو دوو رۆژیکم ماوه روح که چوو نایتموه^(۱۰)

۷- بیداره: به ناگایه، ناخهوی. بیدار، وشه به کی فارسییه. واته: به ناگا.

۸- مهبهوت: سهرسام و هیدمه گرتوو. لی قه مار.

له (س ن) ۱۳ل (هوزنمه) له جیاتی (بیکهسی).

له گوڤاری (نویوز العراق)، ۱۵۶ل، نم غه زه له به وه رگه پدراوی به زمانی عه ره بی هلاو کراوه تموه
به تهراموی عه ره به که به روانه به شی (پاشبه مند) له م دیوانه دا.

(۱۳)

۹- نم پارچه غه زه له له نیستگه ی به غدا به شی کوردی. به ده نگه ی هونه رهنه ندان عه لی مهردان و
تاهیر توفیق، تو مار کراوه.

له چاپی کوردستان (تا به که ی هه ره دل) له جیاتی (تا به که ی دل هه ره).

گەر له رووی ره جهوا بی یا به عزمی کو شتم
ئی موسولمانان ره جاکن توو خودا یار بیتوه^(۳)

پردهیی روو هه لگره جانا وه لای توو صهبری من
وهك حه یایی عاشقان قه طریکه با نه تکیتوه^(۴)

دل له قهیدی زولفه کی هیندهی په شیوی دیتوه
تا نه فمس ماوه مه فرموو جاری تر ناسیتوه^(۵)

روژی هيجران تاریه؟ یا خود شهوی به ختی منه
یا له سهر رووی زولفی شیواوی دی توو ده خولیتوه^(۶)

۲- نه ییوب: حه زه تی نه ییوب که له نازار کیشان و نه خۆشیدا زۆر نارام گرسوه.

نوح: پیغه مبه نوح، که نزیکه ۱۰۰۰ سال زیاده. خوی گه وره ده فرمووی: (فلبث فیهم السنه الا حسین عاما فاخذهم الطوفان وهم ظالمون) نایه تی ۱۴ له سوره تی (العنکبوت).

۳- گهر له رووی ره حه وایی: گهر له رووی ره حه وایی له بهر کیش، (وه ای کردوه به (وا)).

۴- قه طریکه: قه طره ییکه. تنها یه ک قه تریه.

واته: زوکه روپوش لسه رووت لابه ره تو لئی نمو هه موو نارامی من بده ره به وه لای خۆت، با هه ره کو نهمه ی عاشق شه رحمان لانه ماوه، سه بریش وه ک شه رمی له نی چی چونکه دلیم نارام ناگری هینده به دیار رووی داپۆشراوی توو بووهستی.

۵- قهید: کۆت و زنجیر. وشه یه کس عه ره بهیه.

۶- واته: نمو روژی که یارم دووره په رتزه نایا روژی که روژیکی تاریکه یا خود له بهد به ختی من بووه به شهو؟ له پاشان هه خۆی ده لئی له وان شه ههچ کامیان نه بن به لکو ده شی نمو روژی به ژیه وا تاریک بی چونکه رووی یارم به زولفی شیواوی داپۆشراوه خورشیدیش به ژیه تیشک نا به خشی

(صافی) بهد میهری زه مان و (قصه) بی روژی وه فا
لیم مه پرسه تو خودا با زامی دل نه کولیتسهوه^(۷)

(۱۴)

عاریضی یارم گروژی حوسنی له گۆلشن بردهوه
بۆئی گۆل خاری غهمی سه رتا به پا دهر کردهوه^(۸)

گریهوه زاریم له گه ل بولبول قیاسی ناکری
چونکه تامردن ده نالم من به نیش وده ردهوه^(۹)

چونکه رووناکی نمو، له رووی یاری من وه رگیراوه، نیشتر تا رووی یار داپۆتشرایی به زولفسی
پیشیتی، رۆژ ههروا کزو بی هیز ده بی و رووناکی ناههشی.

۷- بهد میهر: بی وه فا و بی به زه بی.

واته قهت له باره بی وه فایی و بی مروه تی لیم مه پرسه، چونکه زامی دلیم ده کولیتسهوه له بهر
زۆر ههست به نازار کردن له ده ست جهوو سته می زه مانه و بی مروه تی نمو.
قصه: سه ر برده.

(۱۴)

۱- عاریضی یارم: رووی یارم.

گروژی حوسن: پیشه پرکیتی جوانی.

خاری غهم: درک و چۆلنی که له نه نجامی غه مناکی و زۆر خه فته تباری ده رچوو به وون.
واته یاری من رووی هینه ده گمش و پرته وه که پیشه پرکیتی جوانی له گۆلزار برده وه و گۆلشن هه ر
چهند رازاوه بی، ناگا به جوانی نمو، بۆیه گۆل دیسان درکی ده ر کرده وه، له بهر زۆر په ژاره بی
ده ر نه چوونی له و پیشه پرکیتیه دا.

۲- قیاسی ناکری: بهر او ردی ناکری.

واته هه ر چهنده که بولبول دل به نیشه له داخی گۆل، به لام نمو گریه یه می نمو کمه، گه ر بهر او رد
بکری به گریه و زاری من، چونکه چریکه ی بولبول به ز گۆل کاتیه و نا له و گریانی من تا مرده ن.

قاصیدی گهری له تزیینی سهلام و بیته لام
ژیری کهوشی ماچ ده کهم فوربان به تۆزو گهردهوه

نیشی زامم واله بهینی عالمه ما معلوم بووه
گه له خوینی چاوکانو گه له رهنگی زهردهوه^(۳)

سر به زانووی جهلا جاناله هيجران تا به کهی
دسته و نکرژتو دابیشم بمر همناسمی سردهوه^(۴)

دهردی من بمر چاره بيمارهت نه گمر دهرمان نه کهی
چون به نو میندی شیفا بمر لوی دلهی وهک بمردهوه^(۵)

گمر بلین (صالی) له عیشقی لیلله کهی کوی جیگه
تۆبلی مهجنونه صیفته رووی واله چۆلو همردهوه^(۶)

۳- گه: همندی جار.

۴- زانووی جهلا: نکرژتو جهلا، مرۆڤ که غهمی زار بی همندی جار سمری به نکرژتو دهکا
لههر پمژاره بی. هیننی موکریانی ده لئ:

گۆشهیی تمنهایی من ههر نکرژتو که مه بۆیه وا محکم کرتومه ته نکر پارهشم

۵- بیمار: به مانای مست و ههروهه به مانای نهخۆشیش دی پلام لیردها مههست له چاری
بیمار: نو چاره ی که مهسته.

۶- مهجنون صیفته: مهجنون ناسا، وهکو مهجنونی له یلا. یاخود، وهکوشیت.

(۱۵)

نهی پرتوی رنگت به مثل عینی چرایه
وهی حلقه‌ی زولفت شه‌بھی دامی به‌لایه^(۱)

گرتوتته نیشانه‌ی سهری موژگانی غده‌نگت
بوئی دلّه کم بی کسی لسم گوشه خرایه^(۲)

سه‌ودا سهری توّم مه‌مخیره زیندانی جودایی
سه‌ندوقی سهرت ده‌فهمی مه‌یلم که‌وه‌لایه^(۳)

بی یارو دلیل پا مه‌نی ری عه‌شقی جه‌وانان
چهند سهر له‌سهر نم ریگه له سیداره درایه^(۴)

(۱۵)

۱- شه‌بھی دامی به‌لایه: وه‌کوداوی به‌لایه.

۲- واته به‌تیری موژگانت نیشانه و سهرت گرتوتته له دلی منی بی‌تجاره، بزیه وا دلی من به
بی‌کسی خزی شاردو‌تتوه له ترسی شو تیری موژت.
له چاپی کوردستان، ۵۲ (گردوتته) له جیاتی (گرتوتته).

۳- سه‌ندوقی سهرت: سه‌ده‌فهمی سهرت. بی‌که به‌خاتری عزت. یاخود، له دوری سهرت
گه‌رتیم. مه‌یلم که‌وه‌لایه: مه‌یلم به‌دهری.

له چاپی (المعارف)، ۴۴، (جه‌یفه که ده‌فهمی به‌نده له شو چاپی به‌لایه) ۱.

۴- ده‌لیل: ری نیشانده‌رو لیژان و شاره‌زا.
پا مه‌نی ری: ریگا دامه‌گره. مه‌که‌وه ریگا.

پهروای نی یه نه صلا له قسه ی زاهیدی خودبین
مه علومه حه یای عاشقی بیچاره رزایسه^(۵)

چون باوره کافرله (جهنم) نه بهدی بی
وهک جهنمته روی خساری به نهم زولفه درایه^(۶)

درایه: دراوه.

واته: به بی یارو بی ری نیشاندهر به تمنها و له خوتمهو ریگای عشقی جموانان دامه گره.
چونکه نمو ریگایه هینده سخت و دژواره زور کسسی فموتاندوهو، چهند کس له پیتاویده له
سینداره دراون و نه گه یشترون به مه بهستی خویان.
له چاپی کوردستان، ل ۴۸ (عشقی یاران) له جیماتی (عشقی جموانان).
۵- پهروای نه: باکی نه.

خود بین: تمنها خویین و ختیره ست.
رزایه: رزآور. وشه محله للی یه لبعبر (پتویستی) به کاری هتاوه چونکه هممو سروراکان به
(یه) کوتایی یان هاتروه.

۶- من چون باوره بکم، که کافر هتا هتا یه له دژوخدا ده مینتتموه که ده بینم نمو زولفه
ره شه یار که چهنی کافر، مانی نه وهی پتدراوه هممو دهم به سر روی نه وهه مینتتموه.
نهم به یته له چاپی کوردستاندا نه مهی خواره وهی له شوین دانراوه که دورره له
شهری (صافی):

گیراوی سهری زولفی تو تا مردنه قسریان

چون باوره ده پسی تو که لیم له یده ره هایه

له هیچ پینج خسته کیه کی شاعرانیش لسه ر غزه له که، نهم به یتیم به شتورهی چاپی
کوردستان به رچاو نه که وت، له پاشان له ده می شیخ عهبدولقادر و شیخ کریم که همدورکیان
کورانی (صافی) یمن بیستم که نهم به یته دوستکراوی نموانمو له چتی به یته کی صافیان
دانراوه ۱.

خوینتم برژی صورتهی ناوی توده کیشی
تا نه یکوزی نازانی که (صافی) به وه فایه^(۷)

(۱۶)

من کهوا مه حرومی یارم زیندگانم بوجیه
وا بده ددی وی گرافتارم زیانم بوجیه^(۸)

نیعمه تی دولیا به مایه، کهی حیمابه بؤ دلم
بی مه تاعی چاوه کهی سوودو زیانم بوجیه^(۹)

نامه وی باغی وه نه وشه و سونبول وره یکان و ورد
غونجه بی لیتی نه بی باغی گولانم بوجیه^(۱۰)

۷- صورتهی ناوی توده کیشی: وینهی ناوی تزه خویمه ده گری، لم به پته دا صافی حالی خوی
(تشبیه) کرده وه به حالی منصورهی حه للاج و ده لئی نه گه خویتم برژی، خوینه کم شیوهی ناوی تزه
ورده گری چونکه کوژراوی تیری تزم.

حله للاج: (حسین کوری منصورهی حه للاج له پهاوه خواناسه کانی سدهی سینه می کویسی دا
ژیاره (انا الحق) یک له قسه کانی نه بره له کاتی جه زبه. ماوهی ۸ سال گیراوه لمسه قسه کانی
که زانایانی نه وسا لئی حالی نده بون له سهرده می (المقتدر بالله) ای عه باسی هه زار داریان لیتدا
وله پاشان هه ردو دست وقاچیان بری و لاشه کشیان ناگر تیبه ردا).

بهوانه: دیوانی محوی، ل، ۸، مهلا عه بدولکه ریمی موده ریس.

له چاپی (المعارف)، ل، ۴۵، (نانه مکوزی) له جیاتی (تا نه یکوزی).

(۱۶)

۱- زندگان، یاخود، زیندگانی: فارسییه، واته زیان. له چاپی (المعارف) و (کوردستان)
پادشاهیم له جیاتی (زندگانیم).

۲- متاع: سهرمایه، کالا. بههار قیمهت.

نامه‌وی نه‌صلا ژبانی خۆم به‌بی دوولتوی یار
ناوی چه‌یوانم نه‌بی رووحی ره‌وانم بۆچییه^(۴)

خاکی ژێر دهر گانه‌که‌ی سه‌د باغی فیرده‌سه له لام
ناستانه‌ی ویم نه‌بی قه‌صری جینانم بۆچییه^(۵)

گهر غولامیم پی‌ که‌رم کا پادشاهیم که‌ی ده‌وی
جیم له‌بهر دهر گانه‌ بی‌ روتبه‌و نیشانم بۆچییه^(۶)

چیم له جیتی عیسایی مه‌ریهم (صافیا) بی‌ وه‌صلی یار
روتبه‌یی نه‌علا مه‌قام ولامه‌کانم بۆ چییه^(۷)

۳- وهرد (ورد): گول. له‌بهر نه‌وه‌ی له (مه‌صرع)ی دووه‌می تم به‌یتهدا، (گول) هه‌یه، بۆیه نه‌ی گووتوه، ره‌یحان و گول، به‌لکه‌ر گولسی کردوه به‌ وهرد به‌تر خۆ پاراستن له‌ دووباره‌ بوونه‌وه‌ی وشه، چونکه‌ دووباره‌ بوونه‌وه‌ی وشه له‌ ناویک به‌یتدا به‌بی نه‌وه‌ی ره‌گه‌زدرزی (جناس) به‌بخشی پسه‌ندنه‌یه. له‌ ده‌ستنه‌وه‌ی (س.ن)، ۱۷، له (المعارف)، ۵۲، (گول) له‌ جباتی (وهرد).

۴- ناوی چه‌یوان: ناوی چه‌یات، صافی له‌ نیشان لیتوی یار و ناوی چه‌یات که‌ گوايه هه‌ر که‌سی به‌هواته‌ره تا سه‌ر ده‌ی، (تمشبه‌تی دروستکرده‌وه، جا که‌ به‌لای نه‌و لیتوی یار ناوی چه‌یات بی‌ و نه‌ویش ده‌ستی نه‌که‌وی بۆچی سووی له‌ ژبانی خۆی بی‌؟

۵- ناستان: به‌ر دهرگا.

قه‌صری جینان: کۆشکی به‌ هه‌شت. (جانان) کۆی (جنت)ه‌ واته‌ به‌هه‌شته‌کان.

۶- گهر غولامیم پی‌ که‌رم کا: گهر بێم کا به‌ خزه‌ ته‌چی خۆی و شایانی نه‌وه‌ بێم خزه‌ تکاری بێم.

۷- عه‌سی: چه‌زده‌تی عه‌سا.

(۱۷)

جمعی عوشاقان مه‌کن لۆمهم که وه‌قتی زارییه
نەشتەری دووری حەبیبم وا له‌ جەرگم کارییه^(۱)

مەنەیی ناھو ناڵەیی دڵ بۆچییه بێ نەختیار
والەبەر زامی له‌ گۆشەیی سینەکم هاوارییه^(۲)

یار یەدی بەیضای ھەبە ھات و تەلمیسی دتەمی بەست
بەو ھەموو ئێعجازە و مەیلی لە جادوو کارییه^(۳)

مەریەم: (مەریەم کچی عیمران)، دایکی حەزرتی عیسا.

(۱۷)

۱- جمعی عوشاقان: ئەمی گەلی عاشقان.

نەشتەر: شەفرەیی دەستی نەشتەرگەر و پزیشک، سەرچاوە، لە ۸۸۴ی ھەمبەنا بەزینە.

۲- بێ نەختیار: بێ ھەلبژاردن؛ لێرەدا مانای (بە ناچاری) دەگەیی.

واتە: ئەمی گەلی عاشقان بۆچی مەنەیی دتەم دەکن لە گرین و نالاندنێکی ناچاری؟ لەبەر
زامی: واتە لە بەر زامی دڵ.

۳- یەدی بەیضا: (الید البیضاء): دەستی سەیی، ئێشارەتە بە دەستی حەزرتی موسا، که خوا له

قورئان، له‌ بارەیی ئەووه دەفەر مووی (وادخەل بەدک فی جیبک تخرج بیضاء من غیر سوء فی تسع

آیات الی فرعون و قومہ الیھم کانوا قوما" فاسقین) نایەتی ۱۲ له‌ سورەتی (النمل).

مانای بەیتەکه: یارم له‌ گەل ئەو شدا که خوا توانای بێ بەخشێوه و پێویست بە سێحەر کردن

ناکا بۆ بەستنی دڵی من، کهچی ئەو سەرەرای ئەو ھەموو توانایه و دوا ی ئەو ش که دڵی منی بەند

ونەسیر کردووه ئێستا مەیلی جادوو کردنی ھەبە لەو دڵی پێچاڕەم.

مهزره‌عهی دلّ تزوی شادی قهت مه‌فرموو شین ده‌کا
تاله هه‌وری به‌ختی من دائیم بیّ نه‌و غه‌مباریه^(۴)

وا حه‌یاتم بیّ سه‌به‌ب قه‌یدی حه‌یاتی کـــردووم
شیوه‌نی روو‌حه‌ه‌یزان قه‌یدی من یه‌کجاری یه^(۵)

شهو به‌بیّ شه‌معی روخت پرِ ظولسه‌ته‌خانه‌ی دلّم
روژ به‌بیّ روژی جه‌مالی تو سپاه‌وتـــاریه^(۶)

۴- مه‌زره‌عه: کیلگه و جیگه‌ی چانندن.

مه‌فرموون شین ده‌کا: مه‌لین شین ده‌کا.

واته هه‌رگیز مه‌لین کیلگه‌ی دلّ تزوی شادی شین ده‌کا و به‌ته‌مای نموه‌مه‌بن، چونکه له‌به‌ختی
من هه‌ر هه‌وری غم‌دی و غم‌ده‌بارتییّ غه‌میش هه‌رگیز شادی شین نا‌کا به‌لکو هه‌ر ده‌رد و نا‌زار
دینییّ بۆ‌دلی مرۆ‌فی عاشق و مه‌وداسه‌ر.

۵- حه‌یاتم: مه‌به‌ست یاره‌که‌یه‌تی که به‌قه‌ده‌ر حه‌یاتی خۆ‌ی خوشی ده‌وی.

قه‌یدی حه‌یاتی کـــردووم: ژبانی منی به‌ند کـــردووه. له‌نه‌تیوان (حه‌یات) ی یه‌که‌م و دووهم دا
ره‌که‌مژدۆ‌زی تمواو هه‌یه. (الجناس التام).

واته نه‌و شوخه‌که ژبانی به‌ند کـــردووم هه‌ر خوشی گیان و ژبانی منه، که وابوو خوشمویستام
نهم جۆ‌ره‌به‌نده به‌ندی گیانگه‌ نه‌ک هه‌ر به‌ندی جه‌سته‌مه‌هۆ‌یه هه‌تا هه‌تایه‌ دوای مردنیشم من هه‌ر
به‌ندی نه‌وم.

۶- شه‌معی روخت: مۆ‌سی رووی تو، رووی تو‌که وه‌کو مۆ‌مه.

ظولسه‌ت: تاریکی. زۆ‌ر تاریک.

(روژی) یه‌که‌م مه‌به‌ستی کاته، (روژی) دووه‌میش واته‌خۆ‌ر.

سپاه: فارس‌یه واته‌ره‌ش.

تاری: تاریک.

نه‌قشی زارو لیبوی یارم نایه‌ته جه‌دوه‌ل که‌شیی
مانی چینیش وا ته‌حه‌ییور مایه له‌و په‌رگاریه^(۷)

چونکی موددیکه له‌یاری باوه‌فا دورر که‌وت‌ووم
قروتی شرینم دریغا وا له‌ ژه‌هری ماریه^(۸)

نه‌زه‌تا) ساده‌ردی (صافی) هه‌رله‌دروولا دی شی‌فای
یا به‌ وه‌صلی رووی یاره، یا به‌ لوظفی باریه^(۹)

صافی له‌م دیره‌ شیعره‌یدا نموه‌ روون ده‌کاتوره‌ که‌وا ختزنو رووناکي و دایسانه‌ی له‌ پرت‌موی و رووناکي رووی یاره‌وه‌ پیتیراوه‌. بۆیه‌ ده‌لسی: ته‌گه‌ر جه‌مالی یارم نه‌بی ختزن‌ره‌ش و تاریکه‌. هه‌روه‌ها نموه‌ش راده‌گه‌یه‌نی که‌وا دل‌سی نه‌و به‌بی‌ت‌نو رووناکیه‌ی رووی یار تاریک‌تانیکه‌.

۷- نایه‌ته‌ جه‌دوه‌لکه‌شی: که‌س توانای نموه‌ی نییه‌ وینه‌ی بکیشی.

مانی: نه‌ قاشتیکی به‌ ناوبانگ و به‌هه‌روه‌ر بپوه، له‌ هه‌نه‌ری په‌رگاری و نه‌خش و نیگار کیشاندا وینه‌ی له‌ جیهاندا که‌م بپوه.

ته‌حه‌بیر مایه: سه‌ری سووماوه‌.

له‌ چاپی کوردستان، ل ۵۲ ته‌حه‌بیر ماوه‌.

۸- باوه‌فا: وه‌فادار، به‌ وه‌فا.

قروت (قروت): خواردن، ختزاک.

دریغا: جه‌یفه، به‌داخموه‌.

۹- نه‌زه‌تا: نه‌ی نه‌زه‌ت، له‌ چاپی کوردستان له‌ په‌راویزی نهم شیعره‌دا نووسراوه‌: (صافی)

لیزه‌دا وه‌لامی نه‌زه‌ته‌ی داوه‌تموه‌ که‌ به‌یژتیکی رواندزیه‌، ده‌راتی صافی چاپی کوردستان ل ۵۲.

کورت‌ه‌ ژبانی (نه‌زه‌ت)‌ی شاعیر: ناوی حاجی سوله‌پان به‌گی ژووژیل‌به‌ کوری مه‌جید به‌گ

له‌ سه‌ره‌تای نیره‌ی سه‌ده‌ی نۆزده‌ه‌م هات‌ۆته‌ دنه‌اوه‌، خوتندنسی نایینی ته‌واو کردووه‌ لای

مه‌لایه‌کانی نارچه‌ی رواندز. له‌ دوایش داچپوه‌ بۆ (نه‌سته‌نبول) له‌ کاتی ده‌سه‌لاتی نه‌ه‌یه‌کان،

(۱۸)

دهردی دووریم چهشتووه زهه‌ری فیراقم نۆشییه

بۆیی که خوشیم له‌خۆشی و نه‌خۆشیم خوشییه^(۱)

ناشی به‌ختم باوی غهم گه‌ردوون ده‌گپیری بۆیه وا

مایه‌یی عومرم به‌لاشه‌ه وا په‌لاسم پۆشییه^(۲)

بووه به‌به‌رتۆه‌به‌ری دارایی، له‌دوای مردنی شیخ محمد سه‌دیق له‌گه‌ل کوری شیخ محمد سه‌دیق که ناوی (سه‌ید ته‌ها) بووه ماوه‌ته‌وه، پاش کشانی له‌شکری روسیای قه‌یسه‌ری بۆنیران و داگیر کردنی (ورمی)، نه‌زه‌ت له‌گه‌ل مه‌جیدبه‌گی کوری له‌سالی ۱۹۱۵ ز له‌ورمی له‌سینه‌اره‌ه دراوون.

له‌شیعری نه‌زه‌ت:

مه‌مکۆه چیدی به‌هه‌جران نه‌ی جه‌فا کارم وه‌ره

تساب و تاقه‌ت چرو له‌قه‌لبم به‌ی وه‌فا یارم وه‌ره

به‌یتی کۆتایی:

نه‌زه‌تی شاعیر نه‌زم به‌سۆت دل بریندار و غه‌ریب

کەس نیسه‌ ده‌ردم ده‌وا کا توژی ده‌واکارم وه‌ره

بروانه:

۱- کۆفاری هه‌ولتیر/ژماره‌ ۲-۳ حوزه‌یران، سالی ۱۹۷۰.

۲- هه‌فته‌نامه‌ی برابته‌تی (ئه‌ده‌ب و هونه‌ر) ژماره‌ ۹۲ له‌ رۆژی ۱۹۹۸/۹/۴، مه‌مه‌دی مه‌لا مسته‌فا هه‌یرانی

(۱۸)

۱- نۆشییه: نۆشیوه.

له‌ده‌ستنۆوسی (س.ن)، ۸ ل (دوورم) له‌جه‌اتی (دووریم).

۲- باوی غهم: به‌ناوی غهم، له‌به‌ر (هه‌سرووه) (باوی) به‌کاره‌یتاوه.

په‌لاس: جه‌وره‌ قوماشکی زوره‌ه. ده‌رووشان و نه‌هلی ته‌ریقه‌ت ده‌یه‌پۆشن.

نهم به‌پته‌ له‌ده‌ستنۆوسی (س.ن) دا نه‌ه.

روژ له فیکری عاریضی خؤراکی من خوینی دلّه
شهو بهیادی زولفه کانی نووستم بیدارییه^(۳)

دلّ نهفامه گهر بلئی عهقلم بؤلای لهیلا دهچم
هر به مهجنوونی دهگا پتی قور به عهقل وهؤشییه^(۴)

ناسنی سارد بوو له پیتشدا دلّ له بی یارو کهچی
گهرچی نیستیکه له کورره ی عیشق دائیم جؤشییه^(۵)

وا بههار هات صؤلی نهصلا سا جلی لای کهچی
بؤریا بهرماله که ی دائیم بهشانو دؤشییه^(۶)

۳- له فیکری عاریضی: له بیرکردنمه له روی نهو.

بیداری: ههشیاری و نه خموتن. واته من نه خواردم هدیبه نهخهوتن چونکوبه روژ من خوینی دلّم دهخۆم و دهخۆمهوه، شهویش که کاتی پشوردان و خموتنه، هر بیر له زولفه کانی نهو یاره دهکه مهوه، تا بهیانی هر هوشیار و به ناگام.

۴- گهر بلئی عهقلم: گهر بلئی عاقلم.

نهفام: نهفهم، نهزان.

۵- ناسنی سارد: کینایه ته له کاری پی سرود.

۶- ریا: واته: مهربایی و دوور له واقع و راستی. دؤش: شان و مل.

شهر ده گمل به ختی بهدو چهرخی که چو دنیایی دوون
مهیکه (صافی) نه فعی وان نایی به سعی و کوشیه^(۷)

(۱۹)

دووباره چهرخی که چ رهفتار به کینهی من همتستاوه
چ سووچی من نیسه وا خووی بندی هیشتا لیسر ماوه

تمسللی عاشقان چۆن دی له دهورانی فلهک (هیسات)
که نم نا شووبه ئیسته کیش له بهینا صولخی نه کراوه^(۸)

یناییم کم بووه یا روژی هیجران تارییه یاران
سیایی طالیمی عوشاقه یا زولفی پیشواوه^(۹)

۷- ده گمل: له گمل، له چایی کوردستان و (المعارف): شهر له گمل له جیاتی (شهر ده گمل).
دنیایی دوون: (الدنیا الدنیه) دنیایی بی بهقاو و بی رهفا.
نه فعی: قازانج و سرود.

(۱۹)

۱- تمسللی (التسللی): دلنمواایی.

هیسات: وشه یهکی عه ره بییه بتر شتیک به کار دیت که روودانی ده گمن و بهزه حمهت بی یاخورد
ههر روونهدا.

ناشوب: فیتنه وشهر و ناژاوه.

ئیهسته کیش: ئیهستا کیش.

واته له نیسوان عاشقان و فهله کدا، ململانی و رقلمه ریتیک هه به له نه نجامی بی مروه تی
فلهک، که نم جزره کاره ساته هیشتا سولخی نه کراوه، نیدی دلنمواایی عاشقان شتیک دورره.

۲- تارییه: تاریکه،

شهو ی لیر قهت گهلی طولانیه خو ناخهوم نهما
که ، چبکم بهختی بهد هفتناسقّ دائیم همر لهخوماوه^(۳)

وه کوو عاره ب که دهست و دامه نی نیوهم عیلاجی کهن
دلی قهقنمس میثال و له کووره ی سینه سووتاوه^(۴)

له دست طاوری غم ئیستیش ئیسیره دل به مهظلومی
وهلی چبکا قوماندانی فیراقه ئهمیری و داوه^(۵)

له لایکی جملای یارو له جایکی بهلای ئهغیار
(تجب) لازمه (صافی) چ له لاره چ له لاره^(۶)

یاران: ئه ی یاران.

سیایی طالیمی عوششاقه: له بهخت رهشی عاشقانه.

له دهستووسی (س.ن) ، ل ۳ (کهج بووه) له جیاتی (کم بووه).

۳- طولانی: زۆر دوورو دوتیژ.

له چایی کوردستان (خوم ناخهوم).

۴- قهقنمس میثال: وه کوو قهقنمس. قهقنمس بانه ده به کی خه پالی به گرایه عمشق ده یگری و
دهسوونی و ده بیته خو له میشل له نیو خو له میشه که سهر له نوی زیندوو ده بیتموه.

۵- طاوری غم: له شکری غم.

مهظلوم: سستم لی کراو.

قوماندان: سهر کرده.

له چایی کوردستان (ئهمیری دل) له جیاتی (ئهمیره دل).

(۲۰)

قه‌ددی شه‌نگ وشوځ نه‌گهر بی سهروری بوستانی توه

باغی سسیوو خوځ نه‌گهر بی نه‌و گولستانی توه^(۱)

زینه‌تی غیلمان و حووری حوسنی تویه دولبهرم

(جنة الماوی) نه‌گهر بی طاقی نه‌یوالی توه^(۲)

۶- له جایټکی : له جیټگایه‌کی .

تجنب لازمه : حق پاراستا پټیسته .

نم به‌یته ، له چاپی کوردستان به‌م شټیره‌یه‌یه :

له لایټکی جه‌فای یار و له جایټکی جه‌فای نه‌غیار

ره‌هایی زه‌حمه‌ته پاران ج له‌م لاره‌ج له‌و لاره

له هیچ ده‌ستتوس و به‌یازنک نم به‌یته‌ی حموت‌هم به‌ شټیره چاپ‌کراوی چاپی کوردستان .
به‌رجا و نه‌گه‌وت . له (شیخ عه‌بدولقادر و شیخ عبدالکریم) ی کورانی (صافی) یم بیست‌نوم
(تجنب لازمه) یان کردوه به (ره‌هایی زه‌حمه‌ته) !.

(۲۰)

۱- نه‌گهر بی : نه‌گهر هه‌بی .

نموگولستان : گولستانی نوری .

توه : وشه‌یه‌کی ناوچه‌یه‌یه به‌ مانای (تویه) .

له ده‌ستتوسی (میرزا) ، ل ۹۳ (شزغو شه‌نگ) له جیاتی (شه‌نگ و شوځ) .

۲- زینه : نارایش و جوانی .

غیلمان : کزی (غلام) ه ، نه‌و کوره‌ی هټشتا نه‌گه‌پشتوته بالقی .

حوسنی تویه : جوانی تویه .

جنة الماوی : ناوی به‌کیټکه له جیټگا به‌رزو نم‌شنه داره‌کانی به‌هشت . له کورانی به‌رزده ناوی

هاتوه (عده‌ها جنة الماوی) نایه‌تی ۱۵ سووره‌تی النجم .

وا کمهولا وه صفی تۆی کردوه به (لولا) رووحه کم
عالمو نادم چ یارای ئەنا خوانی توه^(۳)

ناسمان حسرهت له بۆ نهرضی ده کیشی دائیما
چونکی بورجی رۆژو مهه چاکی گریبانی توه^(۴)

۳- مولا (مولی): خوای گموره.

لولا (لولا): نیشارهته بۆ (لولاک لولاک لما خلقت الافلاک) که ههندی کس به حدیسی قورسی
داده نین.

سه نا خوانی: ستایش گوتن و خوتندن. به گشتی نهم شهزله به بۆ ستایشی پیتفه مبهره (د.خ).

عالم و نادم: گیتی و ناده مهزادان.

یارا: توانا.

سنا: ستایش.

واته نهی محهمد: که خوای گموره به گمورهیی خۆی ستایشی تۆی کردوه و پله و پایهی بهرزی
هسی داری و بهو گۆته به بهرزی خۆی، نیتر هه موو عالم و خه لکان ناتوانن به تهواری وه صفی
بهرزی و بهرزی مه قامی تۆ بهکن چونکه کس توانای نهو ی نییه وه کو خوای گموره وه صفی تۆ
پکا.

له ده ستوروسی (س.ن)، ل ۱۱ (وه صفی تۆ) له جیاتی (وه صفی تۆی).

له چاپی (المعارف)، ل ۴۴ (وه صفی تۆی کردوا) له جیاتی (وه صفی تۆی کردوه).

۴- چاکی گریبان: بهخهی دادراوی کراس.

مه: مانگ. حسرهت: تاسه و خه فتهت.

واته نهی محهمد (د.خ) ناسمان به تاسه و حسرهته وه به چونکه زهوی نهو شه ره فمه ندی بهی هسی
بهخراوه که تۆی لی هاتووتته و جروود و یاخه ی کراسی تۆ جیتی و ده رکه وتنی رووی تۆ به که وه ک
مانگ و رۆژ وایه له رووناک بهخشی و ورشه دان.

سَرِّی (سبحان الذي أسرى) نیشانه‌ی شاهیهت
طَرَه‌بِی خه‌قَمی رِیسالَهت مَؤزِی فِه‌رمانی تَوَه^(۵)

رازِی (لی وقت مع الله) خاصِی تَوِیه نَه‌ی حَه‌بِیب
عاصِیبان بَوِیه نُوْمِیدِی حَه‌شِرُو مِیزانِسی تَوَه^(۶)

۵- سبحان الذي اسرى: یه‌کَم تابه‌تی سورَه‌تی (الاسراء)، ه‌ له‌ قورنانی پیرۆز له‌ باره‌ی (الامر .
و میعراجی) پیغه‌مبهر (د.خ) که تهر او‌ی نایه‌ته‌که به‌م شتیروه: (سبحان الذي اسرى بعبدہ لیلًا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی الذي یارکنا حولہ
لنریه من اياتنا انه هو السميع البصیر).

نیشانه‌ی شاهیهت: نیشانه‌ی نوه‌یه که تَو‌شاهی.
شاهیهت: شاهیهت .

نعم جَوْرَه به‌کاره‌یتانَه له‌ شیعری شاعیراندا هه‌یه ره‌ک نهم به‌یتهی خساره‌وه که کیتشهی
له‌سره‌ نایا هی (نالی) په‌ یان هی (فیکری) په‌:

ده‌روتش نیهم که‌تورومه دوری نیتل به‌ حمی حمی
مه‌جنون نیهم به‌حر و به‌ر و بیسد نه‌کَم طه‌ی؟

واته‌ ده‌روتش نیم، مه‌جنون نیم، ل ۷۱۳ دیوانی نالی. مه‌لا عه‌بدولکمری موده‌ریس.
طوره‌بِی خه‌قَمی رِیسالَهت: مَؤزِی نیشانه‌ی پیغه‌مبهرایه‌تی.

۶- لی وقت مع الله: یه‌کیتکه له‌ فهرمووده‌کانی پیغه‌مبهر (د.خ) واته‌ من کاتیتکم هه‌یه له‌گم‌ل
خرای گه‌وره‌و نه‌و کاته‌ی بۆ ته‌رخان کرده‌وم که له‌ویدا له‌به‌ری به‌ارتمه‌وه و شه‌فاعت بۆ
گوناه‌کارانی نومه‌ت بکَم .
عاصیبان: گوناه‌کار و تاوانباران.

حشرو و میزان: رۆژی حشرو و لیتکۆلینسه‌وه‌ی کرده‌وه‌ی خه‌لک به‌ ته‌رازوی کرده‌وه .

واته‌: گوناه‌کارانی نومه‌تت نه‌ی محمد (د.خ) به‌و قسه‌یه‌ی تَو‌دلّه‌ان خۆشه‌ که ده‌فهرمووی (لی
وقت مع الله) که مانای نوه‌یه: (کاتیتکم هه‌یه له‌ رۆژی جه‌زله‌ خزمه‌ت خوا، که ته‌ایدا داوای
لیبوردن ده‌کَم له‌ خوا بۆ تاوانباران له‌ نومه‌تی خۆم بَوِیه نه‌وانه‌ی گوناه‌کارن نومییدی نه‌و رۆژه‌بان
زۆره‌ که تَو‌نه‌ی محمه‌د له‌و رۆژه‌دا له‌سهر حشرو میزان ناماده‌ ده‌بی و داوای لیبوردنیه‌ان بۆ

خاکی ژیری نه‌عله کانت کوحلی (مازاغ البصر)
توتیای (چشم) به‌صیرت گهردی دامانی توه^(۷)

خه‌لقی نه‌رواحی هه‌موو عالم نه‌تیجه‌ی حبسی تون
نه‌ی هه‌موو نه‌رواحی عالم بی به‌قوربانی توه^(۸)

دده‌کی له‌یه‌زدانی معزنه‌وه، شو رازه‌ش که‌ته‌رخان کردنی شو رژه‌یه‌ تاییه‌ت بقۆ تویه‌ نه‌ی
مه‌مه‌د و که‌سی دیکه‌ شو رتزو تایه‌قمندییی بی نه‌دراوه.

له‌ چاپی (المعارف)، ل ۴۴ (بازل دقت مع الله) له‌جیاتی (رازی لی وقت مع الله).
۷- کوحل (کحل): کلی چاوان.

کوحلی مازاغ البصر: کلی چاوئیک که‌ماندوو نه‌بی له‌ دیتان و په‌کی نه‌که‌وی.
ترتیا: دهرمانی چاو به‌هتیز کردن.

چشم به‌صیرت: چاوئیک که‌هه‌لیقمت و راستی بیینی.

واته‌ خاکی ژیری نه‌عله‌کانی تون‌ه‌ی مه‌مه‌د جوره‌ دهرمانئیک و کلئیکه‌ هه‌ر کس له‌ چاوی
خیزی بکا، چاره‌کانی هه‌رگیز له‌ بیینی ناکه‌ون... تۆزی به‌ر پیتی تۆش هه‌ر کس به‌نمسیبی بی،
دهرمانه‌ بقۆ چاوی شو بقۆ دیتنی راستی.

۸- خه‌لق: دروستکردن و هه‌تانه‌ وجود.

نه‌ته‌جی حوبی تون: له‌ نه‌نجامی خۆشه‌ویستی تۆ دروست بوینه‌ه.
نهرواح: کۆی (روح).

واته‌ خرای گه‌وره‌ له‌ خۆشه‌ویستی تۆرۆحی هه‌موو خه‌لکانی دیکه‌ی دروست کرد، که‌واپرو (پا
رسول الله) با رۆحی هه‌موو خه‌لک به‌ی به‌قوربانی تۆ.

(صافی) بی سہرماہی تہ قوا لہ کونجی موفلیسی
چا وہ نوری گنجی لوظف و نہ قدی نیحسانی تہ^(۹)

۹- تہ قوا (التقوی) خوا پهرستی و خۆ پاراستن لہ کردہوی خراب.

چا وہ نوری: چا وہ روان.

لہ کونجی موفلیسی: لہ گوشہی بیبہشی لہ کردہوی چاک.

لطف: میسرہبانی.

نہ قدی نیحسان: مایہی چاکہ.

واتہ صافی بیبہش لہ کردہوی چاک و خوا پهرستی، نومیدی ہمر خہ زینہی میسرہبانی ر

کرہمی تزیہ نہی محمد (د خ) دہنا ہیچ شستیک شک ناہا ہز ر زامہندی خودا. نم جزہ

رفتاری صافی، رتیزی نہہلی (تہ صوف) و غیر فانیہ، کہ ہر گیز خویان بہ ہیچ نازان د

ہر چمنده طاعت و خوا پهرستی بکمن پہلا پانہوہ ہمر ناگاتہ نمو رادہ پہ کہ مرؤف بہ کردہوی

خوی خوالہی رازی بی، نگمر بہ زہی خوا و بہہانا ہاتنی پتہ مہری (د. خ) لہ گہ لدا نہی.

بیقی (ی)

(۱)

جانا بهسه بی مهیلی دهمنی رووی وه فا بی
تا چهند دلی زار، به نازارو جه فا بی؟^(۱)

نائیی خه یالی توره غم بویه له دلد
غارهت گره بو عقلی منی خاله خه رای^(۲)

هرچی له تهرهف توره بهسه رما بی به قوربان
پیم خوشه بلا بی له دلا گهرچی به لا بی^(۳)

خالی له حمایهت نیه بو عاشقی مهه جوور
خوی دیتموه هرچهند به خه طا بی، به خیطابی^(۴)

(۱)

۱- تا چهند: هه تاکسی.

۲- نانیب: بریکار و جیگر. غارهت گر: هیرش بهر و داگیر کمر. خانه خراب: مال لی تیکچوو.

۳- له طهرهف تۆ: له لایمن تۆوه. بلا بی: بایی.

۴- حمایهت: پاراستن و چاودیری. مهه جوور: نمو کسهی به جی هیشترایی.

هرچهند به خه تا بی: هرچنده که تاوانبار بی، واته: نمو یاره به تاکه وه لامینک یا راسپارده و نامه بهک دهگه رتتموه لای عاشقی بهجی مار هرچنده که نمو عاشقه تاوانباریش بیت، چونکه یاره کدی به بهزه و پیمو بکجاره کی خوی لی ناگری و پشتی تی ناکا. (له چایی کوردستان هرچند (به خه طابی به خه طابی)!

شه‌نی تووه بۆ جیلوه‌یی معنی هه‌موو عالم
لاهورتی و ناسوتیه گهرچی له حسابی^(۵)

(اثبات)ی وجودی تووه نه‌رواحی له‌ریقه‌ین
ته‌صدیقی (الست) چ (نعم) بی چ (بلی) بی^(۶)

خالسی نیه نه‌صلا له ته‌جملایی جه‌مالت
ههرچی له (ئری) تا به (سما) جیلوه نومایی^(۷)

۵- شه‌نی تووه:..ته‌نها له توانای تو‌دایه.

جیلوه: ناشکرا بوونی نووری خودا بۆ دلسی (سالک).

لاهورتی: زانستی ناسین و په‌رستنی خودا.

ناسوتی: عالمی مادی.

معنی: معنوی.

۶- اثبات: سه‌ماندن.

وجود: هه‌بوون.

نه‌رواح: کۆی (روح) ه واته‌گیان.

فه‌ریقه‌ین: ههر دوو چین (چینی خاوه‌ن باوه‌ران به‌خوا و، چینی بی باوه‌ران).

تصدیق: باوه‌هه‌تیا و دان به‌گه‌وره‌یی خوا.

(الست) ئیشاره‌ته بۆ نه‌و نایه‌ته که ده‌فه‌رموی (الست به‌یکم قالوا بلی) نایه‌تی ۱۷۲ له

سووره‌تی (الاعراف). (نعم) و (بلی) دوو سه‌رفی جه‌وابین له وه‌لامی په‌رسا‌ردا دین. کاتی خرا

گیانی ناده‌میانی دروست کرد، فه‌رموی (الست به‌یکم) واته‌ ئایا من خرای ئیسه‌ نیم؟ هه‌ندیک

به (نعم) و هه‌ندیک به (بلی) وه‌لامیان داوه.

مانای به‌یته‌که: گیانی ههر دوو چین تو‌هه‌تاوته وجود نه‌ی خواجه نه‌و کارمه‌ش که خه‌لق کردن و

هه‌تانه وجوده سه‌ماندنکی ته‌ماو و به‌گومانه له‌سه‌ر هه‌به‌رونی تو، ئیستر وه‌لامی خه‌لکان

به‌رامه‌ر په‌رسا‌ری تو ج به (بلی) بی چ به (نعم) بی شتیک ناگۆزی.

جوزئیکی صیفاتہ دوو جیہان (اؤل و آخسر)
سیرپرئیکه له ذاتا چ خهفا بی چ جهلا بی

(صافی) به نومیدی تووه گهرچی له حسابت
رووی مه عزیزه تی زهرده بفرموو له چ لا بی^(۸)

۷- تهجه للا (التجلی): دهرکه وتن به جزئیک، مه بستم دهرکه وتنی نوروی خودایه.

لری: خاک.

سه ما (السماء): ناسمان.

جیلوه نومابی: دهریکه وی.

واته هه له سمر خاکه وه تا کو ناسمان شتیک نیه له توانای تو بدهدی.

۸- جوزئیک: به شتیک.

صیفات: صیفاتی خورای گه وره.

اؤل و ناخیر: دوو صیفه تن له صیفاته کانی خورای گه وره که مانای یه کم هه ره به یونیه چ کاتیک
نه بووه که نه بیوی و مانای دووم (ناخیر). واته هه خزی هه تا هه تایه هه ره ده میتنی و بی
کۆتاییه.

سیر (سر): وشه یه کی عمره بییه به واتای نه پتی.

خهفا: بزو و نادیار.

جهلا: روون و ناشکرا.

مه عزیزه: عوزر هیتانسه.

بفرموو: بلی.

نهم پاره چه شیعه له چاپی کوردستان ته رتیبی به یته کانی بهم شیوهی خواره وه یه:

(۲)

دلّم په ژمورده په نېستی ده خپل مو طریب صدایې بی
له ده ست هیجرانی یارم لږو نه فوس ماوه وه لایې بی^(۱)

له باتی شادی و خوشی گه لی بیمارو غه مناکم
مه گور بمو لاوکو حیرانو لیوه شو بموم شیفایې بی^(۲)

سره تای بهیته که	تمرتیی بهیته که له چاپی کوردستان، ل ۷۲	له دستنوسه گن
جانا بهسه بی	یه کم	یه کم
نانبیی خدیالی	دووم	دووم
هرچی له طره و ف	سیتیم	سیتیم
خالی نیه	چوارم	حوتتم
شهنی تووه	پینجتم	پینجتم
خالی له حیما یعت	ششم	چوارم
الباتی وجودی	حوتتم	ششم
جوزینکی صفاته	هشتم	هشتم
صافی به نومیدی	نزیهم (کو تایی)	نزیهم (کو تایی)

(۲)

۱- په ژمورده: سیمس و زه بوون و ژاکاو.

نیمتی: نیستا.

صددا: دهنگ و ناواز.

هیجران: دوور بوونموی یار، ناوی مقامینکی ره سنی کوردیشه، جزوه لاراندنمویه کی به
جوشی هیه.

سه رچاره: مقامه تایه تیه کانی کورد، زرگسار خوشناو، گزلساری روشنبیری نوی، ۸۱۵ سالی
۱۹۸۰ ز.

غمی هيجرانی تاكهی بی صدای نهی موطریا سادهی
بهیاتو شوورو ماهووریو قهزازو دهستگانی بی^(۳)

بهیئ ناوازی تو نهصلا لیه چاره‌ی دلی شهیدا
دهخیل دهنگی صهباو راستو حیجازو چارگایی بی^(۴)

۲- لهباتی: له جیاتی.

لاووک: جزئیکه له مۆزکی هونه‌رو گۆزانی کوردی ناوه‌رۆکه‌کی یاس له داستانی قاره‌مانی
ودنداری دهکات .

حه‌یران: یه‌کێکه له مۆزکه ره‌سهنه‌کانی گۆزانی کوردی به هه‌ولیترو ده‌ورو به‌ری ناسراوه . هه‌یران
دوو‌جۆزه، هه‌یرانی سه‌رچایی و هه‌یرانی مه‌جلیسی .

نیه‌شو: نیه‌ی شو‌ ناوی مه‌قامیکی ره‌سهنی کوردیشه . به‌وانه گۆفاری کاروان، ژ ۱۲۲ ل
۱۴ .

(رزگار خوشناو)ی هونه‌رمه‌ند ده‌لی: (حه‌یران زۆر جۆری هه‌یه، یه‌کێک له‌وانه هه‌یرانی سه‌ر
چایی و ناوچه‌ی تیره و هۆزی خوشناوه‌تی که (شه‌قلاوه و هیران و صلاح الدین) ده‌گرتشه‌وه .

سه‌رچاوه: گۆفاری رۆشنه‌یری نوی، ژماره ۸۱، سالی ۱۹۸۰ ز لاپه‌ره ۴۱، رزگار خوشناو .

۳- موطریا: نه‌ی موطریب .

ساده‌ی: ده‌ساده‌ی . واته: ده‌ی موتریب ده‌ست پی به‌که .

به‌یات: جۆزه مه‌قامیکی ره‌سهنی رۆژه‌ه‌لاتیه .

شوور: به‌شیکه له مه‌قامی به‌یات، فارسه‌کان پیتی ده‌لێن شوور .

ماهوور: فارسه‌کان پیتی ده‌لێن (ماهوور) لای خوشمان به (نه‌هاوه‌ند) به‌ناویانگه . هونه‌رمه‌ند
مامۆستا (حه‌سه‌ن گه‌رمیانی) له دانه‌شتنێکدا له‌گه‌ل به‌ریزباندا، له سالی ۱۹۹۸ ز گوتیان:

نه‌هاوه‌ند له نینگلیزی پیتی ده‌لێن (Miner) ماینه‌ر، واته په‌یژه‌ی به‌جووک (السه‌لم الصغیر) .

۴- صه‌با: جزئیکه له مه‌قامی به‌یات .

چارگا: یه‌کێکه له جۆزه مه‌قامه‌کانی گرووسی (عه‌جه‌م) .

له‌پاش مردن وه‌صیعت بی له‌جیتی یاسین و ته‌لقینم
صه‌دای دیوانو عورفاو ده‌نگی کوردو قوریایی بی^(۵)

به ده‌ستی نهو حه‌بیه گهر نه‌من مردم شه‌هیدیکم
(گواهی)م خوینه (لردا) ناحقه کهس (ادعا)یی بی^(۶)

ره‌جا کهن توو خودا یه‌کدهم که یار بیته سه‌ریفی من
بلتی کوشته‌ی منه (صافی) نه‌گهرچی بی خه‌طایی بی^(۷)

۵- یاسین: مهبست سووره‌تی (یاسین)ه له قورنانی پیروژ، له کورده‌واریدا و اباوه ده‌لین له کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا، سه‌روه‌ها دوا‌ی مردنیش له‌سه‌ر مردوو سووره‌تی یاسین ده‌خویندرو. ته‌لقین: ته‌لقینی مردوو.

کورد: جوژه مه‌قامیکی رژه‌ه‌لا‌تییه.

له چایی کوردستان (صه‌دای دیوان و عورفاو ده‌نگی کوردانیش له دووایی بی).

۶- گواهی: فارسییه واته شایه‌دی، یان به‌لگمو شایه‌د.

فردا: وشه‌یه‌کی فارسییه واته سه‌ی، سه‌ه‌ینی. مه‌بست دوارژه.

۷- .. نه‌ی دۆست و سه‌راه‌ه‌ران ره‌جا بکه‌ن له سه‌ره مه‌رگا یار بی به‌لام نه‌گهر به‌و ساتیکیش بی به‌لکو بلتی من (صافی)م کوشتوه نه‌گهرچی بیتاوانیش بی. صافی سه‌وی به ژبانسه‌وه و لووتکه‌ی به‌ریزی خوشی زانیه‌ه که نه‌اری سه‌وه‌ی لی بی به‌ده‌ستی یاره‌وه کوژراوه، به‌هه‌مان وینه له‌به‌شی شه‌یره فارسیه‌کانیدا ده‌لی:

وعده است نگار آید و خونم که بریزد

ای کاش ازین مژده اگر زودتر آید

واته وعه‌ده وایه‌نیگارم بی و خوینم به‌رتزی، نه‌ی خوژگه که زووتر نه‌م موزه‌ه‌هیم به‌تدراپاو یارم هاتبا.

(۳)

فیدات بئ روو حی شیرینم له سهرچی وا پهریشانی
به لایی وات به سهر هینام چ کس دهرمانی نازانی^(۱)

زه مانیکه له گوشه ی بیکه سی رهنجوری تویه دل
حه بیم که عبه که چ نابئ نه گهر خوت بیه سهردانی^(۲)

کهنی لهم عه صره نهیدیوه به شمر وهک توله شیرینی
تهحیور ماله تهصورت نه گهر نهقاش نه گهر مانی^(۳)

له مندالیوه تهوقی بهنده گی توم ههر له نهستویه
وه کوو قومری ده نالیتیم عهزیزان دولبهرم کانی^(۴)

(۳)

۱- نازانی: نازانی.

۲- رهنجور: دهرمه ند و نهخوش.

۳- تهحیور: سهرسام.

عه صر: چهرخ.

له چایی کوردستان (به شیرینی) له جیاتی (له شیرینی).

مانی: وتنه کیش و زانساو داناییکی گهوره بهوره له ۲۱۶ز - ۲۷۷دا ژساوه . له سهرده می
فهرمانه یوایانی نه رده وان له سهر بیه و باوره که می دوا ی نازاردان و زیندانی کردن گیانی له دست
داوه .

۴- تهوق: (طوق) وهه یه کی ههره بیمه به مالای کوت و زنجیر.

وهره سهر چارههیی چااووم بنۆره سهیلی خوتینیم
قیاسی ناکری نه صلا به ههوزو جوگه وو کالی^(۵)

بلینه شوخه کم تاکه ی له دوری ههر بنالتیم
وه کوو عاره ب چیه جاری که دهستم گا به دامانی

ههتا ویتا که مهشهور بوو به بهدنامی له عشقی تو
چ باکی لومهیی غهیره له مهولا (صالی) هیرانی^(۶)

(۴)

عهزیزیکم ههیه نیسمو به جیسم (یوسف) ی ئانی
ههزاری وهك زوله یخا هه بسی ئیو چاهی زهنه خدالی^(۱)

بهندهگی: بهندهیی.

کالی: کوانی.

۵- سه رچارههیی چااووم: سه رکانیاو و جوگه ی فرمیسی چاره کاغ.

سهیلی خوتین: فرمیسی زۆر و خوتناوی.

۶- ههتا ویتا که: ههتا ئیتا که.

بهدنامی: بهدناوی.

غهیر: بیانی.

له مه ولا: له مهودوا.

له چاهی کووردستان (ههتا ئیتا که) له جیاتی (ههتا ویتا که).

(۴)

۱- عهزیز: خوشهویست، یا خود عهزیزی میسر، میتردی زوله یخا.

چاهی زهنه خدان: فارسییه به مانای قولایی چه ناگه.

زوله یخا: زنی عهزیزی میسر که دوو چاری عشقی یوسف بوو.

له سه د فەر سه ننگه وه بۆ چاوی نایینا ضیا به خشه
هزارانی وه کور و یه عقوب له بۆنی عطری زولفانی^(۲)

له یتو خاکی عجم تا کو عه ره ب سه رحه ددی رۆ هه کورد
شه می و انابی نه صلا صاحی بی موه ری سوله یمانی^(۳)

به نینصاف گه ره تماشا که ن سه راسه ره عه بی لی نایی
جه مالی یاری من بۆ نه هلی دل گه نچیکه په نهانی^(۴)

حه بس: زیندانی و به ندی.

۲- فەر سه ننگ: له عه ره بی (فرسخ) ی پێ ده گوتری و له کوردی، (قوناع، یا قوناع، یه ره ری
مه ودایه، نزیکه ی (۶) کم ده بی، فەر سه نگی عه مه د، ل ۸۶۵.

ضیا به خش: رووناکی به خش. له چاهی المعارف له (به ینی) له جهاتی (له بۆنی)، له ده ستووسی
عه دالله (به سانی سه زه ته یه عقوب) له جهاتی (هه زارانی وه کور یه عقوب). واته: نهوانه ی
نایینا بونه، له دووری سه د فەر سه ننگه وه نه گه ره بۆنی نهو خۆ شه ویسته یان سه تر سه، چاویان له
نایینایی چا ده پێ ته مه وه ده گه شێ ته مه وه هه ره وه یه عقوب که به بۆنی یوسف، خوا ی گه ره بینایی بۆ
گه رانده وه هه ره کوله قورنانه ده فەر مه وی (آل سی لأجد ریح یوسف لولا ان تفلسون). بێ خردی
شاعیره ش ده لسی:

ده مه ی بۆ چا وه ته ی مه و ده ی قو دوومی نه وه بۆ (بێ خرد)

خودا کردی نه سی می په ره هه من، بۆ په ری که نه مان هات

په ره هه من: کراس

۳- خاکی عجم: له به نچینه وه عجم به که سانیکی نا عه ره ب ده گوتری، هه ره وه
پێ هه مه به (د.خ) ده فەر مه وی: (لا فرق بین عری و لا عجمی الا بالتقوی)، به لام نه گه ره سنوور و
خاکی له گه ل به کار هات، ولاتی فارس ده گه ر ته وه واته نه ران. هه ده (حه ت): سنوور. شه: شاه،
شا، پادشا. صاحی ب: خاوه ن. موه ری سوله یمان: سه زه ته ی سوله یمان.

۴- به نینصاف: به وێژدان. له چاهی کور ده ستان و (المعارف) گه نه چیکه له جهاتی
(گه نه چیکه).

له بو فرماني يارم هرچی گوردن که چ نهي ياران
 له ژير پتي جهلموه سر دادني وک شيخي صهناني^(۲)
 مه طاق ساليکان و ره نوم او که عبي عوششاق
 (در باز خدا) کانسى وک سولتاني گيلانى^(۳)

نه گهر سولتاني دونيا بسى گهداي دهر گانه کهى توپه
 به نازى خوټ نيازى پتي کهرم که (صافي) هيراني^(۴)

له چاپى کوردستان، (پرو به نعلی دل). له دهستنوسی عبدالله بهیتي چوارهم بهم شپوهيه به:
 چراغی شهب نشینانه جه مالی دولبهری ما هم
 ضای نعلی عیرفانه روخی شه معی شه بوستانی
 ۵- جهل (جهل): نهرانین .

۶- مه طاق (مطاف): چیکه می تمواف و زیارت.
 سالیکان: تریقه تداران.
 رهنوما: ری نیشاندهر.

(در باز خدا): فارسیه، واتا دهرگای کراوهی خرا، که بریتیه له بهزه یی زوری خودا، یا خود
 دهرگای تهویه. لیره دا صافی چمند تایبغه ندیهک کوټه کاتسوه له دهرگای نارامگای شیخ
 عمبدولقادی که پلاتی، که پیرو ریمهوی نموه له تریقه تدا، تمنامت نمو دهرگای نارامگای نمو
 به قایی ره حمتی خودای گه وره دهزانی، چونکه به رای نمو پارانسهوه ستایش و ملکه چ کردن
 له باره گای که یلانیدا چینگای گومان نییه و یزدان وری ده گری له بهندهی خوئی.
 ۷- له چاپی المعارف ل ۶۱ (دونیا بی) له جیاتی (دونیا بی).

نم بهیته وشه کانی له بهر پیستی باش و پیش کراوه، له بنه ره تسوه بهم شپوهیهی غوارهوه:
 نه گهر صافی هیرانی سولتانی دونیا بی هر گهدای دهرگانه کهی خوټه، که اوپو به نازى خوټ
 نيازى پتي بدهو پتي کهرم بکه. له دهستنوسی عبدالله:
 به نازى خوټ ره واکه پتي نياز، له جیاتی (به نازى خوټ نيازى پتي کهرم که).

(۵)

نهی موطریبی حەریفان دەستکە بە نەغمە خوانی
ئاوازی تۆیە بۆدۆل وا دەفەح ئەکا غەمانی^(۱)

بەزمت شیفایە سادەیی بۆم لێدە بەربو و نەیی
ئەو دەردی دۆل هەتا کەیی چیی ماوێ عومری فانی^(۲)

موطریب بە سازو نەیی یێ ساقی بە جامی مەیی بی
تا عاجزی مە طەیی بی روو کەینە شادمانی^(۳)

(۵)

۱- لە ۳۳ ی گوڤاری بەیان ژمارە ۱۳۹ ل (۳۰)، (نەرۆ صالح سەعید)، بابە تیکی نەدەیی
لە بارە (صافی) یەوێ بلۆ کرد پۆو، لە بابەتە بلۆ کراره کەدا پارچەیی (نەیی موطریبی حەریفان)
گۆرین و دەستکاری تکی زۆری پێوێ دیار بوو، وەک :

و شەیی (سامی) لە جیاتی (ساقی) یان (مەنەیی بی) لە جیاتی (مەنەیی بی) وە زۆری دیکەش.

۲- بەربو و: یاخورد (بەربست) نامێرتکی مۆسیقییە وە کسو (عوود) ژێنداره، جیسی نامێری
(مەزەهەرە) ای گرتەو، چونکە مەزەهەرە سەری بە پێستە داپۆشرا بوو، بەلام بەربو و پەتە
داپۆشراوێ لە پاشان ناویان نا عوود.

پروانە مێژووی مۆسیقای کوردی، ل ۱۲۳ محەمەدی حەمە باقی چایی نێران شەهر کرد ۱۹۹۶ ز.

۳- لە چایی کوردستان (تا عەدزی)،

عاجزی مە: پەزارەیی نێمە .

نەیی بی: بێتەر تێمە و نەمێتی.

رهنگو هوایی تویه دهنگ و صهدایی تویه
کهیف و صهدایی تویه بۆ عهیشی جاویدانی^(۴)

با ساقی روو لعمدی کا بی دهفعی نهو غمهی کا
جمشیدی جامو کهی کا کئی دای نهمالی مانی^(۵)

بۆم لینه چدنگ و عووده رهمزه له یا (ودوده)
بۆ کویرین همسووده نهم سپرره با نهزانی^(۶)

ساقی له دل حمزه که چاره له دهردی سرکه
جارنکی یه که نهظه که بۆ (صافی) یی هیرانی^(۷)

۴- عهیشی جاویدانی: ژبانی ههتا ههتایی .

۵- دهفعی غم: نههیشتنی غم و لا بردنی.

۶- چدنگ: نامۆزیککی مۆسیقی ژبنداری رۆژه لاتیبه .

وه دوود (ودود): یه کۆتیکه له ناوه کانی خوا. واته: ههیشه به بهمه زانی.
با نهزانی: بانهزانی.

بۆ کویرین همسووده، له چاپی کوردستان (با کۆره بی همسووده).

۷- حمزه (حله) عه ره بهیبه واته ناگا له خۆ سوون.

چاره له دهردی سرکه: چاره له دهردی سهرم بکه. یان چاره سه ری دهردم بکه.

نهزه (نظر): ته ماشا کردن، نهگا.

(٦)

وه کوو کوشتهی قهصاب نهی دل چیهه وا غهرقی خویناوی
له گوشه‌ی ینکسی دائیم له غمدا ماوو داماوی^(١)

نه گهر فهرمووی له قهتلی عاشقان بیباکه نم شوخه
ههزاری کوشتوره وهك تو قه‌دی لاولاویوو لاری^(٢)

له ته‌عریفی بلتیم چی با قه‌تم ده‌رچی بلتیم هه‌رچی
ته‌واو نابئی به‌چی نه‌وصافی پتچی په‌رچه‌می خاوی

چ سه‌یادیکه سه‌د وه‌حشی له چینی پرچی پتچاوه
خه‌لاصی تو لیه نهی دل له داوی زولفی با‌داوی^(٣)

نه‌گهر بیتو عهدوو بیتو بینئی چاوه‌یی چاروم
له بو من خوین ده‌بارینئی له‌سه‌ر دوو چاوه‌یی چاوی^(٤)

(٦)

١- له غمدا ماوو داماوی، له چاپی کوردستان (له غمدا مات و داماوی).

٢- قه‌تل (قتل): کوشان.

٣- سه‌یاد: راوچی.

وه‌حشی: درنده و نامالئی، نا ده‌سته‌مز.

خه‌لاصی تو، له چاپی کوردستان (نه‌جاتی تو)

دلا، دیوانه‌یی خۆته که یار بی مه‌یله ئیستیکه
وه‌ئیللا نه‌و له‌سه‌ر نه‌و عه‌هده‌ ماوه‌ تو‌ نه‌گه‌ر ماوی^(۵)

مه‌ئین (صافی) که ئیستیکه‌ له‌ یادی یار نه‌ یاران
له‌ دلدا لیکری دلدارو له‌ناوی زیکره‌ کا ناوی^(۶)

(۷)

نه‌و جانه‌ چ جانیکه‌ که جانه‌ به‌ جوانی
نه‌و عاریضه‌ په‌نهانه‌ چ گه‌ له‌جیکه‌ نه‌هانی^(۷)

4- عه‌دوو (عه‌دو): دوژمن.

5- دلا: پیتی (ئه‌لیف) ی دوا (دل) بۆبانگ کردنه (نداء) واته‌ ئه‌ی دل، ئه‌ی دل که یار بی مه‌یله له‌گه‌ل تو‌ له‌بهر نه‌وه‌یه که‌وا تو‌ خۆت دیوانه‌یی ره‌فتار ده‌کمی، نه‌گه‌ر نا یار هه‌ر له‌سه‌ر په‌مانی جارانه‌ نه‌گه‌ر تو‌ په‌مان شکین نه‌یی.

والا (وه‌ئیللا): نه‌گه‌ر نا، له‌ چاپی کوردستان (ده‌نا نه‌و).

6- ئیستیکه: ئه‌ستاکه. زیکره‌کا: زیکره‌که‌ له‌بهر کیش (زیکره‌کا) ده‌گوتی. له‌ ناوی زیکره‌کا ناوی له‌ چاپی کوردستان (هه‌میشه‌ زیکره‌که‌ ناوی). له‌نیوان (ناوی) په‌گه‌م و دووه‌مدا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه (الجناس التام). په‌که‌میان مانای، له‌ ناخه‌وه، دووه‌میان ناوی نه‌و.

(۷)

1- ئه‌م پارچه‌ په‌ له‌ رۆژی ۱۹۹۸/۹/۷ ز به‌ر چارم که‌وت له‌ ده‌ستنووسیکی گه‌وره‌ به‌ ناوی (کشکرل سید محمد) له‌ ساڵی ۱۳۵۰ی کۆچی نووسراوه‌ ته‌وه‌ لای کاک فانیزی مه‌لا به‌کر به‌و.

جان: (جان) ی په‌گه‌م، به‌ مانای په‌ری و شه‌وخ و شه‌نگ دی.

چ جانیکه‌: چ شه‌خیکه‌.

که‌ جانه‌: که‌ وه‌کوو روح وایه‌ .

عاریض: روو.

په‌نهان: به‌ز.

په یکانی موژهی ناو ته سهر قهوسی دوو نه برۆی
بوین له تنهن و جان هوه خوین دئی به رهوانی^(۲)

گهر فخر بکا یار له سهر عالمی بالا
لیی دئی که شه هه نشاهیکه بی (اول) و نانی^(۳)

زاهید نه گهر ئینکاری ده که ی دیده لی خوبان
جه هلیکی (مرکب) ته نازانی که نازانی^(۴)

بو قودره تی حق شاهیده سهر مه شقی جه مالی
بو نووری خودا (نابت) ه ئی عجازی ده هانی^(۵)

۲- په یکانی موژهی: تیری موژهی، موژه بینک که وهک تیر وایه.

مانای بهیته که: نهو شوخه برژانگه کانی خۆی کردوون به تیر و جووتی نه برۆشی کردوون به دوو کموان یه کتیک بو ته نم و نهوی دیکه یان بو گیام کموا بوو تیر و کموانی ههردم ناماده یه بو گیان و ته نم و بهره واره له تیرها و ژۆتن بوینی و خوین ده برۆی له تنهن و گیام.

۳- لیلی دئی: شایه نی نهوه.

بی (اول) و (نالی): بی سهره تاو کو تایی.

۴- زاهید: نهوی داوای خواناسین و خوا په رستی دهکا.

دیده نی خوبان: دیتنی چاکان که مه بهست جوانان و خو شه بوستانان جه ملی مرکب: حاله تیککی به ده بو نهو که سهی که دوو چاری ده بی، چونکه خاوه نه که ی نازانی که نازانی. صافی هه ر له ناه بهیته که دا ته فسیری (الجهل المركب) ی کردوه به نازانی که نازانی: واته: نازانی که نازانی.

۵- دههان (دهان): وشه یه کی فارسی واته دم و زار.

نابت: نه گۆر. له گه ل (عارض) دژ یه کن.

بۆ مانیعی غم کالییه نمو نووری جهییق
بۆ دهفعی نهلهم شالییه نمو شههدی له بانی^(۶)

بههریکه له میحرابی دوو نهبرۆی نیگارت
دهست ناکهوی بهم زوهدو ریا، طاعهتی فانی^(۷)

بۆ دامهنی یار چووم بگرمو پیکهنی فهرمووی
نمو ترسه ههتا کهی وه ره ئیستاش له ئەمانی^(۸)

(صافی) له ههوا نوقطه ههتا کهی وه کوو په‌رگار
لهم دهوره گه‌رئ روو بکه لای دهرسی مه‌عانی^(۹)

نیعجازی دههانی: نیعجازی ده‌سی. واته قسه و گوفتاری یاری من به‌ چۆرێکه که خه‌لکی دیکه.
نه‌توان وه‌کو نمو بدوین و ره‌فتار بکه‌ن.

۶- مانهمی غم: قه‌بوول نه‌کردنی غم و ری لێگرتنی.

نووری جهییق: رووناکی نه‌وچارانی.

ده‌فعی نهلهم: لاهردنی ئیش و ئازار.

شه‌هدی له‌بانی: هه‌نگوینی لێوانی.

۷- به‌هریکه: به‌هره‌پیکه.

میحرابی دوو نه‌برۆی: دوو نه‌برۆی که به‌وێشه‌ی میحرابن.

طاعهت: خوا په‌رستی.

۸- ئیستاش له‌ ئەمانی: ئیستاش له‌ مه‌ترسی دووری.

نوقطه: نوقطه‌ی په‌رگار که ده‌کا چه‌قی بازنه.

۹- نمو ده‌وره گه‌رئ: وازپه‌نه نمو سوروبانه، وازپه‌نه نمو لایه‌نه.

(۸)

شادی قلبی حمزینم نووری چوانم نه توی

مهرهمی زام و پریم دهر نو دهرمانم نه توی^(۱)

واله تاریکی فیراقت ریگه کهم ون کردوه

شهمی به زمی جان ودل ماهی دره خشانم نه توی^(۲)

گهر به دهستی خوته وه قه تلم بکهی مه منوونی توم

سه د نه وه نده موسته حه قلم قاتیلی جانم نه توی^(۳)

واله بهر بی همه مدهمی خوم خسته گۆشه ی بیکه سی

دهستی یاری بیکه سان ودل غه ریسانم نه توی^(۴)

دهرسی مه عانی: دهرسی عالمه می معنه نوی که عالمه می لاهوته و دوره له (ماددیات) وله کاری بی سوود که بریتیه له عالمه می (ناسوت).

(۸)

۱- حمزین: غه مناک. له چاپی المعارف ل ۶۰، (شادی قلبی).

۲- ماهی دره خشان: مانگی پرته و رووناکمی بهخش.

۳- گهر به دهستی خوته وه قه تلم بکهی: نه گهر به دهستی خوت بکوری.

۴- دهستی یاری بیکه سان، له چاپی کوردستان (دهستی یاری بیکه سان)

سوجه گاهی مهر روانه خاکی به دره رگانه کت
پادشاهی دولبه ران و شاهی خوبانم نه توی^(۵)

در به دره خویین جگر ناواری یار و دیار
در ده مهندو خسته دل معلوم لوقمانم نه توی^(۶)

واله تار ظولمی فیراقت بی هوال و بی مه کان
هاتمه بهر دره گای عدالت شاهو سولطانم نه توی^(۷)

به ختی بهد نه بیشت له عهدی تو به کامی دل بگم
جانی من صاحب وه فاو وعهدو په ایمانم نه توی^(۸)

۵- سوجه گاهی مهر روانه. له چاپی کوردستان (سوجه گاهی میهره بانه).

۶- در ده مهندو: زور به دره و تازار.

خسته دل: دل پریندار.

۷- عدالت: داده په روه ری.

له (سن) ۱۲ (واله ناری زولمی فیراقت بی هوال و بی مه کان)

۸- عهد: عهدی مصره عی یه کهم واته سه رده م.

عهدی مصره عی دووم: په ایمان و به لئین.

(صافیا) سا عاشق و دیوانه وو حهیرانی تۆم
ریتی موسلمانی چ لیکهم نووری نیمانم نه تۆی

(۹)

خودا ره حی به حالم یار نه و ا بردی به دلمایمی
له سهر، هوش وله تن، طاقت له دل، صبر و شه کیایی^(۱)

له لایین نارمزوی و وصلو له لایین دل شکستی یار
گوریس ناگا بهیك لا چۆن نه گا گهر بی به دوولایی

نلمو جینگهی غهرییم دی ته سه للی (نه) وه طهن نارام
چ چاره ی دیکه شك نابعم به غهیری شیت و شهیدایی^(۲)

(۹)

۱- طاقت: هیژ و توانا. شه کیب: نارام گرتن و ههیرسون. له (س ن) ل ۳ (بردی دلمایمی)،
(به) له ویدانیه. واته: نهی خردا، تۆ رحم به حالی من بکه که وایار هوش و طاقت
وسه بری لی (سه لب) کردم.

۲- له چاپی کوردستان (نه له و چینگای).
ته سللی (تلی): دلدا نه وو دلنه وایی.

که هرچیم من بسمه هات له و هطای دل بۆ جەفای یارم
له بیهنی هەردوولا دا خۆتێه کم وا چوو بەخۆرایی (۳)

دەزانی بۆچی گۆشەیی بیکەسیم گرتوو له دووری یار
خەیاڵی ئەو رەفیکە بۆ دلتی ریسوا له تەنهای (۴)

ئەلا ئەی دۆستانم داستانی دل تمواو نابوو
مەگەر رۆژی جەزا بیتن له خزمەت شاهی مەولایی

هەوایی لەمیلە کەیی بۆ مەیلە یە دل و الەیه (صافی)
سیاخانەیی دەروونە شوێرشیی مەجنوولی صەحرایی
(۱۰)

ئەمان مردم عیلاجم کەن منی کوشت هەجری لەیلایی
له بەر ئەشکی دوو چاوانم رژاوه نووری بینایی (۱)

۳- له چایی کوردستان (که هەر چیبه کم بهسمه هات).

جەفای یارم له چایی کوردستان (جەفای یار).

له چایی کوردستان: (له ناو ئەم هەردو لایه).

۴- له (س ن)، ل، ل (گۆش) له جیاتی (گۆشەیی)، (بەیان ناهێ) له جیاتی تمواو ناهێ.

(۱۰)

۱- له چایی کوردستان (ئەمان لۆمەم مەکەن یاران) له جیاتی (ئەمان مردم عیلاجم کەن).

ئەوا جەيشى لىراق خويى رزانى دەردچو لىم ناو
دەخىل شەھى وىصال تۆ مېلە خويىم چى بە خورايى^(۱)

لە لاي خۆم نىحزازم كرد لە نارى دورى يى ياران
لە ناکاو شوعلەوەر بوو دل سووتا پەروانە ناسايى^(۲)

بەنومىد دانەيى خالى لىه يى جانانە مەشغول بووم
كە نەمزالى لە ناکاو ھاتە ئەستۆم دامى رىسوايى^(۳)

لە بەيى تىمە شەرت واپوو جودايى يەك لەكەين ھەرگىز
وھاي عەھدەت نەبوو قورىان بەجىت ھىشتم بە تەنھايى^(۴)

۲- خويى رزانى، لە چاپ (رزانى دووم).

مېلە: مەھىلە.

بە خورايى: بە فەرۆ.

خويىم چى بە خورايى: خويىم چى بە خورايى.

۳- نىحزاز (حەزرا): دورە پەرزى، خوراسان.

نار: ناگر.

شوعلەوەر: پلەسەدار.

پەروانە ناسايى: بە وىتەي پەروانە.

۴- لەب: لەب.

۵- نەم بەيەتە بە زۆر بە دەستكار پەروە كراوە بە گۆزاني.

غمریبو ناتو وایکم نهوا هاتوومه ده‌رگانهت
به سهلی ناروا قوربان وهره نیمرو له هانایی^(۶)

نه‌گەر (صافی) مه‌رامت هاتنه‌وه‌ی یاره بلتی دائیم
مه‌دهد یا موصله‌های شامی ده‌خیل یا شاهی به‌غدایی^(۷)

. . .

!

۶- نهوا هاتوومه ده‌رگانهت، له چایی کوردستان (ده‌رگانهت).
هانا: فریا.

له چایی کوردستان (نه‌گەر خۆت نه‌ی له هانایی).

۷- مصطه‌های شامی: شیخ موصله‌های قوطبی شام.

له کتێبی (کۆبه و شاعیرانی) دا که له ۱۹۶۱ ز چاپ کراوه، نووسراوه: (شیخ مسته‌های قوتبی شام دووسه‌ده‌سال له‌مه‌وه‌ر له کۆبی دا ژیاوه زۆر مورید و ده‌روێشی هه‌به‌وه ژیانیکی ساده و (تصرفی) ژیاوه له‌به‌ر نا‌کۆکی خۆبه‌خۆی کۆبی یان رووه و ولاتی شام که‌وتۆته‌ری و شاری (دمشق) ی کردووه‌ته‌ نیشه‌گه‌ی خۆی).

کۆبه و شاعیرانی، به‌شی به‌که‌م، که‌ریم شاره‌زا، چاپخانه‌ی النجوم، به‌غدا، ۱۹۶۱ ز.
شاهی به‌غدایی: شیخ عه‌دبولقادی که‌یلانی که‌ به‌ شاهی که‌یلانی و شاهی به‌غدایی پاخورد
غمری به‌غدا، به‌ناویانگه‌.

قه صیدهی (جهفای عیشق)

لؤمهه مه کهن نهی یاران ئهم عیشقه به لایئکه
لهم حالته نازانن بؤدل چ جهفایئکه^(۱)

گه شادی و گه شینه گه خهنده وو نالینه
جوملهی ره گو پؤیی دل هدر له حظه هه وایئکه^(۲)

گه عاقلو فهرزانه گه واهوو حهیرانه
نایا دلی دیوانه جینگه ی له چ لایئکه^(۳)

که وتوتته پهریشانی طیفلی بوو که نهیزانی
یاران چیه ده رمانی؟ چاره ی له چ لایئکه^(۴)

۱- له چاپی (المعارف) ، ل ۳۹ (یاران) له جیاتی (نهی یاران) .

۲- گه : هندی جار . له (س. ن) ل ۴ (سه دایئکه) له جیاتی (هه وایئکه) .

۳- فهرزانه: لئیزان ، فهرهنگی عه مید .

واله و حهیران: عه مبار و سه رگه ردان له ده ست تیرو نه شکه نجهی نهوین ، فهرهنگی عه مید .

۴- طیفلسی بوو: منالئیک بوو .

ناخر به دلی شهیدا پیم گوت که نه توی ریسوا
لهم شوره که توی تنها وا بۆتۆ خه طاییکه^(۵)

په یغامی دلم زانی گۆتی تۆ موسولمانی
لهم عه شقه که نازانی تۆ باسی گیاینکه^(۶)

تۆ ناصیحی نادانی بهو عه قلله په ریشالی
نهو کوفر موسولمانی گشتی له هه واینکه

لهم سپر په په نهانه بۆ عالمی عرفانه
تۆ خو مه که دیوانه هه (قالوا بلی) ییکه^(۷)

۵- شۆر: جۆش و خروش.

خه طاییکه: تاوانیکه.

۶- دهبی (گۆتی) بخۆتند ریتنهو، له بهر کیش. به (گۆتی) که چ دهبی.

۷- پنهان: بزر و شاراره.

عالمی عرفان: عالمی لیزان و لیکۆله رهوه له هه لایقهت که به ریتین له وانهی خرا حیکه تی
په بهخشیرۆن و له زۆرشت شارمزا و لیزانن، هه ره که له قورناتی سپرۆزه ده فرموی: (بۆسی
الحکمة من یشاء و من یؤت الحکمة فقد اولی محسرا کثیرا و ما ینکر الا اولوا الالباب) نایه تی
(۲۶۹) له سووره تی (البقرة).

(قالوا بلی): نیشاره ته بۆ نهو نایه ته سپرۆزه که ده فرموی (و اذ اخذ ربك من بني آدم من
ظهورهم ذریتهم و اشهدهم علی الفسهم الست بریکم قالوا بلی شهدنا ان تقولوا یوم القیامة
ان کا عن هدا غافلین). نایه تی ۱۷۲، له سووره تی (الاعراف).

ئەو عالمە نەي رەنگە دەيینی که چەند دەنگە
سەر پاکی جودا رەنگە لەو باووک و دایکە^(۸)

هەر کەس که لە هەر جێیە هەر ئێکە بەنەو عییه
هەر سەر لە هەوایتک و هەر سینە صدایتکە

ویش قودرەتی عوظمايە بو (معرفة الله) یە
ناسینی لە ئەو دایە زانیی صدایتکە^(۹)

ئەوجا وەرە گەر یاری واز بێتە لە عەبیاری
تەرکی که ریاکاری دنیا که هەبایتکە^(۱۰)

هەر حیلەوو ئەفسوونە جینی عالمی مادروونە
تۆ مەیگرە ئەم دوونە، تێکچوونی بە بایتکە^(۱۱)

۸- نەي رەنگ: فرۆفیل و تەلە که بازی، (دیوانی نالی)،
دایکە: دایکیتکە.

۹- ویش قودرەتی عوظمايە: ئەویش توانایێکی زۆر مەزن و گەورە یە.
معرفة الله: ناسینی خودا.

۱۰- عەبیاری: توند روویی و روو لایی.
ریاکاری: خۆ پێشاندان بە چاک و لە ژێرەو بە پێچەوانە.

دو نیا که وهما خوْشه جیتی عالمی بیِ هۆشه
ژهه ریکه تۆ مهینۆشه ده ورانی فه نابیکه

من چهنده که نادانم یا عاقل و چازانم
غهیری ئهمه نازانم به خودا که خوداییکه^(۱۲)

یاره ب تۆبه زاتی خۆت بهو سرپری صیفاتی خۆت
لهو عهبدی (عصاة)ی خۆت ره حیك و عهطاییکه^(۱۳)

یاره ب که تۆ غهفاری لهو ئۆمهتی موختاری
عهفوی که گونه هکاری لای تۆ پهره کاییکه^(۱۴)

۱۱- حیلە: فرۆ قیل.

نه فسوون: جادوو.

عالمی مادوون: عالمی ریا باز و بی که لک.

۱۲- نادان: نمران.

چازان: چاک زان، لێزان.

۱۳- (سز): نیهتی.

صفات: کۆی (صفه) هیه واته به یانی حال، لێره دا مه به مست (صفات)ی خوای گهوره به .
ره حمیک و عهطاییکه: ره حمیکسی خۆت به خسه.

۱۴- غفار: زۆر به خشنده. (ئه لاف)ی دوای وشه ی (غفار) به پانگ کردنه (نداء)، واته (نهی
غه ففار).

دل نومه تی موختاره هرچه نده سیاکاره
عهفوی بکه غهفارا، شایانی عهفاییکه

نه‌ی سه‌روه‌رو سه‌ردارم وه‌ی خاتهم و موختارم
هرچه نده خه‌طابارم نه‌ما تو وه‌فاییکه^(۱۵)

بو‌شالیعی خاصی تو له‌و به‌حره غه‌واصی تو
نه‌و نومه تی عاصی تو چاروی له‌ره‌جاییکه^(۱۶)

نه‌ی شاهیدی به‌غدایی تو مه‌لجه‌نومه‌نوی
هرده‌م دلی ریسوایی موختار به‌دوعاییکه^(۱۷)

راته لیبوردن و لی خوشبویون له لای تو زور ناسانه نه‌گه‌ر عورت هن‌زیکه‌ی نه‌ی خوایه، وشه‌ی
(په‌ره‌کا: بو‌شتی بی‌لرخ به‌کاردی).

له‌چایی کوردستان، ل ۶۵ و له (المعارف) ل ۴۱ (له‌و نومه‌ته) له‌جیاتی (له‌و نومه‌تی).

۱۵- خاتهم: ناخیر کس له‌پتغه‌مهران که (محمد) ه (د.خ).

موختار: هملپواردراو و ناردراو له‌لایهن خواوه.

۱۶- بو‌شالیعی خاصی تو: له‌بو‌زه‌جا قه‌به‌بول بو‌ون له‌لای خوا تو تاییه‌قنه‌ند بی‌کت هه‌یه.

له‌و به‌حره غه‌واصی: له‌و ده‌ریایه تو مه‌لوانیکی شاره‌زا و به‌ه‌ره‌داری، له‌جیتی عزی (غواص)

به‌و کسه ده‌گوتری که له‌پنی ده‌ریا به‌دوای شتی نرخدار بگه‌ری له‌(سه‌ده‌ف و مهرجان) بو‌یه

شاره‌زایی زوری ده‌وی بو‌وده‌ست هتسانی.

۱۷- شاهیدی به‌غدایی: شاهی به‌غدا (شتیغ عه‌هدو لقا‌داری گه‌یلانی).

نوستادی و پیری تو هم شاهو نمیری تو
موددیکه فقیری تو حاجت به سه خاییکه^(۱۸)

مه نواره وه فای من بنواره جه فای من
عالم له صدایی من هردهم له جهزاییکه^(۱۹)

نهی شاهی له هیرانی (مأذون)ی له گه یلانی
(حقاً) که سوله یمانی هردهم تو دهواییکه^(۲۰)

مەلجە نو مەتوا: جێگەیی حەوانەوه.

۱۸- پیر: مەبەست پیری تەریقە تە.

۱۹- واتە هاتووم داوای لوتف و چاکەیی تۆ دەخوازم و لە داواکەشم دا ، سەیری وه فای من مەگە
کە گەمە ، بەلگە گۆی بگەرە لە نازار و نالەم کە خەلکی لە دەست نالەنال و گریەیی من زۆر لە
نارەحەتی و بیزاری دان.

۲۰- نەیی شاهی لە هیرانی: مەبەستی شیخ سوله یمانی هیرانە ، کە یەکەم راهبەر و داهێنەری
رێچکەیی تەریقەتی قادرییە لە نیو بنەمالە کە پەدا لە هیران و باپەرە گوردەیی صافییە ، هەر لە
هیرانیش نیشراوه .

(صافی) لە (سوله یمانی) واتایەکی دیکمشی لی نیشنا کردووه ، کە نەویش ناوی دەرمانیکی
کۆنە ، پیتی دەگوتری (سوله یمانی) ، بەسەر برینسۆه دەنرا ، پێشپێهان گوتووانە ئێو دەرمانە دوا
هەولنی چارەسەری برین سۆه . بەلگەش سۆمانای دووهم وشەیی (دەرمانە) کە لە هەمان
مەصرەعی بەیتە کە دا هەبە .

(مأذون) ی لە گه یلانی: مۆلەت پێدراوی لە شیخ عەبدوڵقادری گه یلانی.

حقاً: بە راستی.

نهی جمددی وه فادارم لهسلی تووه موختارم
بنوارنه نازارم ته دبیرو چ رایتکه^(۲۱)

نهی(صافی)یی هیرانی نهولادی عهلو و ثانی
چارهت له پەڕیشانی دەرگالهی شاینکه^(۲۲)

* * *

۲۱- نهی جمددی وه فادارم: نهی باپیره‌ی به وه فام.

۲۲- عدلی و ثانی: عدلی باوکی کاک عهولای (ثانی)یه و باپیری صافییه. (ثانی)ش له قه‌بێ کاک عهولای باوکی صافییه.
مانای به‌یت: نهی صافی چاره‌ی تۆ هه‌ر له لای ئه‌و شایه‌یه که خاوه‌نی هه‌مرو دونها و
(مانیها)یه مه‌به‌ستی خوای گه‌وره‌یه.

چوار خستہ کی

(۱)

وهر نه تهماشا دزست و نه حیجان
نهو بی ره حییهی دیم له مو حیجان
خه بمری دهر دم چهنه دا ته بیجان
دهرمانیان نه کرد زامی غه ریان^(۱)

بولبول که دائیم به شینو زاره
حقیه که غونچهی له دهست نه غیاره
نهو گول هموو دم هر له لای خاره
بو شهرم ناکاله عهنده لیان^(۲)

بزیه له لای یار من هاوارم کرد
رازی دلی خوم پاک (اظهارم) کرد
دهر ده کی په نهان عمرضی یارم کرد
چونکی ون نابیی دهر د له ته بیجان^(۳)

(۱)

۱- نه حیجان: الاحبة: خوشه وستان.

۲- نه غیار: بیانی و نه یار

خار: چقل و درک.

عهنده لیان: بولیولان.

۳- اظهارم کرد: وه دهرم غست، ناشکرام کرد.

خوایه شادی بی بهس بی غه‌مگینی
بو دلی موش‌تاق هه‌رتو موعینیی
یاره‌ب نهو جاره‌ش بیکه‌ی بیینی
چاروی موحیبیان رووی حه‌بییان

قوربان با بهس بی نه‌وقاتی فه‌صلت
له ریگه‌ی خودا بو کالسی نه‌صلت
نه‌ی شاهی خوبان له خوانی وه‌صلت
تا‌که‌ی هه‌ر من بم له بی نه‌صیبان؟^(۴)

نه‌ی دل لهم شوره قه‌ت نابوری شه‌یدا
گه‌ر مه‌یلت کرد‌با وه لایلی به‌غدا
(صافی)ش وه‌ک (حافظ) که‌ی ده‌بوو ریسوا
نه‌گه‌ر گوئی دابا په‌نسدی نه‌دیبان^(۵)

په‌نهان: بزر.

عه‌رخی یارم کرد: ده‌ردی خزم بویارم گوت.

واته من بۆیسی هه‌موو ده‌ردی خزم بویارم گوت وناشکرام کرد، چونکه نهو یاره ته‌بیبی ده‌ردی
منه، چاره‌ی ده‌ردیش زه‌حمعت نی یه لای ته‌بیانی لیتزان .

۴- نه‌وقاتی فه‌صلت: کاته‌کانی جیابونه‌وه و دووریت.

۵- شوره: هه‌راو جه‌نجال، هه‌لچوونی دل له نه‌نجامی سه‌ودایی و جوش و خروش عیشق.
(صافی) نم پارچه‌یه‌ی له نه‌ده‌بیاتی شاعیری گه‌روه‌ی فارس حافظی شیرازی وه‌ر گرتوه و وه‌ری
کتره‌وه‌ته سه‌ر زمانی کوردی به‌زیاده‌وه.

جانا له فیرا قی تو پەشیواوه دلتی من
 پهروانهی شه‌می تووه سووتاره دلتی من
 سه‌رتابه قه‌دهم غه‌رقه‌یی خویناوه دلتی من
 وه‌حشی صیفه‌ته به‌سته‌یی نیو داوه دلتی من^(۱)

دل ئه‌لیسه‌یی خوینی هه‌موو ده‌م که له‌به‌ردا
 ده‌یزانی فه‌له‌ک کینه‌یی وی ماوه له‌سه‌ردا
 چه‌ند عاشقی کوشتوو نه‌وو خوینی به‌هه‌ده‌ردا
 له‌م طالبعه به‌رگه‌شته‌یه چۆن ماوه دلتی من^(۲)

پارچه شیعره‌که‌ی حافظ، سه‌مه‌ره‌تا‌که‌ی به‌م شیوه‌یه:

چند آنکه گفتم غم با طیبان در مان نکردن مسکن غریبان

تا له کو‌تاییدا ده‌لی:

(حافظ) نگه‌ستی رسوای گیتی گر می شنیدی پند ادیبان

سه‌رچاوه: دیوانی حافظی شیرازی، ل ۳۶۵. بۆ ته‌راری پارچه شیعره‌که‌ی (حافظی شیرازی) به‌گه‌رتیه بۆ
 (ره‌نگه‌ انه‌وه‌ی شیعری شاعهران له شیعری صافی هیرانیدا، له پێشه‌کی ئەم دیوانه.

حافظی شیرازی: ناوی (محمد)، نازناوی (شمس‌الدین)، به‌کۆتیه له شاعیره‌گه‌وره‌کانی

سه‌ده‌ی هه‌شته‌می کۆچی، له‌سالی ۷۲۶ی کۆچی دا ۱۳۲۵ی زاینی له‌ دایک بووه، له

۷۹۱ی کۆچی که‌ ده‌کاته ۱۳۸۸ی زاینی وه‌فاتی کردووه، له‌ ته‌مه‌نی بیست سالییدا شیعره‌کانی

ناوبانگیان ده‌ر کردووه، که‌ بیسته ده‌ست پاشایان و زانیان، نازناوی شیعری (حافظ)، چونکه

له‌روانی پیرۆزی هه‌موو له‌به‌ر بووه.

سه‌رچاوه: دیوان حافظ، چاپ اول مطبوعات امیر کبیر، ۱۳۳۴ ص ۹-۱۱.

۱- جانا: گیانه.

فیرا ق: جیاپه‌ونه‌وه و دوری.

سه‌رتا به‌ قه‌دهم: هه‌ر له سه‌رتا کو‌پیتیم.

غه‌رقه‌یی خویناوه: خنکاوی خویناوه.

وه‌حشی صیفه‌ت: کێپی و نامالی، نا ده‌سته مۆ.

۲- ماوه له‌سه‌ردا: له‌ چاپی کوردستان، ماپوه له‌سه‌ردا.

ئه‌لیسه (البسه): جل و به‌رگ، پۆشاک.

دائیم که له دهست جهوری زه‌مانه به جه‌فایه
په‌یوه‌سته به جه‌ورو نه‌لهم و دهر دو به‌لایه
بو عاشقی بیچاره‌یه نه‌و عاده‌ته وایه
بویئ که له گوشه‌ی غمه داماره دلی من^(۳)

طابووری به‌لا و له دوولا هاتووه یاران
بو قه‌تلی سه‌ری عاشق و (مسکین) و هه‌ژاران
مه‌علومه که دهر ناچی له‌بهر تیری سواران
سه‌د ده‌فعه له‌نهم قازوخه‌یان داوه دلی من^(۴)

سه‌ر قافیله‌چی ده‌ستی منت دامنه قوربان
ماژو به عه‌جمل مه‌حملی له‌یلا به هموو نان
مه‌جنون صیفه‌تان ماوونو له‌م ریگه پهریشان
بیچاره له یارانی به‌جیماوه دلی من^(۵)

هه‌دەر: به‌فیرۆ.

طالع: به‌خت.

به‌رگمشته: شرومی و به‌د به‌ختی.

۳- جه‌ور: ستم. له‌گوشه‌ی غمه: له‌چاپی کوردستان، (له‌گوشه‌ی غمه‌ی).

۴- طابووری به‌لا: له‌شکری دهر دو به‌لا.

له‌تل: کورستان.

له‌چاپی کوردستان (طابووری به‌لاوه) له‌جیاتی طابووری به‌لاوا.

له‌چاپی کوردستان (چمند ده‌فعه له‌دهم قازوخه‌یان داوه) له‌جیاتی سه‌د ده‌فعه له‌نهم قازوخه‌یان داوه.

۵- ده‌ستی منت دامنه: ده‌ستی منت دامین. کاتیک که هانا بو‌که‌سێک به‌بردێ یا خورده‌ی داوای
پارمه‌تی لی بکری، نهم رسته‌یه به‌کار دی.

مه‌حملی له‌یلا: که‌ژاوه‌ی له‌یلا.

دائیم له هه وایی تۆ گهلی حالی په شیوه
ههردهم له جهفایی تۆ نهوا کهوتوره جیوه
نهم قوربهسهره رووحی گهیشته سهری لیوه
دهرمانی بکه تا کو نهلهوتاره دلی من^(۶)

ئهی بادی صهبا قاسیدی جانالی روح نهفزا
نامهی غم و دهر دو ئهلمم بۆ بهره بهغدا
تا جهند له نهم میخنهته دابی سهگی دهرگا
موددیکه وه کوو(صافی) که شیواره دلی من^(۷)

هه مو ئان: هه مو کات و ساتی، هه میسه.

مه جنون صیفه تان: نهوانی وهک مه جنون عاشق و ویلن.

۶- له چایی کوردستان. (له جهفایی تووه دا). هه رله وی نهم قوربهسهره. له جیاتی (نهم قوربهسهره).

۷- قاصید: په یک، چه پهر، رهوان کراو.

روح نهفزا: گیان بهخش.

ئهلم: نیش و ژان.

(صافی) له سهره دا وهک نه انجامزان و لیتزانتیک، زۆر به دیققت هه ریتکه له من سنی شته ی کردووه به هز، له دروست بوونی نهوی دیکه که غم هوی په پداهوونی دهرده و دهر دیش دهی به هوی په پیدای بوونی (ئهلم): واته نیش و ژان. کهوا هو دهرده نه انجامی غمه، سازار و نیشیش نه انجامی دهرده.

بهغدا: مه بهست مزار گمی که یلانیهه.

بۆ بهره بهغدا: له چایی کوردستان (تۆ بهره بهغدا)،

ئهی بادی صهبا: له چایی کوردستان، ئهی بایی صهبا، باد: فارسیه، واته: با.

(۳)

جانا له غه‌مت وا له‌وو چه‌یرانه دلتی من
سه‌ر گه‌شته وه‌کوو وه‌حشی له کتوانه دلتی من
دائیم له ده‌رو ده‌شت و بیابانه دلتی من
موشتاقی و یصالی روخی جانانه دلتی من^(۱)

مه‌علوومه سیای په‌رچه‌مه وا به‌ختی سیا کرد
زینناری دوو زولفه که له دینی تموه‌لا کرد
لومه‌ی مه‌که گهر روویی له طاقی کلیسا کرد
بۆ ره‌سمی وه‌فا شیوه‌یی سه‌نعانه دلتی من^(۲)

(۳)

۱- جانا: گیانه.

واله: په‌شتیرو و گرفتار.

چه‌یران: سه‌ر لی شتواو.

سه‌رگه‌شته: ناواره و سه‌ر گه‌ردان.

و یصال: به‌په‌ککه‌پشتن.

۲- سیای په‌رچه‌م: ره‌شی په‌رچه‌م.

به‌ختی سیا کرد: به‌ختی ره‌ش کرد.

زیننار: جوژه هه‌ر دایه‌تکی تاپه‌ته به‌ په‌یوانی نایه‌ی مسیحی.

له دینی تموه‌لا کرد: له دینی لاری کرد و وای لیه‌تات پشته‌ی ته‌پیکا.

طاقی کلیسا: په‌رستگای مسیحیانه.

سه‌نعان: شته‌خی سه‌نعانی

ئاسوودەوو فارىغ نەبوو ئەصلا لە غەمى تۆ
قەد حەرقى وەلەى جارى نەزانى لە دەمى تۆ
چونكى سەرى خۆى ناوئە ژىرى قەدەمى تۆ
بۆيى وەكوو زولفى تۆ پەريشانە دلتى من^(۳)

پەروانە صيفەت كەوتووو سووتاوى چراغە
وەك لالە لە عىشقى تۆ دەرونى ھەموو داغە
موددېكە لە ھىجرانى تۆ بيمارو نەساغە
بۆيى ھەموو دەم طالېي لوقمانە دلتى من^(۴)

بۆ غارەتى مولىكى دلتى عوششاقە ديارە
طاھوروى غەمى كۆيە زياترلە ھەزارە
تەسلىمى قەزا لازمە ياران لىيە چارە
چونكى لەسەر ئەم جەمەعە قوماندانە دلتى من^(۵)

۳- فارغ نەبوو: چۆل نەبوو.

ئەصلا: ھەرگىز .

قەدەمى تۆ: پاي تۆ.

۴- لالە: گىياپىتكى كۆسۈ بچمۇكە لە سەرەتاي بەھاران پەندەگا گولپىتكى سوورى ھەيە .
بىمار: نەخۆش .

طالېي لوقمانە: داراى دكتوروو حال زان دەگا .

۵- غارەت: بەتالان بردن .

طاھوروى غەمى كۆيە: لە شكرى غەمى نامادەپەو تا بۆيى زۆرە .

تەسلىم: خۆرە دەست دان .

دل كهوتنه خه يالات له بهر غونجه يي ليو
 وهك نوقطه يي مه وهومه نه گهر بي نه بزئوي
 بهو فكه له باغي سه من و سونبولو مئوي
 وهك بولبولي بيچاره غزه خوانه دلي من^(٦)

عه بديكي وه فادارو جه فاكيشه له هيجران
 وا كهوتوره وهك (صافي) له ده رگانه يي گه يلان
 بهم ده رده سهره كوشتني لازم نييه قوربان
 لم جيئزي قوربانه كه قوربانه دلي من^(٧)

قوماندان: سهركرده.

واته نم كئونه وه و ناماده باشي يه غم كه ژماره ي پتر له هه زاره واي كرد به ناچاري غزه
 بده مه دست، چونكه سهركرده ي نم له شكره ياره و بهرانبهري نمو، ده سلات و چاره م نييه.

٦- نوقطه يي مه وهوم: نوقته ي ناديار، له بهر زور بچووكي كه واي له قه لم داوه هه ندي جار
 هه يه و هه ندي جار نييه هه وه كو لم به يته ي خواره وه دا ده ئي.

دل وال بهر نازاري وه كو نوقطه يي زارت

گاهي له وجودا هه يه گاهي له عه ده دا

هروانه : پارچه ي (١) له پيئي (١)، به يتي چواره م ، لم ديوانه دا .

مه حوي ده ئي:

دهر كي صعبه دم مه ده (مه حوي) له نه سراري ده مئوي

چونكه بز (لاشي) ، هه سه عيهك بكه ده روا به لاش

واته : ده مئوي له بچووكيان وه كو نم وه وايه كه نه بي . ئيدي ئه ي مه حوي ، خوت به وه صفي
 ده ميه مه ماندوو مه كه ناگه يته نه نجام، ديواني مه حوي ل ١٥٠ .

غزه خوانه : غزه خوانه

٧- عهد: كزيله . ده رگانه يي گه يلان: ده رگانه ي شيخ عهد و لقادري گه يلاني .

(٤)

موددنگه له هيجرانى توشيوايه دلى من
سرگهشته و بيچاره و ريسوايه دلى من
پهيوسته له كيوان و له صحرايه دلى من
مهجنون صيفته مائىلى له يلايه دلى من^(١)

نمو وه حشيه نه صلا كه له بو ئيمه نه بوو رام
هر چنده سعي و كووش نه كم نايه ته نيودام
نايا له سر نم شورشيه چى نه بنى نه انجام
ناارى كه له وه حشهته په يدايه دلى من^(٢)

(٤)

١- شتوايه: شتواوه، وشه يه كى ناوچه ييه .

سرگهشته: سرگهردان.

مهجنونه صيفت: وه كوو مهجنونه .

پهيوسته: هميشه بهى پسانه وه

٢- رام: مائى ، دهسته مو .

نايه ته نيودام: نايته ناو داو .

واند نم ياره كه وهك هالنده ييكى كتيوى ناگيرى و نايته ناو داو ، ناخزده بهى نه انجامى دلم چى بهى كمو
نستا په زاويه داي گرتوه له داغى نمو ، له نه انجامى هست به چوئى كردن و نه هاتنى يار .

سهوداسهرو ديواله مو جهيرانه ههموو دهم
بويارو بو نهغياري شهريکه له ههموو غم
فاريغ نههوو يهک لهحظه نهگر زورو نهگر کم
ناشوفتموو پير شورشو غهوغايه دلي من^(۳)

دائيم له غهمي عهشقي توه خانه خهرايه
بهو ناووري دووريته کهوا سينه کهبايه
بي عاره مهگر بويه که نازاري صوابه
بهديهختي نهبي چي له چ دامايه دلي من^(۴)

۳- نهغيار: نهياران و بيانان.

فاريغ نههوو: بهتال نههوو، ههرگيز بي غم نههوو.
ناشوفته: دل سروتاوو نهنجن کراو.

پير شورش: پير له جوش و خروش و هه لچوون.
غموغا: ههرا و نازارهو ناشوب.

۴- ناووري دووري: ناگري دووري.

صوابه: چي خفته تي و راست و رهوايه.

بهو زولفه نه سیری مه که دیوانهیی تویه
مه سجونیی مه که خادیمی دهر گانهیی تویه
مه فتورنی جه مالی تووه په روانهیی تویه
موشتاقی قه دو قامهتی ره عنایه دلی من^(۵)

دووری له وه طهن دهر به دهری یارو دیاره
بی مونس و بی یاوه رو بیزارو نه زاره
بیمارو بریندارو جه فاکیش و هه زاره
بیچاره یه وا روویی له مهولایه دلی من^(۶)

بی رحم و وه فایی بهسه نهی یاری وه فادار
شهیدایی هه وایی تووه نهو (صافی) بی بیمار
پابهندی دووسه د غم بووه لهو لومهیی نه غیار
جیتی چاره سهری دهر گهیی به غدایه دلی من^(۷)

۵- مسجونیی مه که: بهندی مه که.

خادیم: خدمت چی.

مه فتورن: کار تیکیراری عشق.

رهنا: گولنکی هملچوو و قه دو بالار تک و له هاره.

۶- نهزار: لاواز و دهر ددار.

بیمار: نهخوش.

مهولا: خوای گموره.

۷- دهر گهیی بهغدا: مهست دهر گهیی گهیلانیهی که له بهغدا یه.

بیمار: بریندار.

له چایی کوردستان، ل ۳۵ (بیمار) له جیاتی (بیمار).

پینجین و پینج خسته‌کی

- مه‌بست له پینجین، له‌ره‌یه که شاعر خودی
- به‌یتی شی‌عری خوی بکا به پینج خسته‌کی
- پینج خسته‌کیش له‌ره‌یه که شاعری شی‌عری
- به‌کیکی دیکه له‌کا به پینج خسته‌کی.

پینجینی صافی

(۱)

نیگارا رویی ره جی گهر له سهر نهو عهدو په یمانی
دلی بیچاره کم مه علوولی تویه چی له لوقمانی
وهره به شقی خودا یا بیکوزه یا بیکه دهرمانی
فیدات بی نهو روحی شیرین هه تاکه ی دل په ریشانی
به لایی وات به سهر هیتام چ کس دهرمانی نازانی^(۱)

له بی عهدو وه فای بوو وها مه نفووری تویه دل
له ره می پر جه فای بوو کهوا مه جووری تویه دل
خودا هه تاگری جانا په شیوی دووری تویه دل
زه مانیکه له گزدهی بیکه سی ره جووری تویه دل
حییم کعبه که چ لایی نه گهر خوت بیسه سردانی^(۲)

(۱)

۱- نهم پینج خسته کیهه (خمیس و مخمس) که می هردوکی می (صافی) به.

نیگارا: نهی نیگاری من. (أ) ی دوی وشمی (نیگارا) بو بانگ کردنه (سداه).

مه علول (معلول): دهرده دارونه خوش.

لوقمان: لوقمانی دهر دناس.

به شقی خودا: به عشقی خودا واته بو خاتری خوا.

۲- مه نفوور (منفور): نه فرهت لیتر او.

مه جوور (مه جوور) به جی هیتشتر او. به جی مار.

له نه‌قشی عاریضت چه‌یرانه دائیم مانی بی چینی
 له‌سەر روو پەردە بس لادە هەموو شەخسێ کە نەبێ
 له دل صەبرو له تەن طاقت له‌سەریا عەقل نامینی
 کەسێ بەم تەرزە نەیدیووە بەشەر وەك تۆ بە شیرینی
 (تەجیر) ماله‌ تصویرت ئە‌گەر نە‌قاش ئە‌گەر مانی^(۳)

له‌ فەریادم وەرە ئە‌ی جانی شیرین روژت ئە‌و رو‌یه
 دل‌م مەشکێنە بەستە‌ی زولفو خەستە‌ی پەرچەمی تۆ‌یه
 له‌ مندالیووە طەوقی بە‌ندە‌گی تۆم هەر له‌ ئە‌ستۆ‌یه
 له‌ طفیلی عەبدی تۆم نێستیش له‌ بۆ تۆم شینو روژو‌یه
 وە‌کوو قومری دە‌نالتیم عەزیزان دول‌بەرم کانی^(۴)

رەنجوور: دە‌ردە‌مە‌ند و نە‌خۆش.

له‌ چاپی کوردستان (له‌ عەهدی بی‌ وە‌فایی بوو) له‌ جیاتی (له‌ بی‌ عەهد و وە‌فایی بوو).

۳- عاریض: روو.

بە‌م تەرزە: بە‌م جۆرە.

له‌ چاپی کوردستان، بە‌م عەصرە.

تەجیر: سە‌سامی.

تەجیر: وێنە و نە‌گارکە‌شان.

له‌ چاپی کوردستان (بە‌م عەصرە) له‌ جیاتی (بە‌م تەرزە)، هە‌روە‌ها (کە نە‌ت بێنی) له‌ جیاتی
 (کە نە‌ی بێنی).

۴- له‌ فەریادم وەرە: له‌هاوارم وەرە.

روژت ئە‌و رو‌یه: روژێ نە‌و‌یه کە بە‌هاوارم بێیت و دە‌ست و پە‌رد بکە‌یت.

له‌ طفیلی: له‌ مندالیووە.

له قهلبم تا ره‌مهق ماوه وه‌ره نه‌ی جانی شیرینم
ترخم که به‌سه‌رمان رابره تیفک‌ره نالینم
له نه‌زعا فائیده‌ی نادا دوعای ته‌سکین و نامینم
وه‌ره سه‌رچاوه‌یی چاوم بنۆره سه‌یلی خوئینیم
قیاسی ناکرئ نه‌صلا له حموزو جزگه‌وو کانی^(۵)

له دهردی دوورین یاران نه‌ما نارام وته‌سکینم
وه‌رن ساتئ له ریگه‌ی خوا پیرسن گریه‌وو شینم
نه‌جاتم دهن له ئەم دهرده به‌مردن یانه خو ژینم
بلینه شوخه‌که‌م تاکه‌ی له دووری هه‌ر بنالینم
چییه جارئ وه‌کوو عاره‌ب که ده‌ستم گاته دامانی^(۶)

نیسته‌ش: نیستاکه‌ش.

له بۆتۆم شین و رۆزۆیه: شین و رۆزۆم له بۆتۆیه.

ته‌وق (طوق): کۆت و زنجیر.

دولبه‌رم کانی: دولبه‌رم کوانئ.

له چایی کوردستان (گیانی شیرینم) له جیاتی (جانی شیرینم).

د- تا ره‌مهق ماوه: تا که‌میک وزه‌ ماوه.

ته‌ره‌حوم که: به‌زه‌ییته‌ بی.

له نه‌زعا: له‌سه‌ره مه‌رگدا. (نزع الروح) واته‌ دابه‌لۆسین و ترازاندنی گیان له جه‌سته.

ته‌سکین (تسکین): هه‌سور کردنه‌وه.

بنۆره: به‌وانه.

سه‌یلی خوئینیم: جوئبباری نه‌شکی خوئینیم.

له چایی کوردستان (به‌سه‌رمان رابره) له جیاتی (به‌سه‌رمان رابره)،

۶- له چایی کوردستان (نه‌جاتیم دهن) له جیاتی (نه‌جاتم دهن).

له نیو طاووری غم راهات له ته‌علیماتی مه‌شقی تو
 چ خه‌رفی قه‌یدو زنجیره له نه‌ستوی دایه طه‌وقی تو
 به موژده‌ی وه‌صلی پا بووسیت حمیا واچوو له شه‌وقی تو
 هه‌تا نیستا که مه‌شهوور بوو به به‌د نامی له عه‌شقی تو
 چ باکی لومه‌یی غه‌یره له مه‌ولا (صافی) هیرانی^(۷)

پینجینی دووه‌می (صافی)

سه‌بب چی نه‌ی دل‌ی دیوانه دووباره په‌شیاوی
 له عقل و فه‌مه‌وه ده‌رچووی له عه‌یب و عاره‌وه ماوی
 مه‌گه‌ر مه‌حکومی یاری و له به‌ر ئه‌لامی ترساوی
 وه‌کوو کوشته‌ی قه‌صاب نه‌ی دل چیه‌ه و اغه‌رقی خویناوی
 له گۆشه‌ی بیکه‌سی دائم له غه‌مدا ماوو داماوی^(۸)

۷- له چاپی کوردستان (واهاات) له‌جیاتی (راهات)، (چ ترسی) له‌جیاتی (چ باکی) هه‌ر له‌رێدا (له‌نه‌ستو) له‌جیاتی (له‌نه‌ستو).
 غه‌یر: بیانی.

پینجینی دووه‌می صافی

۸- یاخورد له‌عه‌قلی فه‌مه‌وه ده‌رچووی: تیگه‌په‌شتنی راستیه‌ه.

له مولکی حوسن و نیقلیمی مه لاحت تا که نم شوخه
عه جانیب شاهو عاریض ماهو طینهت پاکه نم شوخه
دلا سهد کوشتهی وهک توی له ژیر پی خاکه نم شوخه
نه گهر فهرمووی له فهتلی عاشقان بیباکه نم شوخه
هه زاری کوشتییه وهک تو قهدی لاولاویور لاری^(۲)

به حهلقه‌ی زولفه‌که‌ی یارم عه جانیب داوی داناوه
به دانه‌ی خاله‌که‌ی سهر رووی فریبی عالمی داوه
له وهحشمت بوو که طهیری دل به توپا هاتو تیماوه
چ صدیادیکه سهد وهحشی له چینی پرچی پتچاوه
خه لاصی تو نیسه نهی دل له داوی زولفی باداوی

لسهر صلحه‌ی شهیدانه له سایه‌ی عشقی تو ماووم
بکه ره‌جی بهمن قوربان به غمزه‌ی تویه کوزراووم
له رووی دۆستی جارئی بنۆره نه‌شکی خویناووم
نه گهر فهرضه‌ن عه‌دوو بیتن بیینی چاوه‌یی چاوم
له بو من خوین ده‌بارینی له‌سهر دوو چاوه‌یی چاوی^(۳)

۲- نیقلیم: هه‌رتیم.

مه‌لاحت: جوانی ولتپهاتوویی.

عاریض ماه: روو وه‌کوو مانگی تابان.

طینهت پاک: نه‌صل زاده و نه‌جیب.

دلا: نه‌ی دل.

هه‌زاری کوشتییه: هه‌زاری کوشتووه.

۳- له چاهی کوردستان (چاره‌یی چاووم) له جیاتی (چاره‌یی چاووم).

دلا بۆچی دهوام ناكهی له عهشقا هه‌رچی تووشت بوو
 گوتی چبکه‌م كه شیواوم به سیحری چاره‌كهی جادوو
 له‌رندی عیشقهوه پرسیم ئه‌ویش دووباره‌وای فهرموو
 دلا دیوانه‌یی خۆته‌كه‌یار بئی مه‌یله‌ده‌رحق توو
 وه‌ئیلا نه‌و له‌سه‌ر نه‌و عمه‌ده‌ماوه‌تۆ نه‌گه‌ر ماوی^(٤)

له‌ته‌صویری بروی با‌جهدوه‌لی نه‌قاشی چین‌ده‌رچی
 به‌ته‌رزی قامه‌تی به‌رزی قه‌دی شمشادو‌عه‌رعه‌رچی
 له‌وه‌صفی ئه‌و خه‌طوخالی ته‌واو بوو‌عه‌مره‌كه‌م گه‌رچی
 له‌ته‌عریفی بلێم چی با‌قه‌لهم‌ده‌رچی بلێم‌هه‌رچی
 ته‌واو نابێ به‌چی نه‌وصافی پیچی په‌رچه‌می خاوی^(٥)

له‌ده‌ردی بێ ده‌وا بوومه‌غه‌ریبو‌شوهره‌یی‌شاران
 دوعامان‌بۆ‌بکه‌ن‌ئیه‌وه‌خودا‌زومه‌ری‌وه‌لاداران
 له‌راست‌من‌گویی‌مه‌ده‌ن‌به‌قه‌سه‌ی‌ره‌قیبو‌قه‌وولی‌به‌لاداران
 مه‌لێن‌(صافی)‌كه‌ئێستێكه‌له‌یادی‌یار‌نییه‌یاران
 له‌دلدا‌فیکری‌دلدارو‌له‌ناوی‌زیکره‌کا‌ناوی^(٦)

٤- له‌رندی عیشقهوه پرسیم، له‌چاپی کوردستان (له‌پیری عیشقهوه پرسیم).

٥- له‌چاپی کوردستان (له‌ته‌رزی).

ته‌وصاف: کۆی (وصف)ه.

واته‌ده‌رخستنی شیوه‌ی شتیك‌یان‌که‌ستیک، به‌یانی‌حال.

عه‌رعه‌ر: سه‌رووی‌که‌توی‌یا‌گرتی‌عه‌رعه‌ر.

٦- زیکره‌کا: زیکره‌نه‌کا.

زومه‌ر: چین، گروپ.

پینج خسته کی (صافی)
له سهر غه زه لی (عهونی)

هوزاری غونچه زارینکم که رووی نهو به هاریقی
نه زاری لاله زارینکم که دل وا داغدارینقی
فیدایی لیوو زارینکم نقوودی جان نشاریتی
خوماری چاو خومارینکم هه زاران وا خومارینقی
نه سیری زولفی یارینکم هه موو عالم شکاریقی^(۱)

به طهوقو کۆتی کاکۆلی له پای خستووم و تاساندم
وه کوو نیچیری صه ییادان له خوونی خۆمی گه وزاندم
گریشمهی گۆشهیی چاوی بوو ئیمرو زیهنی شیواندم
وه کوو لیلیا به مهد نازو نزاکت عقلتی لی ساندم
دلیم دائیم وه کوو مه جنوون له عه شقا بی قه راریقی^(۲)

۱- هرزار: جزیرتکه له جزیره کانی بولبول.

نه زار: لاوازو نه خۆش.

لاله زار: نهوشوتنهیی به زۆری گۆلی لالهیی لیبیه.

نقوودی جان: مایهیی گیان.

نشاریتی: به لورسانهتی.

خومار: جزیرتکه له حالهتی مستی.

شکار: زاو، یا، نیچیر.

۲- له پای خستووم: له پیتی خستروم.

له همر رهمزنیکی سهد نازو نزاكته دایه نهم شوخه
 له همر غهمزنیکی سهد فیتاو هیلاكته دایه نهم شوخه
 ههزاران تاجی شاهی وا له ژیری پایه نهم شوخه
 له ئیقلیمی ملاحته چونکی بی هوتایه نهم شوخه
 دهینم چهند شههنشایا و موطعی رهگوزاریتی^(۳)

نومیدم لاله ژین وه قتی قیامی قامهتی لاوی
 كهوه ستاوه له بۆقه تلم پیاكهی پهرجهمی خاوی
 چ چارهی تیره بارانه له پهنجهو دهستی خویناوی
 دهزام دهمكوژی چاوو ته نالی زولفی داوداوی
 برۆی قهوس و موژهی پهیکانی عوشاقی ههزاریتی^(۴)

سه بیادان: راوچی بیان،

خوون: خوین،

گریشمه: نیشارهت کردن و تیرهاوتشتن به گوشه‌ی چاو.

نزاكته: پاکی و ناسکی.

۳- رهمز: هیتاو نیشارهت.

غهمزنیکی: غهمزه بیکی.

موطیع: گونزاییل.

هه متا: هاوتتا.

رههگوزار: رتیرهو.

۴- قیام: ههلسانهوه.

پیاکه: سه‌باز. له چاهی کوردستان (پهادهی) لهجیاتی (پهیاکهی).

مفتاعی جان له ریتی عشقی به تالانو خسارعت چوو
هموو عومرم له هیجرانی به سهد عیجزو مہارعت چوو
گہدایی دل به مہظلومی له ژیر تهختی نہ ظارعت چوو
به غمزہی چارہ کمئی، عفلو دلو دینم به غارعت چوو
خودا چی بوو کہوا نیمرؤ هموو کہس نینتظاریتی^(۵)

واته : نومیدی ژینم نہ ما کہ نهو یاره هہ لسانہ یوه و له شوتنی هہ لسانہ وه کہ شیدا راوه ستا به
خزی و کومہ لیک له سہر بازہ کانی کہ داوه کانی پەرچہ می خاوی نمون، به مہرامی کوشتنم، خو
هیچ چارہ بیکیشم نہ بوو، له تہرہ بارانی دہست و پهنجہ کانی، بزیہ دہ زانم دہ مکورئی، سیرہ و
نیشانہی منی و ہاگر توہ کہ ہیچ دہ باز بوئم نہ بی، چونکہ زولفسی تہ نافہ و ہرژانگہ کانی شی
تہرن و ہرزی کوانہ و ہہ موو نمو شانہ شی ہز کوشتنی عاشقانی ہہ ژاری وک من نامادہ
کردووہ.

۵- مہ تاع: ہار و ہارگہ، کالا.

خسارعت: زہرہ مہندی.

عجز: پک کہ وتن، نہ توانین.

مہارعت: تالی و ناخوشی.

تہختی نہ ظارعت: نازاردان و جہزہ بہدان.

نینتظار (النظار): چاوه وانی.

بہ غارعت چوو: بہ تالان چوو.

دلی بولبول له بۆ غونجهی ده می هەر ناخ و نوخیتی
که زاغی خاله که می دانیم له باغی سیوو خوختی
به روو گوتل پهرجمی سونبول دوو نیرگر واله روختی
گوتلی روخساره غونجهی لیوه عمر عمر قهددی شوختی
گه می بولبول گه می قومی گه می دل وا هوزاریتی^(۶)

عده جانیب نه به هاریکه که گوتشه ن چه تری هه لداوه
له لایئ سونبولو نه سرین له لایئ نیرگی ساوه
له نالمی بولبولان (صالی) مه گهرج بوووو چ قهوماوه
شکوفه ی غونجهی لیوی له باغا وا ده می داوه
وه یا بۆ عه طره (عه ونی) خهنده بیکی لیوو زاریتی^(۷)

۶- زاغ: قهله رهش، زاغی خال مه بهستی له خالیکه که زۆره شه.
دوو نیرگیس: دوو نیرگر مه بهستی دوو چاوه.
عه رعه ر: داریکی قهشهنگ و جوانه، به راست و ریکی هه لده چی.
گه می: وشه یه کی فارسییه، واته هه ندی جار.
قومی: جۆرێکه له جۆره کانی کۆتر.
۷- شکوفه: غونجهی تازه کراوه.

له دیوانی عه ونی (نه مه بۆ عه طره) له جیاتی (وه یا بۆ عه طره).
پروانه دیوانی عه ونی، ۱۹۹۷ ز فه رهاد عه ونی، ل، ۵۴، پێشه کی کهریم شارهزا.

پینج خشته کی (صافی)
له سه ر غه زه لی (ناری)

من و دل نیمرو ئهو شوخه له خوشی یهك به دهی کردین
له جامی له علی سه رخوش و موقیمی مهیکه دهی کردین^(۱)
ههتا مه حشهر خومارو مسقی نازو نه شته که ی کردین
به غه مزه ی چاوی مه خووری سیاهی مسقی مه ی کردین
به ماچی لیوی موسته غنی له نه نواعی مه زه ی کردین^(۲)

۱- له باره ی نهم (ته خمیس) هی صافی له پهراویزی له لاپه ره ۳۸ ی چاپی کوردستاندا نوسراوه: سنی تاکه که ی پیشموره هی (صافی) یه، تاکی چواره م هی (ناری) یه و تاکی پینجه میش هی (تاهیر بهگ) ه.

به لام کاکه ی فه لاج له لاپه ره (۷۸) ی دیوانی ناری دا ده لی: (ناری و توویه تی په ناحق نهم غه زله بیان کردوه به دانانی من و تاهیر بهگ، راستیه که ی نه وه په که هه مروی هی خومه به لی، چونکه دارشته که ی له هی یهک شاعر نه چی و نهم راستیه ه له (مه لا نه حمه دی نازی) بیستراوه).

سه چاوه کاکه ی فه لاج، دیوانی ناری، ل ۷۸، کاکه حمه ی بیلسو. چاپخانه ی کاکه ی فه لاج سلیمانان ۱۹۸۴ ز.

۲- جامی له علی: به ده ی لیوی.

موقیمی مهیکه ده: جیکه ره له مه یخانه.

موسته غنی: نموه ی پتویستی به شتیک نه بی.

به نهمو ياره بلتين ياران چييه سوچو گوناھي من
 نسيم ننگوتو شو رويي چمنن والا بو ماھي من
 چ قهوماوه مه گهر قوربان كهوا به ستوته راهي من
 ترازا بهندي سوخه ي نالي گولناري به ناهي من
 كه چي دھسق لاسر دانالہ سيري باغي بهي كردين^(۳)

له بو يه كه مه رحه بائي چومہ لاي يارم به سهرخوشي
 نيقيب خسته روخمارو به جاري كه ونه خاموشي
 كهوام دي رويي نارامي دل و سه برو فهراموشي
 به هوري په چهمو زولفسی روخو نه بروي كه دايشي
 له شوقي روئيتي بحري هيلالي يهك شهوي كردين^(۴)

۳- چمنن والا بو: چمنن رازاره بو.

راهي من: ريگاي من.

۴- نيقاب: پوشي به، سهروشي.

بدر: مانگي چوارده، هلال مانگي تازه كه خوي به شتوي داس ده نوتني.

واته بز هوال پرسين و چاك و چوني چومہ لاي يارم به سهرخوشي، كه چي نهو سهروشي به
 روي خندا داو واي كرد دلَم بن نارام بن به په چهم و زولفهي، روو و نه بروي دايشي نيمه
 بيهش كرد له بيني مانگي يهك شهوه كه نه برويتي هروها بيهشي كردين له ديتني مانگي
 چوارده كه روي نهوه، نه گهر به (له شوقي روئيتي بهدر و هيلالي يهك شهوي
 كردين) بخوندر شهوه.

رفیقانم که سئ عاشق نهیئ لهم سیرره نازانی
 له لایئ یار حیات به خش و له لایئ قابیضی جانی
 له ههردوو لاره ته سلیمم بلین دهستم به دامانی
 نه گهر چی کوشتنی خو (قباض الأرواح) ی موزگانی
 به قانونی مسیحایی، به خندهی لیوی حهی کردین^(۵)

له بو خویئ ریزی عوشاقان یگام گهرچی ییا که
 وهلی ئه ی دلی له رووی ئومیدوه جاری ته عاشاکه
 مملتی (صافی) زهمان ناخیر بوو کس ئیمدادی کس نا کا
 دهوایی دهردی دلی (ناری) له تاهیر به گ ته مه ننا که
 بلتی نیمرۆ گول ئه نلامی به تیری جهرگی په ی کردین^(۶)

نه گهریش به شیوهی (له شهوقی روئیه تی به دهری، هیلالی یهک شهوهی کردین) بیئ، ئه وه
 ماناکه ی ده بیته، له سۆزی دیتنی رووی ئه وه که وهک مانگی چوارده یه، ئیمه ی چه مانده وه وهک
 مانگی یه گشه وه.

نازانی: نازانی.

۵- قابیضی جانی: گیان کیش.

به قانونی مسیحایی: ناماژه به بو جهزته تی عهسا که به نه مری خودا مردووی له گۆز زیندو
 ده کرده وه (واذ تخرج الموتی بآذنی) ئایه تی (۱۱۰) له سووره تی (المائدة)، قورئانی په یروژ.

دهستم به دامانی: له پارانه وه و هانا پرده نه بهر به کاردی.

به خندهی لیوی حه ی کردین: به بهزی لیوی ئیمه ی زیندو کرده وه.

۶- وهلی: بهلام.

ئیمداد: یارمه تی و به هانا هاتن.

بینج خسته کی (نووری)^(۱)
له سه ره زه لی (صافی)

له و فیرقه تی دووری تووه رووحم له نه له مدا
نایابه جه مالی تو له نیو رومو عه جه مدا
حوسنی تووه وا شهوقی له سینهو له دل مدا
گولناری روخت رهشکی به گولناری ئیر مدا
دوو طاقی بروت طه عنی له میحرابی حه ره مدا

گیر ساوه له دل ناگری عیشت وه کوو میصباح
که وتوومه بیحاری غه می عیشت وه کوو مه للاح
بی هوش و نه خوشم له فیراقت به بی نه قداح
روح مهسته له راحی تو له نیو عالمی نه ارواح
باطن له (بلی) دایه و ظاهر له (نعم) دا

ناری: شاعیری ناو دار کاکه حه مه می مریوانی، ۱۸۷۴ - ۱۹۴۴ ز.
تاهیر بهگ: شاعیری گه وره ی کورد ظاهر بهگی جاف.
تهدنناکه: داوا بهکه.
چهرگی پدی کردین: چگهری نیمه ی پتیکا.
* - نووری: شیخ جلال کووری شیخ جه میل نه لاشبه ندیبه

غافل نه‌بوو جارینکی دلی من له غه‌رامت
بو سه‌روی قه‌دو قامت و بو به‌رزی مه‌قامت
دایم که سه‌هر خیره وه‌کوو قه‌یس له هیامت
هه‌ستاوی که هه‌ستاوه قیامت به قیامت
رؤیوی که رؤیوه ده‌مم لهو ده‌مو ده‌مدا

سووتاره دلی عاشقی بیچاره به نارت
قوربانی دووچاوی ره‌شو نه‌و رووی عوزارت
مسکینه که نه‌م جیسه له ژیر جه‌ورو نه‌زارت
دل و له‌به‌ر نازاری وه‌کوو نوقطه‌هی زارت
گاهی له (وجودا) هه‌یه گاهی له عه‌ده‌مدا^(۱)

حه‌یرانی چه‌می په‌رچه‌می چارو ده‌مو لیوه
یاره‌ب چیه نه‌م په‌رچه‌مه وا به‌دری له نیوه
بو عیشقی جه‌مالی تو له سه‌حراوو له کیوه
بوچی نه‌گری دل له‌سه‌ر نه‌م شیوه په‌شیوه
وا حه‌بسه له نیو چیخی چه‌می په‌رچه‌می چه‌مدا

۱ - نوزارت: نازارت

نهو ناگری عیشقی تو به جاری دلی جوشیم
دائیم که له بو وه صلی جه مالی تووه کوشیم
نہت پرسی به جاری له نه خوشیم و له خوشیم
گهر بیتو به سهر خوشی پرسی له نه خوشیم
(حق القدم) —ه روح له قهده مگاہی قیده مدا

رهنجی منه بو تو که وه ها زور بی مه ناله
ئیت به سه ئه ی (نووری) یی بیتچاره مه ناله
بو خالی سهر نهو کولمهت و بو نووری جه مالہ
(صافی) له بهر نهم خاله یه خالی له خه یالہ
یا کیمی به زور دایه وه یا زوری به که مدا

پینج خسته کی (صفہوت) (♦)

لہ سہر غہ زہلی (صافی)

دہ خیلہ ک من نہوا مردم وہ کوو مہ جنون لہ ریسوایی
لہ فیرقت لہ یلہ کمہ وا کہ تووم بی جی و مہ نوائی
دہ سا جبکمہ وہ کوو ساحر دہ کمہ حیلہو مودارایی
خودا رحمی بہ حاتم یار نہوا بردی بہ دلمایی
لسہر ہوشو لہ تن تاقت لہ دل صبرو شہ کیایی

نہ گہر زولفی بہ دستم وا دہ کم لہ ملم وہ کوو زیتار
میالی شیخی سہنمانی لہ عیشقی قامتی دلدار
مہلتن بی ہوشو بی عقلہ بہ طمعنہ نہی گہلی نہ غیار
لہ لاین نارہ زووی و ہصلو لہ لاین دلشکستی یار
گوریس ناگا بدیہ ک لاچون نہ گا گہر بی بہ دوولایی

♦ صفہوت: کاک علی کوری گہرہی (صافی) ناسراو بہ مہلا کاکہ.

هممو و شهو ناخهوم تا رۆژ به نوئمید وهصلی واههوتام
نهما چبکهه که جارینکی نههات ساقی به بادهو جام
سیایی طالعه واهه رینگونه عاشقی بههنام
نهلهو جینگهی غهیرییم دئی تهسهللا نه وهتهن نارام
چ چارههی دیکه شک نابهه به غهیری شیت و شهیدایی

که چهند ساله له بۆ تهحصیلی عیلمو شمرع نه کهم رههتار
خولاصه غهیری عیصیان و غههم نه بوه نه تیجهی کار
کهواهی من ده کهم تهویدی نه صوحی خوا ئهتوی غهتار
که ههر چیه کهم بهسههات لهو وههتای دل بوو جههتایی یار
له بهینی ههر دوولادا خوینه کهم و اچوو به خویرایی

دلی زارم له دهرسی عیشق دا پیره و جهوان نابئی
که چهپی حهلقهیی زولفی تووه بۆ من زیان نابئی
نه گهر تهویری تهوصیفی له بۆت کهم بۆم عیان نابئی
نه لای نهی دۆستانم داستانی دل تهواو نابئی
مه گهر رۆژی جهزا بیتن له خزمهت شاهی مهولایی

(تأمل) کهن له دهوری نهو زه مانه نهی نهیسی و یار
که نملوده به سهر بهستی ده سووری کوو چه وو بازار
که وای بی ههر که سی عه قلی هه بی بو خوی بی هوشیار
ده زانی بوچی گز شهی بی که سیم گرتوه له دووری یار
خه یالی نهو ره فیه بو دلی ریسوا له ته نهایی

موسلمانان ره جامان بو بکن یار مان بی وای
که (صغرمت) دل به نازاره له بو نهو وه صلی نه صافی
نه گهر وه صلی بی و نه بی نی مایی به ک نه ظهه کاف
هه وایی له یله که بی مه یله یه دل وای له یه (صافی)
سیاخانی دهر وونه شورش می مه جن وونه سه حرای

پینچ خشتهکی (لؤلانی)^(۱)

لهسهر شیهری صفتی

درتعا مورشیم رۆی لهدست چوو رههبری دینم
له پاشی نهو کسکی تر له نهو دونیایه نایم
نهما دارنکی پر سیه لهر نهو سایه بنشینم
حقیتم گهر فلهک یاران به ناهی دل بسووتیم
جوازه گهر زمین یه کسهر به خوینی دیله پرشینم

که نهنکال ناوی نهفاله دیاره وا غهزهب داهات
خراب بوون خانقار ته کیه به تالان چوو مپرو مالان
مهجالی زهوقه کسم وون بوو نه گنیه مقصودو نارات
لهدستی غم جوالیم رۆی پیری روو به رووم واهات
لهمولو چۆن مودارا ییتو نایا چۆن نهی ژینم

۱- لؤلانی : حاجی محه مهدی کوری شیخ رهشیدی لؤلانی .

فلملك وا كونه كيني خوئی به نمر جوړه ده كانه نيشات
همنويكي ده كانه پاشا حركم داريشه تورپرهمات
له ياران رحمو غمخوړی به جاري ريشه كنه دهرهات
له عشقی ليله كنه بې ميله كنه دنيايې دوون (هيهات)
سهرينكي راحمتيم ساتي نمر و دانيمه باليم

له بو كوستانې رنگاو رنگ به ميړگو چمنو كانياو
لبس دارو دره خاني له خوړيان بستو وه لاولاو
لدهسقي ظالمې بدفېر، له حيفي عمره كنه فوتاو
لدهردی دل له جهرگي كول لدهاخي سينه كنه سووتاو
بهرورم دادو روړويه لدهودا شيوه نو شينم

كمن نالور بووه ووزعم، نوميد واپوو كه تو چا كنه
نوا چمنه ساله مه جووسم لشمو حېسېم بهرطلا كنه
كه بمانه موخليصي خوله لمر چي ليم بهرطلا كنه
بلينه شوخه كم بې ره چي تا چمنه بې وهلا تا كنه
به سالي غونچه دل نه نگ يم وه كوو گول جامه بدرينم

له کار که وتوومه نهی یاران له کئی بیتم مه دهه د کاری
فیغانو دادو رۆرۆمه که سم نایته هاواری
نهماوه کس له دونیادا له غم قورتار که غمباری
به ریشی سپهوه یاری نه کردم به ختی رهش جاری
منیش بویه که عادهت عاجزی و ره سمه نالیم

نومیدی گول چنیم بوو که چی گیرۆدهی خارم
ده بینن ظاهری ساغم له باطن زور بریندارم
مه پرسن چۆنه (لؤلالی) به دهردی دل گرفتارم
له زاری من مه کهن بیزاری (صافی) زور به نازارم
له داخی سینه کهی سوتاومه نهو ناخه هه تدم

پینج خسته کی (نه نوه) ^(۱)
له سه ر غه زه لی (صافی)

گولتاری ده مت نرخي به بازاری عه جمه دا
دوو چاوی ره شت تیری له ئه پرابی قه له مده دا
روخساری گولت شه و قی به سهیرانی نومه مده دا
گولتاری روخت ره شکی به گولتزاری ئه ره مده دا
دوو طاقی برۆت طه عنی له میحرابی حه ره مده دا

دووباره ئهوا هاته وه به زمی شهوی ئه فراح
ساقی ده و ره پرکه له بۆم پیا ته وو ئه قداح
دائیم له سه فله ر دایه دلم هر وه کو سه ییاح
دل مه سته له راحی تۆ له ئیو عالمی ئه پرواح
باطن له (بلی) دایه و ظاهر له (نعم) دا

۱ نه نوه: سهید نه نوه سهید نه حمده گله زه رده یسی. کۆمه له پینج خسته کییه کی زۆری هه یه
له سه ر شهیری شاعیرانی کورد.

نهو شوخه گرفتاره به گیسووی شه بی تارت
سهر خوش و برینداره له بهر چاوی خومارت
حهیرانه له بهر نه غمه وو ناوازی هوزارت
دل وا له بهر نازاری وه کوو نوقطه بی زارت
گاهی لهو جوودا هه بیه گاهی له عده مدا

هه ر ماوه نه فله وتاوه مه حه بیتهت به مه رامت
ره حی که به نه حواتی پهریشانی غولامت
هه ر چه ندی نه کم ناگمه تو بهرزه مقامت
هه ستاوی که هه ستاوه قیامت به قیامت
رؤیوی که رؤیوه ده مم لهو ده مم ده مدا

لهو باده شه رابهی که پرت کردبوو نۆشیم
لهو رۆژه وه پر جۆشه هه وای جۆشو خروشمیم
هه ر تۆی سه به بی عوشه تهی سه ر خوشی و خوشیم
گه ر بیتو به سه ر خوشی بهرسی له نه خوشیم
(حق القدم) روح له قده مگاهی قیده مدا

نەم چىھەرە گولەى چاۋ بە كلەى ناسكە لىۋە
شۇخىكە قەدى بەرزى ۋە كور ۋەر ۋەر سىۋە
روخسارى گولسى يوسفى كەلعالى بە شىۋە
بۇچى نەگرى دل لەسەر ئەم شىۋە پەشىۋە
ۋا حەسە لە نىۋ چىنى چەمى پەرچەمى چەمدا

نەم خالە چ خالتىكە لەسەر رومەتى ئالتە
خالتىكە ھەزار عاشقى ھىتاۋەتە ئالتە
(نەنۋەر) ۋەرە سەبرى كە چ شىرىن خەت ۋ خالە
(صافى) لەبەر ئەم خالەپە خالتى لە خەيالە
يا كىمى بە زۆر داپە ۋەيا زۆرى بە كەمدا

پینچ خشته کی (جه ریخی)
له سه ر غه زه لی (صافی)

نهم کوتمو زه نه خدانه مه هی نه و جی موینه
نهم سینه وو بوستانه وه کوو خولدی بهرینه
پدیوه سته له سه ر عاریضو میناوو جهینه
نهو پرچهمو نه گریجه ههموو دو شمی دینه
نهو زولفو رووه نافه تی سه ر رووی زه مینه

لا غهیره له گمل روّحی منی خه سته یی بوریان
مومکین نییه فه ککی به مه سهل نایه یی قورئان
هه رچه نده له ئیعراضه وه لی نه ی مه هی تابان
عیشقت له دلتم نایته نه ک عاریضه قوربان
وه ک طور په یی شاهان که له سه ر رووی نگینه

فه رمووی که گوتم زه خمو برینی تووه لیمه
کئی بیتو بکا زه خمی تو ناییت له سه ر ئیمه
پیم گوت گولته کم نه ی قه دی تو مقصه دو ریمه
عالم چ ده زانی که نه من کوشته یی کیمه
بهم تری موژه ت ظاهره دائیم که به خوینه^(۱)

۱ - به خوینه: به خوینته.

شه كرى سوخهنت بؤ دلى سهر گهشته موعه ما
 (قد ذاق من المحنة في حبك جما)
 بئ گوشه له نصحت به مه سهل سه خره بى سه ما^(۲)
 ببعاره دلم چهندى جه طای دهى حقه نه ما
 جى ره جه گولم چونكى ره قيب وا له كه مينه

مه خوروى مهى و باده بى سيمى نخوستت
 كوژراوى قهو قامهت و روخسارى دروستت
 لهو روزه كه من كه و قه بهر زه ربه بى ده ستت
 دل بؤ ته كه باب بؤ مه زه بى ديده بى مه ستت
 قوربان لهوه مه علومه كه ليوت غه كينه^(۳)

سهر مه ست و سهر اسيمه و حهيران و به نه شكم
 بؤ ماچى ده مت شائيق و پر ناخو بهر شكم
 مه علومه له نه عراب و عه جهم رومه پزشكم
 جالا و هره وا غه رقه بى طووفانى سور شكم
 بئ نورحى و هلات نابئ نه جاتم به سه فينه

۲ - سه خره بى صما: (الصخرة الصماء): بهردى كدر. كينايه ته له گوى پتهدان و بهنباكى.
 ۳ - ليكن: فارسى به واته سوپرو به تام.
 فك: خرق.

نیمروز که جد ریجی که له بهر ناگری هیجران
بیماره هموو جیسمی سه راسه بر بروه بریان
دائیم له فیراقت به غم و شیوه نو گریان
(صافی) که له خاکی ده ری تو دورره به قوربان
سه گ مه رگی نه بی هینده چلون قابیلی ژینه

* * *

پینج فشته کی شیخ جمال به رزنجی
له سه ر غه زه لی (صافی)

یاریکی هونه رمه ندو دلیری له که ره مدا
وهك غونچه گوتی نالی له نیو باغو له چه مدا
دل مانیلی رووی تویه پهریشانه له غه مدا
گولناری روخت ره شکی به گولزاری نیره مدا
دوو طالی برزت طه عنی له میحرابی حله مدا

مه‌شهووری له نیو عالمی شیرینه که‌لامت
بهو ناو و نیشانه‌ی که هه‌ته به‌رزه مه‌قامت
نهو عالمه وه‌ستاره له ریگه‌و له سه‌لامت
هه‌ستاوی که هه‌ستاره قیامت به قیامت
رۆیوی که رۆیوه ده‌مم له ده‌م و ده‌مدا

رۆژی له جه‌فای تۆ دله‌که‌م قه‌ت نه‌بوو مورتاح
رووت لاله‌یی رووناکه ده‌سووتنی وه‌کوو می‌صباح
بۆ وه‌صلی جه‌مالت له گه‌رانم وه‌کوو سه‌یاح
روح مه‌سته له راحی تۆ له نیو عالمی نه‌رواح
باطن له (بلی) دایه‌و ظاهر له نه‌عمدا

جانا وهره بنواره به دوو چاری خومارت
دل عاجزه سووتاره له بۆ باغی به‌هارت
بیه‌خشه به من باغ و گولو خو‌خو وه‌نارت
دل وا له‌به‌ر نازاری وه‌کوو نوقطه‌یی زارت
گاهنی له وجودا هیه‌ گاهنی له عه‌ده‌مدا

سهو داسهرو دیوانه یه دل مهیلی له کیوه
وا بهندو نه سیری سه مهنو سونبل و سیوه
گیزودهیی قوللابی موزانو دهم و لیوه
بوچی نه گری دل له سهه نه م شیوه په شیوه
واحهسه له نیو چینی چه می په چه می چه مدا

بهو شهر بهته شیرینهیی لای تو بوو که نوشیم
دوو چاری هوات بوو که بهی توو نیه خوشیم
وا بهرگی غم و تاری له دووری تووه پوشیم
گهر بیت و به سه خوشی پرسی له نه خوشیم
(حق القدم) ه روح له که ده مگاهی قیده مدا

خالت (حجر الاسود) ه ماچیشی خه لاله
گهر ماچی نه کا حاجی طه و الفیشی به تاله
مه قصه له مدها له صدی (جه مال) ی خه طو خاله
(صالی) له بهر نه م خاله یه خالی له خه یاله
یا کیمی به زور دایه وه یا زوری به که مدا

پینج خسته کی (عهونی)

له سه ره زه لی (صافی)

دل ره کوو مه جنون له عشقا دهشتو دهر واطمی ده کا
یار کهوای زانی نیر له یلا صیفهت لومه ی ده کا
یه عفی خوئی ته کلیدی به زم و مه جلیسی باده ی ده کا
دل له بهر دهردی فیراقی یاره مهیلی مه ی ده کا
گوئی له دهنگی سازو عوودو به زمی نایو نه ی ده کا

گاهئی بز نووری جه مالت دل وه کوو په روانه یه
گه له عشقی لیوو کولمت بولبولی دیوانه یه
گه مجهوری ته کیه یه گه ملکه چی بو تخانه یه
سه رده می مه ست و خومارو خادیمی مه یخانه یه
وه قی ته سبیحی له دهسته صوفیه حه ی حه ی ده کا

گاهئی وا بهر مال له شانی خاله زاهید خو یه تی
گاهئی ناصیحی نه مینه گاهئی فاسید خو یه تی
گاهئی مه یخانه نشینه مه سته شاهید خو یه تی
به عزه جاران عالیم و عامیل و عابید خو یه تی
وه قی جهمل و فیسقی زوره عالمی لومه ی ده کا

گاهى سولطانى جيهانه گهه غولامو بهندهيه
گاهى بهستهى زولفى ياره گهه له غم نازادهيه
من كه هدر فيكرى جنونى لى نه كهه لم ماددهيه
روژى وايه هدر به كهيفو پيكلينو خندهيه
بهعزه جار مهجنونه دائيم گريه بز لهيلهى دهكا

جارهها عهرضى دهكهه بهس طالبي نادانى به
بهس له دژمن وا له چولو دهشتو سهرگهردانى به
يار نه گهر نهمريكى كرد فهريمانبهرو قوربانى به
پيى دهلّيم نهى دلّ وهره ئيرانى يا طوورانى به
نهو له بهينى همدوو ريگارا روو له دهشقى رهى دهكا

روژى هوشياره دلّم روژيكي وا مهستانهيه
گاه له كيرو گاه له دهشتو گاه له كووى جانانهيه
چهندى من لزمهه نه كههه وازينه لاي نهفسانهيه
دلّ نزام شپته يا سهرخوشه يا ديوانهيه
يا نيلاهى نيشى وا عه كسى بهمن تاكهه دهكا؟

دل له ریزی مردووان بوو تاکو ئیستا گهر ژیا
 چهند له نیو شانان گهر ابوو بیه سائیلو گهدا
 (عمونی) تو و حشمت له دل بوچی ده کمه هرهچی ده کا
 دوور له یاره دل له بوئی بی نه باته (صافی)
 تاکوو لهم سهگ مهر گهدا بی نیختیاری وهی ده کا

* * *

پینچ خشته کی (بهندی) (۱۰)

له سهر غه زه لی (صافی)

ده جزئی دل له سهودایی سهری وا پر خه یالاتم
 له غهیری دهرسی عیشقا خو نه بوو سهعیو موتالاتم
 نه وهی نازانی حالی دل نه کا با وه صفی حالاتم
 حه بیبا خوت نه زانی بو له عالم بی موتالاتم
 له طفلی سینه ریشو دل به ئیشو سهر به سهوداتم (۱)

♦ بهندی: محمدهدی مهلا مستهفا هیرانی. ساغکهره وه لی وه کۆله ری نم دیوانه.
 ۱ - مرتالا: مرتالهعه.

له زیکرت قمت نه‌بووم غافل به روح من تایمی تومه
 له عشقت مستو سهریستم هموو خه‌لکم بکا لومه
 وه‌کوو په‌روانه شه‌یداتم نه‌گه‌رچی بی په‌رو پومه
 ژبانی من له عشقی تو مه‌زانه غیره‌تی خومه
 سه‌به‌ب و ابوو به مندالتی له ده‌رسی عشقی راهاتم^(۲)

به‌یادی تو دهمی وایه له‌دهشتو به‌نده‌نو چو‌لم
 دهمی دیوانه ناسامه گه‌ریده‌و پشت به که‌شکو‌لم
 دهمی مه‌ستی خه‌را باتم له نه‌ستوی گوزیه قو‌لم
 دهمیکه به‌ندی چینی په‌رچم و پی‌چاوی کا‌کو‌لم
 به دائیم زارو خه‌ستو ده‌ست به‌سته‌ی زولقی تاتام

له عومری تازه لاویغا غه‌مت نه‌سبابی عی‌للم بوو
 نیشاره‌ی موقله‌یی چاوت رموزی (ابن موقله)م بوو
 به خورد ساتی له‌به‌ر حوسنو لوظف عه‌قلت مو‌کللم بوو
 له حالتی نه‌وجه‌وانیدا جوانی تو‌م موسه‌للم بوو
 له مه‌ولا چو‌ن به‌لاین رووبکم شه‌یدایی بالاتم^(۳)

۲- له زیکرت: له ناوه‌تانات، له یادی تزه.

۳- ابن مقله: غزشتنوس و شاعیرو نوسه‌ر، ناوی ته‌واوی محمد کوری علی کوری حسن کوری عبدالله کوری مقله. له ساتی ۲۷۲ ی کزچی له به‌غدا له دایک بووه تا بلتی غزشتنوسیتی

نه‌وی خالی نه‌بی که‌له‌ی له‌ عشقی مالو سامالا
چ باکی زه‌نگی سینه‌یی نه‌گه‌ر جاهل نه‌گه‌ر زانا
له‌ ریگه‌ی عیشقی تو‌ قوربان سه‌رو جان و دلم‌ دانا
سه‌ری خالی له‌ سه‌ودا که‌ت چلو‌ن سه‌ودا نه‌که‌م جانا
سه‌ری بازاری نه‌غیارم نیه‌ موحتاجی کالاتم

جه‌فای یارو قسه‌ی نه‌غیار له‌ نهم سینه‌و سه‌روم دابی
له‌بو من مهرگه‌، بو‌ مهرگی ره‌وا من چو‌ن په‌لم‌ نابی
دلم‌ مه‌فتوونی سه‌د تیره‌ چلو‌ن پر ده‌ردو غم‌ نابی
سه‌راسه‌ر گه‌ر هموم‌ عه‌یه‌ له‌ جاهی تو‌ چ که‌م نابی
نه‌گه‌ر ره‌جه‌ی بکه‌ی چونکی غه‌ریبی ژیری ده‌رگاتم

ده‌تی (به‌ندی) له‌ روژی هم‌ به‌شم‌ ناشادیه‌ قوربان
نه‌گه‌رچی خو‌ زه‌من‌ چه‌رخ‌ی به‌ره‌و بی‌دادیه‌ قوربان
وه‌لی شاهی شکو‌داری به‌زه‌ت هیم‌دادیه‌ قوربان
گه‌دا زاده‌ی تووه‌(صافی) حه‌قی نازادی به‌ قوربان
خه‌لاتم‌ گه‌ر سیاست بی‌ به‌ مه‌منوونی نه‌وا هاتم

به‌ره‌وهر سووه‌ به‌ناوبانگترین ماموستایانی نه‌و زانایه‌ خو‌شنوسه‌ ، اسحاق کوری ابراهیم الاحول
به‌روه . ابن‌ مقله‌ له‌ سالی ۳۲۸ ی کزجی له‌ سه‌رده‌می خه‌لیفه‌ی عباسی (الراضی بالله) له‌
به‌ندیخانده‌ا مرده‌وه .

سه‌رجاره : ابن‌ مقله‌ خطاطا وادیبا و‌السالما صلحة ۲۸ هلال لاجی ، دار الشؤون الثقافية
العامة به‌داد ۱۹۹۱ م .

بینچ خسته کی (بینہ اش) (۱)
لہ سہر غہ زہ لی (صافی).

لہ دووری دولبہری دینہر ہمیشہ ماتر غہ مگینم
بہ غارہت چوولہ رتی عشقی بہ جاری مزہبجو دینم
نہ گہر مردم شہیدم من نیبہ حاجت بہ تہلقینم
حہقیتم گہر فہلہک یاران بہ ئاہی دل بسوتینم
جہوازہ گہر زہمین یہ کسہر بہ خوونی دیدہ برشینم (۱)

بہشو تاکو سہحر قوربان لہ عشق و دوسہ کہی سہودات
نہخوم خوینی جگہر سویند بی بہ قددو نلفہ کہی بالات
سہرم سہرسامو دل پستو وجودم والہ غم راہات
لہ عشقی لہیلہ کہی بی مہیلہ کہو دویایی دون ہیبہات
سہریکی راحہ تیم ساتی نہبوو دانیمہ بالتینم

• بینہ اش: شاعیری چوارین (مہلا مہسعود مہلا عبداللہ شہنغہ بی).

۱- بسوتینم: بسوتینم .

برشینم : برشینم .

ئەسۋورپىم مەستۈ سەرخۆش ۋە كەسپ ۋە يىكەس ۋە شىۋا
ئەسۋور بىن ئەۋا ۋە دەردمەند، پابەندۈ دىل بەسراۋ
چىلۆن بىن سەبرۈ ئارامم ئەنالتىم مىنى دامماۋ
لە دەردى دىل لە جەرگى كۆل لە داخى سىنە كەي سوۋتاۋ
بە رۆژم دادو رۆژۋىيە لە شەۋدا شىۋەن ۋە شىنم

ئەنالتىمى لە سىنەم دا دىل مەردەم بە ۋىنەي نەي
لە دەسقى دولبەرم ياران نەبوۋ جارى بىكەم ئۆخەي
ھەمۋو عومرم بە لىرۆ چوۋ بە گرىمۈ نالەۋ ئاي ۋە ۋەي
بىلەن شۆخە كەم بىن رەھىمى تا چەند بىن ۋە فا تا كەي
مىسالى غونچە دىل تەنگ بىم ۋە كۆۋ گۆل جامە بىدېرىم^(۲)

ئەمان جەممى رەلىقائىم دەخىلا سابكەن چارى
بە غەيرى ئىۋە بۆ كى كەم سكالالا ياخو ھاۋارى
ۋە ھا لىم چوۋىتە سەر غەزەب نىگارم ناپەتە خوارى
بە رىشى سىپىۋە يارى لە كەردم بە خىقى رەش جارى
مىش بۆيىن كە عادەت عاجزى ۋە رەسەمە نالتىم

۲ - بىدېرىم : بىدېرىم .

بهتری غمزه‌ی چاوت به قوربان دل بریندارم
وه کوو عاره‌ب ده‌خیلت بم و مره جارئ به هاوارم
بلیّ (بیبه‌ش) له دووری یار همیشه عاجزو زارم
له زاری من مه‌که‌ن بیژاری (صافی) زور به نازارم
له داخی سینه‌که‌ی سووتاومه نمو داخه همدینم^(۳)

۳- همدینم: همدینم

به‌شی فارسی

قسمت فارسی

حرف (ا)

(۱)

چه شکر گویمت ای خالق زمین و سما
چه حمد جویمت ای رازق همه اشیا

لسان نطق ندارد بیان تعریف
کمال و فهم چه یارا رسند هر ماوا

زبان زوصف بیانت همی شود ابکم
فکر ز بکر صفات رسد به او سودا

الهی حرمت ذاتت که واجبت وجود
به مفخر همه مرسل به زمرهء خلفا

زروی رحم تو (صافی) به مصطفی بخشای
که تو رحیم و او شافع است روز جزا

(۲)

در غایت شرمندگی سر بر لدارم ای خدا
از بس که نقص بندگی بس شرمسارم ای خدا

گشتم اسیر نفس شوم دل غرقهء جهل و ظلوم
گرچه بسی داتم علوم ، در سوء کارم ای خدا

دارم چو عصیان عظیم شایستهء نار جحیم
اما که الطافت عمیم امیدوارم ای خدا

سر تا به پایم بغض و کین گم شد زما دنیا و دین
امید عفو آنو این من با تو دارم ای خدا

ازبای تا فرقم خطا است ظاهر و باطن عیها است
چون نقد کارم بی بها است بس دلفگارم ای خدا

روز ازل زان تووم در عهد و پیمان تووم
دیده به غفران تووم جز تو ندارم ای خدا

با نقض پیمان و عهد، دارم امید سرّ جود
از خوان جودت یا و دود خاسر مدارم ای خدا

دارم بسی عجب و ریا بار گنه بر دوش ما
باری به ما رحمی نما، کن رستگارم ای خدا

در دا دراین دیر فنا چندان به عصیان مبتلا
(لا تقنطوا) نبود مرا شایان نارم ای خدا

راه کرم گر چه رفیع بر عاصیان نبود منیع
چون خوان الطافت وسیع دست بر ندارم ای خدا^(۱)

چون (صافی) پای کلب تو بوسیم بهر قرب تو
منصور وار از حب تو در پای دارم ای خدا

(۳)

الا ای احمد سرور تویی از سروران یکتا
میان جمله پیغمبر شدی ممتازو بی همتا

۱- در نسخهء کاتب (گر چی).

در آن شب جبرئیل یارت که رفتی بهر اسرار
به هر چه شد طلبکارت عطا فرموده ات مولا

که معراجت حضور او شده تاجت ز نور او
مقامت (قاب قوسین) و مکه آتت (کان او آذنی)

سلیمان حشمتش از تو سکندر ظلمتش از تو
که لقمان حکمتش از تو شدی باعث هر اشیا

سما جای مقامات زمین کان علامات
چنان شد یار یارانت عدو شد نار بر اعدا

مزین سنبل مویت منور آن گل رویت
معطر خال هندویت دوچشمت نرگس شهلا

منم مشتاق دیدارت بجان و دل طلبکارت
ازان لعل شکربارت ییفشان قطرهء برما

دریفا روسیاهم من دریفا پر گناهم من
به ذنب خود گواهم من (دخیلک یا رسول الله)

که (صافی) خان بیرون کرد غم و اندوه الهزون کرد
دوچشمش چشمه خون کرد فراق سرور بطحا

(۴)

می خوارم از روز ازل ساقی تو پر کن جام ما
آیا چ آرد بر سرم؟ این طالع بد نام ما

جام فلایت ای صبا چیزی خبرداری زدوست؟
نشیدی آری از وفا تا بر لب آرد نام ما؟

از سوی تو لطف است و قهر شایسته ام بر این و آن
هرچه روا دارد خوش است آن پیر درد آشام

زاهد اگر ایمان تو در طیلسان پوشیده است
کفر عظیم است این عمل در جمله احکام ما

دیدن جوان خوب رو قدرت نما یانست ازو
تحریم نتوانیم کرد کفر است در اسلام ما

از هستی و از نیستی جمعی تجلیات اوست
دیگر ندانم مذهبی این است خود پیغام ما

(صافی) چو معلوم است خود راه سعادت دخل چیست
قسمت چ باشد در ازل هم او بود انجام ما^(۱)

(۵)

سرکشی خوی تست باعث آزار ما
معجزه موی تست رشته ز نار ما

چون اثر عشق بود علت ما ای صنم
کس نتواند دوا کردن بیمار ما

چون روا داشتن بر من مفتون چیست ؟
چون رمقی بیش نه در تنم ای یار ما

بی می و پیر مغان صبر ندارم ازین
در گرو می بود خرقه دستار ما

۱ - در نسخه کاتب (راهی).

فرط سعادت دهد این می و جام صبح
بهره ندارد کسی گر کند انکار ما

حق طلبی زاهدا ! ترك همین زهد کن
بربت ما سجده بر رو سوی دلدار ما

(صافی) ز مادر بزاد باده پرستی نمود
کی رود از خدمت شاهد خار ما

(۶)

اگر دانستمی یاران مراق این جدائیرا
به خاطر ره نمیدادم هوای آشنائیرا^(۱)

همین زهلوریا سودی ندارد کردم از چیست؟
چرا در دست خودگیریم نقد بی بهائیرا؟

ز درد غنچهء رویش مرا یاران علاج اینست
چو بلبل شیونو چون گل کنم جامه قباائیرا

۱- معنی مصرع تشخیص داده نشد. زیرا کلمه مراق به احتمال قوی باید (فراق) بوده باشد
لین نیز چندان مناسب نمی نماید، چون کلمه (مراق) معنی اشتیاق می دهد.

مکان شاه خوبان ای رقیب شایان دونان نیست
روا نبود نشیند بوم در جای هما نیرا

چو بلبل زاریت (صافی) ز جور یار خود از چیست؟
بکش گر وصل او خواهی جفای بی وفا نیرا

(۷)

سربرندارم از در آن دلبر نایاب ما
گر چه روا دارد ستم بهر دل بی تاب ما

اشک وفا هر جا که ریخت خار جفا رو نیده شد
در انتظار یار خود این دیده خوناب ما

کهر دو زلفو نور رو با هم عجایب معجز است
اندر خیال سر آن شبها نیاید خواب ما

بیماری چشم نگار در دو جهان همتاش نیست
چون نقش صنع فلذرتست آن نرگس سیراب ما

(صافی) به امید سرت نزدیک می خواران مرو
پایت منه در بحر عشق گر ترسی از گر داب ما

(۸)

آتش عشق چون زدی بر جگر کبابرا
زندگی نایدم بدل تادم مرگ خوابرا

خام دلان همدمت آب حیات ننگرند
عاشق شوم بخت بین می شمرد سراپرا

خار غمت زمین دل دسته بدسته رو یدش
بارش فکر چون درو بسته بسی جبابرا

ضبط شکیب کی بود بر دل عاشقان زار
خامهء دست جهل چون نقش کشد بر آبرا

دلفر جرم هر کسی بر کف دست روز حشر
عاصی عشق بار ما خود نبود کتابرا

حبس زمانه سال و ماه می شمردند لیک من
قید حیات آن کسم مرگ بود حسابرا

ضعف خیال (صافیا) نگذرد از طریق زلف
قلعهء حسن کی دهد راه ز پیچ و تابرا

(۹)

ساقیا برخیزو بازم ده شراب ناب را
تا چه آرد بر سرم غمهای آن مهتاب را؟

سوی گلشن کی شتام یاد سنبل کی کنم؟
چون بدل دارم خمار زان نرکس سیراب را

لعل میگون نگارم رونق گلها شکست
بلبل شوریده کوتا ریزدش خوناب را

بادل آرامم بگویند کز دلم آرام رفت
تالراند چون منی بردرگمش بواب را

کی سر آسودگی داریم زین ویرانه چون
عمرها رفت و ندیدم دیدهء احباب را

تشنه لب افتاده ام یاران درین صحرای عشق
ابر رحمت ریزد آیا بر لبم سیلاب را

(صافی) از هجران یارش شب همه شب تاسحر
چشم بر هم کسی نهد بریالش سنجاب را

(۱۰)

من که مفتون نگارم شاه خوبانم کجا؟
مونس شبهای تارم ماه تابانم کجا؟

بوسر میدان عشقش صد هزاران سر جو گوشت
تا نپرسی از سواران گوی چو گانم کجا؟

غم بپوشانید رویم از غبار هجر یار
بهرشستن جوی اب چشم گریانم کجا؟

سر بزانی جنونی می نهم مجنون وار
یاد لیلی دارم اندر دل سیه خانم کجا؟

روز فردا عاشقان سرها برآرند از حد
جلگی فریاد میدادند جانانم کجا؟

من که نقش یوسفی دارم بدل یعقوب وار
ساربانان را نگوریم جاه کنعانم کجا؟

بلبل شیدا بگو (صافی) زما آموز عشق
نه بهر صبحی لغان دارد گلستانم کجا؟

(۱۱)

هرچه کنی بکن مکن سرزدکی نگارما
هرچه شوی بشو مشو باعث آه و زارما

هرچه دهی بده مده گوش به قول ناخلف
هرچه زنی بزنی مزن طعنه بهروزگارما

هرچه نهی بنه منه بار فراق بر دلم
هرچه روی برو مرو نزد رقیب یار ما

هرچه کشی بکش مکش بر سر عارضت نقاب
هرچه دری بدر مدر پرده و نام عار ما

هرچه بری بر مبر صبر و شکیب از دلم
هرچه بری بر مبر میل دل خار ما

هرچه خوری بخور مخور غم ز کردهء ناکسان
هرچه جوی بجو مجو دوری دل نزار ما

هرچه کنی بکن مکن بیخ و فزاز خاطرت
هرچه کشی بکش مکش (صافی) بی قرار ما

(۱۲)

ای صنم تا چند باشم خانه ویران شما؟
سر به زانوی جفا از تاب هجران شما

جلوه‌گاه تست چون هر دم سرای لامکان
باد جان من فدای خاک ایوان شما

کاشکی بر کشتگانت را نگاهی داشتی
تا ببینی لاشهء آنان که قربان شما^(۱)

خود کلاهی فخر میسایم بر اوج آسمان
دست ما باری اگر افتد به دامان شما

صانع علم لدنی مانی نقش رخت
کائناتش جلگی در زیر فرمان شما

هملمی خواهم که انلر سرپود سودای دوست
تا چومن خون جگر ریزد به میدان شما

منعمی جز تو ندارد (صافی) بیچاره زان
بردرت بنشسته و چشمش به احسان شما

۱- در نسخهء اصلی ضبط بیت به صورت فوق بود، ولی در حاشیه چنین ضبط شده (کاشکی بر کشته های خود نگاهی داشتی).

(۱۳)

الا ای ساقی مهوش باسرار می صہبا
حریفانرا بیاد آور مکن محروم ازین درگا

چو اینجا منعم و مفلس شو و درویش یکسانند
عوالم جملگی یکسر بجان مشتاق این ماوا

ن شاید دست رد بر سینه اغیارو یاران زد
کہ از یک آہ مشتاقان بسوزد دنیی و عقبا

منم مشتاق و مفلس بینوا التادہ ام زین در
ہمیشہ سینہ سوزان اشک ریزان والہو شیدا

بہ دایم دست جامت ننگرم جام اجل نوشم
چو بی تو مردنم خوشتر بود از زندگی ہرجا

چو عزت پایمال ذلت است ہی جام می جانا
چرا بیمایہ عمری بگذرانم در ہمین تقوا

سعادت خود نه از زهد و شقاوت نه ز عصیانست
که نیک و بد همه ظاهر شده در قدرت مولا

نه زهدم باعث جنت نه فسقم موجب نارست
که بی دیدار ساقی جتتم دوزخ بود زیرا

ازین طاعت نخواهم رتبهء زهد در جنت
که چون ایشان مبادا با خرو سگ باشم همتا

نخواهم در جهان مال و نه بهر آخرت اعمال
بجز دست من و دامان ساقی روز و او ایلا

به آه و نالهء عشاق و گریهء زار مشتاقان
به (صالی) رحم کن امروز هم یاد آورش فردا

(۱۴)

بنوازد اگر شاه به درباری را
لحرم من بجوی ملک سلیمانی را

خاك كويش چو فرح بخش دل تنگ منست
نکنم همدمی عالم روحانی را

همچو یعقوب به دل نقش عزیزی داریم
ما نخواهیم دیگر یوسف کنعانی را

حلقهء بندگی او که مرا درگوش است
نفروشم به همه دولت سلطانی را

تشنهء وصل ویم آب حیاتم با اوست
خضر را گو چه کنم چشمهء حیوانی را

سجده گاه دل دیوانه که طاق ابروست
نکند روی به محراب مسلمانی را

برنداریم سراز درگه جالان (صافی)
گر بخواند به سگم شاهد گیلانی را

یارما چون نکند یاد نیکو نامی را
من چرا میل کنم آیین اسلامی را

درگهش چون همه دم جایگه خاص و عوام
فیض جویند درو جامی و بسطامی را^(۱)

محرم راز خدا نسل رسول الثقلین
رهنما غوث و مرا قبله گاه عامی را

شمع کاشانهء ابدال و دلیل اوتاد
عز شاه و شرف مسند حکامی را

همه خوبان بدان ماه جمالش مفتون
لیک پرتو لدهد بهر بدانجامی را

۱- بسطامی: شیخ بازید بسطامی.

مقصد از معبده و می‌کده گریار بود
چه تفاوت کند اسلامی و اصنامی را

(صافیا) خرقه و دستار می آلودت چیست؟
شهرهء شهرتویی زین همه بدنامی را

(۱۶)

ساقی به عشق سپرده بادهء لعل فامرا
تابه کدر در آورم ساده دلان خام را

زانکه نجات می‌دهد می زحیات هستیم
تاز روان نیستی عمر بود به کام را

خود زهوی زهد را خشک شد آب غیرتم
آتش تر در الگنم خرقهء زهد نام را

من زروان برخورم ور به دوام می خورم
کار میسر است اگر شرب بود مدام را

شاهد ما ز صبحدم جرعهٔ از می قدم
خود زهوای ملک جم داد بیاد جام را

صفحهء نور و ظلمتم آتش و اب کرد جمع
داد مقام حریم حکمت صبح شام را

(صافی) اگرچه قاصرم چون همه حال صابرم
کرد قبول خاطر شاه مکین غلام را
(۱۷)

از در مرانید چون من گدارا
ما را نوازید بهر خدا را

سرتا بهایم زخم فراق است
زخم فراق است سرتا بهارا

پیش اطبا شکوی دردم
هرگز نگویم بهر دوا را

زام دل ریش جز مرهم وصل
چیزی ندارد بهر شفا را

یاران چه باشد (صافی) بیمار؟
گر یادش آرند با یک دعا را

(۱۸)

شب تار است روزم از هوای ماه سیمارا
بود آری که بینم روی خورشید جهان آرا

به زندان بلا چون یوسف ار باشی صبور ای دل
عزیزت می نماید سرّ انفاسی زلیخا را

نه موسایم ولی از جلوهء عکس جمال دوست
سراسر آتش عشق است دل چون طور سینا را

در این کاشاله گریک شب در آی شمع وار ایلومست
به بزم وحدت کی جا دهم جمشیدودارا را^(۱)

۱- در نسخه: لهبزم (است) و ما لباسا به بزم لویشتم

به کوری و رقیبانت بسویم گر نظر داری
به چشمم می نیاید دولت دنیا و عقبا را

به مفتاح قبولت گر در امید نگشای
به آبادی نه بینی خانه ویران دل مارا

اگر (صافی) نداری یش ازین اروی شکیب آی
قدم نه در ره اخلاص و رو کن سوی بغداد را

(۱۹)

دیده چو دل دیده‌یی ساقی مستانه را
خرقه و تسبیح داد از می و پیمانہ را

خانهٔ تقوای ما ز آتش زهد تو سوخت
چون نروم ز اهدا گوشهٔ میخانارا؟

ساده دلی هر که را تحفهٔ زرقست خود
تا نبری بهره بر در کاشانه را

خوشهٔ عقلت مکن توشهٔ این راه عشق
خود نرسد منزلی جز دل دیوانه را

گنج مقاصد اگر خواهی بدست آوری
پشت به آبادی کن روی به ویرانه را

یار چو زولفش بتافت دل زیلا سرتافت
راه نجاتش نیالت باهمه الساله را

خانه خرابیم کرد سینه کبابیم کرد
بی خورو خوابیم کرد در بدر از خاله را

چند که سر باختیم رحم ندیدم زوی
می شمرد وا اسف خویش به بیگانه را

(صافی) زروز ازل تا به ابد عهد کرد
سر نهد بر دری جز در جانانه را

حرف (ب)

(۱)

شدم مستغرق عصیان یارب
امیدم نیست جز غفران یارب

سوای رحمت عامت الهی
ندارم چشم در احسان یارب

گر پاداش در اعمال باشد
سزایم آتش سوزان یارب

زبد کرداری خود شرمسارم
مکن محرومم از دیوان یارب

به سویت رو چه آرم از خجالت
که بس بشکسته ام پیمان یارب

بهر جا رو لهم جز در گه تو
شوم حیرانو سرگردان یارب

کریم‌ما منعم‌ا آمرزگارا را
بیخشا (صافی) نادان یارب

(۲)

از آتش هجران دوست آید زدل بوی کباب
از لشکر غمهای اوست شد خانه شادی خراب

زان نار فرقت جانو دل پیوسته از سوزو گداز
در اشک حسرت هرزمان سرتا پیام غرق آب

آزارم ار خواهی رقیب باعشق اویم وا گذار
کانلر هوای ناز او کس نیست چون من در عذاب

دردا ازین دنیای دون عمرم به تلخی صرف شد
آیا بود ایام ما باری نماید انقلاب؟

بر صفحه لوح دلم جز حرف نامش نقش نیست
جز حالت میخوارگی دیگر نخواهم من صواب

مارا بکوی نیک وی رهرا ندادند بهر آن
چون غیر درس عشق او چیزی نخواهم در کتاب

صافی بروز آخرت گوید نیند روی دوست
در زمرهء اغیار عشق: یالیتی کنت تراب

(۳)

باری بسوی مانگر ای دلبر عالی نسب
غم کن برون اندر دلم ای شاهد شیرین لقب

از جور بیداد رقیب تاکی نشینم در وطن؟
زین پس مصالحگاه ماست ویرانهء کوهو شعب

ترك می و شرب مدام ما را بغایت مشکل است
دیوانهء عشقیم چون عاشق بساقی روزو شب

نه حد آن داریم ما خود بر سر خها روم
برخاك در سرمی نهم جامی همی دارم طلب

از سوی پر می کشان هرچه ییاید بر سرت
(صافی) همین شایان تست گر لطف باشد ور غضب

(۴)

بازم هوس باده پرستی دهد آن لب
گویا که مبارك شودم فال ز کوكب

جز میل میم در دل شوریده نباشد
صد بار اگر شیعه زاهد کندم سب

دی محتسبی منع میم کرد بگفتم
النع من البر لماذا؟ فتأدب

هر روز کنم عهدو نوشم می ولیکن
باباده پرستان شکنم توبه بهر شب

ما رندو نظر بازم و دل دادهء ساقی
خودکار نداریم به هیچ آیین و مذهب^(۱)

نه ترس من از دوزخ و نه خواهش جنت
سرگشتهء یاریم به او داشته مطلب

۱- لباس (من) رندو نظر بازم صحیح تر بنظر می آید.

(صافی) تو بما یار و الم نشرح صدرک
بر گرد ز اغیار: الی ربک فارغیب

(۵)

بهر خدا نگار من روی ز عاشقان متاب
خواهش جملگی ز تو روی خوشست تا خطاب

جمله رقیب نا خلف بسته به پیش یار صف
شب پره‌اند هر طرف دور زده به آفتاب

ساقی باده مایلم مقصد ازوست حاصلم
کرده زبهر زایلم ناصح وعظ باکتاب

خادم پیر گشته ام دست زجاء شسته ام
از دو جهان رسته ام کارنه آیم باصواب

دلبر ناز پرورم هرچه تو آری بر سرم
جمله رواست سرورم از تو نوازش یا عتاب

بر تو نه زندگی رواست نقد جهان بی بهاست
خاک درت مکان ماست گر بسگم کنی حساب

(صافی) که صید دام تست وحشی زخلق رام توست
دیده بصبح شام تست منتظر است زیر باب

(۶)

اُبر سیاه زلف او گشت حجاب آفتاب
بارش اشک ما ازین موج دهد ز خون و آب

جیش غمش به ملک دل تاخت زهر طرف نمود
نعمت صبر غارت و کرد سرای دل خراب

وصف جمال ره نداد از بس حسن فکر را
بسته طلسم گنج چون سحر لبش به زلف باب

راه مکان وصل او عقل نداند اصل او
عارف حل و فصل او مرگ دهد ترا جواب

گشته اسیر بند او جان و دل از کمند او
عاشق درد مند او خوش بودش همین عذاب

باد صبا بکوی او گر برسی به یار گو
نار فراق هجر او سوخته این دل کباب

(صافی) زعشق نو گلم زار ازین چو بلبلم
نیست هزار چون دلم طاقت پنجه عقاب
(۷)

از دل حریق نارم و از دیده غرق آب
دانم شود سرای شکیم ازین خراب

رفتم بسوی معبده بهر سماع و عطف
قسمت نمود میکده و نغمه رباب

آرام دل نماند دل آرام ما کجا است؟
ساقی بیاد دوست بده بادهء شراب

جان بر لب آمده ز تمنای وصل یار
آیا بود که بینم و پاسخ کند خطاب؟

کاش آمدی ز راه وفا یار خشمکین
آیا بدل نوازش و یا در سرش عتاب؟

یاران شفای درد دلم جز وصال نیست
زین کشتم ضرور بود گر کند ثواب

(صافی) متاب روی خطا از درش بود
روزی ز چهره بهر تو بردارد او نقاب

(۸)

ای روی تو از بهشت شد باب
ای راحت جان دوست و احباب

بی روی تو نباشد آرام
ای مجمع جمله یار و اصحاب

طول همه شب ز چشم من پرس
چون بی رخ تو نیایم خواب

از دوری تو چونیست خوابم
دیگر چه کنم فرش سنجاب؟

از گریه چشم و سوزش دل
غریقم میان آتش و آب

روزم ز شبت شبان تار است
ای کاش در آمدی مهی تاب

زاهد چو بدید کمان ابروانت
بر تافت رخس ز طاق محراب

شیرین لب و دهانت ای دوست
صد طعنه زده بشهدو قناب

نقاش صور ثمی نگار
چون نقش رخت لطیف لایاب

نرگس سه بدیده تو ماند
چون بر می و جام مست و سیراب

(صافی) ز جهان و فسا مجوید
زین پیچ و دو روز عمر در یاب

(۹)

رونق رخسار او در روی خوبان داده تاب
خانهء صبر دل عشاق زین گشته خراب

کافر عشق جمال یار ازین دیوانه اند
تا بگردن آورند ز ناز زلف پیچ و تاب

عکس بلور رخسار تابیده سوی ما ازین
جان و دل سوزد همیشه زان دهد بوی کباب

شعلهء مهر جمالش گر بگردون الکنند
از خجالت رو بپوشانند ماه و آفتاب

در حجاب آوردن رخسار دامن سرّ چیست
تا چو (محمی الدین) نگویند راز از (أم الكتاب)

اول و آخر بمعنی ظاهر و باطن یکیست
پس چرا دیوانگان عشق کشتن را صواب؟

قول شیخ اکبر و منصور سرّ وحدت است
بر سر اثبات وحدت کشتنی نبود عذاب

مردن ایشان حیات و وصل جانان در پی است
بهر این هرگز ز قتل خود ندارند اضطراب

واصل محبوب میگردند آنان در مَمات
جلوهء معشوق می جویند ایشان از حساب

صافیا) چون وصل جانان در پی جان دادست
جان بده تا بهر تو از روی بردارد حجاب

(۱۰)

درج وفای عشق است درگاه باز الاشهب
برج عطای عشق است درگاه باز الاشهب

گرچه غریق گشتم در قعر بحر عصیان
کشتی رضای عشق است درگاه باز الاشهب

بهر کلیم دلهما صد گونه جلوه دارد
طور صفای عشق است درگاه باز الاشهب

ما خود ز بهر دردش عارست از اطبا
کان شفای عشق است درگاه باز الاشهب

خورشید عالم آرا سرداده زیر زیرا
ماه ضیای عشق است درگاه باز الاشهب

عشاق یار ما را فارغ ز باغ فردوس
جنت سرای عشق است درگاه باز الاشهب

محتاج جود (غوئند) اقطاب دهر (صافی)
خوان سخای عشق است درگاه باز الاشهب

حرف (ت)

(۱)

ای رشتهء مویت همه تاتای محبت
وی شعلهء رویت همه سیمای محبت

سیمای رخ تو ننماید بر هر کس
تا ننگرد آینهء مینای محبت

هر قطره زمینای جمالت شده جویبی
لیکن نرسد جمله به دریای محبت

یک رشحه ز دریای تو صد آب حیاتست
صد گونه حیات است سراپای محبت

موی ز سراپای تو نقد دلو جانست
ای هر دلو جان قیمت کالای محبت

باقیمت کالای تو بس در یتیمند
هر دانه از آن نسخهء صغرای محبت

بر نسخهء صغرای تو کونین برد رشك
چون نسخهء صغرای تو کبرای محبت

در معنی کبرای تو شد سرّ خلایق
ای سرّ دو عالم ز تجلای محبت

از سرّ تجلای تو (صافی) طلب اینست
تا باز دهی بادهء صهبای محبت

(۲)

از جدول ابرویت مانی شده حیرانت
وی حبس دو گیسویت صد یوسف کنعانت

در راه وصال تو طی کردن صحرا چیست؟
عاشق که نیندیشد از خار مغلالت

از طعنهء بدگویان ترك تو میسر نیست
حاشا که ندارم گوش بر قول رقیبانت

گر خون مرا ریزی شادبست زمن ای دوست
شاید که بیفتد دست برگوشهء دامانت

تعجیل من از کشتن از چیست بگو جانان
باید که بروز عید باشیم بقربانت

از خاک لحد آن دم عشاق بر آرند سر
باری گذرت التذ پر خاک شهیدانت

(صافی) ز خدا می خواه دیدار نگار خود
هر چند لیاقت نیست با وصل حبیبانت

(۳)

کافر عشقیم و اسلامی مرا در کار نیست
مستو می خواریمو باک از شهنهء بازار نیست

ساکن دیر مغالیم جامهء تقوی چه سود؟
این مسلمانی عبارت از سر و دستار نیست

نور ایمان در میان کفر میگردد عیان
ما چنین دالیم و باک از زاهد عیار نیست

روز و شب ورد صدای یا صنم بشنو زمن
چون سوای آن بتم در دو جهان دلدار نیست

هرچه می بینم از رنگ و جمال یار ماست
غیر او را پیش چشم بر درو دیوار نیست

عقل خواهی این جهان پیش آرو هر دم عیش کن
عشق خواهی جز سرت دیگر سری بردار نیست

(صافی) بهر وصل یارش کفر بر ایمان گزید
حالتش اینست یاران حاجت گفتار نیست
(۴)

بازم ز فراق ای گل مست
این حشمت و جاه رفت از دست

از راه وفا جفا بدیدم
گل کاشتم و که خار ازو رست

مارا ز جهان بغیر تو نیست
تا یک رمقم ز زندگی هست

جز عشق تو م چو نیست آیین
در هر دو جهان شدیم سربست

ابرو ز مژه به قتل (صافی)
آماده نموده تیر از شست

(۵)

سردادن از بهر تو هر شاه و وزیر است
در قید دو زلف تو بسی عالم اسیر است

هرگز نه بمختار خودم ملک تو گشتم
شایسته این شاه غمت تخت ضمیر است

این حسن تو بر عالم بالا ست مسلم
سر بر در خوویت نه هر ماه منیر است

می خوار به يك باده شود مست نه رند است
ما خود که بقرا به دهند لطف صغیر است

پر سند اگر جایه گه و مفخر (صافی)
ساکن بدر می‌کده و خادم پیر است

(۶)

در سرم مونیست یاران جمله خاشاک غمست
بهر رستن دیده های ما همیشه با نمست

تابش خورشید دل از جلوهء عشق است چون
ذره اش آینهء اسکندرو جام جم است

آه دل زینان که دارم دوست در وقت سحر
با نسیم عطر افشای نگارم محرم است

تابه کی دیوانگی ای دل که این زنجیر زلف
بهر گردن بستن دیوانگان خم در خم است^(۱)

کی خیالی دارم اندر سر که زخم هجر یار
به شود چون زخه هایم وصل او را مرهم است

خود که نتوانم نیارم نام یارم بر زبان
چون کنم از ذکر نام اولسانم ابکم است

۱- در نسخهء (تابکی) برده، که رسم الخط فارسی صحیح آن (تابه کی) می باشد.

ساکنان تکیه گر پرسند از (صافی) بگو
چاکر پیر مغان و می پرستان همدم است

(۷)

بی گل روی نگارم گلشن ما گلخن است
از هوای عشق یارم کوه و صحرا مسکن است

ای حریفان قصد قتل ما نشاید بیش ازین
چون فراق روی او هر لحظه مارا کشتن است

صد هزارم غمزه برتن زد نگار از يك نگاه
گر بینی لاشه مارا سراپا روزنست

کی شود یارب نصیب ما طواف کوی دوست؟
چون زهر جا یار باشد بهر جانم مامن است

تابه کی این زبسان انلر شب هجران چون
زدگی مارا در این ظلمت سرای مردن است^(۱)

۱- رجوع شود به غزل پیشین.

جان فدای قاصدی دارم کز او آرد پیام
چون روانی را نخواهم بر رخ او در تن است

(صافی) زین پس کی به پیش تاجداران سرلهد؟
زانکه طوق بندگی شاه جهان در گردن است

(۸)

بر سرم گر صد هزاران جور یار آید خوش است
وز دو چشم خون اگر صد جو یبار آید خوش است

از هوای گلشنم چندانکه حسرت بردل است
برمشام جان ما گر بوی خار آید خوش است

ای صبا يك مشت خاک از کوی جانانم بیار
چون ز خاکش بر رخم بار غبار آید خوش است

لطف و قهرش پیش عشاقان او یکسان بود
عزت و ذلت مرا زان شهر یار آید خوش است

کاش روزی بهر قتل ما نگاهی داشتی
چون زمزگان بر جگر تیرم هزار آید خوش است

آب حیوانی نخواهم تشنه یاریم چون
بهر ما از وی اگر خود زهرمار آید خوش است

(صافی) چون جان جهان دارد ازین منصوروار
بهر کشتن هر زمان در پای دار آید خوش است

(۹)

بی تو هر لحظه مرا ساعت و ساعت ماهی است
بهر ایام چنان عمر چنین کوتاهی است

پارهء عکس جمال تو گر افتاده به کوه
کوه میسوزد از آن جلوه نه کوهی گاهی است

بی تو جنت بر عشاق سراجیه است ولی
نار دوزخ به جمال تو نظارت گاهی است

آن حرارت به رخ شمس که باشد فردا
همه از سینهء عشاق تو سوزان آهی است

خرقه پوشان ربا جامهء هستی در بر
خود ندانند عبود یتشان گمراهی است

ما که در سایه آن یار جهان آراییم
چه شود گر همه اغیار ز ما خون خواهی است؟

پیش شاهان نهم (صافی) سر خود ز یرا
شاهد ما که سلیمان حشم و جم جاهی است

(۱۰)

ساقیا می ده دلم آرام نیست
مرغ وحشی تا ننوشد رام نیست

بر کف ساغر بهای جان ما است
لیک جان ما بهای جام نیست

مقصدی خواهند هر کس زین جهان
ما بجز درد صبحی کام نیست

باده درده تا بگویند زاهدان
عاشقان پروای ننگو نام نیست

رازها بردل رسید از یمن می
هر کرا در قوهء اوهام نیست

نیست یا رای زیانم شرح این
مدعی گو سرّ ما اعلام نیست

ترك ساقی می نخواهم واعظا
گرچه جز نیش ویم برزام نیست

این نصیحت باکسی گو بشنود
چون حریف می پرستان خام نیست

گر کسی جان دارد از ساقی دریغ
در طریق عاشقان اسلام نیست

قرب خواهی سر زنیغ او میبچ
گشتهء او رسم بی هنگام نیست

(صافیا) با کس مگو اسرار عشق
ز آنکه هر کس محرم پیغام نیست

(۱۹)

گرچه دوریم ز تو لیک نشانم باقی است
آه سرد و دل پر درد و لغام باقی است

تا پنداری شکبیم ز رویت جانا
از فراقت رمقی در تن و جانم باقی است

بارش اشک نماندست ازین زرد رخم
آخر فصل بهارست و خزانم باقی است

علت عشق نگوییم برخام دلان
پخته دانند که خون دل از آنم باقی است

ای نگارا تو مده گوش به بدگویانم
بغض این طایفه را تا به جهانم باقی است

بهر دیدار تو عمر پایان آمد
نفس آخر شد چشم نگرانم باقی است

(صافیا) گـوش بهـر وعـظ نـدارم زیـرا
خرقـه در رهن می پیر مغانم باقی است
(۱۲)

شهسواری دارم اندر دو جهان ممتاز اوست
رشك بخش مهرویان و دلبر طنـاز اوست

قدسیان را مفخر و ناسوتیان را سرورست
شهریاران الفـسر و لاهوتیان همراز اوست

مسند آرای طریقت طایر اوج کمال
جلوه افزای حقیقت عشق را آغاز اوست

مظهر لطف الهو کنز اسرار حبیب
عرش اعلا جلوهگاهو شاه ملک راز اوست

دلبرو روانو رو لب شکرو شیرین جمال
در گلستان ملاحـت قد چو سـروی ناز اوست

عالم بالا ز اسمش ز کرب باز الاشهب است
بهر استمداد هر کس باز خوش پرواز اوست

ملك هفت اقليم يكسر باشدش زیر نگین
وارث ملك سليمان شاه باعزاز اوست

نور چشمان حسین و دودمان حیدر است
نسل پاك مصطفى و بر زمین شهباز اوست

تا که (صافی) چاکر درگاه غوث الاعظم است
لطف حق در هردو عالم یاورو همراز اوست

(۱۳)

گنج توحید ز ازل این دل ویرانهء ماست
برزخ هستی ولی قفل در خانهء ماست

فانحش سرّ وجودست به کاشانهء جود
نه ره عقل بدان گوهر یکدانهء ماست

مرغ ما بس که زوحدت اثر وحشت یافت
مدد عالم معنی سبب دانهء ماست

صید لاهوتی ما زین قفس ناسوتی است
بر صیاد کند جلوه نه مردانهء ماست

نعمت حق چو به هر ملحدکی نیست دریغ
براین خوان کرم واله و فرزانهء ماست

رو بمیخانه نهادیم و غمی گگردانیم
گرچه زهر از قبل ساقی به پیمانهء ماست

(صافیا) ترك سراز (ثانی) بیاموز که او
جان و دل باختهء جلوهء جانانهء ماست
(۱۴)

از حیات دهننت خشک لبانم ای دوست
به نثار قدمت اشک فشالم ای دوست

پیش بالای تو گمر مرده شوم عیب مدار
که فدای تو بود روح روانم ای دوست

به هوای سر کویت همه دم مفتولم
آه اگر لذیبهء خودت ساختی جانم ای دوست

ای خوش آنروز که درراه وفایت مردن
نو حیاتی طلبم در پی آنم ای دوست

پند واعظ چه دهم گوش به ترکت هیهات
سایهٔ بندگیت شاه جهانم ای دوست

ریزم از آرزوت خون زدیده چندان
نو بهارست ازین روی خزانم ای دوست

گرچه (صافی) هدف تیر ملامت باشد
از هوای تو، ولی سود در آنم ای دوست

(۱۵)

به روی گل نگرانم که روی یار گل است
به بوی گل همه آنم که بوی یار گل است

به کوی دوست برفتیم هم نگه کردیم
پاله گل می گل ساقی خار گل است

بسوی پیر خراباترا نظر کردیم
رهش گل سرکوبش گلو نگار گل است

چو در چمن نگرديم سربسر ديديم
شكوفه گل ورقش گل درخت خار گل است

چوسر بمجلس رندان كشيدم و ديدم
صدای بربط و چنگ نوای تار گل است

بسوی تکیه برفتيم بهر خدمت شيخ
مريدو شيخ گل و تکیه گل شعار گل است

بجای (صافی) چو باز آمدم بچشم آمد
که جایگاه گل و هرچه در دیار گل است

(۱۶)

الا ای صافی دل مهجور یار است
بده جامی که بس در انتظار است

ز طوفان سرشك و سوزش آه
همیشه تن غریق آب و نار است

به السوار تجلای دمادم
دوچشمانو دل و جان تاب دار است

به هر کس ذات حق بخشیده فیضی
بما بخشایش عشق نکار است

نه بهر نارو جنت بهر دیدار
شب و روز خون دل صد جویبار است

به داغ جور جانان تا که محشر
درون و سینه و دل داغدار است

به پیش چشم عشاق جمالش
جمیع گلشن عالم مزار است

هزار جان ززاری نیست آرام
سرا پا بهر گل در زخم خار است

عجب باقی شود این زندگانی
که دلدارم یک و غم صد هزار است

المی رحم کن بر عاشق زار
که بهر وصل جانان بی قرار است

اگر (صافی) انا العاشق بگوید
مکن عیش که سر در پای دار است

(۱۷)

بر سرم افتاده یاران در ازل غوغای دوست
چونکه ساقی ازل داده به ما صهای دوست

شکر لله جان و دل فارغ نشد از عشق یار
در زبان دارم همیشه ذکر مهر افزای دوست

صد هزاران علت هجرم پیاپی در رسید
زان شدم یاران گرفتار ید بیضای دوست

خود نه تنها من اسیر عشق یارم دوستان
صد هزاران جان و دلهای شیدای دوست

کعبه وصل جالش کی بود یارب نصیب؟
تا شوم قربان دیدار قدو بالای دوست

سر نهادم بر سر میدان محویت بسی
کرده ام بسیار شیونها و اوایلای دوست

عقل و دین یغمار حسن یار ما شد (صافی)
جان و دل هم باشدش قربان خاک پای دوست

(۱۸)

روز عید آمد نهم سر بر سر میدان دوست
سرچه باشد ای حریفان؟ جان و دل قربان دوست

مرغ دل هر جا که رفت و باز آمد آشیان
چونکه مالوف است هر دم بر در احسان دوست

گر نهد پای عیادت بر سر این خستگان
جمله مزگان کرده جازوب ره ایوان دوست

جان چه باشد پارهء عکس رخ جانان ماست
ورنه يك چندی شکبید بر رخ تابان دوست

خرقه پوش ما ازین تا جام می پنهان کنیم
شحنه را گویند تاهازم کشد دیوان دوست

چون ندانم طاعتی امروز جز می خوردگی
صبح فردا چون شود دست من و دامان دوست

پند واعظ نشنود (صافی) شراب ناب گو
تا کشندش بر سر دار پیش آن سلطان دوست

(۱۹)

قسمتم چون به سر کوی بتان افتاد است
دل ویرانهء ما خانه گهی آباد است

ای بسا هست زمانی که ز عشقت مفتون
گشته ام لیک بیاد تو مرا دل شاد است

ما که عاشق بجمالیم چو شاهد بازیم
زهد زاهد بر ما خانهء بی بیاد است

دل دیوانه که در قید دو زلفت بند است
شادیش باد که در هردو جهان آزاد است

همه از شیرینی دیدهء دلدار منست
بیستون سینه و غم تیشه و دل فرهاد است

عیب ما نیست درین عاشقی و رسوایی
لیک اگر بنگریم دولت ما در زاد است

(صافیا) ترك درش کی كنم از طعنهٔ خلق؟
پسند بیهودهء اغیار به گوشم باد است

(۲۰)

دل چو کشتی است به طوفان بلا افتاد است
یا چو نوحی است نجاتش به دعا افتاد است

گهی در آتش آهست گهی غرقهء اشك
بر سر دل چه بگویم که چها افتاد است

ای حریفان مددی درد من از حد بگذشت
ما بگوئید که لقمان به کجا افتاد است؟

رمقی بیش نماندست درین لاشهٔ ما
بهمین حال بقایم به فنا افتاد است

درد دل خستگی ما چوبسی گول کشید
بهمه عمر علاجم به دوا افتاد است

چشم نظارهٔ آخر نفسان هجران
بهر عیسی صفتی سوی سما افتاد است

(صافیا) شکوه ازینحال توتنا چند کنی؟
صبر کن چون سر کارت به خدا افتاد است

(۲۱)

ساقیا باده بده باز دلم بیمار است
بهمین شیفتگی آرزوی دلدار است

چشم عاشق کش او نه ز سر مخمور یست
او کشد عاشق اگر مست و اگر هوشیار است

با حذر باش ز تیر نگره خون ریزش
چشم در خواب و لیکن مژه اش هشیار است

بس که از سوختن دل چه بگویم یاران؟
دود آهم همه دم بر فلک دوار است

دوستان عیب مرا نیست در این خاموشی
دل سودا زده پیوسته به فکر یار است

ما که طوطی صفتیم می نشکیم بی دوست
چو بهر لحظه لب یار شکر گفتار است

صافی) منصور صفت باز انا العاشق را
گر بگوید نشود عیب زیبای دار است

(۲۲)

من که جانانه پرستیم چه باکم خلق است؟
بنگر آیین من و صوفی که چندی فرق است

نکنم همدمی زاهد سالوس شعار
که سعادت بهمین زهد چو غربو شرق است^(۱)

نه متاعی است همین زهد خریدار بود
بر عارف نکنند سود که رنگ زرق است

من و میخانه و دستار می آلود را
که زمین میم این رنگ زیبا تا فرق است

من اگر توبه شکن باشم و گر ناقص عهد
چه تفاوت که سراپا ز خطایم غرق است

۱- در نسخه خطی صورت ضبط شده "چو شرق غرب" ولی با توجه به لافیه و حرف روی
(ت) صورت صحیح باشد (غرب و شرق) باشد که (و) نیز ظاهرا از قلم آمده است. وما لهما
الرا لصحیح کردیم.

لیکن از پیر مغان داریم امید نجات
چو به هرزنگ گنه صیقل همت برق است

(صافیا) ندهم خرقهٔ درویشی را
به دوصد جامهٔ سنجاب اگرچه دلوق است

(۲۳)

بی وجودت صنما گلشن ما گلخان است
سینه ام مجمر و عشق آتش و دل بریان است

بی جمالت چه کنم چون نشکیم هر دم؟
چشم حسرت کش ما بهر تو خون افشان است

نیست آرامگهی در دو جهان جز کویت
رو بهر جا که نهم صبر نه در امکان است

عزت گوشهٔ تنهایی از نیست مرا
پیش کی داد کنم کاتش دل پنهان است

گر بمیریم ز عشقت صنما تا محشر
طبل بدنایم ماکوفتهٔ دوران است

بهمین عالم افسرده چه گوئیم؟ یاران
سینه از آه چو آتشکده هجران است

گر پرسند ترا (صافی) چه آیین دارد
گو که در میکده پیر عجب رهبان است

(۲۴)

دل ز آه سینه در تاب و تب است
زان نفس آخر شدو جان بر لب است

کس همین نقشی ندیده بر زمین
چون رخس ماهست و چشمش کوکب است

بهر دل گو مآمنی زان زلف و رو
چون بهردم مه به برج عقرب است

کس ندیدی سحر چاهای باهلی
گر طلسمی هست چاهی غبغب است

چون سیه زلفت پریشان کرده ای
زان همیشه روز عشاقان شب است

مژدهٔ وصل است بهر عاشقان
زان بهردم ذکر یارب یارب است

(صافی) گر پرسند از تو عشق چیست؟
تو بگو ایمان و دین و مذهب است
(۲۵)

چه باک از همه عالم که کار ما عشق است
چه گویم از همه خوبان نگار ما عشق است

جمع ملک سلیمان به نیم جو نخرم
مرا است خاتم و چون تاجدار ما عشق است

نه عجز من زخزان و نه شادیم زریع
زهر دو خوش بودم چون بهار ما عشق است

چو گرد روی من از گرد پای دوست بود
به کیمیا ندم چون غبار ما عشق است

دو کون گاه نیرزد به پیش عشاقان
نه مایلند چو گنج فخر ما عشق است

نه باك گنج فریدون و حشمت جمشید
که کان لعل و در شاهوار ما عشق است

نه جان زدوست دریغ و نه از غذا بستوه
چه غم خورم که همان سوگوار ما عشق است

زاشک دیده مکن عیب آب رحمت اوست
سرشک چشم نم و جویبار ما عشق است

چو (صافی) سر به ره عشق دارد عشق شناس
مترس از سردار که دار ما عشق است
(۲۶)

دل ماتم زده در عشق تو چون حیران است
زان سبب خانه آباد گهش ویران است

بی رخت آتش دل در تب و تاب است مرا
بی زلال کرمت آب کجا شایان است؟

در شگفتند اطبا همه از علت من
درد عشقت چو دوایش نه بهر لقمان است

چه بگویم چه نویسم چه دهم شرح فراق؟
علت عشق تو تعریف نه در امکان است

شکوه یار بر خام دلان مسجد
هرزه گوئیست خلاف شرف و عرفان است

من که همواره گدایم به در حضرت دوست
خاک کویش بصرم تاج شه دوران است

گر پرسند ترا (صافی) بیچاره کجا است؟
گو که بر درگه مملوک شه (گیلان) است

(۲۷)

چون شورمی و ساقی مرا حال مدامست
ای باده پرستان رهی میخانه کدا مست؟

ما خود بنهادم زسرو کار خرابات
زهد جاه و شرف و خرقهء طاعات که نامست

ساقی می گلگون بقرابه بیارید
چون بی میم این عیش جهانی نه بکامست

آن ذوق میم در افق عرش نشانید
این را بکسی گوی که او همدم جام است

ما جام جم و گنج فریدون نخواهیم
سودی ندهندم چو می و ساقی مراست

بیهوده مخوان و عظم آبا و اعظم بیدل
در خود چو اثر نیست مرا قول عوام است

(صافی) زره میکده را باز نگردد
چون در نظر پیر که آزاده غلامست

حرف (ث)

(۱)

درد هجران نگارم کی سر آید الغیث
روزگار وصل یارم کی بر آید الغیث

بر سر میدان عشقش گوی سر انداختیم
تا بچوگان وفا باری رباید الغیث

گر ز درد دوریش یاران بمیرم زینهار
خاک مسپارید ما تا یار آید الغیث

ماه نو ابروی او بیند همانا بیگمان
در مقام حیرتش انگشت خاید الغیث

ای صبا گر بگذری بر کوی دلدارم بگو
چیمت گرباری (بصافی) رخ نماید الغیث

(۲)

بازم هوای یار وفادار الغیث
دیده براه شاهد خار الغیث

طوق وفا بگردن و چون قمری هر طرف
کو کو کنان از پی دلدار الغیث

شها بروز آورم و روزها بشام
پیوسته در فراق شوخ جفا کار الغیث

گه در دیار غربت و گه ساکن وطن
شاید که دیده دوا کنم به رخ یار الغیث

گه زاهدم به صومعه گه راهم به دیر
در جست و جوی یار نه اغیار الغیث

گه در هوای گلشن و گه در وفای گل
صد زخم داشتم بند برخار الغیث

از دست دوست (صافی) ننال چو عود و نی
رسم کمان گـر نبود تار الغیث

(۳)

از فراق جان جانان دیده گریان الغیث
از هوای شاه خوبان سینه بریان الغیث

درد جور یار با اغیار کم گسو زینهار
از همه لقمان نشاید خواست درمان الفیث

رسم عشاقان وفاو سلك معشوقان جفا
هر دو رسم اولند گر این و گسر آن الفیث

بی حالش پیش چشم روز چون دیجور گشت
کی رخس باری نماید ماه تابان الفیث

ما گدای کوی جانانیم و رضوانرا بگو
یاد جنت کی کنم باحورو غلمان الفیث

خود چرا باروی زردم بیم باشد روز حشر؟
گر بدست آید مرا دامن جانان الفیث

من که مور در گه غوئم نخواهم آصفی
گر یک نظر دارد سلیمان الفیث

(۴)

رهنمایان شریعت جمله در فرمان غوث
شهرباران حقیقت واله و حیران غوث

مسند گیتی نه یارای کمال شاهش
عرش اعظم تختگاه و مرکز سلطان غوث

جمله ارباب طریقت کی بمنزل میرسند؟
تا نیاوزند جان بر گوشهٔ دامن غوث

قدسیان عالم بالا به ذکر نام او
فیض جویند از شعاع جلوهٔ تابان غوث

سالکان کعبهٔ فیضش هزاران بایزید
دیدهٔ اقطاب مردم بر در احسان غوث

نان و آب مطبخ او صیقل قلب عصا است
محرم اسرار گردد چون طفیل خوان غوث

در میان بندگانش گرچه (صافی) کمر است
حمد لله سر فکنده بر سر میدان غوث

حرف (ج)

(۱)

نگارم از شه خوبان همی ستاند باج
نهاده بر سر شاهان ز خاک نعلش تاج

چراغ مجلس رندان نتابد ای ساقی
ز نور باده مگر خود ضیا دهی به سراج

متاع می چو به بازار عشق آوردند
نقود زهد تو زاهد دیگر نماند رواج

اگرچه سرکشیش کام کرد زهر آلود
ولی به پاسخ تلخش شدیم شهد مزاج

ترا ز علت هجرش لجات نه (صافی)
مگر وفای ویت زین جفا کند اخراج

حرف (ح)

(۱)

از تیر غمش شد هدف این سینه مجروح
تا چند بقا باد همین قالب بی روح؟

منزلگه دل خود همه دم جای غم اوست
شایسته مهمان چو بود در گه مفتوح

ای دل تو به امید وفا پامنه در عشق
جهل است نشستن بر سر کشتی بی نوح

از جو رو جفا گر بکنم ترک درش باز
رویش چو بینم شکنم توبه ناصوح

شادبست ترا (صافی) بدین عهد شکستن
مذموم نئی در نظر شاهد مذوح

حرف (خ)

(۱)

دل گشت فدای یار فرخ
جان رفت پی نگار فرخ

درخانه دلهم نگر آمد آرام
در موسوم نوبهار فرخ

یارب چه بود که باز آید
آن شادی روزگار فرخ

گر بار دیگر رسم به کویش
صد جان کنم نثار فرخ

(صافی) مه و روز می نتابد
بنماید اگر عذار فرخ

(۲)

دل کرد سر مرا به نثار سر آن شوخ
جان کرد تنم را به غبار در آن شوخ

پروانه نیم لیک از آن شمع جمالش
زد لعله برق شده خاکستر آن شوخ

جان پیشکش پیک صبا کردم و شاید
چون بوی گل آورد مرا رهبر آن شوخ

دلدار مرا گشت سبب این دل شیدا است
ای کاش که الفتادی به او خنجر آن شوخ

گر کشتن عشاق روا داشت ازین است
نه شیر، که خون داده به او مادر آن شوخ

که این لاشه ز آب و گل عشق است روا یست
خاکش کنی زیر قدم یاور آن شوخ

پرسند گرت (صافی) چه خواهد بدر دوست
گو قید غلامی شده در دفتر آن شوخ

حرف (د)

(۱)

از درد بی دوایم یارم خیر ندارد
یا آه سوزناکم هرگز اثر ندارد

ماجان به گل سپردیم او عطر خود صبا داد
بهر چه کس همین باغ آوخ ثمر ندارد

سر در رهش فگندیم میلی نکرد سوش
آری زناز حسنش بر ما گذر ندارد

زاهد چه سود داری زین شرک زهد نامت
رو سوی میفروشان کانجا کدر ندارد

پیش طیب رفتم بهر علاج دردم
گفتا دوا صبور است زین بیشتر ندارد

هر کو زهر دو گیتی سودای یار نبود
یا رب مباد آزاد کین درد سر ندارد

می خوردن حریفان (صافی) سعادت آرد
سر رشته نیست آنکس درد سحر ندارد

(۲)

رفیقان دست از جانم بدارید
به قید زلف یارم واگذازید

چنان پابند کفر زلف اویم
به چشم نام اسلامی میارید^(۱)

حیاتی تازه خواهم از تو ساقی
برای کشتگان جام می آرید

خزان رویم از دیده بهار است
ز ابر چشم چندان خون بیارید

زدود آه دل آشفشانم
رواست گگر سینه ام دوزخ شمارید

^۱ در نسخه خطی (بچشم) ولی در حاشیه این کلمه (بیشم) لایحه شده.

بهای خونم از تو کس نخواهد
نگارا پنجه باخونم نگارید

نخواهد توبه از می (صافی) هرگز
اگر هر لحظه جان از تن بر آرید

(۳)

یار نورسته بگو بهر چه دل شیدا کرد؟
شورش هردو جهان بر سر ما پیدا کرد

عشق پوشیده میان خرد و پردهء صبر
پرده برداشت به هجران خرد رسوا کرد

گرچه علقم بنهاد این همه خوان هستی
عاقبت ترك غم عشق همه یغما کرد

کوس بدنام که زد دل همه از عشوه اوست
هرچه کردست به مجنون همه لیلی کرد

راز عشقت دل شیدا بر کوزه نظران
نکند فاش که باخون جگر پیدا کرد

نشناسند اگر دلبر عاشق کش ما
آنکه قتل همه عشاق به يك اِما کرد

گر پرسند ترا (صافی) مودا زده گو
بهر دل شیفتگی رو به در بفدا کرد

(۴)

باز شورکوی جانان خودم در سرفِتاد
کوی از آهم که دل در آتش مجمر فتاد

گر به حشر مرا برند اندر گروه عاصیان
خود حسام نه که حجت بر کف دلبر فتاد

آب حیوانی نخواهم سر به ظلمت میکشد
خضر را گو یارما بیند به لب کوثر فتاد

خلق گویندم که بس گریان شو از هجران یار
چون نگریم کین معاد وصل در محشر فتاد

با دل زولیده گو تا چند در دیوانگی؟
در بیابان هوا بی یاور و رهبر فتاد

چند خواهی صحبت جانان سوی دلبر شتاب
تا بدانی این معانیها که در دفتر فتاد

توبه از می نخواهد (صافی) بیچاره را
چون زتیغ ابروی ساقی سرش بر درفتاد

(۵)

حالم به شیدایی فتاد عشق است هرچه باد باد
کارم به رسوایی فتاد عشق است هرچه باد باد

شیدای ساقی بوده ام خرقه به می آلوده ام
از زهد را آسوده ام عشق است هرچه باد باد

بهر دل دیوانه ام پیوسته در می خانه ام
با ساقی و پیمانه ام عشق است هرچه باد باد

عشق ویم دیوانه کرد شور میم مستانه کرد
همراز ما پیمانه کرد عشق است هرچه باد باد

دل خانه خمار شد هم مست و هم هشیار شد
با کفر و ایمان یار شد عشق است هرچه باد باد

گاهی مکان تائب است گاهی چو دیر راهب است
با نورو ظلمت راغب است عشق است هرچه باد باد

ای خواجه عیاری مکن وز زهد زناری مکن
کفر من انکاری مکن عشق است هرچه باد باد

زهلت خفای شرکت است کفرم صفای رحمت است
نور ضیای وحدت است عشق است هرچه باد باد

(صافی) نخواهد تاج کی جز درد نوش جام می
مطرب بگو باچنگ و نی عشق است هرچه باد باد

(۶)

زتاب درد هجرانم مرا نام و نشان گم شد
زبس گریان و افغانم ضیای دیدگان گم شد

هزاران مرغ دل پابند دام عشق یار ماست
یکی زیشان نگفتا این چنین یا آن چنان گم شد

چنان فوق سما بگرفته دود آه دل یاران
نفس در سینه های عالم روحانیان گم شد

ندانم چون نهم پا بر سر این خاکدان دهر
که چندان ماهرو در زیر این ریگ روان گم شد

بسوی منزل جانان چه رانم توسن امید
که از پایم رکاب صبر و از دستم عنان گم شد

ندانم شیون شمشاد و عرعر با صنوبر چیمست
مگر بر جوی آب گلشنم سرو روان گم شد

بگو با ساربان (صافی) نراند محمل لیلی
که مجنونش زبا افتاده بین کاروان گم شد

(۷)

غم و اندوه چرخ واژگون خیلی جنونم کرد
سروش حسرتم تا فرق غرق جوی خونم کرد

نه فرهادم ولی از حسرت آن دیده شیرین
زناخن تیشه و وزسینه کوه بیستونم کرد

نشاید طعنه از نالیدن شبهای تنهایی
که آه سوزناک هجر صد داغ درونم کرد

اگر چه پیش ازین چون مرغ خوش پرواز بودم لیک
عقاب عشق در لنجچیر گاه او زبونم کرد

مگویندم چرا افتاده‌یی از يك نگاه او؟
هدف آسا به ناو کهای مژگانش زبونم کرد

ندانی جامهٔ سرخ مرا نه رنگ بازاریست
زخون دل سرشك دیده هر دم لاله گوتم کرد

نه شایان ملامت کردم (صافی) درین سودا
که عشق اوست رسوای همین دنیای دوغم کرد

(۸)

مژده ای بلبل شیدا که گل اندام رسید
از سوی غنچه نسیم آمدو پیغام رسید

همچو پروانه تو باشم بسوزیدو بساز
صبح فارغ ائرت ازمدد شام رسید

باده ازدست بنه تا که حریفان یابی
بشتاب از پی این بزم که همجام رسید

در همین گوشهٔ تنهایی نشستن تاکی؟
صبر ایوب کجا تا بچه هنگام رسید

ای رفیقان مددی صرف شد ایام شباب
عمر نوحم ز کجا تا بکجا کام رسید

همه در بسته ام و جز در آن یار عزیز
چشم در ره وفایم که چه انعام رسید

(صافیا) خوف مدارید ازین لشکر غم
شاه با موکبه و لشکر و اعلام رسید

(۹)

دانیم که عمر از شب هجران بسر آید
باری چه شدی وصالش بدر آید؟

از ناوڪ دلدوز نگارم نبود باك
خوا هم ز خدا نیش ویم بر جگر آید

در عهد و وفای ویم و بازنگردم
ور نفع زند صورت ز حشرم خبر آید

هر چند که می نالم و باما نکند رو
ای وای ازین ناله اگر بی خبر آید

وعدست نگار آید و خوغم که بریزد
ای کاش ازین مژده اگر زودتر آید

مارا دیتی خون بود بادیه دستش
چون من بکشد گر به کف سیم و زر آید

(صافی) ز علامات چون این میکشدت دوست
آن زلف چو عقرب که به برج قمر آید

(۱۰)

آن نگار مهوشم چون زلف پیچ و تاب داد
ساقیم جام اجل آورد و خون ناب داد

صید دل در کوه هامون وحش آسا بود لیک
در کمند آورد صیاد و کف قلاب داد

نسبت می خوار گان و شیشه داران بس که هست
نرگس مستش ازین از خون دلها آب داد

دولت جاوید باشد خرقه پشمین من
چون به می آلوده شد صد طعنه از منجاب داد

زاهدی دیروز طاق ابروی دلدارید
سجده‌گاه خود نمود پشت بر محراب داد

وعده وصلش بما دادا نگار تند خو
این به بیدارست یا رب یا که اندر خواب داد

(صافی) از پیغام جانان ملک دل را داده بود
باز نقد جان خود از مژدهو بواب داد

(۱۱)

این دل دیوانه چندان نالمو شبگیر کرد
از دو تار زلف خود در گردنش زنجیر کرد

زان خم گیسوی او فکر رهایی کرد لیک
سر زده بر سنگ چون بیهوده این تدبیر کرد

دل بخنوا بش در کمندی زنگی و افتاده بود
زلف و خالش دام دانه بهر او تعبیر کرد

سر نه پیچیدم ز تیغش لیک آن تخم وفا
قطع میگردید ازین در گشتم تقصیر کرد

خود نه مانی بود لیکن از هوای عشق او
چون سلیمان نقش نامش بر لگین تصویر کرد

اختیار گنج عزلت کردنش در سر نبود
لیک جور و ظلم هجرالش چنان تحقیر کرد

دولت وصلش چو مرهونست در اوقات خود
کس ندارد طاقت تقدیر را تغییر کرد

وعدهٔ قتل مرا بر آمدن موقوف داشت
سوء طالع بود مارا وعده اش تاخیر کرد

(صافیا) گر از تو پرسندم همی گویم که او
بر در میخانه رفت و روی خود در پیر کرد
(۱۲)

زنوك غمزه ات تن خانهٔ زنبور میگردد
زعكس عارضت کاشانهٔ پر نور میگردد

زسر خاتم لعل لب ت آصف صفت این دل
سلیمانی مگر در راه جانها مور میگردد

اگر يك لحظه در جنت نقاب از روی برداری
ز خجالت چهره حوران همی مستور میگردد

ز باغ حسن خود ار نرگس مستانه بگشایی
جمع لاله زاران جهان مخمور میگردد

همین موسای دل يك ذره نور جلوه ات کالیست
مگویی (لن ترانی) چون سراپا طور میگردد

ز عشاقان مفلس نقد دیدارت دریغ از چیست؟
چو از گنج رخت ویرانها معمور میگردد

اگر عاشق نظر در روی معشوقش بود دایم
ثریا تا ثری معلوم هم منظور میگردد

به لردای قیامت هر که رویت بیندو گوید
همانا (صالی) از عصیان خود محذور میگردد

(۱۳)

عجبت مایه رسوایی بسیار میگردد
ز کوی عشق اگر جبریل باشد زار میگردد

کمند عقل را زنجیر سازی بگسلد یاران
دو صد لقمان درین حکمت سرا بیمار میگردد

به موسی را بگو بس کرده آواز ارینی را
که راز عشق افشا کرده را بردار میگردد

هوای صحبت رندان نشاید جان پرهیزد
و گرنه نزد یاران را همه اغیار میگردد

طلسم عشق را دل ورنه زاهد ادعایی نیست
که فتحش نه به یاری جبهو دستار میگردد

نکردی جان شیرین صرف کوه بیستون فرهاد
بجز در سر خیال آن مقام یار میگردد

اگر با کفر زلفش نور روی خود بپوشاند
چو صنعالی همین تسبیح ما زکار میگردد

سر سودا نه از تیر ملامت (صافی) پرهیزد
و گر نه کی به رسوایی درین بازار میگردد

مژده ده این دل معلول که دلدار آید
باز لقمان صفت بر سر بیمار آید

گر بدین مژده دهم جان نه شایسته اوست
که بسی جان و جگر زو که به گفتار آید

سر نهادم بسر مصطبه در گه دوست
ز آنکه بوی خوش او از در و دیوار آید^(۱)

نروم معبده جز می‌کده پیر مغان
بو که بوی نفس ساقی حمار آید

ز آنکه در هر نفس کار مسیحایی را
کندر ار باری ازین مستی به هوشیار آید

ساربانان تو مران قافله لیلی را
تا که مجنون ره افتاده برفتار آید

(۱) در نسخه خطی موجود کلمه "مصطبه" با (ت) نوشته بود. ما صحیح آن را نوشتم.

خود اگر یار نیاید سبب عیشوه و ناز
تو بگو مدعیانرا که غم یار آید

کافر عشق ویم بآک نه از مسجدیان
گو که برگردن مه زلف چو زئار آید

(صافیا) صبر کن و غم مخور از دیر فنا
شاید از راهی وفا شاه وفادار آید
(۱۵)

زدست نفس بد فریاد پریشان گشته ام بر باد
همی خواهم ز تو امداد مدد یا ساکن البغداد

ز عشقت پر دل از خون است سرشکم آب جیحونست
غم از حد بیرونست مدد یا ساکن البغداد

سگانت را منم کمتر گذارا آمدم بر در
خجالت بارم ای سرور مدد یا ساکن البغداد

سیه رویم بسی نادم بدر گاه تو م خادم
فراوشم مکن دایم مدد یا ساکن البغداد

منم در کوی تو یارا ز درگاہت صدان مارا
ندارم من دیگر جارا مدد یا ساکن البغداد

چومارا جز تو نبود کس غم و اندوه دارم بس
بفریاد و فغانم رس مدد یا ساکن البغداد

که (صافی) کلب گیلانست ز اولاد سلیمانست
ز عشقت سینه بریانست مدد یا ساکن البغداد

حرف (ذ)

ای پیک بـ بر بیـ ار کاغذ
زیـ ن عاشق بیقـرار کاغذ

خـود درد دلم بیـان نباشـد
بنویسم اگـر هر هزار کاغذ

بلبل زجه گریـد اگـر بیاید
از غنچـه نوبـهار کاغذ^(۱)

عشاق سـراز لـحـد بر آرند
آیند بر هر مـزار کاغذ

(صافی) دیگـر از ره توکل
بنویس سوی نگـار کاغذ

۱- در حاشیه مصرع اول این بیت " بلبل نالند" لایحه شده بود .

حرف (ر)

(۱)

ای سرو چه مانی به قد یار وفادار
وی ماه چه مانی به رخ و عارض دلدار

باشد قد دلجو و لیکن نه برفتن
شاید رخ تابان و لیکن نه بگفتار

گل نیست چو رویش همه دم تازه و خوبی
نرگس تو کجا و نگه دیده بیمار

باور چه کنم گر بدهد وعده وصلش
چون عمر خودم سیرلدیدیم رخ یار

از بس که شدم آرزوی آب دهانش
چون مرغ سلیمان به هرجا زده منقار

حاجی طلبد کعبهء من سوی خرابات
او طالب ویرانه و من خانهٔ معمار

چون نور تجلای خدا بر لب جام است
رهن است به یک جرعهٔ می خرقه و دستار

زاهد نه به زهد است کسی بهره که بر خیز
وین خرقهٔ سالوس و ریا داده به زکار

از بهر همین (صافی) به ویرانه مقیم است
چون عشق بسی قلعهٔ دل کرد نگون سار

(۲)

در همه عمر ترا سیرندیدم ای یار
از فراق تو بسی آه کشیدم ای یار

طاقت صبر نداریم تحمل تا کی؟
من که صد گونه ازین جامه دریدم ای یار

باری بر ما بنگر دست من و دامانت
ای خوش آرزو درو روی تو دیدم ای یار

عشق بازارو متاعش غم و سودش مرگست
عمر بیمایه درو زان نخریدم ای یار

بس که اغیار من از عشق ملامت کردند
دست از گوشهٔ دامان نکشیدم ای یار

من بیچاره شدم تشنه و صلت چندان
مدت عمر زدل خون مکیدم ای یار

نشکنم عهد ترا بار دیگر چون (صافی)
سر انگشت ندامت چوگزیدم ای یار

(۳)

بلبلم شیدا دلم عشق گلم هم‌رنگ یار
عاشقم دیوانه ام مستانه ام خار وار

بلبلم باناله ام هم واله ام شیدای گـ
عاشقم صحرا نورد بارنگ زرد در هردیار

بلبلم خارم به‌پا کامم تباه از وصل گل
عاشقم باوحشیم در وادیم هم کوهسار

بلبلم با اشك خون داغ درون برشاخ گل
عاشقم در کوه با اندوه و غمها بی شمار

بلبلم بازار شیون کارو غمخوار گلم
عاشقم سودا بسر خون از جگر دل زامدار

بلبلم با زام و تلخی کام و پایند گلم
عاشقم ژولیده خو دیوانه خو ازهرکنار

بلبلم بی آشیان و بی نشان از جور گل
عاشقم چون (صافیم) بی صبر و آرام و قرار

(۴)

ای صبا ای قاصد عشاق زار
بهر من رو کن بسوی آن نگار

چون رسیدی خاک در گاهش بیوس
حال مفتونم به پیشش عرض دار

تابه کی از دوریش نالان شوم؟
وز فراقش گریسه باشم زار زار

طیقت ببار غریبی نیستم
کی تواند گاهی زیری کوهسار؟

چیستم تا رو بگر داند زمن
در حضور شاه گدا کی اعتبار؟

مرد را چون زنده داری از دمی
معجزه‌ی عیسی بر او بسته قرار

خاک راهش کحل مازاغ البصر
گردد پایش نور چشم اشکبار

خال هندو عطر گیسو ماهرو
مشك خط شمشاد قد شیرین نگار

ماه تابان شاه خوبان جهان
سرو بستان غنچه صبح بهار

ابرو و مژگان و دو چشم و زلف و رو
شیر و تیرو کوب و لیل و نهار

عاشقان داغیست چون همتاش نیست
نو گل باغست اصلا نیست خار

کاش روزی دامن افتادی بدست
تا نمادی بر دلم از غم غبار

(صافی) بس امید میباشد به دوست
زانکه او دارد گناه بی شمار

حرف (ز)

خواهم نماند بر سر فکرش شب دراز
باری چه بودی ار دهدی وعده نیاز

حوران بهستی همه از سر قدم کنند
آری اگر که یار کند عزمشان بنام

بر لوح دلم چو عشق ویم نقش جاود است
واجب شد است ذکر نگارم بهر نماز

از سر دم زدن که نه شایان هر ملوک
جز دلبر مرا که بود شاه ملک راز

(صالی) اگر وفا طلبی رو جفا بکش
خواهی وصال باغم هجرش دمی بساز

حرف (س)

(۱)

این آتش عشقت به دلم هست نه هر کس
دانم که همی سوزدم ای شاهد نوری

گر چه نفسم دود دل سوخته باشد
چون نار غم تست مرا در دو جهان بس

این حال تراکی شود ای زاهد خود بین
شایسته این آتش جانانه نه هر خس

خود در بر تو جامه رندان چه سود است؟
کی زیب به اعمی دهد این جامه اطلس؟

(صافی) تو بنه سر به در میکده دوست
روزی بود او جامی دهد بر توی بیکس

حرف (ش)

(۱)

ای یار مکن مرا فراموش
چون بار غم نهادی بردوش

جز توبه جهان چو کس ندارم
گشتم زدوربت سیه پوش

یاران مدهید پند مآرا
هرگز ندهم بقول کس گوش

زین حال ملامت نشاید
کز عشق زخود نداردم هوش

(صافی) چو امید وصل دارد
از درد فراق گشته خاموش

(۲)

بدر کردم زلوح دل خطای ننگ آمیزش
برهن می نهادم خرقه تقوی و پرهیزش

چو بادِ یوانگی این دل بـماها تند خوئی کرد
رسن درگردن اندازیدم از زلف دل آویزش

بسوی جان مشتاقان نگارم گر نظر دارد
دهم از یک نگاه او خراج ملک پرویش

به صحن بارگاه دل عجیب غوغاست چون هر دم
بخون آغشته می بینم صف مزگان خون ریش

بگویند عاشق شیدا نازد تا به بیداری
سواد زلف یارست این خیال و درد شب خمزش

به سر و قدم اگر ساقی بیاید چون رخسار بینم
نقود جان کنم دردم نثار جام لب ریش

اگرچه کرد غم پوشیده رویم (صافیا) لیکن
به آب چشم خود شستم غبار محنت انگیزش

(۳)

رفیقانم دل دیوانه آتش
جگر با سینه ویرانه آتش

شیم از حسرت شمع جمالش
دل و جان گشته چون پروانه آتش

غم عشقش سوی میخاله ام برد
چو دیدم ساقی و پیمانه آتش

دلا از زلف و خال خوبرویان
حذر کن دام آتش دانه آتش

سحر از دود آه جلوه گاهش
سراسر عالم کاشانه آتش

نه تنها سوزدم نار فراقش
سراپا واله و فرزانه آتش

مجمو (صافی) هوای قرب زیبرا
بساط وحدت جانانه آتش

حرف (ص)

ز بحر عشق تو هرگز نمی شویم خلاص
اگر شود همه اعضای من بسان غواص

نگار دیدن رویت نه هرکسی شایان
که این شرافت عظمی بود برای غواص

به جلوه گاه تو رفتن نه هرشهی شایان
مگر کسی که سر افکنده در ره اخلاص

نتیجه یابی نباشد به زهد تو زاهد
مگر بمجلس میخوارگان شوی رقاص

که (صافی) کشته عشق است ای شه خوبان
نه عادت ستانند ز کشتگان قصاص

حرف (ض)

نداشت هر که دل درهوای آن عارض
نیالت مایه زنقد بهای آن عارض

اگرچه جان و دلم شد نثار تا بش رو
ولی چه سود که نبود بهای آن عارض؟

امل مدار بعمری که در فراق بود
که باد هستی ما را فدای آن عارض

ندانی صنعت این جدولی تو خود مانی
مگر که خامه قدرت روای آن عارض

به نزد مرده دلان وصف او ممکن (صافی)
که چشم خام ببیند صفای آن عارض

حرف (ط)

شد پاسبان گنج به دور عذار خط
این عادتست گرچه روانیست این غلط

از دود آه سوخته جانیم هر زمان
وز سیل اشک پر آهیم هم چو شط

از کوی خود مرانم و نزد خودم مخوان
بر درشویم خیر امورست چون وسط

چون در دو کون جز تو نباشد مرا کسی
باری نمای روی وفا سوی ما فقط

زین پس ز عمر دست بشوید (صافیا)
گر فرقتش دوام نماید بدین غلط

حرف (ظ)

کس بهره ندید است به این سایهٔ واعظ
جز نقد هوانیست دران مایهٔ واعظ

خود جاه ندارد بجز از جبه و دستار
دانیم که هیچ است همان پایهٔ واعظ

سر رشتهٔ تزویر چو دیدند به وعظش
کشتند رقیبان همه همسایهٔ واعظ

این خوی بدی داشت که او زاد ز مادر
شیر از چه به او داده مگر دایهٔ واعظ؟

(صالی) چو بجز رندی ندا نسته دیگر وعظ
اصلا لدهد گوش به هیچ آیهٔ واعظ

حرف (ع)

جانا به درت چیست که عالم شده جامع؟
جز کشته عشقت که رقیبان تو مانع

ما خود به زیان ترك وفاى تو نداریم
چون هست همه کس ز سر کوی تو نافع

تقدیر و قضا گرچه بما عهد شکست باز
آیم دیگر باره که درگاه تو واسع

استاد ازل مصحف رویت چو بما گفت
گشتیم خرددار ز همه علم بدایع

از بس که جفا دید به امید وفایت
(صافی) ندهد گوش بهر گونه وقایع

حرف (غ)

باز اوفتاد بر سرم از غم هوای باغ
رفتیم ازان مکان و نشستیم میان زاغ

مدهوش گشتم و خیر از خود نداشتم
چندان وزید بوی گلم بر سرو دماغ

بیدار چون بگشتم ازان باز آمدم
آرام دل ببرد در آنجا صدای زاغ

کردم نگاه خار بود هم نشین گل
گرچه گروه بلبل زار است سینه داغ

(صافی) برای بد روش بخت عاشقان
جانم بسوخت هم سر رشته چـراغ

حرف (ف)

ای که زده است طعنها بر گهران در صدف
چیست بود که دامنش باری بیفتم به کف

بسن پای من چرا راه نجات لیستم
کین مژه‌ها به قتل من دور گرفته صف بصف

قصه درد عشق او فاش نمی شد زمن
باد صباست می برد گرد رخم بهر طرف

دادن سر به راه یار بر سر کون واجبست
چون نرسد کسی به او در دو جهان از شرف

بهر هوای این جهان (صافی) زعشق دم مزین
چون نکنند محرم راز کسان نا خلف

حرف (ق)

(۱)

دلبر ناز پرورم ابروی جفت کرد طاق
یعنی که تلخ پاسخم شهد کنید در مذاق

ما نرویم سوی باغ سود لبخندم که چون
نخل مرادم از وفا داد ثمر بهر رواق

گنج رخ تو باشدم مال جهان نخوا همش
چون سرکویت ای صنم می ندهم بدین طراق

خسرو تاج بخش ما خاتم لعل لب که هست
بر تقلین روا بود حکم کند با اتفاق

غیر تجلیات او هرچه به کون باطل است
(صافی) ز بهر هر امل روی ثنا به حی باق

(۲)

تابه کی سودای سرای دل درین بازار عشق
خاک سرها همه خشتی است در دیوار عشق

رو بسوی دیر چون کردیم دیدیم عاشقان
جمله باپیر مغان در طاعت و اذکار عشق

زاهدان بنشسته رو در قبله و پشت بر خدا
مست هستی و بی خیر از جلوه دلدار عشق

منکران عشق کفر ما چو شهرت داده اند
می نهم پا در حریم کعبه با زگار عشق

دین ما عشق است و ایمانم بعشق آمیخته
دیگر آیینی ندانیم ما بجز اسرار عشق

کلبه احزان ما تار است بی نور جمال
کی درین کاشانه تابد پرتو الوار عشق

منع ما گرمی کنند امروز از عشق رخس
روز دیوان خدا چشم من و دیدار عشق

کائنات از عشق ما مخلوقند مایک ذره ایم
نقطه وارم در محیط خامهء پرگار عشق

(صافی) دم درکش ازین اسرار عشق ورنه ترا
سرزندت بر سردار از در سردار عشق

حرف (ك)

(۱)

یاران چه بود چارهٔ درد دل غمناك؟
چون علت عشق است دوايش نه به ادراك

گر باز رسم برگذر شاهد خود را
گیریم به زاری ز رهش دامن فراك

گویم صنما خونم اگر ریخته در عشق
جز صورت نامت نکشد بر سر این خاک

زاهد به در میکده کن باده فروشی
تا لوح دلست باشد ازین ذکر ریا پاك

هرچند که (صافی) بجز از عیب و خطا نه
غم نیست چو شافع بود آن شاهد لولاك

حرف (ل)

این خط و خال تو ای یار نو نهال
خود آیتی است از صحف سر لایزال

از زلف و گیسوت خجلند سنبل و سمن
وز طاق ابروت شده خم قامت هلال

مسجون روی تست همین فکر بکر ما
مفتون روی تست همین خانه خیال

در حریم زوصف دهان بیان لب
درج نفیسه است و یا مخزن لال

(صافی) دیگر مخور غم این کهنه کارگاه
چون نیست پایداری درین خانه زوال

حرف (م)

(۱)

زیبیداد فراق‌ت پادشاه دل گدا کردم
به شمشیر غمت سردر تن شادی جدا کردم

چو در سمع قبولت بند بی معنی رقیب آید
به جان و جان و سینه مرکز تیر قضا کردم

چو چشم باده ات بر تافتی از حال می خواران
ز راه کعبه برگردیدم و می خانه جا کردم

پناه بر کوه صبر آوردم از بیداد هجرالت
زیم دشمن غم ناله دل آشنا کردم

ندانستم که این جو رو ستم بر من روا دارد
غلط کردم که جانرا صرف شوخ دل ربا کردم

به تشریح کلام حسن آدابیت بیان ناید
از لحو وصف تو جان صرف و تحصیل جفا کردم

اگرچه یار غائب شد زچشمتم (صافیاً) اما
ز عکس فکر او آینه دل را جلا کردم

(۲)

در کون بجز یاد رخ یار نداریم
وز دهر بجز عارض دلدار نداریم

ای جان جهان مونس جان مفخر هر شأن
باتوست مرا عهد و به کس کار نداریم

سلطان منی سرور من رهبر مای
از چاکری در گه تو عار نداریم

عمریست ز هجران تو افتاده و محزون
غمخواریم اینست که غمخوار نداریم

جز حلقه زلف تو مرا نیست بگردن
جز تار دو گیسوی تو ز کار نداریم

از عشق تو منصور صفت سوخته جانیم
وازشوق تو پیروای سردار نداریم

زان روز مرا (صافی) هوای می و ساقی است
هرگز هوس خرقه و دستار نداریم

(۳)

پیش که بخواهم داد از دست غم یارم
نزد که کنم فریاد از فرقت دلدارم

طول شب هجرانش از من شنوای زاهد
از بهر خور رویش تا صبح چویدارم

گر بار دیگر چون گرد بادم برد کویش
دامن لادم از کف زین پس که بدست آرم

باهجر گرم بکشد با وصل گرم بخشد
چون عبد خریدارم با هردو سزاوارم

تصویر صنایع نیست تا نقش کنم رویش
دخلی نه بدین پرگار از جدول اغیارم

(صافی) چه دهد با و عظم گوش خرد عشقش
چون زهد ریا جام و سنگ است هم الفکارم

(۴)

با دل یوسف نژادم میل زندانی کنم
تابه آبادی رسم زان رو به ویرانی کنم

بر دلم نقش عبودیت کشیده مهر یار
من که مانی چین بدل دارم چه خاقانی کنم

چون غلام شاه خوبان جهانم من چرا
رو زدانی برانگیزیم و نادانی کنم

نه فلك خواهم مقام و نه ملك را همدمی
من که خاک پای یارم از چه روحانی کنم؟

از گروه چاکران در گه یاریم چون
کی به دل آید که پادشاه و سلطانی کنم

در جهان شاهی نخواهم جز گدای کوی دوست
منه که مور ملک اویم کی سلیمانی کنم

چون بجز غوئم نباشد یاوری (صافی) همان
به که جان خود فدای شاه گیلانی کنم

(۵)

الا ای دهر دون پرور تو دادی خانه بر بادم
که پروردی مرا باشیر غم وقتی که من زادم

چو کردم دوستی با تو عداوت بر من افزودی
از آن وقتی بهمراهی تو از پا در افتادم

زیبولدیت خیلی سربسنگ افتاده ام زین پس
زتوای بی وفا عمری نباید کرد لاشادم

ازین طول امل سوء عمل بدمهری دوران
توکل بر کسی دارم که از لوکرد ایجادم

درکاشانهٔ سلطان عشق است جای هر مقصد
هم او شاید که دارد خانهٔ ویرانه آبادم

بجز غوثم چون بود یآوری دیگر مرا شاید
به عالم بانگ بردارم سگ سلطان بغدادم

مسمی چون شدی (صافی) به اسم مصطفی شاید
صدا از حشر برداری که من از عبد آزادم

(۶)

مایهٔ تنگ دلی زان می صهبا دادم
خزف زهد بسر مایهٔ عظمی دادم

جامهٔ تقوی برانداختم و آسوده شدم
شرف عقل بدان حالت شهیدا دادم

من که خاکم گنه از خاک اگر مسؤل است
دلبر خود به کف آدم و حوا دادم

نامه نيك و بدى چون رقم شاهد ماست
غم امروز بدل شادى فردا دادم

عندليبم اگرچه ره گلزارم نيست
اشك خونين بياد گل حمرا دادم

عشق چون بر سر (طور) دل ما جلوه نمود
نقد بيمايه جان رسم تجلوى دادم

واعظا پند مداريد نخواهم پاداش
ما توكل به يد قدرت مولا دادم

خلعت شاهد ما بهر گنه كاران است
صحف جرم از بين سرور بطحى دادم

درگه خواجه ما (صالى) گداى شاهی است
حجت بندگيم زان شه بغدادا دادم

(۷)

ز سنگ عشق مهرویان شکسته دست ادراکم
و گرنه بسته بازوی خرد زان چرخ افلاکم

بخشک آورده می باغ جهان از دود آه دل
بدایم گرنرفتی جوی آب چشم نمناکم

نباید از هوا عییم برسوایی کنند زیرا
به عشق آمیخت استاد ازل هر ذره خاکم

مگو منعم متاع می ندارد عاشق مفلس
هزاران تحفه غم باشد اندر سینه چاکم

اگر آن شاه خوبان سایه بر من بیندازد
نشاید گر بود از شورش هردو جهان باکم

شکار خوبرویان صید جان و دل بود هر دم
از آن هر لحظه نخچیر دل اندر قید فراکم

اگرچه تاخت بر من لشکر جرم و خطا (صافی)
نه غم چون چاکر در گاه آل شاه لولاکم

(۸)

حمد لله که يك ماهو دو پروین داریم
بنگرای خواجه که شاهی بچه آئین داریم

دولت دنیاو عقبی ما به يك جو نخریم
جو بدل مهر کرم گنج سلاطین داریم

چونگارم ز عبوردیت ما مستغنی است
ما بطاعات چه کار و چه غم دین داریم

لاله و سرو و صنوبر همه نقش است بخاک
ما که روی ز گسل و قد ریاحین داریم

به فدای تو شوم گرچه مرا شایان نیست
چو تن خاک و روان چو سفالین داریم

نه بدنیا بودم مال و نه فردا اعمال
ما بجز یار نه در آن و نه در این داریم

(صافیا) خوف نداریم ز عنقا هرگز
گر کبوتر صفتم لیک که شاهین داریم

(۹)

دیده بیناکنم و روی نگاری بینم
وندران باغ صفا تازه بهاری بینم

طالب گنج نهانیم به ویرانه دل
که دران ملک عدم طرفه دیاری بینم

همه اسرار دران کان نماید لیکن
بهمه کس نماید چه کاری بینم

این نه جای است باغیار نمایند یاران
با هر لحظه درو جلوه هزاری بینم

کانناهیست نه شایستگی دم زدست
مگر آن سر که درو نوع کاری بینم

نه بهر نطق روايست انا الحق گفتن
ورنه (منصور) صفت بر سرداری بینم

منکه نخچیر ویم چاره ندارم (صافی)
چودرین بیشه عشق شیرشکاری بینم

(۱۰)

دل بعشق تو دهم صبر بیک جافگنم
عقل سودا زده را گـوشه شیدا فگنم

همچو مجنون سیه خانه روم تاسر خود
بر سر مصطبه درگسه لیلی فگنم

بر سرکوی تو چو موسی ارنی میگویم
تا که جان در قدم نور تجلی فگنم

پای از سرکنم و راه و فامی پیویم
تا بهر جا بود آن یار خود انجا فگنم

از دل سوخته عشق تو گر آه کشم
آتش از صحن ثری تا بشریا فگنم

ره وصلت نه باندازه پای خرد است
سر این عقل مگر زیر همین پالفگنم

(صافی) از طاعت مسجد چومرا بهره نبود
پس ازین ملجأ تقوی به کلیسا فگنم

(۱۱)

بده ساقی می روز الستم
شود زین هستی خود باز رستم

بجز عشق تو در سر نباشد
ازین در دو جهان می خوارو مستم

شبه تا صبح نالین است و زاری
عطا کن باده شادی بدستم

مگر بهر عبودیت نگار
ز طفلی بر بیان خود به بستم

به ترکت بند در گوشم نیاید
که تا مردن هوا خواه تو هستم

از آن روزی چشمم تلخ هجران
دودست از جان شیرین باز شستم

به مزگان کرد ایما یعنی (صافی)
خطا گریست اصلا تر شستم

(۱۲)

نمیدانم چه احوالست در دل خود چه دارم
درین کاشانهء ظلمت گهی شمس ضیادارم

گهی چون شمس می خوارم گهی منصور سردارم
به بازار انا الحق گو متاع پر بها دارم

گهی درویش بی سنگم گهی سر بر سر سنگم
گهی سلطان اورنگم بعالم رازها دارم

گهی صیاد بی نامم گهی چون صید در دامم
گهی جمشید با جامم که دست افشا طلا دارم

گهی چون مرغ لاهوتم سرایم نغمه اسرار
گهی درباغ ناسوتیم و خارغم پیادارم

گهی در دیوام راهب گهی در مسجدم صاحب
گهی می خانه را طالب ولی هرجا خدا دارم

گهی باعشق مغرورم گهی با کفر مشهورم
گهی در جامه نورم که سر تا پا جلا دارم

گهی چون عاصیان مردود گهی از سالکان معدود
گهی در آتش نمرود خلیل آسا صفادارم

گهی ملوک در گاهم گهی هم صحبت شام
گهی (صافی) گمراهم دلیل رهنمادارم

(۱۳)

ز درد دوری جانان همیشه باده مینوشم
چه باکم طعنهٔ مردم نیاید پند در گوشم

گهی بی باده خوارم گهی باباده هشیارم
همانا بوالعجب کارم که باهوشم که بی هوشم

ز گنج اوست ویرانم به رنج اوست شادانم
به درد اوست درمانم ز درد خود فراموشم

بر آن عهد الستم من زکان عشق رستم من
ز جام خمر مستم من اگرچه خرقه بردوشم

گهی چون آب و نارم من گهی گردو غبارم من
گهی بس دل فگارم من بس الدر عیش میکوشم

گهی در دوزخ ذلت گهی در جنت عزت
میان عزت و ذلت که راز دوست میوشم

به گنج شه لآلم من زرنج مه هلالم من
نه شامم من نه ماهم من کواکب وار خاموشم

تجلی شرق یاغربم زیبای ماست تا فرقم
ز بحر خون دل غرقم ازین باموج در جوشم^(۱)

گهی باهوش و نادانم گهی آباد و ویرانم
ولی جز هو نمیدانم هزاران زرق بفروشم

ندانم واحدی جز هو زلا اله الا هو
ز یا هو مقصد من هو زهو حیران و مدهوشم

چو (صافی) وار مفتونم زخاص و عام مادونم
ز عشق لیل مجنونم ازین وحشی به آغوشم

۱- در حاشیه "ناشرقم" نوشته شده که صحیح تر به نظر می رسد. تجلی غرب تا شرقم.

ای بساهست در آتشگده هجرانم
بنگر این دیدهء پر خون و دل بریانم

چه تفاوت نکند قدرشه خوبانرا
بنوازد چومنی در بر بد خواهانم

روزم از سیل سرشک و شجم از سوزش آه
ماکه در آتش و آیم ازین حیرانم

درشگفتیم ازین حال که در اول عمر
که بدین گونه بقا داشت تن بیجانم

تشنهء سیل فنایم ازین خشک لبی
خضر لب کو بدهد قطره ای از حیوانم

گر گدا خوالیم ای دوست نخواهم شاهی
پای سگ بوسمت ارباز کنی دربانم

(صافی) ار عبب بگویندم ازین رسوایی
باک نبود چوسگ کوی شه گیلانم

(۱۵)

یا الهی چه شود باری به دلدار رسم
فارغ از غم شوم و منزل آن یار رسم

چو گدا را ندهند راه به دروازه شاه
کی توانم که بدین شاهد خار رسم؟

منع من کی بود از شیون و زاری یاران
نشکاید چو دلم تا به وفادار رسم

بخت در خواب و شب هجر بطول انجامید
بود آیا که بدان طالع بیدار رسم

یوسف مصر بدین دست تهی کی یابم
چاره آنست پها بوس وفادار رسم

گلخن گلشن جان است اگر بار دگر
بهمان سرو قدو روی چو گلنار رسم^(۱)

(صافیا) رو بخداوند کن و باز بگو
یا الهی چه شود باری به دلدار رسم؟

(۱۶)

من که همواره سگ کوی شه گیلانم
بهر ما بس بود این دولت بی پایانم

نه سر میکده داریم و نه پای مسجد
دیده جز کعبه کویش نه به این و آنم

ما بهر دایره جویای جمال یاریم
همچو پرگار بر این نقطه که سرگردانیم

دل بطرف حرم کعبه رویش میگفت
کافر عشقم از آن مستحق غفرانم

۱- در حاشیه "گلخنم".

گهی در صومعه عبادم و گه راهب دیر
لیک ازین هردو یکی خواه و یکی جویانم

گهی در دوزخ هجرانم و گه جنت وصل
ما که در جنت و ناریم ازین حیرانم

(صافیا) باک نه رسوایی و میگویم باز
من که همواره سگ کوی شهی گیلانم

(۱۷)

بی شمع جمال دوست چون پروانه میگردم
بی گنج وصال اوست در ویرانه میگردم

گهی بر در گه میخاله و گه بر در مسجد
دمی شیدا دمی رسوا دمی فرزانه میگردم

الا ای مدعی عیب مرا در کوه و هامون چیست
چون مرغ و حشیم از آرزوی لاله میگردم

بهر جا رونهم جز در گهت ناید شکیبایی
ازین بهر جمالت دور هر کاشانه میگردم

به دریا بار عشقش گرچه خود انداختم لیکن
نه غواصم برای گوهر یکدانه میگردم

همین جیش غم عشقش سرای عقل ویران ساخت
زبی جایی درین دنیای دون دیوانه میگردم

زبس که فرقتش (صافی) جفا داد این دل مسکین
ز شوم بخت محرمهاست من بیگانه میگردم

(۱۸)

تو کجائی ای نگارا؟ به کجا صدا تو جویم؟
تو که در میان جانی، ز کسان چرا تو جویم؟

دل زار و چشم گریان برهت نهان گشتند
مگر از سر دو زلفت که به زیر پات جویم

چونسیم صبح آهم به همه گلزار گردید
مگو ای گل وفادار ز کدام جا توجویم؟

دل من میان چاه زنجش شد است محبوس،
مگر از دو تار زلفت سبب نجات جویم

بت من تو خود کجائی؟ که بینمت بجائی
که زبخت بی نصیبم مگر از خودا تو جویم

چو نهال زندگانی شده خشک در فراق
مگر از قد نخیلست ثمر حیات و جویم

زغم تو ای نگارا شب عمر من سیه شد
مه نو حیات (صافی) مگر از وفات و جویم

حرف (ن)

(۱)

ای ساقی بزم الست مارا بجام شاد کن
چندین غم و اندوه ما با نور می بر باد کن

نفسم بی زهد ریا سوی مساجد میکشد
پر مغانم همتی این شرک بی بنیاد کن

تاکی بمانم زین جهان اندر لراقت ای صنم؟
از قرب دولت گاه خود مارا بسی دلشاد کن

درباغ حشمتگاه گل چندان صدا آید صبا
قول گدا کس نشنود بلبل تو بس فریاد کن

(صافی) چو عبد درگهت از عیبهایش چشم پوش
گرچه بسی دارد خطا بالطف خود آزاد کن

(۲)

ای شاهد درگاه حق باری در ازما بازکن
کارمن سرگشته را از لطف و رحمت سازکن

ای مرغ باغ سدره چون در منتهایت آشیان
بهر رجای عاصیان باری بلند پرواز کن

توصیف تو، لولا بود سر تو، با مولا بود
جاهت زعرش اعلا بود درلا مکانش نازکن

برخاک در افتاده ام اندر رخت سردا ده ام
با جان و دل آماده ام سوی خودم آواز کن

(صافی) که چون داری خطا رو کن به آل مصطفی
اویند شایان وفا با غیر ترک راز کن
(۳)

جام می تو بر کف نه ساقی رو بشیدا کن
آتش از هوای خود باز درد دلم جا کن

هر کسی ز عشق تو لحظه ای بود فارغ
کشتش روا باشد سر بریده یغما کن

سر نهاده، راهم تا برو نهی پهای
بنده، هوا خواهم یک نظر سوی ما کن

دل به کوی تو جانا گشته است دیوانه
از دو تار گیسویت قیادی در سرو پاکن

چون ز دوری یارت دل نباشدش آرام
بهر وصل دلدارت (صافی) رو به بغداد کن

(۴)

گریه بحال دل کند مردم دیده های من
زانکه طیب ننگرد علت بی دوی من

سود نداد شیونم پیش نگار سنگدل
هیچ بگوش نایدش این همه آی و وای من

آتش ما جهان گرفت درد دل وی اثر نکرد
رحم نکرد یکدمی بر همه ناله های من

شکوه بنزد کی کنم حاکم داد خواه اوست
بیست جز او تصرفی غیر در این سرای من

آینه سکندری پرتو روی یار ماست
جلوه او صفا دهد جام جهان نمای من

گشته خیال عارضش نعمت جاودان مرا
ورنه دوام کی کند دولت بی بقای من؟

دوست مگیر (صافیا) خلق جهان دون را
خواهی که یار با وفا نیست بجز خدای من

حرف (و)

(۱)

بهار آمد چو بلبل زار مینالم که یارم کو
ز ابر چشم سیل اشک میبارم نگارم کو

شکوفه چون عروسان در چمن مست می شبنم
همه در رقص و شادی نغمه و زاری هزارم کو

بصبح نوبهاران می ندانی درد بلبل چیست
همی گوید که یارب غنچه‌های لاله زارم کو

کی اندر خانه دل آرام گیرد چون بهار آید
که رنگ یار خود بینم درو صبر و قرارم کو

مرا طوق جفا در گردنست از بیوفای یار
چو قمری هرطرف کوکو زخم چشم هزارم کو

ز فردا تابشام می نامم از درد جدای یار
بشب تا صبح گریم مؤنس شبهای تارم کو

به ذکر یا هو می خواهم نجات از تلخی هجران
بغیر از یاهو (صافی) من دلیل و دستیارم کو

(۲)

پی آباد این دیر فنا ویران شدم یاهو
پی دانای این کان جفا نادران شدم یاهو

ولی چون بودو نابودم شتون کائنات از تست
ازین بانیک و بد هم یارو هم اخوان شدم یاهو

ز روز اولم آمیختی با آب گل و هرچیز
دگر نه عیب ارزاهدوگر رهبان شدم یاهو

اگر دانستمی شایان ناز دوزخم از چیست
یکی از ساکنان جنت العدنان شدم یاهو

بجز تو اول و آخر بجز تو ظاهر و باطن
لدام گرچه زین توحید سرگردان شدم یاهو

ز سر کنه موجودت عوالم جمله معدوم است
و لیکن زآن وجودو زین عدم حیران شدم یاهو

چو (صافی) زین هیولای صور سودی ندیدم من
که بر این نقطه چون پرگار بس دوران شدم یاهو

حرف (ه)

(۱)

یاران ز عشق اویم تا چند این ملامه؟
من خود ز هجر دیدم هر روز صد قیامه

اندر فراق یاران چندین جفا کشیدم
تحریر در نیاید باشد هزار خامه

ساقی بده تو جامی بهر خدا که این دل
زین حال نا صبوری شاید کشد ندامه

باد صبا بکویش گر بگذری بگوش
مارا ز هجر رویش چون گل قباست جامه

در هر سرکه سوداست گو عافیت نخواهد
هر دل بعشق ورزید دورست از سلامه

زالروز بر دل ما آتش زدی نگارار
از دود آه دارم هر لحظه صد علامه

صافی) منال چندین شکرانه کن ازین پس
شاید زیار جانی آید جواب نامه

(۲)

دل ما عالم لاهوت بود کاشانه
چو نهانخانه گنجی است همین ویرانه

نبود طاقت تحریر و بیان و تقریر
هر که افتاد به حالات من دیوانه

مرد شو ترك سرو مال و همه هستی کون
ور نه زین در نشود محرم هر بیگانه

بیم جانت همه بهر امل دیر فناست
رنج ده تا رسد از گنج ترا یکدانه

این نه میخاله که شایسته خامان باشد
تو که خود خواهی میا بر در این درگانه

خرقه و سبجه و دستار بیندازو بیوس
پای پرو کف ساقی و لب پیمانه

(صافی) اقوال تو اسرار کتاب عشقی است
دست ناید مگر از مطبعه جانانه

(۳)

دیوانه و مستم کرد بوی خوش میخانه
جویای الستم کرد عکس می و پیمانه

در جلوه گاه ساقی انوار عیان کردید
اما نشود محرم هرکس به همین خاله

چون جلوه برابر کرد هوشم به دراز سرکرد
اکوان منور کرد آبادی و ویرانه

هرچند جهان دیدیم کونین بگردیدیم
چیزی نهرستیدیم غیر از رخ جانانه

زان شفته حالم من شیدای جام من
هم شمع مثال من هم مونس پروانه

دل عرش خدا کردید جان (لُبّ) معانی شد
زین کنه معانیها عقلم شده دیوانه

(صافی) چو گدای تویک چند برای تو
باشد ز وفای تو قریبت شاهانه

(۴)

از نکت نگارم گویا سحر دمیده
یا از لغان بلبل گل جامه را دریده؟

چندان ز اشتیاقش نالیدم از دل زار
عمرم به اخر آمد جانم به لب رسیده

از بحر عشق جانان تاکی کناره گرم؟
غرق است جان چو مردم از سیل آب دیده^(۱)

شادی بدل چه دارم از حسرت نگارم
چون ناله های زارم هرگز اثر ندیده

۱- در نسخه میرزا (غرق آب دیده)

در راه گل چو بلبل خود شیونم ازین است
از بس که خار حسرت درپای ما خلیده

در نار عشق جانان تا چند دل بسوزد
از دود آه هر دم در آتش آرمیده

(صافی) امل ندارد زین پس حیات زیرا
از یوفای ایام چندان جفا کشیده

(۵)

ای جلوه‌گاه عشقت از غم لیا رمیده
چون مرغ دام صیاد هر دم بخون طپیده

پیوسته کوه و صحرا کردم بسر چو مجنون
از شور چشم لیلی وحشی بخود گزیده

جان بی جمالت ای دوست آرام چند گیرد؟
بر تن ز بی شکیی صد جامه را دریده

چند از کتاب حسنت اوراد عشق بر خوانند
طفل خیال ازین خط حرف وفا ندیده

پیش که دارم از تو فریاد بیوفایی
چون گوش کس نیاید فریاد جان و دیده

لیلای را که گفتند مجنونی داشت ما را
رو بر درش هزاران مجنون کشته دیده

دام شکیب (صافی) صید وصال گیرد
ورنه به قید ناید جزاز پیش دویده

(۶)

ای که چشم تو مرا هم می و هم پیمانه
من ازین نکته گهگی مست گهگی دیوانه

پای بند سر زلفت همه لیلای جهان
همه مجنون تو گر عاقل و گر فرزانه

شده حبس قفس عشق تو مرغ دل ما
دانه تو میدهی بر مرغ که در هر لانه

جان تویی ورنه همین کالبد ما عدمست
بی وجود تو چو آباد بود ویرانه

تو شه مایی و ما جمله گدای در تو
مابه امید عطای تو زهر کاشانه

من که فرقی نکنم معبده و میکده را
چو تو خواهیم زهر جایگاه و هر خانه

(صافیا) جلوه اگر دردو جهان بسیارست
لیک خود جلوه گری نیست بجز جانانه

حرف (ی)

(۱)

ای زبدهٔ مهرویان تا چند نمی آیی
و ز دیده ز گریانم زایل شده بینایی

تنها نه من مفتون و مشتاق جام بس
هر کس که ترا بیند باشد سر سودایی

چون بی رخ تو ای دوست آرام نگیرد دل
خاطر زپی وصلت رو کرده به شیدایی

در سلك گدایانم بنوازی کرم ای دوست
حاشا که نخواهم من جمشیدی و دارایی

(صافی) به ره گیتی سر رشته زدست افتاد
زین پس مددی خواهد از شاهد بغدادایی

ای جدول ابرویست طعنه زده از مانی
وی کفر دو گیسویت پابند مسلمانی

خال سیهت بر لب، وه وه که چه شیرینست
خضرت مگر گویا بر چشمهٔ حیوانی

این حسن عزیز تو کی بود زلیخا را
چون جس زنخدانت صد یوسف کنعانی

هر چند جفا بر من بنمایی وفا دانم
چون حکم تو بر مملوک جاریست که سلطانی

شد خاتم زلفینت مهر دل مشتاقان
ای آصف عشاقان با حکم سلیمانی

چون مشق جمال تو خط قلم باریست
در مذهب عشاقان سر دگر ایمانی

(صافیست) ندارد باک از شورش خاص و عام
چون نسل علیّ است او هم چاکر گیلانی

(۳)

جان فدای قدمت ای مفخر آل نبی
چه شود از بکرم باری گدایان طلبی

از حیات دهننت خشک لبم رامگذا
وقت جان دادم ای دوست ازین خشک لبی

سر زئیغ غم عشق تو نه پیچم هیهات
توبه کردیم دیگر باری ازین بی ادبی

قدسیان در همه اوقات پناخوان تو اند
بارک الله نگارا تو چه عالی نسبی

گرچه این علّت (صافی) همه از هجرانست
لیکن ای دوست تو در کشتن او را سببی

(۴)

بسته ساقی شراب ارغوانی
بجز مستی نخواهم شادمانی

حیات تازه بخش از دست و جامت
چو ما را نیست جزوی کامرانی

نه عمرست آنکه بی می بگذرانم
چو بی او عیش نبود جاودانی

نهادم در سر و کار خرابیات
هزاران خرقه طاعات فانی

اگر صبح وصالش را نیام
شب هجران نخواهم زندگانی

ز عشق چشم ساقی پر گشتم
دگر باره به خواهم نوجوانی

ز سرّ باده عاقلها ست مجنون
تو مجنونستی گگر هشیارمانی

بجز پیر مغان اسرار می را
نفهمی گگر هزاران علم خوانی

ندارد آرزوی (صافی) هرگز
بجز پسا بوسی دلدار جانی

(۵)

چه خوشست من بمرم تو بسر مزارم آیی
تا پیش عرضه دارم همه علت جدایی

بخدا اگر ملائک بر قبض روحم آیند
ندهم بدست کس جان بجز از کف حنایی

چه کنم ازین دل زار نشود صبور باما
چو بجز تو بباکسی را نگرفته آشنایی

چو منم شهید عشقت نبود ز حشر بیمم
که حسام از تو باشد چه غم ز روسیایی؟

بر کشتگان خود را قدمی بنه تو جانا
همه خود حیات یا بند به مزارشان بیایی

به صبا گرم فرستی ز غبار خاک کویت
نکنیم میل بسوی همه ناله خطایی

غم و درد (صافی) ای دوست چه دوا نمی پذیرد
مگر از ره خدا را تو بکشتش رهایی

(۶)

غیر جانم چون ندارم نقد رویت رابهایی
زان بیفگندم براهت کردم او را خاک پای

سلك شاهان را همین است بینوا یان را نوازند
چیست جانا گر لرانی از درت چون من گدایی؟

ترك كويت نیست ممکن بهر عشاقان زارت
غیر جنت عاصیا نرا نیست چون دیگر سرایی

از فراق چون ننام خود مرا کشتی به آخر
روزی از وصلت ندادی بهر درد مرا دوایی

بر سر بیمار عشقت گر گذر بنمایی جاننا
خود ز آندم باتو آید بهر معلولان شفایی

در جفای تو نهادم من که آیام جوانی
بعد ازین شاید نگارا گر کنی با ما وفایی

(صافی) می خواهد که جانش زیر پایت صرف سازد
چون بجز تومی ندارد یار خود را هیچ جایی

(۷)

ای گـوهر یکدانه اسرار الهی
بر طینت پاک تو خدا داده گواهی

بند قفس و دام خجالت شدم آنا
داریم امید از تو بدین روی سیاهی

جولانگه تو قربیت حق شده زینسان
برمسند تو غیر تو نه لایق شاهی

در اول و آخر نرسد نزد خداوند
باخاک قدمگاه تو از مهر به ماهی

ما عاطفتی از تو و مولای تو خواهم
هرچند سراپا شده ایم غرق مناهی

جز درگهت آرام نگیریم نگارا
باری چه شود گر سگ درگاه بخواهی

هرچند که (صافی) شده مستغرق عصیان
غم نیست شفیع چو توش پشت و پناهی

(۸)

ای به لب کوئرو هم چشمه حیوانداری
تو حیاتی همه دم بهر دل و جاننداری

علت من همه ز انفس مسیحای تو است
گرچه صد گونه ید موسی عمران داری

در شگفتم که چه سر یست بهم ظلمت و نور
وین عجبتر که به شب روز در سخنان داری

من چرا معبده و میکده تفریق کنم
چو دلایل تو به انجیل و به فرقان داری

من ندانم که بدین قول مرا گوش دهد
ملحدانت همه در روضه رضوانداری

همه آصف صفتان را به رخت مورانند
تو چه شاهی که مگر مهر سلیمان داری

(صافی) سگ وار بدر آمده بازش نظری
که هزاران چو او بر در گیلان داری
(۹)

ای مونس پروانه پروا نشدی آری
چشم بر دیوانه دی وانشدی آری

رویت چو برایشان شد مویت چو پریشان شد
دل واله^۱ ایشان شد بستند به یک تاری

شورت بسم آمد جوی بسم آمد
تا یاد سرم آمد خونابه^۲ جو باری

بلبل که به گل زار است زان روی به گلزار است
زارش ز سر خارست خود نه ز سر خاری

دل در پیه^۳ یار آنست هر دم زپی یاری
نه در پیه^۴ یار آنست هر دم زپی یاری

ای خواجه بدلدارم گـو زخم بدل دارم
با اوست سرّ کارم خود نیست بر کاری

(صافی) چو در آزاری با زاری و بی زاری
شوری که ز سرداری شایسته سرداری

(۱۰)

یا که بر چشمم جمال یار بودی کاشکی
یا بدستم زلف چون زار بودی کاشکی

هر زمان چون عود ونی مینالم از درد فراق
در وجودم هررگی چون تار بودی کاشکی

اشک چشم و زرد رویم بس که غمّازی کنند
سرّ عشقم در سر بازار بودی کاشکی

تا که یکدم سیر میدیدم جمال یار خود
نقش رویش بر در و دیوار بودی کاشکی

باغبانا چیست روزی ره به گلزارم دهی؟
چون سرم تاپای زخم خاربودی کاشکی

مانی عشقش از جفا جدول بدور دل کشید
نقطه دلرا وفا پرگار بودی کاشکی

این سر پرشور (صافی) سرّ عشقم فاش کرد
همچو منصور هر زمان بردار بودی کاشکی
(۱۱)

عصا عشق یارم من چه دانم از مسلمانی
گدای کوی نگارم من چه باکم شاهو سلطانی

اگر باری لب یاقوت را از خنده بگشای
شکست افتد به بازار عمیق و لعل رمانی

روان مایه قوت روان ما تویی زیرا
سراپایت عوالم را تو هم جانی و جالانی

نگارا کامگارا دلبرا یارا ولسادارا
سمن بو خال هندو ماه رو خورشید تابانی

ندام حال دل زین پس کجا باشد ازین سودا
درین بازار چون ناید به کف جز نقد حیرانی

کشد نقش وفا بر دل همیشه مانی، عشقت
دوامش باد یارب هر زمان این نقش وین مانی

بزیر بار عصیان (صافی) هر دم نالدو گوید
دخيلك يا رسول الله مدد يا شاه گیلانی

قصیدهٔ بحر نبوت

ای گوهر درج صدف و بحر نبوت
وی کوکب برج شرف و کان ثنوت

پیداست ز پیغام تو آیین سعادت
ظاهر شده ز احکام تو آثار مروت

بر فوق سما نیست چو تو ماه درخشان
بر تخت زمین نیست چو تو شاه بعزت

کاشانهٔ جاه تو (دنی فتدلی) است
بگشاده ز تو از شب اسرا در وحدت

از فرط هوای تو عوالم شده ظاهر
دیده برجای تو بود عاصی امت

انوار تو شد باعث خلق همه مرسل
اسرار تو شد برهمگی موجب بعثت

بر قول عدوی تو که آدم شده نادم
با اسم تو بگشاده برو در گه توبت

از خلت تو نار خلیل است گلستان
کردی ید بیضای کلیم شافی علت

انفاس مسیحا زتوشد محیی اموات
نوح از تو نجات یافته بر کشتی قدرت

یونس بدرون سمک آرام ز تو یافت
صبر از تو به ایوب رسیده ز بلیت

ادریس به فردوس رسیده به ره توست
تزیین دهد اتباع ترا جامه و زینت

اعزاز تو یوسف به عزیزی برسانید
بایداد تو یعقوب اجابت شده دعوت

داود همان معجزه و نغمه ز تو یافت
بر آهن لك داشت ز تو بازوی قوت

حکم از تو روان گشت سلیمان به سر خلق
زان وقت که بخشیدی به او خاتم دولت

خضر از پی فرمان تو دارد همه گردش
هم آب حیاتش تو نمود و ره ظلمت

از قطرهء تو بحر اطبا شده لقمان
در گنج تو افتاده بدست گوهر حکمت

بو بکر به دل مهر صداقت تو نشانید
فاروق تو کردی عمرو اعدل ملت

عثمان ز حیای تو شده جامع قرآن
دادی آسَد الله تو این غیرت صولت

اصحاب عشر کردی به الطاف مبشر
از قدر تو ساکن شده در روضه جنت

از کان کرم هر چه بدادند به خلایق
مقصود خدا تو شدی ای باعث رحمت

ماسوخته جان بسته زبان خسته دلایم
پیوسته ز هجران تو در ورطه و ذلت

جانا چه شود بهر خدا (صافی) نوازی؟
چون درد تو بنشانند در این گوشه و محنت

* * *

مثنوی

از سیاق شیخ مثنوی شیخ جلال الدین رومی و
مخالفه او از بحث نی و دل

مثنو از نی این حکایت‌های خام
راز خود گوید به پیش خاص و عام

از جفای یار خود زاری کند
قصه ایام غمخواری کند

شکوه‌ها از یار با اغیار داشت
رازها اندر سر بازار داشت

چون بهر جا سرکشیها داشت نی
از نیستانش جدا کردند وی

بشنواز دل محرم عشاق اوست
هم فرح افزای هر مشتاق اوست

شان لاهوتی به ناسوتی نگفت
راز باطن را به ظاهرها نهفت

دل همیشه جلوه گاه رحمت است
مظهر نور ضیای وحدت است

دل مکان کان او ادنی بود
دل مقام کنز لایقی بود

قاب قوسین و سرای لا مکان
دل همیشه داشت زیشان را نشان

دل کتاب علم اسرار لادن
دل مکارم خانه ایست از امر کن

مصحف دل آیت مولا بود
مظهر اسرار ما اوحی بود

دل صنایع خانهٔ صنع خداست
دل بدایع خانهٔ حق را سزا است

دل چراغ لیلۃ الاسرا بود
مخزن سر شه لولا بود

جزء در کل است دل زین کائنات
کائنات از کل جزءش سائنات

از کتاب دل حکمها گوش دار
تا شوی زین کنه عالم هوشیار

(صافی) از حالات دل داد این پیام
گوش کن گرهوش داری و السلام

مربع

(۱)

زان روز جمال تو م اندر نظر افتاد
سر رشته تدبیر ز دستم بدر افتاد
جان و دل هوشم همگی بی خبر افتاد
از عشق تو م آتش سوزان بسر افتاد

در حسن و جمال رخ جانانه تویی تو
در جلوه‌گه عاشق دیوانه تویی تو
در میکده و ساقی و پیمان‌ه تویی تو
زین سان به می عشق تو م میل در افتاد

در هردو جهان جایگم نیست نگارا
جز کوی تو آرام نگیرد دل مارا
رحمی به من سوخته کن بهر خدارا
چون مرغ دل از دام غمت بال و پر افتاد

دودی که بسر برشده از گلخن جانم
خون جگر از دیده که چون سیل روانم
در مجمره^۱ سینه سپند دل از آنم
تا آتش عشق تو مرا در گذر افتاد

ای باد صبا مونس و همراز دل زار
بهرمن مفتون زیارم خبری آر
آیا بسر رحم بود یار وفادار؟
چون عیش من از دوری او در کدر افتاد

پیوسته هواخواه توم باز ابو صالح
از چاکر درگاه توم باز ابو صالح
تن سوخته^۲ آه توم باز ابو صالح
زین سوزش آهم همه کس در حذر افتاد

(صافی) چو سگ در گه شهباز خدایی
تا کی ببرت خرقه^۳ سالوس و ریایی
باید زهوا خواهی عالم بدر آیی
چون شور ویت در دل و جان و جگر افتاد^(۱)

۱ - کلمه "ببرت" مفهوم نشد. شاید "بدر" یا "ببرد" باشد که در هردو صورت، معنی روشن است.

(۲)

هرگز نرسد سرو به بالای محمد(ص)
نرگس نه بدین دیده شهلائی محمد(ص)
سنبل نه به زلفین سمن سائی محمد(ص)
(کونین) برد رشک بسیمای محمد(ص)

گر خاص کلیمی شده آن موسی عمران
ور نوح نجات یافته از آفت طوفان
بر عزّ عزیزئی چو رسید یوسف کنعان
جاء همه از رتبه والای محمد(ص)

پیوسته که بویی دهد آن عنبر سارا
شایستگی دسته گل گلشن اسرا
تزیین صفائی که دهد باده مینا
از گردن و زلف و رخ زیبای محمد(ص)

عشق که به مجنون رسید است ز لیلی
بی تابی وامق همه دم در غم عدرا
وان شورش یوسف که زد آتش به زلیخا
از عشق لب لعل شکرخای محمد(ص)

بر مسند لولاك نمی یافتہ شاہی
بر تارم افلاک نمی تافتہ ماہی
در مرزعه خاك نمی رستہ گیاهی
خالی بود از نکتہ سودای محمد (ص)

شد مفخر شمس و قمر نور جبینش
سر دفتر آیین همه دین مینش
بر ختم رسالت بزده مهر نگینش
صلوات بر آن نور تجلای محمد (ص)

هر باغی گلی روید و هر گلشن خاری
هر سر هوسی دارد و هر چہرہ غباری
هر دل املی جوید و هر کس سر کاری
(صافی) طلبد ہمت مولای محمد (ص)

(۳)

شکوہ از یار مگویید بہ اغیار الا
زانکہ لاحول ولا قوۃ الا باللہ
جلوہ یار مجویید زاغیار الا
زانکہ لاحول ولا قوۃ الا باللہ

امل از دیر فنا نیست که خان الم است
طمع از کان جفا نیست مکان عدم است
هرچه از یار ز اغیار بدانمی ندم است
زانکه لاحول ولا قوۃ الا بالله

تابه کی طول امل داری ازین ویرانه؟
تابه کی زهد امل خواهی تو با افسانه؟
همه بی مایه رود جز کرم جانانه
زانکه لاحول ولا قوۃ الا بالله

تابه کی سر زدگی در پی دنیا داری؟
تابه کی دل زپی عالم و یغما داری؟
هرچه داری همه از نعمت مولا داری
زانکه لاحول ولا قوۃ الا بالله

خرقه هستی بینداز و مینداز به دوش
جامه نیستی و فقر و قناعت را پوش
سر لاحول ولا قوۃ باز آر به گشوش
زانکه لاحول ولا قوۃ الا بالله

بجز از یا هو ندانیم مرا با الله هو
گوی من هو بگوئیم و ترا الا هو
نیک و بد ظاهر و باطن همه را مولا هو
زانکه لاحول ولا قوة الا بالله

(صافیا) تابه کی اندر پی مال و جاهی؟
تو گدا هستی چرا میزنی لاف شاهی؟
رو به درگاه خدا کرده بهر چه خواهی
زانکه لاحول ولا قوة الا بالله

(۴)

بیرون شدم از صومعه المنة لله
رفتم به در دیر تو کلت علی الله
دادند بما رایست النصر من الله
از همت مولا و تو کلت علی الله

چون سر بنهادم بسر مصطبه دیر
بهرنگه مغبجه کردیم در او سر
لوح دل ما پاک نمود از هوس غیر
رستم ز شر و خیر تو کلت علی الله

چون بر درکاشانه من سر زده دیدند
تسیح گرفتند زما خرقه دریدند
گفتند بدین هستی کش اینجا نگریدند
گفتیم شنیدند تو کلت علی الله

گفتیم بنادانیء ما عیب مگوید
از ظاهر اسلام من اینحال مجوید
اول بدهندم می و آنگاه بگوید
میخانه بجوید تو کلت علی الله

چون از سخن ما اثر مستی بدیدند
یکبار بکف جام می آورد و رسیدند
دستم بگرفتند بهرویم نگریدند
میخانه کشیدند تو کلت علی الله

وقتی که رسیدیم به آن جلوه گه پر
بستم کمر بندگی شاه جهانگیر
گفتم به بخشای زمن این همه تقصیر
دل داده بتقدیر تو کلت علی الله

گفتا که بیخشیدمت ای عاشق دل‌ریش
هرچند که پیمان شکستی تو ازین پیش
زیرا به امانند در اینجا شهو درویش
چون هستی جفاکیش تو کلت علی الله

چون این سخن از پیر خرابات شنیدیم
زان لحظه بر ساقی حمار دویدیم
قرابه طلب کردم و بر سر بکشیدیم
رسوایی گزیدیم تو کلت علی الله

چون جام می از دست حریفان بگرفتیم
یک جرعه بنوشیدم و در دل بشکفتیم
خاک در می خانه بمژگان برفتیم
تقوی بهفتیم تو کلت علی الله

شوری زمی و ساقی چنانم بسر افتاد
آتش ز همان شور بکاشانه در افتاد
هوش از سر و صبر و خرد از دل بدر افتاد
تن بی خبر افتاد تو کلت علی الله

گفتند به (صافی) تو چرا باده پرستی؟
گفتا که همین حال به از آیین هستی
ناصرح تو اگر دانی همین لذت مستی
در هرد و جهان رستی تو کلت علی الله

(۵)

رفیقان همستی فریاد زاری
شبنم تا صبح این افغان و کاری
بدر رفته زدست بی اختیاری
شدم یاران اسیر زلف یاری

زخم دارم من از تیر حیوان
دواکی خواهم از دست طیبیان؟
دعا خواهید بفرمایید این غریبان
شدم یاران اسیر زلف یاری

چنان از عشق جانان نتوانم
خبر از حال خود چیزی ندانم
ازین در هستی خود در گمانم
شدم یاران اسیر زلف یاری

چو مجنون سونهادم در بیابان
همیشه دل پراز خون دیده گریان
ندانسی از چه شد حالم پریشان
شدم یاران اسیر زلف یاری

رفیقان دست از (صافی) بدارید
بکفر زلف یارم واگزارید
به پیشم نام اسلامی میارید
شدم یاران اسیر زلف یاری

مخمس صافی

بر غزل (شیخ رضا) در مدح حضرت غوث
الوری الشیخ عبدالقادر الگیلانی (قدس سره)

مده واعظ دیگر وعظ بهشت و حور غلمانش
نخواهم قصر جنت آب کوثر طاق ایوانش
به پیش زنده دلها چیست قدر باغ و بستانش
گلستانی که خواهی آستان غوث گیلانش
زده فیض مقدس خیمه در صحن خیابانش

نهاده پای بر دوشش ز سدره احمد مختار
ازان شد مفخر هر کامگار و مخزن اسرار
عبید درگهش را خود نه هر ابدال و هر ابرار
غلام کمترینش را لقب شد خواجه احرار
به قطب العارفین مشهور شد طفل دبستانش

غلام همت آن شاهباز هستیم تا مردن
که خاک بی بها از یک نگاهی کیمیا کردن
گروه چاکران او زد و عالم گرو بردن
شهنشاهان طفیل و تاج داران باج بر گردن
خداوندان اسیر و شهر یاران بنده فرمانش

مدار خامه' قدرت بود پسرگار ابرویش
مقام جلوه گاه حق بود آن جبهه' رویش
مزار رهنمایان شریعت مامن سویش
مطاف پیر مردان طریقت کعبه' کویش
سر گردن فرازان حقیقت گوی میدانش

رفاعی راهم او بخشید تاج عز و مقصودش
چونسبت داشت از قربیت و خویشان معدودش
طفیل خوان انعامش نه هر شبلی و داودش
بهاو نقشبندی خوشه چین خرمن جودش
شهاب سهره وردی کاسه لیس خوان احسانش

گروه پختگان یکسر بدل آماده' عشقش
نظامی و قیس و مولانا غلام زاده' عشقش
چو منصور انا الحق گو بسی جان داده' عشقش
هزاران شمس تبریزی خرابی باده' عشقش
هزاران پیرجامی جرعه نوش بزم احسانش

لجوید (صافی) هرگز مقصد از قدسیان یعنی
بجز تو دیگری کی خواهد از ناسوتیان یعنی؟
سواى رفعت نبود امید عاصیان یعنی
(رضا) را همتی شهباز لاهوت آشیان یعنی
بیفگن استخوانی و سگ درگاه خود خوانش

به‌شی تورکی

چهند روونگردنه و هیه ک

ده باره‌ی شیعره تورکییه کان:

نهم جهوت پارچه شیعره تورکیانه‌ی (صافی) له دهست نووسه که‌ی (م.ع) دا هه‌برون، له‌وه ده‌چی نه‌وه‌ی رینووسی کردوون، تورکیزان نه‌بووی، چونکه گرفتگی شیوه نووسینی تورکی زور بوو. دوای ساغ کردنه‌وه‌ی هه‌ر جهوت پارچه شیعره که لیره‌دا له بهشی تورکی به دوو شیوه نووسیمان چاپکرد، جارتیکیان شیوه‌ی تورکی کۆن و جارتیکی تریان به پستی لاتینی:

۱. له پارچه‌ی (اولور ساقی) له بهیتی سیتیهم دا نووسراوه (غرقه دلیا) له جیاتی (غرقه دریا).

۲. له بهیتی چوارهمی هه‌مان پارچه‌ی بیتشودا، نووسراوه (طلای دست افشا)، ده‌گورتیت (طلای دست افشار) واته پیتی (ر) ده‌جی له کوتاییدا هه‌ی^(۱) یاخوود شاعیر لیره‌دا مهبستی (افشا) یه، که هه‌مه‌زه که ژیری هه‌ی واته دهست بلآو.

۳. له پارچه غه‌زه‌لی (گوکل کاشانه‌سن)، له بهیتی سیتیهمدا له جیاتی (امل کسه) نووسراوه (امل کس سه).

۴. له پارچه غه‌زه‌لی (گوکل کاشانه) له بهیتی چوارهمدا له جیاتی (صرف نظر لازملر) نووسراوه (صرف نظر لازملی)، وشه‌ی تورکمانی له جیاتی تورکی به‌کار هیتاوه.

۵. له پارچه غه‌زه‌لی (صاغه‌لی خواجه) له بهیتی ششمدا دیسان وشه‌ی تورکمانی، یا (نازوی) به‌کار هیتاوه له جیاتی (قلبنده) نووسراوه (قلبرده) هه‌روه‌ها (سینوده) له جیاتی (سیننده).

۶. له پارچه‌ی (اخلاط ایتمه بو عالمده پریشان اوله سن) (هه‌یئوده) ای له جیاتی (هه‌یئنده) به‌کار هیتاوه. که یه‌که هه‌میان تورکمانییه دوو هه‌میان تورکییه هه‌ر له‌وه‌ی، (کسه) ای له جیاتی (کسه) نووسیه.

۱. بز (طلای دست افشار) به‌وانه: خه‌سه‌ی نظامی، هه‌کایه‌تی خوسره‌وی.

اولور ساقی میء عشقنده در اول یاده صهبا
 که پیرك عشقنه هر دوره دن ویرسن دل شیدا

قرارك قالمه مش آرامی یوق ایام فرقتده
 دها ناصل بو جزء اختیار قالسون بونك سودا

بو رسوا گو کلمزدن عقل بيلمز راه تدبیرك
 مگر بو دلی گیولم بن ایدرسم غرقه دریا

بو قهر بحر ممکندر که اولسون گوهر مقصد
 والا هر یرن دوشمز اله طلای دست افشا

الا پیر مغان وی نسل عدنان مفخر الاکوان
 فی الدارین تفتح کل باب حیث من تهوی

بسی ایام رفت و عمر مارا نیم نفس باقی است
 به غیر از تو معین و یاورى نه ای شه بغدا

له ژیر پنی یازوه (صافی) سهری خوټ دابنی بملکو
بکا ره حی که جاری تر له بوټ والا بکا ده رگا

(۲)

گوکل کاشانه سن چکمکنه بر درج امانت وار
ولی فتحده کی هر لحظه ده یوز بیک ملامت وار

تحمّل واریسه النده در مفتاح درگا هک
یوقیسه ال اوزاتما سانکی بیک چاه ندامت وار

نه تکیم بو معادن السکز دنیاو عقباد دن
سلیمان خاتمک آلیر هر ایکیدن برائت وار

گړک محرم اولورسه عجبی ترک ایتسه امل کسسه
دنانت بو فنا شیدن چقار زیرا شامت وار

نجابت اهلیمه صرف نظر لازمدی بونلردن
ویاخود جامه کعبه گرناسک سفاهت وار

فلک کیم کینه عشاقه قالمیش بونده در هر وقت
حسادتدن گر از ظنده عاشق بونده راحت وار

کیمک میل ایتسه فیض حقدہ محروم اولسن (صافی)
گرک بیک جانی آتسون بابہ غوثہ چوق سعادت وار

(۳)

صاعمه ای خواجه که بو عشق فنا سودا در
هر کیمک عقلنه ایتدیسه هپسی یغمادر

عاشقک رشتہ ایمانی خدادان انمشدر
طاعتک وارسه که یادته بس مـــــولادر

یالکز جبه و عمامه دگل طاعت حـــــق
سن گبی گیولنه هر حالده دولان دیادر

آتکز البسه و عجب وریا قلبندن
گر امیدنده اولان امتعه عقـــــبادر

صانکی بو برزخ هستیده حجابک چوق وار
یوقسه نور حق گوگلنده همـــــان پیدا در

نه وقت قلبنده بو نوره صفاسی آلدی
بو عوالسم سنه ماهیتک افشادر

(صافی) بو حکمت عشقنده کتابی او قوموش
بو کتبخانه یه صاحب شهیی بغداددر

(۴)

گوگلمز یاره گیدر کیمسه اولور چار ایتسون
بخت یاغش هله کیم وار ایسه بیدار ایتسون

قورقرم عقلمی بو دلی گوگل یار اولسه
بن دخی عالم رسوا ایلسه اجبار ایتسون

صاغسه مستی عشقنله جنونیتی وار
گوره سن وقتیله بو مستی یه هشیار ایتسون

سن که دنیای طوطولش نه بیلور بونده نه وار در
اولسه سنوده مگر خاله' اسرار ایتسون

دوشمز النده حیات ابدی منکر عشق
یا بو مال و سر و جان صرف وفادار ایتسون

جان من جان جهان کیمسه بهاسیز المیز
اولور اما دخی جان یاره فداکار ایتسون

(صافی) هر حالده اولان مقصدی بالذات بودر
ینه اول شاه جهان لطفنی اظهار ایتسون

(۵)

اختلاط ایتمه بو عالمده پریشان اوله سن
بو عما رتدهن طمع کسمسه ویران اوله سن

غم دورانی بوراق فائده سز در هرکس
بو گدا یاره طوتلمه شه دوران اوله سن

عقل اگر وار ایسه عشقنده کی شیدای آل
صانکه دیوانه عشقک گبی السان اوله سن

هر كيمك دير رضا گيتسه نه لازم كعبه
دير عشقنده او آن عالم عرفان اوله سن

زلف زنار طوتار كـن دخى آت بوينوه
شيخ صنعانى گبى عين مسلمان اوله سن

آدم اول با شوه قوى ساقى قدمگاهندن
ساقيدن آله سكر عقلنه نادان اوله سن

(صافى) جانك دخى آت قاييه بفسدادن
ينه منظور شهى مفخر گيلان اوله سن

(۶)

گوگل وار بر طلسم ايچنده اما آشكار اولمز
كه عاشق اولسه كيمسه چقارسه القدار اولمز

او كيمدر او گلسمندن تحمل ايتسه بر لحظه در
كه عشقك دوزخندن غير عاشق پايدار اولمز

بو آتش آه عاشق‌دن چقار آندن حرارت وار
اونك چون قور قیور أفلاك اصلا بر قرار اولمز

وی بو دوزخ عشق‌ده آنجق بیکنده بر چقسه
وفالی عجبه خالی یوقسه شخص هرزه کار اولمز

بو اوصافك گرك طول حیاتنده دوام ایتسون
دوام گر ایتسون هر لاشه شایان مزار اولمز

مجازاً اسمنی دوزخ بوراقمش فی الحقیقتده
جنانك روضه سیدر بو آنکچون هر جبار اولمز

بو دوران وفا سز (صافی) هرکس قابلیت یوق
خصوص شاهک مقامی هر گدایه انتظار اولمز

(۷)

گوگل دنیای آت عقبای آل تاکه صفا اولسون
جفایی یاره چک تاکه وفاسی بر دها اولسون

تداوی زخمِ هجران امل ایتمه طیب لردن
که یارن یاره‌سی هر کس دوا یوق تا شفا اولسون

بو دوراندن امید لزتک کس عاقل اول زیـرا
دوامی کیمسه یوق دنیا ده قوی تاکه فنا اولسون

بیلرسک عاشقک میخانه ده نیچون اقامت وار
مبادا طاعتی جامع گبی هپسی ریسـا اولسون

حقک یولی اونوتمش عابد ظاهر عبادتده
مکر او عابدن حقنده کی عینی رضا اولسون

هوای یار کسمه (صافیـا) دنیا و اخیری دن
که عشقک یولنی او یول دگل خوف ورجا اولسون

شيعره توركييه كان به پيتى لاتينى

(1)

Olur saki mey-i İşkında dir ol badey-i sahba
Ki pirin işkına her devreden versin dil-i şeyda

Kararın kalmamış aramı yok ayyam-i "Firkkatte"
Daha nasıl bu cuz-i ihtiyar Kalsun bunun sevda

Bu rusva gonlimizdan akl bilmez rah-i tedbirin
Meger bu dell-i gonlum ben edersen gerkey-i derya

Bu kaar behr mumkindir ki olosun gevher-i maksad
Ve illa her yerin dusmez ele talayi dest afsa

Ala piri mugan, Vey nesli adnan mafharu-i akvan
Va fi-ddarayni Tufteh Kullu babin heysu mentahva

Besi ayyam reftu umri mara nim nefes bakist
Bi gayre-z tu muinu yaveri neh ey şehi Bağda

La jer pey yarewe (Safi) seri xot dabne belku
Bika rehme ke care tir le bot wala bika derga

(2)

Gonul kaşanesin Ç ekmekte bir durc-i amanet var
Veil Fathındaki her lahzada yuz bin melamet var

Tahammull var ise elinde dir miftahi dargahin
Yok ise el uzetma sanki bir ç a h-i nedamet var

Netekim Bu Maadin alsanız dünya-va ukbadan
Sulayman hatamin alır her ikiden baraat var

Gerek mahrem olursa Ucbi terk etse amel kesse
Danaat bu Fana seyden cıkar zira şaamet var

Nacabet ahlise serf-i nezer lazimdi bunlardan
Va ya hud camey-i kaabe grinmasin sefahet var

Felek kim kineyi uşşaka kalmis bunda der her vakt
Hesadatten gerez zaninde aşik bunda rahet var

Kimin meyl etse feyzi Hakta mehrum olmasin (Safi)
Gerek bin cani Atsin babe Gavsı çok saadet var

(3)

Sanma ey hace ki bu işk Fana sevdadır
Her kimin aklinc ettise hepsi yeGmadir

Aşikin riştey-i imani Hudadan alınmisdir
Taatin var ise ki yadta bes mavladir

Yalnız cubbe ve ammame degil Taat-i hak
Sen gibi gevlne her halda dolan dünyadir

Atiniz elbisey-i ucbu riya kalbuden
Ger umidinde olan amtiay-i ukbadir

Sanki bu berzahi hestide hicabin çok var
Yoksa nuri hekke gonlunde hemen peydadir

Ne vakit kalbine bu nure sefasin aldı
Bu avalim sene mahiyetini ifşadir

(Safi) bu hikmeti işkinde kitabi okumuş
Bu Kutuphaneye sahip şeh-i Bagdadir

(4)

Gönlümüz yare gider kimse olur Çar etsun
Baht yatmış hele kim var-ise bidar etsun

Korkirem aklı bu deli gönül yar olsa
Ben dahi alam rusva ile icbar etsun

Sanme mesti işkinle cununiyeti var
Goresin vaktiyle bu mestiyie huşyar etsun

Sanki dünyai tutulmuş nebilir bunda ne var
Olse sinende meger haney-i asrar etsun

Duşmaz eline heyat-i ebedi munkir-i işk
Ya bu malu seru can serf-i vafa dar etsun

Can men can cahan kimse bahasiz elmaz
Alur amma dahi can yare fidakar etsun

(Safi) her halda olan maksadi bizzat budur
yene ol Şah-i cahan lutfunu izhar etsun

(5)

Gönül dünyai at ukbayi al taki safa olsun
Cefayi yara çek taki vefasi bir daha olsun

Tedavi zahmi hicrana emel etme tabiblerden
Ki yarin yarasi her kes deva yok ta şifa olsun

Bu devranden umidi lezzetin kes akıl ol zira
Davami kimse yok dünyada koy taki fana olsun

Bilirsin aşikin meyhnada niçun ikamat var
Mabada taat-i cami gibi hepsi riya olsun

Hakin yolun Unutmuş abidi zahir ibadatta
Meger o abidin hakındaki aynı riza olsun

Havayi yari kesme (Safiya) dünya-vu uhradan
Ki işkin yolunu o yol değil havf-u raza olsun

(6)

Gönul var bir tilsim içinde amma aşikar olmas
Ki asik olmasa Kimse çıkarsa iktidar olmas

O kimdir o tilsimdan tehemmul etse bir lahza
Ki işkin duzahından Gayr-i aşik paydar olmas

Bu ateş ah aşikdan çıkar andan hararet var
Onun çin korkiyur aflak asla barkrar olmas

Veli bu duzah işkinda ancak bende bir çiksa
Vofali ucbe hali yoksa şahs herzekar olmas

Bu avsafın gerek tul-i hayatında devam etsun
Davam ger etmesun her laşa şayan-i mazar olmas

Mecazen ismini duzah burakmış fi-Ihekikatta
Cinanin revzesidir bu anıncun her cebar olmas

Bu devran vefasız (Safi) herkes kabilyete yok
Husus Şahin makami her gadaya intizar olmas

(7)

**İhtiat etme bu alemde perişan olсын
Bu imaratta tamaa kesmese veyran olсын**

**Gem-i davrani bırak Faidesizdir her kes
Bu geda yare Tutulma şeh-i davran olсын**

**Akl eger var ise işkindaki seyda-i al
Sanki divaneyi işkin gibi insan olсын**

**Her kimin deyri rize gitse nalazim kaabe
Deyr işkinda olan alimi irfan olсын**

**Zulfi Zunnar tutarken dehi at boynuve
Şeyhi Sanani gibi aynı musulman olсын**

**Adam ol başuve koy saki kadamgahından
Sakidan almasanız aklune nadan olсын**

**(Safi) canin dehi at kapiy-i Bağdadin
yine manzur-i Şehi mafhari Gaylan olсын**

پاشیه‌ند

پلمو پایه‌ی صافی

لای بوئژو نووسهران

ناشکرایه که (صافی) نه تنها هر لایه‌نی شیعیری گرتووه، به‌لکونهو پیاره مه‌زنه هه‌روه‌کو ماموستا گیوی موکریانی ده‌لی: له خوا ناسی و نایین دۆستی و خواپه‌رس‌ستندا گه‌یشتبوه پله و پایه‌ی پیرانی ناودار... له مه‌یدانی (فه‌صاحت) وشه نارایی و پاراویشدا شیعیری (صافی) شایانی نه‌وهن له نیو ریزمان و نه‌ده‌بی کوردی دا بکرتن به‌نمونه له‌سه‌ر پیروبوچوون. ده‌بارهی ریکی و له باری شیعه‌کانی (صافی) شاعیر و نووسهرانی کورد هینده‌یان نووسیوه که به‌ناسانی سه‌رژمیر ناکرتن.

خۆ له رووی زانسته‌وه‌ش (صافی) خاوه‌نی زۆر جۆزه زانست بووه و ده‌رچووی نه‌و مه‌ده‌سه‌یه بووه که شاعیرانی گه‌وره‌ی کورد پیتی داره‌ت بوون. زۆر له شاعیرانی کورد له دانانی شیعه‌دا سوودیان له زانستی نه‌ده‌بی صافی وه‌رگرتوه، له‌وانه: عه‌ونی، جاهید، بیتخود، جه‌بار ناغای کانێ.

ماموستا (که‌ریم شاره‌زا) له ژماره (١٦) ی گوژاری (زاگروسی) ی سالی ١٩٩٩ ز لاپه‌ره (٢٨) دا له باره‌ی بوهران جاهیدی شاعیره‌وه ده‌لی:

(التقى الشاعر - جاهد - بشعراء کرد، آخرین من امثال صافی هیرانی والشاعر الشيخ عبدالرحمن الشهير بـ (صابري) فاكتسب منهما خبرة ادبية جيدة). واته: جاهید له‌باره‌ی دانانی شیعه‌و ده‌وله‌مه‌ند کردنی زانستی نه‌ده‌بی، زۆر سوودی له شاعیرانی دیکه وه‌رگرتوه وه‌ک صافی هیرانی و سابیری شاعیر، به‌لی (صافی) که‌سایه‌تیکی تایبه‌ت و مرۆڤیکی پایه‌ به‌رزو و لیسه‌اتوو به‌روه له رووی مرۆڤایه‌تی و ده‌روونی و نایینی. هه‌ر بۆیه که ناوی (صافی)

١- پروانه: دهرانی (صافی). چاپخانه‌ی کوردستان ١٩٧٣، گیوی موکریانی، لاپه‌ره (٥) پتسه‌کی.

دههات لای (صافی) ناسان هر هه موریان ریزی ته او بیان ده پاراست، دهستور و جولانده و هه لسوکهوتی به جوزیک بووه نهوهی نهوی ناسیبی خوشی و یستوه زور له شاعیر و میژوونوسان که وه صفی (صافی) یان کردووه به (قوطب) ی زه مانه و (هه زه ته مورشیدی فاضل) و کامل، ناویان هیناوه.

له گۆفاری زاری کرمانجیدا، میژوونوس حوسین حوزنی ده لئی: (هه زه ته مورشیدی فاضل و کامل کاک مسته فای هیرانی هیمهت و بهره که تی حاضر بی بۆنیرشاد و سهردانی موریدانی رواندزیان به نووری قه ده میان رووناک کردهوه، چند رۆژیکه نه هالی به لیوضاتی نهو به هره وهرن^(۲).

مه لای گه وره (مه لا محمه دی - جه لی زاده) به (المشرد الاكمل و الشیخ الاجل) ناوی (صافی) دینی^(۳).
جهبار ناغای کانی ده لئی^(۴).

**نوستادی هه زهل (صافی) یه جینگه ی له هیرانه
مه دهی چ بکه م؟ ظاهر و مه شه هوری جههانه^(۵)**

مه نفی ده لئی:

**مه نلووفه دلی ههسته به ئیرانی و خاکی
چاو طالیبه بو خاکی رهه هه زه ته کاک^(۶)**

۲- گۆفاری زاری کرمانجی، ژماره ۳ سالی ۱۹۲۶ز، لاپه ره ۴۲، لیوضات کۆی (لیض) ه واته بهره کهت.

۳- سه رچاره نیجازه نامه ی مه لا عه زیزی کوری (صافی) به میژووی ۱۳۵۶ ی کۆچی.

۴- کانی: جهبار ناغای کوری مه لا عه بدو الره حمان دۆغره مه چیه له سالی ۱۸۹۷ز له هه ولتیر له دایک بووه، دیوانی چاپکراوی هه ده، له ۱۲/۵/۱۹۵۷ز له هه ولتیر کۆچی دوایی کردهوه.

۵- دیوانی کانی، که ریم شاره زا، ل ۵۹.

۶ (ه) به ژانده ره ی میژووی زانایانی کورد، محممه عدلی له ره داغی ل ۲۰۲۰. هه ره ها نامه ی به ریز فانیزی مه لا به کر.

بهندی دهلی (۱۱) :

به رووح نووسیم دهلی (به ندی) ژبان و به رهمی صافی
له حصه‌ی معنه‌وی بومن مه‌تاعه و سه‌روه‌تی کافی

به بونه‌ی هاتنی (صافی) بوشاری کویه، بیتخود دهلی (۱۲) :

مه‌ئنه‌ی نازهنن بوشاری کویین کاک‌ی هیران هات
بفه‌رموو عه‌سکهری له‌شکرشکینی شاه‌ی گه‌یلان هات

مه‌ئنه‌سکهر بلنی سه‌ره‌سکهری سولتانی دین یه‌عنی
غولامی شاهراهی باره‌گاهی قوطبی یه‌زدان هات

چییه یارب که ناوی کاک نه‌به‌ن ظاهر ده‌بن شه‌وقم
ده‌لینی بو‌ذهره‌ییکی بی‌نه‌وا خورشیدی ره‌خشان هات (۱۳)

دهمن بوو (صافیا) نادیده دل بو‌بوو به‌په‌روانه‌ت
به‌کامی خوی گه‌یی نیستن گه‌وا شه‌می شه‌بوستان هات (۱۴)

دهمن بوو چاوهرینی موژده‌ی قودوومی نیوه بوو (بیتخود)
خودا کردی نه‌سیم پی‌ره‌هن بو‌پیری که‌نه‌ان هات (۱۵)

۱۱- بهندی: محممدی مه‌لا مسته‌فای هیرانی له‌گوندی هیران سه‌ر به‌له‌زای شه‌قلاره له‌سالی ۱۹۵۵ز له‌دایک پروه، نووسین و شه‌مر و لیتکولینه‌ره‌ی نه‌ده‌بی کلاسیکی هه‌یه، له‌زۆریه‌ی گۆنارو رۆژنامه‌ کوردیه‌یه‌کان نووسین و بلا‌وکراوه‌ی هه‌یه، نهم لیتکولینه‌ره‌یه‌ش له‌باری ژبان و به‌رهمی (صافی) په‌کێکه له‌به‌رهمه‌کانی که له‌سالی ۱۹۸۳ز به‌دواوه‌ خه‌ریکه‌تی.

۱۲- بیتخود: مه‌لا مه‌حمودی کوری حاجی مه‌لا نه‌مین کوری موفتی مه‌لا نه‌حمدی چاو‌ماره، له‌سالی ۱۲۹۹ی کۆچی، هات‌تۆته‌ دونیاوه. دیوانسی شه‌مری چاپ‌کراوی هه‌یه، سه‌رچاوه: کەشکۆلی گێو، به‌رگی دووم، ل ۹۱. پێدا‌چوونه‌وه‌ ناماده‌کردنی د. کوردستان مرکزی ۱۹۸۸.

(وریا)ش دهلی (۱۶):

زور سوپاس بو خوا کوږی نه م شاعیرم ناو (صافی) یه
ه خره بو من تاله دنیا بم نه وندم کافیه
باعیثی (الهام)ی شیعری نیمه تنها هرنه وه
بویه هردم هز نه کم شیعری به وزن و قافیه

سۆزی دهلی:

هه تا مابوو نه دنیا به هردومر بوو
که لایمی شه ککه رو نه فظی گوهر بوو^(۱۷)

همزاری موکریانی له کتیبی (چیتستی مجبور) له سی جیگادا ناوی (صافی) هیناوه و
نامازهشی بو پله و پایه کردوه له شاعر^(۱۸).

۱۳- کاک: کاک مستفا (صافی هیرانی).

۱۴- شمعی شه بوستان: نهو چرایه که له تاریکمهودا پی بکری و هه لگیرسی.

۱۵- لودوم (لدم): هاتن.

پیرهمن: فارسیه، به مانای کراس. ممرامی نهو کراسی موژدهی سه ره هلدان و په بیدا
پورنهوی یوسفه.

پیری کمنان، هه زه تی به عقوبی باوکی هه زه تی یوسف.

۱۶- وریا: ناوی شیخ عبدالکرمیم مستفا، کوږی هره گچکهی (صافی) له کوتایی
سییه کان له (هیران) له دایک بووه، له ناو بنه مالهی (صافی) دا به (کاکه شیخ) به ناویانگه،
هه له مندالیهوه شیعری دلداری و نیهستیمانی و کز مه لایه تی نووسیه، دیوانی شیعری ناماده به
بو چاپ.

۱۷- سۆزی: شیخ عبدالقادری کوږی (صافی) هیرانه. له ۱۹۹۰/۵/۲۰ له هه لیت
کۆچی دوایی کردوه. گوهر: گوهر.

۱۸- پروانه کتیبی (چیتستی مجبور) لاپه ره ۴۳۷ و ۴۳۹ و ۴۹۶.

نهمین شتوی دهلّی:

ومره په یکی سه با نیمروز بیه فاصیدی فه رمانم
بپه بؤ خاکي هیرانی له بؤ کن گیانی گیانانام^{۱۹}

دیسان نهمین شتوی دهلّی:

صافی) به فیضای خاکي دهری ره گوزموت بم
قوربانی قهد و قامهت و له فظی شه که رت بم
مهیرانی که لامات و غه زه لیاتی ته رت بم
شهیدایی که راماتی (سریع الاثر) رت بم
په روانهیی جان داده یی شه معنی نه زموت بم^{۲۰}

۱۹- گیانی گیانانام: مهبستی (صافی) یه.

نهم بهیته، سه رتهای پارچه شمعزکی ۱۲ بهیته له دیوانسی (نهمین شتوی) ل ۷۵، چایی
یکم، ۱۳۷۷ ای کزجی هه تاری، ناوهندی بلارکردنوهی فخرهنگ و نهدهی کوردی، اورمیسه،
نیران.

۲۰- سه رجاهی پیتشور، ل ۷۷.

له شیعری خلیل خۆرانی
بو هیران و بو (صافی) (۲۱)

جوانی که هاتی نهم جاره له بیر نه که ی فاسپه ی که وی
روتی سوئسکه ، توووه ی کۆتریک ی باسکه
نوو سکه ی منایکی ساوا ، هه ی ما ل ناوا
بو من بینه هوه ی کینانی جوتیارئ له دامه ن چه مه که ی کۆرئ
ناوازی خوشی که ناچه ی پۆرئ... که زی شو رئ
دوو سن هه ناری هیرانئ... دوو ره ش هه رمینی بادینانی
شیعری (صافی) ، ، ناوازمکانی مام سیوه سه باو راستی حاجی عه بو... هاواری دهرۆش
مسته نا گولیکی باچه که ی پاشا بو من بینه نه که ن (گۆران ی شاعیر) ده فه که ی
دهرۆش عبدالله ، تا زما وه مندی نی مه ی بینه نگ بیته هه لئلا به یاد گاری زما وه مندی
دلداریمان
زویه ومه ... زویه ومه تا نهم جارم
و مکو جاران
له نیو گونچه کم دنگ داته وه
هارمی کر مۆکه و که مه ره .

۲۱- خلیل خۆرانی : ناری خلیل کوری پۆلص له ساتی ۱۹۴۶ز له شه قلاوه له دایک بسوه
، دهر چوری کۆلیژی ئادابه له به عه دا به شی کوردی ، شیعرو نه ده بیاتی به زمانی کوردی و عه ره یی
وکلدانسی نووسیه ، له ساتی ۱۹۸۸ز نهم نامه شیعریه ی بۆ ناردم به پۆنه ی کۆری دووه می
(صافی) به ناری (له یادی صافی هیرانی) دا . له رۆژی ۱۷/۶/۱۹۹۹ز کۆچی دوا یی کردوه ،
تا نه و کاته مامۆستای زمان و نه ده یی کوردی بو له شه قلاوه .

نووسینیکی مامۆستا مه دحهت بیخه و

له كۆرتیكى نه ده بی له بیره وه ری (٣١) ساله ی كۆچی دوایی

(صافی هیرانی) دا خویندراره ته وه

رۆژی ١٩٧٢/١/٢١ ز

شوتن: په رتوو كخانه ی گشتی هه ولیر.

نه مرقۆ به شانازییه وه بۆیه كه مین جار بیره وه ری (٣١) ساله ی شاعیری نه مرقۆ ناوداری كورد (صافی) هیرانی ده كه ی نه وه، كه تا نه مرقۆش بیره وه ری نه م شاعیره مه زنه نه كراوه، وه درتغیه كی زۆر كه وه له م باره یه وه كراوه، وه هۆی نه م درتغیه وه نه م یاد نه كرد نه وه ش نه گه رتتمه وه سم دوو هۆی گه وه ره یه كه میان، له بهر نه به وونی رتكر خراوتکی وه كه یه كیتی نووسه رانی كورد به وه، وه دووه میان له بهر كه مته رخانه می و گوئی پتته دانی كوردانی كار یه ده ست و ده وله مه ند به وه، كه تا پتیش به یانی (١١) ی ئاداری میژوو یی له چه ند بیره وه ره ییه كه به وه لا وه هه موو شاعیره زانایانی نه مرمان پشت گوئی خرا به وون، به تابه ته ی له وه شاره دیرینه دا وه له دوای نه م بهر وه ره دا نه م نه كه په پیرۆزه كه وه ته سم شانی یه كیتی نووسه رانی كورد وه هه رچه نه ده جاری نه م تووانا یه مان نیه به وه هه موو نه مرمان میسه ره جان و بیره وه ری گه وه به كه یین كه شایانی رتزو گه وه ره بیان بی، به لام نه وه نه ده نه توانین هه ر خۆمان نه ده ب دوستان كۆرتکی وا ببه ستین و نه ختی له م نه كه په پیرۆزه به جی به گه یه نین و كه می له لا په ره ورشه داره كانی ژمانی داناو زانایانی كورد بدوتین كه به یگومان نه وانن بناغه سو سه رچاوه ی نه ده بی نوئی نه مرقۆمان وه نه گه ر به ت و نیمه نرخی نه ده بی را بردومان نه زانین و كه لك له په ندو وانسه و تاقیكر دنه وه یان وه رنه گرین و لیپان نه كۆلینه وه، نه وه به یگومان تاقیكر دنه وه بهر هه می تازه مان پته مو و ره شه دار نابیی، بۆی ته بینین هه موو رۆژه له تناسه كان و دكتۆره كانی نه ده ب هه می شه نه ده بی را بردوو نه كه نه بنیاتی تاقیكر دنه وه و زاخاوی نووسین و (اطروحه) ی باوه رنامه ی یان بۆیه نیمه خۆمان به لیپه سر او ده زانین بهر امیره به دامه زرتنه رانی نه ده بی كوردیمان. نه گه ر

فهراموشیان بکهین، وه پتیویسته له سه‌رمان هه‌رده‌م لایه‌ره زێرنه شاردراوه‌کانیان به‌رز بکهینه‌وه به‌گهلانی جیهان به‌دۆست و دوژمن به‌سه‌لمێن که میله‌تی کوردیش خاوه‌نی نه‌ده‌ب و که‌له‌پوورێکی نه‌وتۆیه‌ نه‌گه‌ر له‌هی میله‌تان به‌رزتر نه‌بی که‌متر نییه، هه‌رچه‌نده‌ نه‌بینین میله‌تانی سه‌ره‌خۆ ده‌ست رۆیشتوو چ له‌نزیك و چ له‌دوور به‌شێوه‌یه‌کی زۆر فراوان میسه‌ره‌جان و ناهه‌نگی گه‌وره‌ نه‌که‌ن بۆ به‌یره‌وه‌ری نه‌دیبه‌کانیان که‌ تا نیستا میله‌تی کورد به‌م جوۆه‌ به‌یره‌وه‌ری هیچ نه‌دیبه‌تی خۆی نه‌کردۆته‌وه، به‌تگومان نه‌وه‌ش لینه‌ها‌تووبی و بی‌توانایی کورد ناگه‌یه‌نی به‌لکو نه‌گه‌ر کوردیش وه‌کو میله‌تان سه‌ره‌خۆ خاوه‌ن جله‌وی کاری خۆی بی‌نه‌وا گومانی نیه‌ که‌ گه‌لی له‌و میله‌تانه‌ به‌توانا‌تره‌و به‌یره‌وه‌ری و میسه‌ره‌جانی گه‌لی فراوان‌ترو قه‌شه‌نگتر نه‌بی.

به‌یره‌وه‌ری نه‌مه‌رۆمان هی شاعیری نه‌مه‌رو ناودار کاک مسته‌فا (صافی)یه، به‌یره‌وه‌ری کاک هیرانه، رابه‌ری رنگای رووناکی نایین و چاکه‌و خواپه‌رستییه، به‌یره‌وه‌ری شاعیری ناوچه‌ی خۆشناوه‌تییه‌ن ناوچه‌ی په‌رله‌زارو نیگاری ده‌رفیتانه‌ی به‌هه‌شتی کوردستانی په‌رۆز، به‌لی نه‌مه‌رۆ به‌شانازییه‌وه‌ نم به‌یره‌وه‌رییه‌ ده‌که‌ینه‌وه‌ بۆیه‌که‌مێن جار له‌ شاری هه‌ولێری دێرین، وه‌ به‌ره‌وه‌ی بێینه‌ سه‌ر شیه‌رو نه‌ده‌به‌اتی شاعیر به‌ کوردی باسێکی سه‌رگۆشتمی ژبانی بکه‌ین:

(صافی) ناوی کاک مسته‌فای کوری کاک عه‌بدو‌للا (لانی) شاعیره، به‌ شه‌ش په‌شتان ده‌چێته‌وه‌ سه‌ر شێخ سه‌لیمانی باپه‌ره‌گه‌وره‌یان که‌ شێخ سه‌لیمان، گه‌وره‌و فه‌رمانه‌وه‌ای ناوچه‌ی هیران و خۆشناوه‌تی به‌وه. به‌لام له‌ نه‌نجامدا وازی له‌میره‌تی و فه‌رمانه‌وه‌ی هیناوه‌و رنگای دینداری گرتوه‌وه‌ پابه‌ندی ته‌ریقه‌تی قادری به‌وه، که‌ له‌ شێخ ته‌های بتلیسه‌یه‌وه‌ بۆی ها‌تۆته‌ خواره‌وه، و کاک مسته‌فا (صافی) شاعیریش هه‌ر له‌سه‌ر نم ته‌ریقه‌ته‌ رۆیشتوه‌وه‌ هه‌موو نه‌و به‌ماله‌ خاوه‌نده‌یه‌له‌و کاته‌وه‌ تا نه‌مه‌رۆش هه‌ر له‌سه‌ر نه‌و ته‌ریقه‌ته‌ ماون و داب و ده‌زگای خواپه‌رستی و شێخا‌یه‌تیان له‌ هیران هه‌ر له‌ پاوه.

(صافی) له به‌رواری ۱۸۷۳ز هاتۆته دونیاوه هەر له مندالییه‌وه لای باوکی خوتندویه‌تی وه بقۆ ته‌واو کردنی زانیارییه‌کان له مه‌درسه‌کانی نایینی خوشناوه‌تی وه‌ه‌ولیترو رواندز خوتندویه‌تی، و له کۆیه له‌لای مه‌لانه‌حمه‌دی ئۆمه‌ر گۆمه‌ته‌تی و مه‌لا مسته‌فای بیتۆشی و هه‌روه‌ها مه‌لانه‌حمه‌دی ره‌ش خوتندویه‌تی، له ئیترانیش له شاری سابلاخ له مرگه‌وتی شاده‌رویش له‌لای قازی عه‌لی باوکی پێشه‌وا‌ی نه‌مر قازی محمه‌د خوتندویه‌تی، وه پله‌ی خوتنده‌واری له زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و تورکی زۆر به‌رز ده‌کاته‌وه. وه هەر له ته‌مه‌نی (۱۴) سالییه‌وه ده‌ستی به هه‌لبه‌ست هۆنینه‌وه کردووه و له سه‌ر رێبازی کلاسیکی شیعری نووسیوه‌وه په‌یره‌وی شاعیرانی هاوچه‌رخ‌ی خۆی کردووه. نه‌وه‌ی کاری له بیرو سۆز صافی کردووه بقۆ یونی به شاعیر:

یه‌که‌م: به‌هۆی کاک عه‌بدو‌للا (ئانی) شاعیری باوکی یوه‌ه.

دووه‌م: به‌هۆی (نیهانی) شاعیری کۆیه یوه‌ه، که کاریان لی کردووه و ده‌رگای شیعریان بقۆ کردۆته‌وه.

هه‌روه‌ها خواپه‌رستی و دل‌داری راسته‌قینه‌و جوانی سروشتی کوردستان هۆیه‌کی بنه‌ره‌تی بوینه بقۆ شاعیره‌تی (صافی) وه نه‌وه‌وه‌مو هۆیانه‌ بوینه مایه‌ی به‌هه‌رداری و مامۆستایی له شیعری غه‌زه‌لدا هه‌روه‌کو (کانی) شاعیر له‌م شیعره‌یدا به (صافی) هه‌لده‌لی و ته‌لی:

ئوستادی غه‌زه‌ل (صافی) یه‌ جینگه‌ی له هه‌رانه
 مه‌دحی چ بکه‌م زا هه‌ر مه‌شه‌هۆری جیهانه
 مه‌قسه‌د له‌مه هه‌ر موغلیس و داعیمه‌ بزانه
 بقۆ نه‌مه‌رۆ نه‌هی تالیی هه‌رمانه هه‌ناوم

هه‌روه‌ها مه‌لا ره‌سولی بیتۆشی (مه‌ن‌فی) شاعیر که زۆر دلسۆزی (صافی) یوه له‌م هه‌لبه‌سته‌یدا سۆزی خۆی بقۆ صافی ده‌رده‌به‌ری و ده‌لی:

له دوررکت لاله روو لاله زمانم
 نسه ماوه تاقسه تی نطق و بسه یانم
 له وهختی خه نده جهیرانم به قوربان
 له بت یاقووتسه یاقووتی رومانم
 غولامسانت غولامسانت دمهؤنن
 مهکه غوت په نجه ره نجه جسم و جانم
 له سهرتا پا مقید بووی به کاکول
 جهزات بی دفعهین نهت بیست فیغانم
 جه یاتم ! چاومرئی ناوی جه یاتم
 له نیوت دفعهیی تهرکه دههانم
 به هارو پایزم کردوتسه ههم دم
 له رنگی زهدو نه شکی نه رغهوانم
 له بوبیزاری نیم نهی نوری دینه
 هه رنهم دوو روزهیه نیست میهمانم
 ومره عومرنکی تازم پئی هه تاکه
 بلنی عیسیایی چاره نامسانم
 نهوا نیمانی پنیست هیناوه ۰مه نفی)
 بفرموو مسسته های ناخر زه مانم

لیره دا بزمان درده که وی که (صافی) له ناو شاعیرانی هاوچهرخی خزیدا چ
 شورتیتیکی به رزی هه بروه و چون نیمانیان پته پتاوه، به (نوستادی غه زهل) له
 شیعرده به تایه تی له شیعی دینداری و دلداریدا وه نه وهی زور شاره زای
 شیعی (صافی) نه بی هه مووی به شیعی دلداری تیده گا، به لام نه کمر لیتی
 ورد بهینه وه نه بینن جگه له شیعره دینداری به کانی شیعره دلداریه کانی شیعی
 په یوه ندیان به دینداری به هدیوه مدهستی خواهرستیان تیدا زور به هیزه،

هرچه نده دل‌داری راسته قینه‌ی پالتی پیوه‌ناود که سۆزی خوشه‌ویستی و نه‌وین
له زۆربه‌ی شیعره‌انیدا ده‌ریبری، به‌لام ترسی خواو دینداری له شیعره
دینداریه‌کانیشی دیاره هه‌روه‌که له‌م شیعره دل‌دارییه‌دا نه‌لی:

نه‌و په‌رچهم و نه‌گر یجه هه‌موو دوژمنی دینه
نه‌و زولف و رووه نافه‌تی سه‌ر رویی زه‌مینه

یا هه‌روه‌که نه‌لی:

که زولفی عاززی داگرتو روژی روونی کرد ئاوه
عه‌جه‌پ سپرێکه له‌م کوفره که نیمانی له‌نیو داوه

وه بۆ نمونه نه‌مه‌ش پارچه شیعرێکی دینداریه‌تی که نه‌لی:

قه‌ددی شه‌نگ وشۆخ نه‌گه‌ر بی سه‌روی بوستانی توه
باغی سوو خووخ نه‌گه‌ر بی نه‌و گوستانی توه
زینهنی غیلمانو حووری حوسنی تۆیه دولبه‌رم
(جنة المأوی) نه‌گه‌ر بی طاقی له‌میوانی توه
وا که‌مه‌ولا وه‌صفی تۆی کردوه به (لولا) رووحه‌کم
عالمو ئاده‌م چ یارایی نه‌ناخوانی توه
ناسمان هه‌سه‌ره‌ت له‌ بۆ نه‌رضی ده‌کێشی دائیما
چونکی بورجی رۆژو مه‌ه چاکی گریسانی توه
سیرێ (سبحان الذي أسرى) لیشاله‌ی شاهیه‌ت
طه‌ره‌یه‌ی خه‌تی ریساله‌ت مۆزی له‌رمالی توه
رازی (لی ولت مع الله) خه‌صی تۆیه له‌ی هه‌یب

عاصیان بزیه نومیدی هه‌ش‌رو میزالی توه
خاکی ژیری نه‌غله‌کانست کوحلی (مازاغ البصر)
تووتیای (چشم) به‌صی‌ر‌ه‌ت گه‌ردی دامانی توه
خه‌لقی نه‌رواحی هه‌موو عالم نه‌تیجه‌ی حی‌ی تۆن
نه‌ی هه‌موو نه‌رواحی عالم بی‌ به‌ قوربانی توه

صافی جگه له زمانی کوردی شی‌ع‌ری به زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و تورکی‌ش
دان‌اوه، دیوانی‌کی شی‌ع‌ری جاری یه‌که‌م له سالی ۱۹۵۳ ز له به‌غدا چاپ‌کراوه
له‌سه‌ر نه‌رکی مامۆستا (موحسین دزه‌یی) وه پێشه‌کیش به پیتنوسی مامۆستا
عه‌لاته‌دین سه‌جادی نووسراوه‌ته‌وه، وه بۆ جاری دووه‌م له سالی ۱۹۶۵ ز له
هه‌ولێر له چاپخانه‌ی کوردستان چاپ‌کراوه و پێشه‌کییه‌که‌ی له‌لایهن مامۆستا
گی‌وی موکریانی نووسراوه‌ته‌وه.

صافی هه‌روه‌که‌ له نه‌وه‌و خزه‌کانی و ه شی‌عه‌کانی بۆمان روون بو‌یته‌وه
هیچ زۆری له‌خۆی نه‌کردوه بۆ شی‌ع‌ر نووسین، به‌ل‌که‌ به‌ نه‌ندیشه‌و دل‌تیکی پر له
تاره‌زووه‌ له‌ گه‌نجینه‌ی به‌ره‌داریه‌وه‌ی شی‌ع‌ری نووسیوه، به‌ سۆزی دینداری
و دل‌داری و جوانی دیمه‌نی لاله‌زاری هیران و نازه‌نین، وه هه‌رگیز بۆ کس
شی‌ع‌ری مه‌دح و هه‌لنانی نه‌نووسیوه، وه هه‌روه‌ها هه‌جوو سه‌ره‌زنه‌نشتی که‌سی
نه‌کردوه له شی‌عه‌کانیدا.

صافی شاعیری‌کی دل‌ته‌رو خاوه‌ن زه‌وق بو‌وه وه زۆر حه‌زی له ده‌نگ و
ئاوازی خۆش کردوه، وه هه‌رده‌م تا ماوه‌ گۆینه‌وه مه‌قامبێری ده‌نگ‌خۆشی
له‌لای خۆی کۆکردۆته‌وه، وه هه‌میشه‌ کۆری گۆزانی پیکینه‌اوه، نه‌و
گۆزانیبێژانه‌ی که هه‌میشه‌ لیتی نزیک بو‌ونه وه‌کو (فه‌قی خدرو حاجی عه‌بۆی
ده‌فره‌ن و ده‌رویش مسته‌فا بو‌ونه، وه له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌بینه‌ن شی‌عه‌کانی صافی

همه رو تهر و به سوزو خوشن ، وه زوری له لایه ن گزرائیبتزان و دهر ویشان کراون به
گورانی و ستایشی نایینی بز نمونه ههروه کو نم شیعره ی که نهلی:

نه ی مو طریبی حه ریفان ده سته که به نه غمه خوانی
ناوازی تویه بز دل وا ده فع نه کا غممانی
به زمته شیقایه ساده ی بز لمیده به روطو نه ی
نه و دهر دی دل هه تا که ی چی ماوه عومری فانی
مو طریب به سازو نه ی بی ساقی به جامی مه ی بی
تا عاجز مه طه ی بی رو و کهینه شادمانی
رهنگ و هه وایی تویه دهنگ و سه دایی تویه
که یفو سه فایی تویه بز عهیشی جاویدانی
با ساقی رو و له مه ی کا بی ده فعی نه و غمه ی کا
جهشیدی جامو که ی کا کی دای نه مانی مانی
بز لمیده جهنگ و عووده ره مزه له یا (ودوده)
بز کو تری بی حسووده نم سپره با نه زانی
ساقی له دل جهزه که چاره م له دهر دی سه رکه
جاریکی به که نه ظه ر که بز (صافی) ی هیرانی

صافی له تافی لایا زور ناره زووی راوی کردووه و وه سوار تکی زور چاک
بووه و زور هه وهس و ناره زووی به نه سپ و ولأخی چاک هاتووه ، وه ههروه کو
نه گینه وه هه مو به یانیه که له پیتش خوزه له آتمه ره ریشتره وه بز نا و دارستان و
دول و کتیه کانی نریک هیران بز راو کردن ، به تایه تی بز راوی کهو ، وه زور
مه بهستی راوی که وی سپی بووه وه هه ر راونکی کردووه خوی گزشته که ی

نه خواردوه، به لکو هر دلداري راوي كه وو جواني ديمهني سروشت بووه،
هر و دكو له م پارچه شيعره دلداريه ي باسي راوي كاري كړدوه و نه لئ:

باري خوم ئي زيزه بويه حنزل له ماهرنگي نهو ده كه م
شهو كه بي هوشم له قاوي وا مهزانه خهو ده كه م
روژ به يادي رووي هه تا هينواره ههر هاوارمه
شهو له ليكري زولفي تا صوبجه يني صوجيت لهو ده كه م
بو شكارى مورغي وه حشى نهك هه لئو شاهينم
عده شقى چاوي بازي خوم بويه راوي كهو ده كه م
لهو دلارامه بيرسن وا دل نارامي له ما
چارنيكي چارنيكي ده ردم كا ده خالته بهو ده كه م
گويتم له سازو عودو نهى چاوم له ساقى و باده يه
خاديمي پيري موغانم بويه وا پهيرو ده كه م
صهرفو سوودي نه قدى دل لهو عالمه بي ما يه
تابه كهى بي فايده صهرفى گنجي كه ينو سهره ده كه م
(صافيا) كافيمه بؤدولياو قيامت ياري خوم
چيم له باسي عالمه؟ هر زيكري ناوي لهو ده كه م

غده لتيكي صافي:

نهو هرچم و نه گريجه هه موو دوشني دينه
نهو زولفو رووه ناله تي سهر روويى زه مينه
عده شقت له دلتم ناپته نهك عاريضه قوربان
وهك (طره) يي شاهان كه له سهر روويى نگينه

عالم چ دهزانی که نه من کوشته می کیمه
 لهو تیری موزت ظاهره دانیم که به خوینه
 بیعاره دلم چهندی جهفای دهی حقه نه ما
 جینی ره جه گولم چونکی ره قیب واله که مینه
 دل بووینه که باب بو مزه می دیده می مهست
 قوربان لهوه مه علومه که لیسوت غه کینه
 جاناره ره وا غه رقه می طوفانی سروشکم
 بی نووحی وهفات نابی نه جاتم به سه فینه
 (صافی) که له خاک می دهی تو دوره به قوربان
 سهگ مهرگی نه بی هینه چلزن قایل می ژینه

صافی خاوهن ته بیه تیکی زور سهخی بووه هر به سه ره رزی ژیاوه و
 میچکه می له بهر کس نه کردووه قبولیشی نه کردووه خزم و ده روتش و دۆستانی
 یارمه تی بو بیتن، وه هتا ماوه هر به ژیانیکی ده روتشی ژیاوه و نرخی نه و
 جیهانه می له لا پووشیک بووه، زور رزی له میوان گرتووه که میوانیکی هاتووه
 کام شت خۆش بووه پیشکشی کردووه، ههروه کو جارتک (دلزار) می شاعیر که
 قوتابی بووه له سالی ۱۹۳۶ ز دا به گهشتیکی قوتابخانه می له گه قوتابیان و
 مامۆستایان ده چن بو گوندی هیران (صافی) میوانداریه کی باشیان ده کاو زور
 ریزیان لیده گری و دلزارش بهم پارچه شیعه بهاسی نه و میوانداریه کی ده کاو
 ده لی:

جه نابی صافی قهده می زور گرتین
 به خوا بی قهده خزمه تی کردین
 دلزار نه ورؤمی ههروا له بیره
 که چهنده خۆش و چهنده دلگیره

بەلّی صافی ھەمیشە بەو جوژدە بەسەر بەرزى ژباوە و لە رنگای راستى خواپەرستیدا رابەرى چاکە بوود و ھەرگیز نەبیوستووە بەھۆى تەریقەت و شیخایەتییەو دەسەلاتى بۆ بەرژدەندى تاییەتى خۆى بەکارینی، وە چاوى لەبەرى رەنجى دەرویش و ھەژاران نەبووە، بەلکو ھەرچى بووە تەرخانى کردووہ بۆ رنگای مەزھابى تى و چاکە و خواپەرستى و میواندارى تالە بەروارى ۲۵ى موحەرەمى سالى ۱۳۶۱ى کۆچى، مالنواوى یەكجارەكى دەکا و لە گوندى ھیران لە نەشكەوتى شیخ سلیمان نەنیژى، كە ئەم نەشكەوتە شوئىكى داتا شراوە و گۆرستانى تاییەتى بنەمالەى خۆیانە

صافی لە دواى خۆى (۷) كۆر و (۴) كچى بەجێپەشتووہ، ناوى كۆرەكانى:
 ۱. كاك حاجى مەلا عەلى كە كۆرى گەورەى تى و نیستا جێنشینی خۆبەتى لە ھیران

۲. كاك حاجى مەلا عەزیز ۳. كاك نەنوہ ۴. كاك جەعفەر ۵. كاك عەبدولقادر (غەوئە) ۶. جونیید ۷. كاك عەبدولكەرىم (بابە شیخ).

بۆ بیره وەرى (صافی) نەمر

مەدحەت بێخەو

نەى ھوزارى سۆز و ناوازی ھىزان
 روى تاسەمان کردۆتە تۆى جاويدان
 نەى سرووشى نەشكەوتى شیخ سولەيمان
 ببووہ و نەمرۆ ناوا بۆ پەيمان
 تاگو ھەندى بەارى درزى كەم كەين
 تاگو يادى سىويە كەمىن ماتەم كەين

کماکی نهمه ر لسه و کاتسه دا نسا زانم
 کسام راز بياس کسه م لسه تو ماری پدنه هانم
 لسه کسام شسوئنی مهرگه ساتا و نه شکه نجه
 بینه نووسین بسه کام پینووس و په نجه
 زوری زیسری چه رخی چه پگهردی گهر دوون
 کاره ساتی چه ند زوحاکی توونساو توون
 گهرچی توشی گینه نسی ژینسی کردیسن
 دوچارای سهد نسکژو برینسی کردیسن
 وا مه زانسه هدراموش کراوی هسه رگیز
 بسه هوی زه بیری قش وونی زوری پسا بیز
 نه مرؤش گهرچی ته لی زه ننگ والایسه ..!
 بزوی هیوا له سهر لیوی که ل دایسه
 هینشتا وشه م ساومی مه به ست نسا برئ
 بو یادی تو ته می ناسو نسا برئ
 بیره مری هسه زاران لسه رؤژیکه
 که هدریه که ی نساگری نه ورؤژیکه
 لسه به هشتی سرووشه که تا و نسه مرؤ
 که و بیلانسه بانگمان لسه کا له سهر کو
 نه جینی نساواز نسه مرؤ (قه بوی ساواره
 بو هیمنی رؤژی نسوئ چساومر نوپه ..!
 لسه کوره مان دلسی پاکت گهره نه گریئ
 که وا یادت نسه مرؤ بسه جوره نه گریئ
 به لین بی که ی ته می کورد هاته نه مان
 لسه شارو دئ بوتان بکه یین میهره جان

* * *

۱۹۷۲ / ۱ / ۲۱ ز

به‌شیک له بابه‌ته بلاژ کر او دکه‌ی (برایه‌تی) هه‌فته‌نامه‌ی (ئه‌ده‌ب و هونه‌رای ژماره ۹۸ له ۱۹۹۸/۱۰/۱۶، به‌ناوی: (شا به‌هینیکی (صافی هه‌رائی) له نیوان ئالۆزی چینی، ده‌لاله‌تی دیارده‌ده‌نگیشه‌کاندا)،

نووسینی: تاهیر هسته‌فا

بۆچی نه‌گری دل له‌سه‌ر نه‌م شینو و په‌شینو
وا جه‌پسه له نیسو چینی چه‌می په‌ر چه‌می چه‌مدا

(صافی) شاعیر هه‌تا بلیتی هه‌ست ناسک و بیر ره‌وان بوو، بۆیه‌که‌م و ابوو ه به‌شیره‌کانی دا سه‌ره‌رای نوستادی و لیسه‌اتوویی، بیسه‌ر هه‌ست به ته‌نگه‌یه‌کی تیگه‌یشتن بکات له خوتنده‌وه و بیستیاندا، له‌م دیارده‌ه سروشیه‌شدا، (صافی) له‌گه‌ل وه‌فایی و تاهیر به‌گ و بیخود به‌کتر ده‌گر نه‌وه که هه‌مووشیان به شوین هه‌لگری ده‌ریا پری دور و مه‌رجانه‌که‌ی نالی ده‌ژمیردین.

وه‌لی نه‌م شابه‌یه‌تی له سه‌ره‌تادا ئیشاره‌قان پێدا، که ده‌که‌وتته هۆنراوه‌ی (گولناری روخت ره‌شکی به‌گولزاری نیره‌مدا) به‌یتی پینجه‌م تایه‌یه‌کی جودای هدیله‌گه‌ل گوفتاره‌کانی تری (صافی)، زۆر جارانیش نه‌دیبه‌ و نه‌ده‌ب دۆستان هه‌له‌هسته‌یان کردوه له ناستیدا، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌م به‌یه‌ه‌ه‌نی نه‌سجیکی ئالۆز و چرویره له‌لایه‌ن بینای وێنه‌ه شعریه‌که‌ی و که‌هسته مه‌جازیه‌کانیدا، خاوه‌نی تایه‌مه‌ندییه‌کی جوانکاری ده‌نگیشه، که دیارده‌یه‌کی مۆسیقی بنیادنه‌ری لیکه‌وتتوه، هه‌روه‌ها شیوه‌ و پیکه‌اته‌ی نه‌م به‌یه‌ه‌ه‌ و خۆی ده‌نۆنی که به‌دووری نه‌زانین نه‌م به‌یه‌ه‌ه‌ تاکه به‌یتی (صافی) بی، جیاله هه‌موو شیره‌کانی تری که نه‌وه‌نده‌ه چرویره و ئالۆز بنیاد نه‌رابی، بۆیه ده‌لیم نه‌که‌ر هاتباو به‌ه‌له‌ به‌ریایه‌ه بۆ نمونه‌ه ناو دیوانی نالی، که‌سانیکی په‌سپۆریش زۆر به‌زه‌حه‌ت پۆیان ساخ ده‌بۆوه و ده‌یان ناسییه‌وه، چونکه نه‌وه‌نده‌ه به‌مۆرک و

دهستکردی نالی دهچی، نهو دس ههلبهت مابهی شاعیرهتی (صافی) و
 وهستایهتی نهو دهگهبنی، کانی شاعیریش له میژوهه گوتوبهتی:
نوستادی غهزهل (صافی بیه جینگه ی له هیرانه
مهدهچی چی بکهه ظاهر و مهشهوری جیهانه

جا خوینهر ههرچهنده تهخمینات و بۆچوونی خۆی لی خوش دهکات له رتی جوژهها
 شیکردنهوه و تهفسیردا، بهلام ختووکهیهک و وردهکاریهک له نیوان (چهم) ی بکهه
 (چهم) ی دووههدا ههردهمینیتهوه، که دل ناوی لی ناخواتهوه و به روونی وهری ناگریت.
 بۆچوون و روونکردنهوه کانیس ههر هه موویان له دوو بناوانی سههه کیدا سهه
 هه لدهنن، یه که میان نهوه یه که لیکچوو (مشبه) رووی یاری بی و بهندی نیو
 چینی چه می په رچه می خۆی بی، به بهلگه ی نهوه که له سههه تای هۆنراوه که
 (صافی) دهلی: (گولناری روخت)، دووه میشیان لیکچوو رووی یار نه بی
 به لکو دلی شاعیر خۆی بی، که وهها بهنده له نیو چینی چه می په رچه می
 یاردا، چونکه له دیری پیتشه وه دهلی: (بۆچی نهگری دل) به هه حال نه گهر
 نهویان بی یاخود نه میان که ههردوو واتا هه لدهگری و به بی نهوه ی ته رازووی
 هاوکتیشه که هیچ له نگییه کی بهرکه وی. . . نهو وشه و ئیدیۆم و
 دهستهواژه رۆحی و فلهسه فیانه ی تیاشی داها توون پشتگیری هه مان بۆچوون
 ده کم (میحراب، حهره، نوقطه، روح، قیامت، باطن، ظاهر) . . له
 نهجا میشدا ده لیبین نهه جوژه به کارهینانه حاله تیکی شیهری و رۆحیه،
 شاعیر کهش و هه وایه کی گهرمتری پی تهواو کردوه.

* * *

دهقى نووسينيكي ماموستا (عبدالرزاق بيمار)

له لايهره (٣)ى روژنامهى (التاخى) ژماره ٢١.١ له ١٩٧٦/١/٥

(٢٢)

له بارهى صوفييهتى (صافى)يهوه .

صافى

الشاعر الصوفي العاشق

في محافظة اربيل وفي قضاء شقلاوة: قضاء المصايف الجميلة والجبال والوديان الخضراء والينابيع الرقراقة تقع (هيران) والتي اصبحت فيما بعد مركزا" لناحية خوشناو والتي هي عريشة بين البساتين والجنات العامرة ومحطة للقري المتناثرة بين غابات الكروم واشجار الفواكه المتنوعة، هواؤها لطيف معتدل وماؤها بارد عذب.

وبالاضافة الى ما حيتها الطبيعة من جمال اخاذ ووفرة الخير، فقد اشتهرت بكونها مركزا" للارشاد الديني منذ اجيال، متمثلا" (بطريقة التصوف القادرية). فقد برز فيها (الشيخ سليمان الكبير) الذي كان اميرا" يحكم المنطقة والذي بعد ان اخذ الطريقة القادرية من (الشيخ طه البديسي) في القرن الثامن العشر بدل الامارة بحياة الزهد والتقوى والارشاد، وتعدت شهرته المنطقة الى نواحي اخرى من البلاد ولم يبق له من المظاهر الدنيوية الا لقبه (كاك) والذي كان يعني السيد او الامير وقد اصبحت الان يعني الاخ الاكبر. فكان رأس اسرة قامت بالارشاد جيلا بعد جيل، وقد اشتهر منها (كاك مصطفى) الذي ولد عام ١٨٧٣م، حيث

٢٢- پروانه بهشى بهلگننامه كان له كوتايى نهم ديوانه .

اضاف الى شهرته كشيخ للطريقة الغادرية التي انتشرت تكايفاها في راوندوز و اربيل و كويه شهرة شاعرية وقادة. يعرف (كناك مصطفى) في ميدان الشعر ب(صافي) حيث ارتضاه لقباً يوقع به شعره و القب مستلهم من صفاء نفسه الصوفية. ومن الجدير بالتنويه ان اللقب اصبح مصداقاً للشعر ايضاً فشعره يتسم بالصفاء تتدفق فيه العواطف بسلاسة و عفوية دون تصنيع وجهد، لا تعيقها سدود البلاغة اللفظية او الصنعة البديعية، وهو كالماء الجاري ينثال من قلب صادق ملتاع بنار العشق ونفس مترعرة بين احضان الجمال فلا عجب ان انتشر شعره بين الناس ودخل مجالس الغناء يترنم به المطربون لحد الان.

ينتمي (صافي) في شعره الى مدرسة مصطفى بك الكردي ويمكن للمرء تلمس الخصائص المميزة لشعر الاخير في شعره، وقد تأثر به كثيراً اذ هناك اكثر من خاصية تجمعهما في طريق واحد، فالشكوى الحادة والحزن والالام تطبع شعريهما بطابع واحد ولكليهما قلب نابض بحب صادق صوفي.. عشقا الجمال و اتجها في مسار العشق نحو الوصال ورغم ان (الكردي) لم يشتهر كصوفي، الا ان شعره مرآة لنفس صوفية باحثة عاشقة عبر عن وجدته بطريقة اخرى. هذا بالاضافة الى ابتعادهما عن التعقيد اللفظي والصنعة البديعية واقترابهما من الروح الكردية في التعبير والاسلوب.

وشاعرنا (صافي) حينما يكتب الغزل يعبر عما يجيش في قلبه من حب صوفي وهذا ما جعل لشعره قيمة ادبية على الرغم من انه محصور بين قوسي المدرسة الكلاسيكية التقليدية وانه من شعرائها المتأخرين، سلك مسالك من سبقه من شعراء وطرق اغراضهم الشعرية بتأثير واضح منهم.

يلاحظ المتمعن في غزله ان الشاعر لم يثقل كاهله حتى بتعقيدات الغزل الصوفي فهو لم يكثر النظم في النوع الحسي الخالص كما هو متبع لدى الاخرين من شعراء الصوفية اذ

يتناولون وصف اعضاء المعشوق على امل تأويل غزلهم من جانبية الصوري الظاهري و المعنوي الباطني. و لم يتجه كلياً الى النوع العرفاني ايضا ليتناول الموضوعات الصوفية من فناء وبقاء و وحدة الوجود ويررر بمصطلحات التصوف.

ويمكن ارجاع هذه الظاهرة الى عوامل عديدة من ثقافية و نفسية و صوفية. فالمعروف انه بدأ حياته بدرس العلوم الدينية و تجول طالبا للعلم في مدارس (راوندوز و اربيل و كوي و مهاباد) .. الا انني لم اقف على مدى مواصلته للدراسة و البحث العلمي و خاصة انه اصبح شيخا للطريقة بعد وفاة والده و هو في الثلاثين من عمره و قبل هذا التاريخ عاش حياة الشباب بنفس شاعرة يرتوي من جمال الطبيعة الساحر و يجري وراء ندائها في اسفاره و نزهاته و صيده، يجرب الحب العفيف و يشنف الاذن بصوت الشعر و الغناء، لاتعكر صفوه مغمصات الحياة و تعقيداتھا.. اما العامل المهم في نظري في تكوين خصائص شعره فيمكن في تصوفه و طريقته، و كما يظهر من طيات شعره اراه من المتمسكين بنظرية (القطب) في التصوف و مؤدھا ان الصوفي يجعل من حبه منطلقا الى الاتصال بطلعة الحبيب الذي هو محمد(ص) و هو قطب الاقطاب ليصبحا واحدا بعدئذ.. و هو في هذا المسلك يتجه بابصار قلبه الى شيخه الروحي (عبدالقادر الكيلاني) مباشرة يستغيث به و يطلب منه المدد في ملحة عشقه.

المشهور عن الشاعر (صافي) شغفه الكبير بالغناء و الموسيقى فكان يخصص جانباً من مجلسه لسماع الاغاني فيذرف الدموع و يندمج معها، و كثيرا ما ترد في اشعاره اسماء الالات الموسيقية و اسماء المقامات و المطربين.. و ليس هذا بغريب عن شيخ طريقة ينتظم مريدوها في حلقات الذكر، يرتفع صوت المطربين بين دقات الدفوف و قرع الطبول و ترديد (كلمات الله) في ايقاع متناغم مع حركات جسدية، بالاضافة الى

الرياضات القاسية، حيث يختلي الشيخ لمدة (٤٠) يوماً في خلوة هادئة مع نفسه و معبوده لا يفتات الا على ما يقيم اوده بالكاد... فيخرج صافي الذهن و النفس، رقيق القلب يرى جمال معشوقه منعكسا على صفحات جمال الطبيعة من زهور وطيور و عيون ساحرة وانغام بديعة.. فكان يعنى عناية فائقة بتنظيم مجلسه في عين ماء على حصاة ملونة مرصوفة بشكل هندسي وحيث تتدلى اغصان الصفصاف الباكي كجدلية خضراء تغسل صورتها في الماء وتصدح الطيور وخاصة طير القبج في انحاء حديقته. ومما يذكر في هذا المجال انه كان مولعا بتربية هذا النوع من الطيور بالذات وفي البيت له يشير الى ذلك فيقول:

لست صقرا" ولا شاهين" لاقتنص الطيور البرية

انني عاشق عين البازي تراني مولعا" بصيد القبج(٢٣)

ومن المعلوم ان شيخه (عبدالقادر) يلقب بالبازي، وبالباز الاشهب ايضا" فهنا يخصص شيخه بالاشارة على ما اعتقد. وختاما" كان من الواجب ان استشهد بنماذج من شعره في ثنايا الحديث، الا اني اكتفيت بالبحث عن الينابيع التي استقى منها الشاعر شعره فحسب..

واقدم هنا قطعة من شعره حاولت في ترجمتها الابقاء على الوزن.

٢٣- بهيته كه:

بزشكاري مورغي و محشى نهك هه لزو شاهينم
عمشقي چاوى بازى خومم بزبه راوى كمو ده كم

ماذا يفعل؟ (٢٤)

ما عسى قلبي يفعل
غير ان ينعب في روض السورد
ما عساه يفعل غير البكاء
ابداً، شوقاً للقاء البرعم
عندما ينتهي عهد للهناء
ويسود عهد ذل وشقاء
ما عساه يفعل القلب سوى ان يرتمي
بين احضان الغرام؟
* * *

شفتاه جفتا من حر تلك الزفرات،
نبع عينيه
اذا لم يجر منه الماء مزجا بالدم
ما عساه يفعل؟
في ليالي الهجر يبقني
سأهرا" يشتط في ذكر الحبيب
فاذا لم يهجر النوم فداء
لنهار الوصل ماذا يفعل؟
* * *

زلفه كفر
اصل القلب عن درب اليقين
واذا لم يعقد الزنار
مثل الشيخ (صنعان) فماذا يفعل
* * *

لا تلم قلبي اذا ما

٢٤ - ودرگتدراره له پارچه غمزه لی: دلی بولبول له دهوری باغی گرتل یاری نه کاج بکا؟

رش وجه الارض بالدمع السخي
وتراه بدخان الزفرات
يعتم وجه السماء
قسوة الاعداء درب
وفراق الصب درب
قلبي المذنول ان لم يتمن
من كلا الدربين ماذا يفعل؟
لا ينال من البعد من قوة حبي
كيف لا يخلص قلبي
لهواه، وهو عبد للوفاء.

الشاعر: صافي هيراني
ترجمة: عبدالرزاق بيمار
١٩٧٦م

دو پارچه غمزه‌لی وهرگیت‌دراوی صافی
بو سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی له گۆفاری (نوروز العراق) دا

۱- نار العشق (۲۵)

إذا ما القلب .
بشمس عارضك احترق
لا غرو انها سمة لمن
لوجهك عشق
فديتك
لا حاجة للقيد في معصمي
فقد قيدتني
حيائل شعرك الجدل
لا تضعني في اللحد
ونار العشق في كبدي
فبالله ستحرق ناري
التابوت والكفنا
الف جرح بي
من غمز طرفك
يكفي الرمش فلا تجمع اليه الحاجب ايضا"
لا تصد القلب بكفر العذار
فاته الى محراب الحاجب سالك
لا يعالج الخنجر داء القلب
لانه اسير بمسحر عينك الساحرة
يتاجر (صافي) بالرأس
في وجهك ما بين الخال
وطيات العذار .

۲۵- نهم پارچه شیعره وهرگیت‌دراوه له غمزه‌لی (نه‌گه‌چی دل‌به رژی عاریخت سسوت)
سریچاره: گۆناری-نوروز العراق، العدد ۱، ص ۱۵۶، ناوی وهرگیت‌نه‌نوسراوه.

۲- لست مخيراً

فاضت سواقي عيوني على الارض
لهذا انبتت
صحراء صدري
اعشاب الهموم
صاح! لا يجديك منعي من الانين
فلست مخيراً!
هي حالة بها بليت وضاع مني الفؤاد
يا ناصحي
دع عنك موعظة الصبر
اذ قد تلقيت دروس الحب
في مدرسة الهم
ان رمت قتلي فتعالى اقتلي
أرضى بذأ لكنا
اخشى العذول
فانه سيدعي يا (حبيبة)
انه كان السبب
ان تسألني من هجرك عن حال (صافي)
انه يقبع في ركن العزلة
مبهوتا حزينا

۲۶- نهم پارچه غمزه‌لش وهرگتدراره له (جزیه باری چاوه‌کام روی زه‌مینس گرتسوده).
سهرچاوه‌ی پیتشور، ل ۱۵۶۱.

(صافی) له کتیبی

(شاعران کرد پارسی گوی)دا (۲۷)

له لاپه‌ره (۴۷۹) ی کتیبی (شاعران کورد پارسی گوی)دا سه‌ید
عبدالرحمه‌مید حیرهت سجادی له باره‌ی صافییه‌وه ده‌لی:
- حاج شیخ مصطفی فرزند ملا عبدالله شیخ علی، در سال ۱۲۹۴ قمری،
در آبادی (هیران) واقع در آستان - اربل - تولد یافت. تحصیلات خود در
اربیل و رواندز و کوی به اتمام رسانید و بهره‌ء کالی یافت. پدر صافی شاعر
بود و (تخلص - ثانی) داشت. او نیز شاعری را به ارث برده و به کردی
و فارسی و ترکی شعر سروده دیوانی کوچکی از وی با مقدمه‌ء از مرحوم
استاد علاءالدین سجادی در بغداد ۱۹۵۳ میلادی به چاپ رسیده است.
صافی در سال ۱۳۶۱ قمری در آبادی هیران، وفات یافت و در همانجا دفن
گردید.

- ۱- نویسه‌ری نهم کتیبه به (حاجی شیخ مسته‌فا) ناوی صافی هیناوه، به‌لام
صافی سه‌فهری حه‌جی نه‌کردووه.
- ۲- ناوی کاک عبدالله‌ی (ثانی) ی به‌ملا عبدالله، هیناوه.
- ۳- نویسه‌ر له نویسه‌ینه‌که‌یدا وا ده‌رده‌که‌وی‌ که (دیوانی صافی) ی (چاپی
کوردستان) ی به‌رچاو نه‌که‌وتیبی، چونکه‌ ته‌ن‌ها باسی چاپه‌که‌ی (المعارف) ی
۱۹۵۳ ز کردووه.

۲۷- شاعران کرد پارس گوی. تالیف: سید عبدالحمید حیرت سجادی، ۱۳۷۵، تهران، نشر
احسان، چاپخانه پیام.

دوا و تله

نه ددب دوستانی هیتر! ...

نمودی، توانرا له و ماوه یه دا نه بجام بدری کهم تا زور نه و نه د بزو . هه لبه ته نه م که رهس به نه ر ماوه یه که تر دوا خرابا له وانه بوو روون کردنه و هوشتی تازد بابه تان دهست که و تبا یه بز زیاتر دهوله مند کردنی نه م دیوانه . که چی نه متوانی له وه زیاتر چاوه و ر انسانی دیوانی صافی ماندوو بکه م به دیار به لینه کاغه وه .

راسته نه و ماوه دوورو در تره ی که من به و کاره مه وه خه ریک بووم ده رفه تیکی کهم نیه بو و ده ی هینانی نه نجام تیکی چاکتر له مه ی تیتستا . به م هر جیک نه گهر نه لقه کانی زنجیره ی کاره که هینده لیک دوور نه بو ان . راست کردنه وه ی ده یان شتی نالوز کراو له ژبان و به ره مه ی صافیش شه و نخوونی وکات و ساتیکی زوری و بست ، چونکه چاپه کانی پیتشووی دیوانی صافی نه گهر چی هه و لیک تاییست بوون و جیگای ریز لیکرتنه ، به لام وانه بوون به ره م و ژبان و به سه ر هاتی صافی به ته و اوی به لاپه ره کانی خو یانه وه بگرن ، ههروه ها له شیعه ره فارسی و تورکیه کانی شدا که نزیکه ی (۱۶۰) پارچمن ، قسه و باسی زوری و بست ، له هه ندی شوتن چهند غه زه لیک ریئوس کراو به خه تیکی نادیار هینده ی ساغ کردنه وه ی کتیبیکسی مام ناوه نجی کیشه ی بو پرژه که دورست کرد ، به تاییست شیعه ره تورکیه کان که خوتندنه و هیان کاتیکی زوری و بست و ده بوایه به پیتی لاتیمنیش چاپ بکرتن بو نه وانه ی که وشه ی تورکی به نه لف و بتی عه ره بی نازانن .

خالیکی دیکه ی گرنگ لسیره دا ده خه ی نه روو شه ویش مه سه له ی ره مزه کانی صوفیگه ره که شاره زایه کی نه و عیبیان پیوسته . راسته هه ندیک له و زار وانه تاییست نه به حاله ته کانی صوفیگه ری وه ک (سالك، عارف، السست، رهند، نجلا، زهد) به لام به شیکیان زیاتر له یه ک مانا ده به خشن یا خود فره و اتایین له وانه (ناوتنه، زولف، دلدار، روخ، ههستی، مهستی، خومار، چاو... هتد).

عیرفان - که ناشنابوونی ته واوه به حال و مه قامه کانی صوفیانه و خواناسینی راسته قینه ، ته و ژمیک به عاریف ده به خشی له نیوگری ناگری عیشقه که یدا ههست به فیتنکایی و وصل بکات ، نه وهش جوریکه له غیره تی عاریف پیسی دهگوتری دیاردهی (paradox) که بریتیه له کوکودنه وهی دوو شتی دژیه ک وگونجاندنیان وهک نهم به یتهی صافی که تیایدا زاراوهی (ناگری ته رای به کار هیتاوه :

خود زهوای زهد را خشک شد آب غیرتم

آتش تر در افگنم خرقه ، زهد نام را

به لئی ته داره ک و باله خانهای (تصوف) حاله تیکی تایبه ته و لیدوانیشی پشیه کی درتزو ته قه لای بی و چانی دهوی. زور جار هانام بردو ته بهر فرههنگه عیرفانی و صوفیگه ریبه کان، له وهشدا ته نهها دهست نیشان کردنی وشه ، بهس نه بوو ، رنومایی و چوئیه تی ناشنابوونیش به و زاراوه صوفیگه ریپانه ، پیوستیه کی دیکه ی بریره ی کاره که م بوو. به هه ر حال پشینان گوتویانه :

مشکلی نیست که آسان نشود

مرد باید که هراسان نشود

واته: هیچ گرفتیک نییه چاره سهر نه کری ، بویه ده بی مروف خوی هه راسان و دلته نگ نه کا له راست گیرو گرفت.

به پشتیوانی خوا ، کاروان ، بارگه که مان گه یانده نیره و هه وله کانیش هه موویان نیسبه ت نادم بزخوم ، به لکو هه ره وه زیه کی دلسوزانه هه بوو له سهره تای دهست پیکردن تا دوا قوناعی کاره که ، چ له سهرچاوه دوزینه وه و چاوپیکه وتن ، چ له نامه گوزینه وه و روون کردنه وه. بویه پیوسته بلیم نهو بهر ترانه ی یارمه تیان داووم. هه همیشه هه لوستیان شایسته ی سوپاس ورتره .

سویاس و پیرانین

– سویاس بۆ-جهنابی (کاک مهلا ثاني)، بۆ پیشکەش کردنی هەردوو دەستۆسی کوردی و فارسی شیعەرەکانی (صافی)، بە مەبەستی ساغکردنەویان. هەروەها کارمەندانی پەرتووکخانەی گشتی هەولێر و دکتۆر عبداللەحسین رواندزی لە پەرتووکخانەی (زانکۆی صلاح الدین)، بۆ رێگا خوش کردنی دۆزینەوی سەرچاوە دەستۆس.

– کاک (مهلا اسماعیل مهلا عەزیز هیرانی)، بۆ دەست نیشان کردنی هەندیک لە دۆستانی (صافی) بە مەبەستی چاوپێکەوتن.

– کاک (ناخیر شیخ جمال)، کە نەرکی چاپ کردنی ئەم دیوانەی خستە ئەستۆی خۆیەو خەرجی و پێویستەکانی فەراهم کرد.

– کاک مه هدی خۆشناو – سەرۆکی یەکییتی نووسەرانی کورد / لقی هەولێر، کە دەرگای یەکییتی نووسەرانی بۆ و آلا کردم، لەبەشی کۆمپیتەری ئەوانەو ئەوانیم پێداچوونەوی دیوانی صافی ئەنجام بەدم.

– بڕایان (هونەر شیخ کەمال هیرانی) و (لقمان قادر رواندزی) و (سەید محسن ناسراو بە سەید نارام)، بۆ تاییست و بیست چینی و هەڵە چنی ئەم دیوانە.

– بۆ نازیز (هوشیار مهلا اسماعیل صافی زاده)، کە لە سەرەتای (١٩٩٨) تا دەرچوونی ئەم بەرەمه، لە زۆری هەنگاوهکان، بەشدار بووه.

– کارمەندانی چاپخانەی وهزارەتی پەرورده / هەولێر.

محەمەدی مهلا مستهفا هیرانی

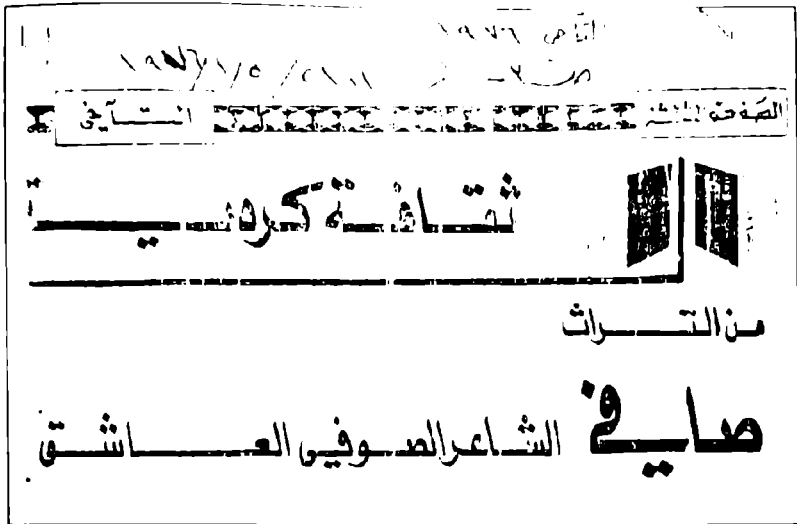
کۆتایی سالی (٢٠٠٢) ز

بہ لگہ نامہ و وینہ کان

والا اعمى الى الزئبق الزاوي وساخفه الجهد الشمالي اجال (سفين) .
 وكان سينا وانما على اليد اعرف من الشجر وبمجادلة اذ قسده ذوات
 سياحات عالمه . وقد عدنا انوار في كثير من الاماكن مجرى ماء .
 ومررنا من تحت الجبال وهو منقل بمصفي غزب السود اللسوف
 الماء حرك كما الى (قنطرة) (ارباب) . وبعد ساعة : او ثلاث
 ساعات ، من اطلاق النظام على الماء ، وبعد ان اقلينا مرة او مرتين
 احد المجاري باعداده من قنطرة الى فكشف سينا الصحيح الاحسن
 ولما سيطر ماء شحدر . . . ثم كان ان بله الغايضا ، قرية (هيران) كما
 وانضبت الماء فيها مع من يدعى (عالي بك) وهو من كان في الغايضا
 على الترك قائم . اذ تمزق فأسبح على شمسنا كثيرا مع القري ، وكان
 هذا امرنا شاذ ، ذلك ان قريته تقع في منتصف الطريق المادي بين كوي
 وشقلا : ولهذا بنوه عليه الشبهه بكالكهم فالبا . هنا وجدته
 (مراني احد بك) ومن قباة (شكالي) وهو رجل هرم متقدم ،
 مغلوب على امره لا ارادة له . كانت قبيلته : في وقت ما : ذات قدوة
 وذات بأس شديد ، الكنيسة اراء الهم الاتراك قبل سنوات قليلة .
 فما كان من هؤلاء الا ان استدمروا الى (مراني) الذين حملوا قراه
 جيما قاعا مفضفا .

وما ان اخرج عمود الصبح في اليوم التالي الا هادرت الى كوي
 وغية مرحلة ساعة ونصف الساعة وودت قرية (نازنين) . واجلسني
 القرويون فيها وقدموا طبقا من العجين والزبيب والرماف . هنا بسائحين
 واسعة فما فاكهة وزرع من (حور) و (ارباب) . والاعم الشائع ان
 رمان (نازنين) هو افضل ما في باه من كردستان . وانحدرا الآن الى
 مجرى ماء كيرتس يدعى (حالي) ، وهو اسم في كهف طول دقيقتين
 كائن في التلال العالية . وبيجانه ابع دائره آخر مليه بالسلك ، وغاظة
 يخلف راسا ازرق اللون مائلا الى مسحة ، وهو ذو رائحة كيميائية
 قوية . والاكراد يسبحون ها هنا شفاء من اضطرابات الجلد .

وتنهى لاهيره (١٩٠) له كتيبتي (سستان في كوردستان) كغيره من يبريتاني
 Sir Robert Hay (سير روبرت هاي) دوربارهي هيران و نازنين و چياي سهلين

وینھی لاپره (۳) ی پوژنامہ ی (التاخی) ژماره (۲۱۰۱)

۱۹۷۶/۱/۵ باسیک له باره ی صافی هیرانی

(عبدالرہماق بیماں)

پریشی سپی و بادی روشنی به روانگی خارهی حیوانهوه هه ره له
 گوندی (بیران) روی کرده . باره گای ناده نوشانی ته بادی و کورچی
 دوانی کرد . له مزاری لهشکه زنی (شیخ سلیمان) - که لهشکه و تیکی
 تاشراوه و گوردستانی بنه ماله گئی نیدایه - له ده وری زبانا صافی خوی
 لهوی دا گورریکی بو خوی هه لهشکه ندبو بو ده وری سه رانه بیهی
 ته بادی و هه ره لهو گورری ده ست کردی خویا نیزوا . هه روه ها
 صافی هه مو سالیگ چل روز ته چوه تهو شوینه چلهی ته کیشاو تهو
 شوینه چله خانه شی بی ته این . باره گای ته بادی گئی ته ست مزاری
 سهبدان و ده روپاشانه . جهوت کورری له شوین بچی ما ، گه روه -
 که یان «کاکه ملاحلی» شوینی ته ریفقت و شه ریمه نی چول نه کرد .
 صافی به چوار زمان شمیری هه به ، دیوانه گئی ته ست له لای روله -
 کانیتهی ، هم ته ندازه که لیره دا هه به و نه بی هه موی بی ، به لکو
 هه ندبکه له بهشی کوردی و فارسیه گئی . هم ته ندازه بش جگه ر
 سوزی گه نمیی به نرخ دوسم «کاکه حسن کاکه حمد امین» بو ،
 که توانی بیخانه ده ست و هم خزمه ته بکا که له سه ره مری خوی له چایی
 بدا . چه ند سوپاس گوزاری تهو دوسته خوشه ویسته هم ، هیوادارم
 وینهی هم جوره گه نجانه روز به روز له کورده واری دا هه ز یاد بکا
 بو خزمهت کردنی ته دهب و ته دهبیانی کوردی .

عمره البرین سبازی

بهغدا - ۱۸ / ۲ / ۱۹۵۳

وینهی لاپه ره (۱۶)ی دیوانی صافی چاپی (المعارف) بهغدا ۱۹۵۳ز

دیوانی صافی

لههه بهرگی چاپخانهی کوردستان چاپکراوه
کسی تر مافی چاپکردنهوهی نیه

چاپ سوئیدین

۵۲۵۸۲ کوردی - ۱۹۷۳ی زایی

چاپخانهی کوردستان

هولیر

وتنهی بهرگی دیوانی صافی چاپی کوردستان/ هولیر

وینہ پد کی دیکھی صافی ہیرانی

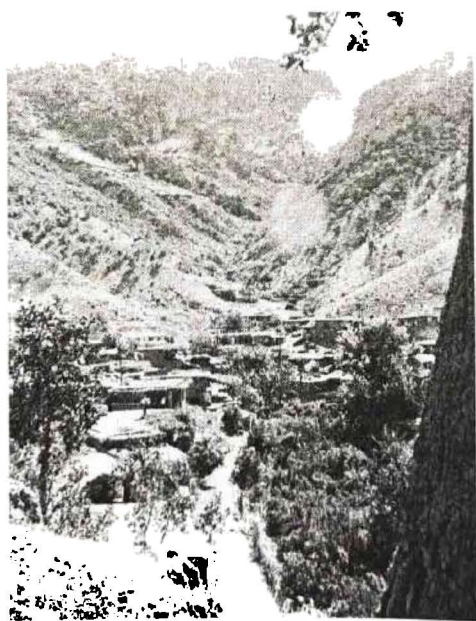
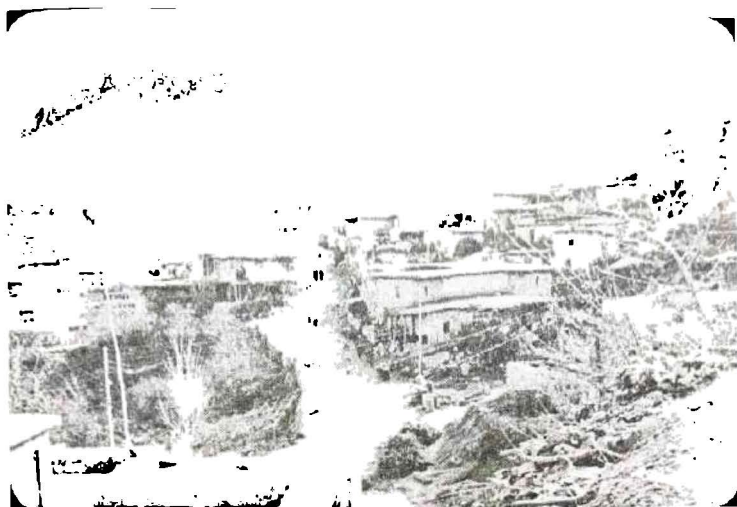
دانشتوان

۱- صافی هیرانی.

۲- ناره رحمان بهگی سیساره.

۳- صالح میران شهقلاوهی.

میژوی نهم وینیه دهگم رتیره بۆ کوتایی سییمکان

دور و پنهی گولدی هیران

سه رچاوه و پیرستی
شیره کان، ناره کان، شونه کان

سەرچاوه كان

قورنانی پیروز.

(ب) کتیب و دیوانه كان:

- ۱- ابن مقلة خطاطا واديبا وانسانا، هلال ناجي، دار الشؤون الثقافية العامة بغداد ۱۹۹۱م، وزارة الثقافة والاعلام .
- ۲- باغچه‌ی شاعران، عبدالعظیم ماومتی و عبدالقادر صالح، چاپخانه‌ی ژین سلیمانی ۱۹۷۰ز.
- ۳- بنه‌مالانی رواندن، مه‌لا معدوح مزووری، چاپخانه‌ی ومزاره‌تی روشنبیری هه‌ولنیر، چاپی یه‌که‌م ۱۹۹۸ز.
- ۴- بوورژاندنه‌وی میژووی زانیانی کورد له ریگه‌ی دستنوو سه‌کانیانه‌وه، مه‌مه‌د عه‌لی قه‌رمداغی به‌رگی پینجه‌م چاپی یه‌که‌م ۲۰۰۲ ز.
- ۵- په‌ندو شیره‌ت، مه‌لا تاهیری شوشی، چاپخانه‌ی عه‌بات ده‌ۆک ۱۹۹۷ز.
- ۶- تاریخ مشاهیر کرد، جلد ۲، بابا مردوخ روحانی سروش، تهران ۱۳۶۶ هه‌تاوی.
- ۷- چینیشتی معینور، هه‌ژار موکریانی، چاپی یه‌که‌م پاریس ۱۹۹۷ز.
- ۸- داماوای موکریانی شاکر هه‌تاج، چاپخانه‌ی کامه‌رائی، سلیمانی ۱۹۷۲ز.
- ۹- دسته‌ گون، شیخ عبدالله نه‌تسه‌به‌ندی (هه‌رشه‌می) چاپی یه‌که‌م، شرکه‌ الخنساء للطباعة المصلوذة، ۱۹۸۹ز.
- ۱۰- دیداری شیعی کلاسیکی، نامادمکردن و پینشه‌کی نووسین هه‌مه‌ سه‌عه‌د هه‌مه‌که‌ریم دار الحریه‌ للطباعة، بغداد ۱۹۸۶م.
- ۱۱- دیوانی نه‌مین شنوینی، ناومندی بلاوکرده‌وه‌وی هه‌ره‌ه‌نگ و نه‌ده‌می کوردی اورمیه، ئه‌یران ۱۳۷۷ چاپی یه‌که‌م.
- ۱۲- دیوانی بینخود، چاپی یه‌که‌م مه‌مه‌دی مه‌لاکه‌ریم، ومزاره‌تی کاروباری شیمال ۱۹۷۰ز.
- ۱۳- دیوانی بیسارانی، به‌رگی یه‌که‌م کیومرث نیک رقتار، مطبعة ادیب، ۱۹۸۲ز.

- ۱۴- دیوانی خادیم، بهرگی یه‌که‌م، جه‌مال مه‌مه‌د مه‌مه‌د نه‌مین (دار‌الحریة للطباعة، بغداد ۱۹۸۰م).
- ۱۵- دیوانی دل‌ساز، نه‌حمه‌د مسته‌فا جه‌ویزی سوید، ستۆک‌هۆلم ۱۹۹۲ز.
- ۱۶- دیوانی صافی، گیوی موکریانی، چاپخانه‌ی کوردستان هه‌ولێز ۱۹۷۳ز.
- ۱۷- دیوانی صافی، موحسین دزه‌یی چاپخانه‌ی المعارف به‌غدا ۱۹۵۲ز.
- ۱۸- دیوانی عاجز، مه‌لا سه‌ید عه‌بدووللا به‌رزنجی، نویسی سه‌ید مه‌مه‌د به‌رزنجی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی (علاء)، به‌غدا، ۱۹۸۶ز.
- ۱۹- دیوانی عه‌ونی، چاپی یه‌که‌م هه‌ولێز ۱۹۹۷ز، فه‌هاد عه‌ونی و که‌ریم شارمزا.
- ۲۰- دیوانی کانی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی الحوادث به‌غدا ۱۹۸۰ز، کۆکردنه‌وه‌ی، موقق اکرم کانی و که‌ریم شارمزا.
- ۲۱- دیوانی مه‌حوی، مه‌لا عه‌بدوولکه‌ریمی مودهریس چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد به‌غدا ۱۹۷۷ز.
- ۲۲- دیوانی ناری، مه‌لا کاکه‌ حه‌مه‌ی بی‌لوو، کۆکردنه‌وو ساغکردنه‌وه‌ی کاکه‌ی فه‌لاح، چاپخانه‌ی کاکه‌ی فه‌لاح، سلیمانی ۱۹۸۴ز.
- ۲۳- دیوانی نالی، مه‌لا عه‌بدوولکه‌ریمی مودهریس، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد به‌غدا ۱۹۷۵ز.
- ۲۴- دیوانی نالی و فه‌ره‌ه‌نگی نالی، دکتۆر مارف خه‌زنه‌دار، دار‌الحریة للطباعة، بغداد ۱۹۷۷ز.
- ۲۵- دیوانی نوری، چه‌پکی دووم ۱۹۸۵ز، چه‌پکی سێهه‌م ۱۹۸۷ز، شیخ جلال شیخ جمیل نه‌قشبه‌ندی، نه‌مینداریه‌تی گشتی روشنی‌بیری و لاوان هه‌ولێز.
- ۲۶- دیوانی وه‌فایی، محمد علی فه‌رده‌اغی، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد به‌غدا ۱۹۷۸ز.
- ۲۷- رحله‌ متنکرالی بلاد مابین النهرین، میجرسون، الجزء الاول، ترجمه‌ فؤاد جمیل الطبعة الاولى، مطابع الجمهوریة، بغداد ۱۹۷۰م.
- ۲۸- ژینه‌ومری زانیانی کورد له‌ جیهانی ئیسلامه‌تی، چاپخانه‌ی مهارت تهران ۱۳۶۲ هه‌تاوی.
- ۲۹- ژینانامه‌ی شه‌هابه‌ی هه‌ولێزی/ جه‌لال خدر حوسین، هه‌ولێز ۲۰۰۲ز، چاپی یه‌که‌م.

- ٢٠- السادات النقشبندية : تاليف عبدالرحمن الشيخ علاء الدين النقشبندي، مطبعة وزارة الثقافة، الطبعة الاولى، اربيل، ١٩٩٨م.
- ٢١- كتيبي (شاعران كرد پارسی گوی)، تاليف سيد عبدالحميد حيرت سجادي، نشر اجسان، تهران، چاپ اول ١٣٧٥، چاپخانه پیام.
- ٢٢- سنتان في كردستان، ديليو نار. هي، ترجمة فؤاد جميل، الجزء الثاني الطبعة الاولى، دار الجاحظ بفساد ١٩٧٢م.
- ٢٣- شخصيات تتذكر، الجزء الاول، طارق ابراهيم شريف، مطبعة الثقافة، اربيل، ١٩٨٨م.
- ٢٤- شعرونه دهبياتي كوردي، رمفيق حيلمى، مطبعة التعليم العالي، اربيل ١٩٨٨م.
- ٢٥- صفحات من حياة الملا محمد الكويي، مفيد حاجي، مطبعة المجمع العلمي بفساد ١٩٨٥.
- ٢٦- عثمان الموصلى في بفساد، محمود العبطة، مطبعة شفيق، بفساد ١٩٧٢.
- ٢٧- عثمان الموصلى الموسيقار الشاعر المتصوف، الدكتور عادل البكري، مطبعة العاني بفساد ١٩٦٦.
- ٢٨- عرب واكراد، منذر الموصلى، رؤية عربية للقضية الكوردية، دار الفصون، بيروت، الطبعة الاولى، ١٩٨٦م.
- ٢٩- علماء ومدارس اربيل، زبير بلال اسماعيل، مطبعة الزهراء الحديثة الموصل ١٩٨٤م.
- ٤٠- فرهنگى خان، جزمى يه كه م ١٩٦٠ز، و جزمى دووم ١٩٦٤ز، و جزمى سينيهم ١٩٧٢ز، شيخ محمدهدى خان، چاپخانهى كامهران سليمانى .
- ٤١- فرهنگى عميد چاپى دهيه مين، ١٣٧٧ هه تاوى، مؤسسه انتشارات امير كبير تهران .
- ٤٢- فرهنگى نالى، د. مارف خه زنه دار.
- ٤٣- فرهنگى هه ليه ست نه حمده رشوانى، چاپى دووم ١٩٨٣ز.
- ٤٤- كه شكولى كه له پوورى نه دهيه كوردي، به رنگى يه كه م، مطبعة الحوادث بفساد ١٩٨١ز.

- ٤٥- كەشكۆلى گىيو. بەرگى دووم پىنداچوونەووم نامادەكردى د. كوردستان موكرىيانى
١٩٨٨ ز.
- ٤٦- كەمالى نەدەبىياتى فارسى، نووسىنى دكتور محەمەد نورى عارف، كتيىبى
كۆفارى كاروان، ھەونىر ١٩٩٩ز.
- ٤٧- كۆيو شاعىرانى، كەرىم شارمزا، چاپخانەى النجوم بەغدا ١٩٦١ز.
- ٤٨- كيش و موسىقا، عبدالرزاق بىمار، چاپى يەكەم، دارالحرىة للطباعة، بغداد
١٩٩٢ز.
- ٤٩- گفتوگو يەك نەگەن يوپهان جاهىدى شاعىر، كەرىم شارمزا، نەحمەد شەرىف و
يوسف نەحمەد دەرگەلەى .
- ٥٠- مەقامەكانى سىوئى ھونەر مەند، كەرىم شارمزا، چاپخانەى حوسام بەغدا ١٩٨٢ز.
- ٥١- مئزوى نەدەبى كوردى، علاءالدين سجادى، چاپى المعارف بغداد ١٩٧١ز.
- ٥٢- مئزوى كۆيو، تاهىر نەحمەد ھەونىزى، بەرگى يەكەم، مطبعة الوفاء بغداد
١٩٦٢ز.
- ٥٣- مئزوى كۆيو، بەرگى دووم، تاهىر نەحمەد ھەونىزى، چاپخانەى (نىر) بەغدا
١٩٨٤ز.
- ٥٤- مئزوى موسىقاتى كوردى، محەمەد ھەمە باقى، چاپى نىران شەھر كرد، چاپى
يەكەم ١٩٩٦ز.
- ٥٥- مئزوى وئزى كوردى، صديق بۆرەكەى، بەرگى يەكەم و دووم، چاپى يەكەم،
چەر تەبرىز، ١٣٧٠ ھەتاوى .
- ٥٦- نالەى جەرىھى، كۆكرەوى مەلا نەحمەدى جەرىھى، اورمىيە نىران ١٣٧١
ھەتاوى.
- ٥٧- ورشەى ناوات، مەدحەت بىغەو، چاپخانەى الجامعە بغداد ١٩٧٢.
- ٥٨- ھەمبانە بۆرلە، ھەژار موكرىيانى چاپى دووم ١٣٧٦ ھەتاوى، مركز پەش
مجتمەع فرەنك سروسى .

۵۹- هندی له پنیخ خشته کییه کانی، مهلا مه سعود بینهش، چاپی به کهم ۱۹۸۴ز نووسینی پشه کی، محمود زامدار .

(ج) گو قاره کان:

۱. نوتونومی ژماره ۲ سالی ۱۹۸۶ز، چند غزه لیکي ثانی، کریم شرمزا.
۲. به بیان ژماره (۱۰۱ و ۱۰۲) صافی هیرانی، محمدهد خدر مه ولود .
۳. به بیان، ژماره (۱۲۹) صافی هیرانی، نه هرؤ صالح سعید.
۴. الحکم الذاتي تموز ۱۹۸۶ز الشاعر الکردي المعاصر ملا، زیر بلال اسماعیل.
۵. دنگی زانا ژماره (۱۵ و ۱۴) باسینک وزاناییک، محمدهدی مهلا مستهفا هیرانی.
۶. دنگی گیتی تازه ژماره (۵) سالی ۲، ۱۹۴۵ز پارچه شیرینی صافی .
۷. رامان، ژ (۴۷ و ۶۰).
۸. روشنبیری نوی ژماره ۱۲۹، سالی ۱۹۹۲ز، صافی هیرانی و دیوانی هه لبهستی دمر و نشان، عبدالرزاق بیمار.
۹. گو قاری زاری کرمانجی، ژماره ۲، سالی ۱۹۲۶ز، رواندنز.
۱۰. زاگروس العند (۱۶)، فی ۱۹۹۹/۲/۲۷ م.
۱۱. کاروان ژ (۷) سالی ۱۹۸۲ز، ل ۱۱۷ بهدرخان سندي.
۱۲. کاروان ژماره ۲۱ و ۲۲، سالی ۱۹۸۴ز، صافی هیرانی و دیوانه کدی، محمدهدی مهلا مستهفا هیرانی.
۱۳. کاروان ژماره (۲۸) هه لی فه تاح دزمی، له باری هه لی حه ریری و صافی و وهایی.
۱۴. کاروان ژماره (۳۱) سالی ۱۹۸۵ز، حاجی عبداللهی دهمزمن، وریا نه حمده .
۱۵. کاروان ژماره ۶۴ سالی ۱۹۸۸ز، دمر باری کۆری سینه می صافی، دژوار (نه سهده هه دؤ).
۱۶. کاروان ژماره (۱۲۲) سالی ۱۹۹۸ز، صافی و ناوازی کوردی، محمدهدی مهلا مستهفا هیرانی.
۱۷. کاروان ژ (۱۲۸) سالی ۱۹۹۸ محمدهدی مهلا مستهفا هیرانی.
۱۸. گولان العربی العدد ۱۴۸ سنة ۱۹۹۸ز، هه ونی شاعر النهضة واعداد الجیل، کتبه: محمد ملا مصطفی هیرانی.
۱۹. گولان العربی العدد (۵۲) سنة ۲۰۰۰ م.

۲۰. گهلاویژ ژماره (۲) سالی ۱۹۴۸ز، غهزه نیکی صافی هیرانی، سوله یمان رواندزی.
۲۱. نوروژ العراق ژماره (۱) سالی ۱۹۸۶ز، دوویارچه غهزه نی صافی هیرانی و مرگیندرادو بو عه ره بی.
۲۲. هه وئیر ژماره (۳ و ۲) سالی ۱۹۷۰ز، نه زهه تی شاعیر، که ریم شارمزا.
۲۳. هه وئیر ژ (۱۷).
۲۴. ناسوی په رومردمی ژماره (۴) لاپه ره (۵۶)، چاو پینکه وتن له گه ن شاعیرو نووسه ر مه جید ناسنگه ر. محهمه دی مه لا مسته فای هیرانی.

(د) رۆژنامه کان:

۱. بریاه تی، هه هته نامه ی نه ده ب وهونه ر ژماره (۸۰) رۆژی ۱۲/۶/۱۹۹۸ز، هونه ری پینج خشته کی له شیعری کوردیدا، محهمه دی مه لا مسته فا هیرانی.
۲. بریاه تی، هه هته نامه ی نه ده ب وهونه ر ژماره ۹۲ ی رۆژی ۴/۹/۱۹۹۸ز، نه زهه تی شاعیر و چه ند روون کردنه وهیه ک، محهمه دی مه لا مسته فا هیرانی .
۳. بریاه تی، هه هته نامه ی نه ده ب وهونه ر ژماره ۹۸ له رۆژی ۱۶/۱۰/۱۹۹۸ز، شابه ییتیکی صافی هیرانی، تاهیر مسته فا.
۴. التاخی ژماره ۲۱۰۱، رۆژی ۵/۱/۱۹۷۶ز، (صافی الشاعیر الصوفی العاشق) عبدا لرزاق بیمار.
۵. العراق العدد (۳۶۹۱) فی ۱۰/۲/۱۹۸۸ز، أمسیة ثقافية عن الشاعر صافی هیرانی، عبدا لفتی علی یحی.
۶. هاوکاری ژماره (۹۵۲) له ۲۵/۲/۱۹۸۸ ز له باره ی کۆریکی محهمه دی مه لا مسته فای هیرانی له سه ر ژیان و به رهه می صافی، نووسینی، شیرزاد عبدا لرحمان .

(ه) نامه کانی دکتۆراو ماجستیر:

۱. نامه ی دکتۆرا له (شیعری نایینی و صوفیگه ری له شیعره کوردیه کانی مه جوی دا. به راوردو نیکۆلینه وی دکتۆر ابراهیم احمد حسین.
۲. نامه ی ماجستیر له باره ی (ژیان و به رهه می صافی)، سه ردار احمد.

(و) دهستنووسه كان:

- ۱ . دهستنووسی مهلا عهزیزی هیرانی (ع. م.)
- ۲ . دهستنووسی مهلا عبداللهی موکریانی امیرزا).
- ۳ . دهستنووسی نجم الدین مهلا (ن. م.).
- ۴ . کهشکوئی سدید محهمهد (س. م.).
- ۵ . دهستنووسی سدید مردان (س. ن.).
- ۶ . دهستنووسی (گاکه).
- ۷ . دهستنووسی شیخ عبدالقادر (سۆزی).
- ۸ . دهستنووسی دووهمی نجم الدین مهلا (سۆزی نیشتمان)
- ۹ . دهستنووسی دووهمی (مهلا عهبدوللای موکریانی).

(ز) چاوپیکهوتنه كان:

- ۱- ماموستا مهلا عهبدولکهریمی مودیریس له ۱۹۸۴ز.
- ۲- شیخ عهبدوللای نهکشبهندی ۱۹۸۴ز.
- ۳- ماموستا سهعید ناگام.
- ۴- ماموستا مهسعود محهمهد له ۱۹۸۴-۱۹۹۹ز.
- ۵- ماموستا شوکر مستهفا له ۱۹۸۴-۱۹۹۹ز.
- ۶- دکتۆر عهزیز گهردی.
- ۷- محهمهدی مهلا کهریم.
- ۸- موحسین دزهیی لهبارهی دیوانی صافی، چاپی المعارف.
- ۹- چاوپیکهوتنی تهلهفزیونی لهگهژ سهعید زهنگه نه له قهعاتی کهرکوک بهرنامهی نهدهب وهونه رۆژی ۱۸/۲/۱۹۹۰ز، دهربارهی صافی هیرانی، ژیکان و بهرهههه.
- ۱۰- دکتۆر ماریف خهزندهدار.

- ۱۱- هه ندىك له كورپو نهومكانى صافى هيرانى. (به تاييه تى كاك مهلا ثانى و كاك مهلا نيسماعيل مهلا عزيز).
- ۱۲- دكتوره شوكره ره سول.
- ۱۳- چاوپنگه وتنى ته له فزيونى له گه ل نه كرم مه ولود له بهرنامهى پيره هه ونيير له رۆژى ۱۹۹۸ / ۵ / ۹.
- ۱۴- به ته مه نانى رواندزو كۆيه و هيران له وانهى صافيان ديوه.
- ۱۵- نامهى ماموستا كهريم شارمزا له بارهى صافى و ثانى باوكى صافى.
- ۱۶- نامهى سهيد نه نومر سهيد نه حمه د گله زهردهيى له بارهى پىنج خشته كيه كانى نه و له سهر غه زه لى صافى .
- ۱۷- نامهى سهيد عارفى نه وهى سهيد مهردان.
- ۱۸- چند كۆرپكى نه ده بى له سهر شيعرو ژيانى صافى.
- ۱۹- بنه مالهى (مهلا مهده ميني سويرو مهلا عهبدوئلاى موكرىيانى).
- ۲۰- نه ژاد عهبدوئلا عزيز خاوهنى په رتوو كخانهى (هاوپئ) له هه ونيير.
- ۲۱- (حمه كهريم هه ورامى).
- ۲۲- جه لال خىلر حوسيني نووسهر.
- ۲۳- موخلىص (ماموستا مهلا خه ئيلى دووسه رهيى).
- ۲۴- شاعىرو نووسهر (مهده ت بىخه و).
- ۲۵- شاعىرو نووسهر (مه جىد ئاستنگه ر).
- ۲۶- دهستى نووسه رانى گۆفارى زاگرؤس، له لايهن تاهىر مسته فا ساز كر ايوو. له ژ (۱۶) ى سالى ۱۹۹۹ز.
- ۲۷- تاهىر مهلا مسته فا هيرانى. كه له ژ (۵۲) ى گۆفارى گولانى عه رهيى بلاگر وه ته وه.

* * *

پیرستی پارچه شیعره‌کانی دیوانی صافی

لا پهره	نیوهی بهیتی یه‌کهمی ههر پارچه‌ئیک	ژماره
	پیتی (ا)	
۱۴۱ گولناری پوخت ره‌شکی به گولناری نیره‌مدا.	۱-
۱۴۳ ورده خالی نیسته‌کیش نازی لسمر پمروین ده‌کا.	۲-
۱۴۷ دلی بولبول له دوری باغی گول یاری نه‌کا چیکا.	۳-
۱۴۹ یار له‌بهر نازی جوانی مامز ناسا ره‌م ده‌کا.	۴-
۱۵۲ چاوه‌کهم چاووم به‌دایم نییظاری تو ده‌کا.	۵-
۱۵۴ دل له‌بهر مه‌جیویه دیسان گریه‌وو زاری ده‌کا.	۶-
۱۵۵ دل له‌بهر دهردی فیراقی یاره مه‌یلی مه‌ی ده‌کا.	۷-
	پیتی (ت)	
۱۵۸ نه‌گهر چی دل به پۆژی عاریضت سووت	۱-
	پیتی (ر)	
۱۶۱ بازی دوری وا به‌تیری غم دلی کردم نزار.	۱-
۱۶۳ نه‌ی بادی صه‌با هه‌سته له حال‌م به‌وه هوشیار.	۲-
	پیتی (م)	
۱۶۶ چه‌ببیا خۆت نه‌زانی بۆ له عالم بی مه‌یالاتم	۱-
۱۶۸ له‌بهر مه‌یلی مه‌یی عیشقی تووه یاری وه‌فا دارم	۲-
۱۷۰ که پۆژی وه‌صلی نا‌وابوو به‌ چاو گریان نه‌کهم چیکهم	۳-
۱۷۳ تو ده‌زانی بۆچی یادی دولبهری ره‌عنا ده‌کهم	۴-
۱۷۵ یاری خۆم لی زیزه بۆیی حمز له‌ مەرگی نمو ده‌کهم	۵-

- ۶- دولبه‌ری ناز په‌روه‌ری روو نه‌نوه‌ری مه‌پاره‌که‌م..... ۱۷۷
- ۷- چه‌قیت‌م گهر فله‌ک یاران به‌ناهی دل یسوتیت‌م ۱۷۹
- ۸- له تاوی دهردی دووری تابه‌که‌ی بی شیوه‌ن وناهم ۱۸۱
- ۹- ده‌خیل یاران له فیرقه‌تدا نه‌ما نارام و ته‌سکینم ۱۸۴
- ۱۰- به‌قامت خه‌رامان به روو ماهی تابان..... ۱۸۵

پیتی (ن)

- ۱- غونچه‌یی نمو به‌هاری گولّ دهرچوو له ده‌ستی باغه‌وان ۱۸۷

پیتی (و)

- ۱- لمو روژه له عیشقی یار سه‌ودایی سه‌رتکم بوو..... ۱۸۹
- ۲- چه‌ببیا دل گه‌لی بی‌ماره بی تو ۱۹۱

پیتی (ه)

- ۱- دولبه‌را دل بی قه‌راره چاوه‌کانم گریه‌ باره ۱۹۳
- ۲- په‌ریشانیم له حه‌د دهرچوو ره‌فیقان جار همر نمو جار ۱۹۴
- ۳- سیحری دلی مارووته که شه‌یدایی عوزاره..... ۱۹۶
- ۴- نه‌وا غه‌زوه‌ی غه‌می بز غاره‌تی دل کرده یه‌لغاره..... ۱۹۷
- ۵- شیفته‌یی نووری جه‌مالم ماهی تابانم وهره..... ۲۰۰
- ۶- له‌تاوی ناوری دووری هه‌میشه سینه‌ بریانه..... ۲۰۱
- ۷- که زولفی عاریضی داگرت روژی روونی کرد ناوه..... ۲۰۴
- ۸- نمو په‌رچه‌موو نه‌گریجه هه‌صوی دوشمنی دینه ۲۰۶
- ۹- به‌ نه‌بروت کوژاوم دلّم پر زوخاوه ۲۰۸
- ۱۰- یاران کوژاوی نازم صهرم له دل نه‌ماوه ۲۱۱
- ۱۱- له‌تاوی چاوه‌که‌ی مه‌ستت دوو چاووم پر له خورتاوه ۲۱۳
- ۱۲- جوّیاری چاوه‌کانم رووی زه‌مینگی گرتووه..... ۲۱۵
- ۱۳- نه‌ی نیگارا به‌سیه با دهرگه‌ی وه‌فا بکرتیته‌وه..... ۲۱۷
- ۱۴- عاریضی یارم گروژی حوسنی له گولشمن برده‌وه..... ۲۱۹

۱۵. نئی پرتھوی رهنکت به صبرل عهینی چرایه ۲۲۱
۱۶. من کهوا مهجروومی یارم زندگانم بۆ چی یه ۲۲۳
۱۷. جهمعی عوشاقان مدهکن لۆمهم که وهقتی زاریه ۲۲۵
۱۸. دهردی دووریم چهشتوره ژههری فیراقم نۆشی یه ۲۲۸
۱۹. دووباره چهرخی کهچ رهفتار به کینهی من ههلستاوه ۲۳۰
۲۰. قهددی شهنگ وشۆخ نهگهر بی سهروی بوستانی تووه ۲۳۲

پیتی (ی)

۱. جانا بسه بی مهیلی دهمنی روویی وهفا بی ۲۳۷
۲. دلّم پهرمورهیه ئیستی دهخیل موطریب صدایی بی ۲۴۰
۳. فیدات بی رووخی شیرینم لهسر چی وا پهریشانی ۲۴۳
۴. عهزیزیکم ههیه نیسم و بهجیسا یوسفی ئانی ۲۴۴
۵. نئی موطریبی حهرفیان دهستکه به نهلمه خوانی ۲۴۷
۶. وهکوو کوشتهی قهصاب نئی دلّ چیهه وا غهرقی خویتاوی ۲۴۹
۷. نهو جانه چ جانیکه که جانه به جوانی ۲۵۰
۸. شادی بی قهلبی جهزینم نووری چاوانم نهتوی ۲۵۳
۹. خودا رهحی به حالّم یار نهوا بردی به دلّمای بی ۲۵۵
۱۰. نهمان مردم عیلاجم کهن منی کوشت ههجره لهیلایی ۲۵۶
۲۰. لۆمهم مدهکن نئی یاران نهم عیشقه بهلا بیته ۲۵۹

چوار خشتهکییهکان

۱. وهرنه تهماشا دۆست ونهحیبان ۲۶۹
۲. جانا له فیراقی تو پهشیواوه دلّی من ۲۷۱
۳. جانا له غهمت وا لهوو حهیرانه دلّی من ۲۷۴
۴. موددیکه له ههجرانی تو شپواوه دلّی من ۲۷۷
- پیتنجین و پیتنج خشتهکییهکان
۱. نیگارا رووی رهحی گهر لهسر نهو عههدو پهیمانی ۲۸۳

- ۲- سبب چي نهی دلی دیوانه دویاره په شیواوی..... ۲۸۶
- ۳- هوزاری غونچه زار ت کم که رووی نمو به هاریستی..... ۲۸۹
- ۴- من ودل نیمر و نهو شوخه له خوشی یهک به دهی کردین ۲۹۳
- ۵- لمو فیرقه تی دووری تووه رووحم له نهله مدا ۲۹۶
- ۶- ده خیلهک من نمو مردم وه کوو مهنون له ریسوایی..... ۲۹۹
- ۷- دریتقا مورشیدم ریسی له دهست چوو ره هبری دینم ۳۰۲
- ۸- گوفتاری ده مت نرخه به بازاری عجه مدا..... ۳۰۵
- ۹- نم کولم وزه نه خدانه مهی نهوچی موینه ۳۰۸
- ۱۰- یاریکی هونر مهنلو دلیری له کهره مدا..... ۳۱۰
- ۱۱- دل وه کوو مهنون له عشقا دهشت ودهر وا طهی دهکا..... ۳۱۳
- ۱۲- ده خوشی دل له سهو دایی سوری وا پر خه یالاتم ۳۱۵
- ۱۳- له دووری دولهبری دین بدر همیشه مات وغه مگینم ۳۱۸

بهشی فارسی

(أ)

- ۱- چه شکر گویمت ای خالق زمین و سما..... ۳۲۳
- ۲- در غایت شرمندگی سر بر ندارم ای خدا..... ۳۲۳
- ۳- الا ای احمد سرور تویی از سروران یکتا..... ۳۲۵
- ۴- می خوارم از روز ازل سالی تو پر کن جام ما..... ۳۲۷
- ۵- سرکشی خوی تست باعث آزار ما..... ۳۲۸
- ۶- اگر دانستمی یاران مراق این جدائرا..... ۳۲۹
- ۷- سر بر ندارم از در آن دلیر نایاب ما..... ۳۳۰
- ۸- آتش عشق چون زدی بر جگر کباب را ۳۳۱
- ۹- سالیا بر خیزو هارم ده شراب ناہرا..... ۳۳۲
- ۱۰- من که مفتون نگارم شاه خوبانم کجا؟..... ۳۳۳

- ۳۳۴ هرچه کنی بکن مکن سرزد کنی نگار ما.
- ۳۳۵ ای صنم تا چند باشم خانه ویران شما؟
- ۳۳۷ الا ای ساقی مهوش با سرار می صهبا.
- ۳۳۸ بنوازد اگر شاه به درباری را.
- ۳۴۰ یار ما چون نکند یاد نیکو نامی را.
- ۳۴۱ ساقی به عشق سپرده باده لعل فامرا.
- ۳۴۲ از در مرانید چون من گذارا.
- ۳۴۴ شب تار است روزم از ماه سیمارا.
- ۳۴۶ دید چو دل دیده بی ساقی مستانه را.

(ب)

- ۳۴۸ شدم مستغرق عصیان یارب
- ۳۴۹ از آتش هجران دوست آید ز دل بوی کیاب.
- ۳۵۰ باری بسوی مانگر ای دلبر عالی نسب.
- ۳۵۱ بازم هوس باده پرستی دهد آن لب.
- ۳۵۲ بهر خدا نگار من روی ز عاشقان متاب.
- ۳۵۳ ابر سیاه زلف او گشت حجاب آفتاب.
- ۳۵۴ از دل حریق نارم و از دیده غرق آب.
- ۳۵۵ ای روی تو از بهشت شد باب.
- ۳۵۷ رونق رخسار او در روی خوبان داده تاب.
- ۳۵۸ درج ولای عشق است درگاه باز الاشهب.

(ت)

- ۳۶۰ ای رشته مویت همه ناتای محبت.

- ۲- از جدول ابرویت مانی شده حیرانت ۳۶۱
- ۳- کافر عشقیم و اسلامی مرا در کار نیست ۳۶۲
- ۴- بازم ز فراق ای گل مست ۳۶۳
- ۵- سردادن از بهر تو هر شاه و وزیر است ۳۶۴
- ۶- در سرم مولیست یاران جمله خاشاک غمست ۳۶۵
- ۷- بی گل روی نگارم گلشن ما گلخن است ۳۶۶
- ۸- بر سرم گر صد هزاران جور یار آیدخوش است ۳۶۷
- ۹- بی تو هر لحظه مرا ساعت و ساعت ماهی است ۳۶۸
- ۱۰- ساقیا می ده دلم آرام نیست ۳۶۹
- ۱۱- گرچه دوریم ز تو لیک نشانم باقی است ۳۷۱
- ۱۲- شهنسوازی دارم اندر دو جهان ممتاز اوست ۳۷۲
- ۱۳- گنج توحید ز ازل این دل ویرانه ماست ۳۷۳
- ۱۴- از حیات دهنه خشک لبانم ای دوست ۳۷۴
- ۱۵- به روی گل نگارم که روی یار گل است ۳۷۵
- ۱۶- الا ای ساقی دل مهجور یارست ۳۷۶
- ۱۷- بر سرم افتاده یاران در ازل غوغای دوست ۳۷۸
- ۱۸- روز عید آمد لهم سر بر سر میدان دوست ۳۷۹
- ۱۹- قسمتم چون به سر کوی بتان افتاد است ۳۸۰
- ۲۰- دل چو کشتی است به طوفان بلا افتاد است ۳۸۱
- ۲۱- ساقیا باده بده باز دلم بیمار است ۳۸۲
- ۲۲- من که جلاله پرستیم چه باکم خلق است؟ ۳۸۳

۲۳. بی وجودت صنما گلشن ما گلخان است..... ۳۸۴
۲۴. دل زآه سینه در تاب و تب است..... ۳۸۵
۲۵. چه بالک از همه عالم که کارما عشق است..... ۳۸۶
۲۶. دل ماتم زده در عشق تو چون حیران است..... ۳۸۷
۲۷. چون شورمی و ساقی مرا حال مدامست..... ۳۸۸

(ث)

۱. درد هجران نگارم کی سر آید الغیث..... ۳۹۰
۲. بازم هوای یار وفادار الغیث..... ۳۹۰
۳. از فراق جان جانان دیده گریان الغیث..... ۳۹۱
۴. رهنمایان شریعت جمله در فرمان غوث..... ۳۹۳

(ج)

۱. نگارم از شه خوبان همی ستالد باج..... ۳۹۴

(ح)

۱. از تیر غمش شد هدف این سینه مجروح..... ۳۹۵

(خ)

۱. دل گشت فدای یار فرسخ..... ۳۹۶
۲. دل کرد سر مرا به نپار سر آن شوخ..... ۳۹۶

(د)

۱. از درد بی دوایم یارم خبر ندارد..... ۳۹۸
۲. رفیقان دست از جانم بدارید..... ۳۹۹
۳. یار نورسته بگو بهر چه دل شهیدا کرد؟..... ۴۰۰

۴. باز شور کوی جانان خودم در سرفتاد ۴۰۱
۵. حالم به شیدایی فتاد عشق است هر چه باد باد ۴۰۲
۶. زتاب درد هجرانم مرا نام و نشان گم شد ۴۰۴
۷. غم و اندوه چرخ و ازگون خیلی جنونم کرد ۴۰۵
۸. مزده ای بلبل شیدا که گلندام رسید ۴۰۶
۹. دانیم که عمر از شب هجران بسر آید ۴۰۷
۱۰. آن نگار مهوشم چون زلف پیچ و تاب داد ۴۰۸
۱۱. این دل دیواله چندان ناله شبگیر کرد ۴۰۹
۱۲. زلوك غمزه ات تن خاله زلبور میگردد ۴۱۰
۱۳. محبت مایهء رسوائی بسیار میگردد ۴۱۱
۱۴. مزده ده این دل معلول که دلدار آید ۴۱۳
۱۵. زدست نفس بد فریاد پریشان گشته ام برهاد ۴۱۴

(ذ)

۱. ای پیک بر بیار کاغذ ۴۱۶

(ر)

۱. ای سرو چه مالی به لید یار وفادار ۴۱۷
۲. در همه عمر ترا سیر ندیدم ای یار ۴۱۸
۳. بلبلم شیدا دم عشق گلم هم رنگ یار ۴۱۹
۴. ای صبا ای قاصد عشاق زار ۴۲۰

(ز)

۱. خواهم نمالد بر سر فکروش شب دراز ۴۲۳

(س)

۴۲۴ ۱- این آتش عشقت به دلم هست نه هر کس

(ش)

۴۲۵ ۱- ای یار مکن مرا فراموش

۴۲۵ ۲- بدر کردم زلوح دل خطای ننگ آمیزش

۴۲۶ ۳- رفیقانم دل دیوانه آتش

(ص)

۴۲۸ ۱- زبجو عشق تو هرگز نمی شویم خلاص

(ض)

۴۲۹ ۱- نداشت هر که دل درهوی آن عارض

(ط)

۴۳۰ ۱- شد پاسبان گنج به دور عذار خط

(ظ)

۴۳۱ ۱- کس بهره ندید است به این سایه^۲ واعظ

(ع)

۴۳۲ ۱- جانا به درت چیست که عالم شده جامع؟

(غ)

۱- باز اوفتاد بر سرم ازغم هوای باغ ۴۳۳

(ف)

۱- ای که زده است طعنها بر گهران در صدف ۴۳۴

(ق)

۱- دلبر ناز پرورم ابروی جفت کرد طاق ۴۳۵

۲- تابه کی سودای سرای دل درین بازار عشق ۴۳۶

(ک)

۱- یاران چه بود چاره^۱ درد دل غمناک؟ ۴۳۸

(ل)

۱- این خط و خال تو ای یار نو نهال ۴۳۹

(م)

۱- زبیداد فراقت پادشاه دل گدا کردم ۴۴۰

۲- در کون بجز یاد رخ یار نداریم ۴۴۱

۳- پیش که بخوام داد از دست غم یارم ۴۴۲

۴- با دل یوسف نژادم میل زندانی کنم ۴۴۳

۵- الا ای دهر دون پرور تو دادی خاله بر بادم ۴۴۴

۶- مایه تنگ دلی زان می صها دادم ۴۴۵

۷- ز سنگ عشق مهرویان شکسته دست ادراکم ۴۴۷

۸- حد لله که يك ماهه دو پروین داریم ۴۴۸

۹- دیده بینا کنم و روی نگاری بینم ۴۴۹

- ۴۵۰ ۱۰ - دل بعشق تو دهم صبر بیک جا فکنم.
- ۴۵۱ ۱۱ - بده سالی می روز الستم
- ۴۵۲ ۱۲ - نغیدانم چه احوالست در دل خود چه‌س‌دارم.
- ۴۵۴ ۱۳ - ز درد دوری جانان همیشه باده مینوشم.
- ۴۵۶ ۱۴ - ای بساهست در آتشگده' هجرانم.
- ۴۵۷ ۱۵ - یا الهی چه‌شود باری به دلدار رسم.
- ۴۵۸ ۱۶ - من که همواره سگ کوی شه گیلانم.
- ۴۵۹ ۱۷ - بی شمع جمال دوست چون پروانه میگردم.
- ۴۶۰ ۱۸ - تو کجائی ای نگارا به کجا صدات و جویم.

(ن)

- ۴۶۲ ۱ - ای سالی بزم الست مارا بجام شاد کن.
- ۴۶۲ ۲ - ای شاهد درگاه حق باری در ازما بازکن
- ۴۶۳ ۳ - جام می تو برکف له سالی رو بشیدا کن.
- ۴۶۴ ۴ - گریه بحال دل کند مردم دیده های من.

(و)

- ۴۶۶ ۱ - بهار آمد چو بلبل زار مینالم که یارم کو.
- ۴۶۷ ۲ - بی آباد این دیو فنا ویران شلم یاهور.

(ه)

- ۴۶۸ ۱ - یاران ز عشق اویم تا چند این ملامه؟
- ۴۶۹ ۲ - دل ما عالم لاهوت بود کاشاله.
- ۴۷۰ ۳ - دیواله و مستم کرد بوی خوش مینخاله.
- ۴۷۱ ۴ - از نکهت نگارم گویا سحر دمیده.

- ۴۷۲ ۵. ای جلوه گاه عشقت از غم لیا ریمده
- ۴۷۳ ۶. ای که چشم تو مرا هم می و هم پیمانہ
- (ی)
- ۴۷۵ ۱. ای زبده مهرویان تا چند غمی آیی
- ۴۷۶ ۲. ای جدول ابرویت طعنه زده از مالی
- ۴۷۷ ۳. جان فدای قدمت ای مفخر آل لیبی
- ۴۷۸ ۴. بده ساقی شراب ارغوانی
- ۴۷۹ ۵. چه خوشست من بچرم تو بسر مزارم آیی
- ۴۸۰ ۶. غیر جانم چون ندارم نقد رویت راهایی
- ۴۸۱ ۷. ای گوهر یکدانه اسرار الهی
- ۴۸۳ ۸. ای به لب کوثر و هم چشمه حیوان داری
- ۴۸۴ ۹. ای مؤنس پروانه پروا نشدی آری
- ۴۸۵ ۱۰. یاکه بر چشمم جمال یار بودی کاشکی
- ۴۸۶ ۱۱. عصات عشق یارم من چه دامن از مسلمانی

(قصیده بحر نبوت)

- ۴۸۸ ۱. ای گوهر درج صدف و بحر نبوت

(مثنوی)

- ۴۹۲ ۱. مثنو از لی این حکایتهای خام

(مربع)

- ۴۹۵ ۱. زان روز جمال نوم الدر نظر التاد
- ۴۹۷ ۲. هرگز نرسد سرو به بالای محمد(ص)

- ۳- شکوه از یار مگوید به اغیار إلا ۴۹۸
- ۴- بیرون شدم از صومعه المنه لله ۵۰۰
- ۵- رلیقان همستی فریاد زاری ۵۰۳

(تخمیس)

- ۱- مده واعظ دیگر وعظ بهشت و حورو غلمانش ۵۰۵

بهشی تورکی به پیتی عهده‌بی

- ۱- اولور ساقی می عشقنده در اول بادهو صهبا ۵۱۲
- ۲- گوگل کاشانه سن چکمکته بر درج امانت وار ۵۱۳
- ۳- صاغه ای خواجه که بو عشق فنا سودا در ۴۱۴
- ۴- گوگلمز یاره گیدر کیمسه اولور چار ایتسون ۵۱۵
- ۵- اختلاط ایتمه بو عالمده پریشان اوله سن ۵۱۶
- ۶- گوگل وار بر طلسم ایچنده اما آشکار اولمز ۵۱۷
- ۷- گوگل دنیای آت عقبای آل تا که صفا اولسون ۵۱۸

بهشی تورکی به پیتی لاتینی

1-	Olour saki mey-Işkında dir ol badey-I sahba.	523
2-	Gonul kaşanesin çekmekte bir durcı amanet var.	523
3-	Sanma ey hace ki bu ışk fana sevdadır.	524
4-	Gonlumuz yare gider kimse olur car etsun.	525
5-	Gonul dünyai at ukhayi altaki safa olsun.	526
6-	Gonul var bir tilsim içinde amma aaşikar olmas.	527
7-	Ihtilat etme bu alemde perisan olesin.	528

پیرستی نایه ته کان

لاپه ره	ناوی سوره ت	ژماره ی نایه ت
۴۲	له سوره تی (العنکبوت)	نایه تی ۵۷
۱۰۲	له سوره تی (النمل)	نایه تی ۱۲
۱۴۱	له سوره تی (الفجر)	نایه تی ۸ و ۷
۱۸۸	له سوره تی (یوسف)	نایه تی ۸۴
۱۹۶	له سوره تی (البقرة)	نایه تی ۱۰۲
۲۰۸	له سوره تی (الحاقة)	نایه تی ۱۱
۲۱۸	له سوره تی (العنکبوت)	نایه تی ۱۴
۲۲۵	له سوره تی (النمل)	نایه تی ۱۲
۲۳۴	له سوره تی (الاسراء)	نایه تی ۱
۲۳۸	له سوره تی (الاعراف)	نایه تی ۱۷۲
۲۶۰	له سوره تی (البقرة)	نایه تی ۲۶۹
۲۹۵	له سوره تی (المائدة)	نایه تی ۱۱۰

. . .

پیرستی ناوه‌کان

(ا)

- ادریس (یتیم‌بهر): ۴۸۹
 اسحاق بن ابراهیم الاحول: ۳۱۷
 اسدالله (علی بن ابی طالب): ۴۹۰
 اسرائیل: ۲۰۴
 ملا اسعد کۆبی: ۳۸
 اسفندیار: ۱۰۲
 اسکندر المقدونی: ۱۸۲، ۳۲۶، ۳۶۵
 اسماعیلی حمله شیت: ۳۳، ۳۹
 اسماعیل صالح درویش: ۷۷
 ملا اسماعیل ملا عزیز هیرانی: ۴۷، ۵۶۲
 ملا اسماعیل ماویلی: ۲۶
 آصف: ۲۰۳، ۳۹۲، ۴۱۰، ۴۷۶، ۴۸۳
 الفلاطون: ۲۰۲
 اکراد: ۱۸
 الیاس روالندی: ۳۹
 امین شتۆبی: ۵۵، ۵۳۶
 امین ناغا غفوری: ۴۷
 امین روالندی: ۲۸
 ملا امین: باوکی یتخودی شاعیر: ۵۳۴
 انور (کاک نهنوهری کوری صالی): ۴۵، ۵۴۷
 سید انور گلنزه‌رده‌یی: ۳۰۵، ۳۰۷
 ایوب (یتیم‌بهر): ۱۰۰، ۲۱۷، ۲۱۸
 (ب)
 بابا علی (شیخ): ۳۰
 باز الاشهب: ۳۵۸، ۳۵۹، ۵۵۴
 باقی گاوار: ۹۵
 آدم (یتیم‌بهر): ۲۳۳، ۴۸۹
 نارام (سید محسن): ۵۶۲
 ابو بکر الصدیق: ۴۹۰
 ملا ابو بکر (ملا الفندی): ۲۷، ۲۵
 ملا ابو بکر ملا حمدامین هیرانی: ۲۶
 د. ابراهیم احمد حسین: ۱۳
 ابراهیم حاجی صالح خدیات: ۱۸۵
 ابن الفارض: ۹۶
 ابن مقله: ۳۱۶، ۳۱۷
 ابو سعید المبارک: ۱۳
 ابو صالح: ۴۹۶
 احمد (ص): ۲۰۳، ۳۲۵، ۵۰۵
 شیخ احمد: ۳۰
 ملا احمد ناکره‌یی: ۲۴
 ملا احمد تومرگرمبته‌یی: ۱۳، ۵۴۰
 ملا احمد ناغا کۆبی: ۳۰
 ملا احمد بیلینگه‌یی: ۲۶، ۱۹۱
 ملا احمدی جهریجی: ۵۵، ۳۰۸
 ملا احمدی چاو مار: ۵۳۴
 احمد حمدامین دزه‌یی: ۵۱
 ملا احمدی خلیفه: ۲۵
 ملا احمد ده‌نگ گموره: ۴۱
 ملا احمدی قازی: ۲۹۳
 ملا احمدی کۆبی: ۳۸
 آخر: (شیخ ناخین): ۵۴، ۵۶۲
 ادای شیز: ۲۸
 ادب (مصباح الدیوان): ۶۱، ۱۲۱

(ج)

جامی: ۳۴۰، ۵۰۶

جاهد (برهان): ۵۳۱

جبار ناغا (کانی): ۲۷

جبریل: ۳۲۶، ۴۱۱

جبرائیل (قهشه): ۲۸

جریجی: ۵۶، ۳۰۸

جرجیس حاجی یونس: ۳۳

جزیری: ۱۴، ۱۸، ۹۳، ۹۴

جعفر (کاک): ۴۵، ۵۴۷

جگهرخوین: ۲۵

جلال تریه‌سیانی (شیخ): ۲۹

جلال الدین رومی (مولانا): ۱۲۸

جلال خدر حسین: ۳۸، ۳۹، ۴۹

جمال برزنجی (شیخ): ۳۱۰، ۳۱۲

جمال محمد محمدامین: ۵۳۳

جم، جمشید: ۱۰۲، ۱۸۳، ۳۴۴

۳۶۵، ۳۶۹، ۳۸۷، ۴۵۳، ۴۷۵

۵۴۴

جنید صالی (شیخ): ۲۸، ۳۹، ۴۶

۷۴، ۵۴۷

جهان بدخش کوی: ۵۳

(ح)

حافظ (خلیفه): ۳۳

خلیفه حاجی: ۳۳، ۳۷

حاجی بدگ: ۳۳

حاجی عبود: ۴۱، ۴۲، ۹۵، ۵۳۷

۵۴۳

باکوری: ۳۹، ۴۰

بایزید بسطامی: ۱۰۲، ۳۴۰، ۳۹۳

بدرخان سندی: ۹۴

برخیا (باوکی آصف): ۲۰۳

برهان جاهد: ۴۱

بشیر مشیر: ۱۲۱

بلقیس: ۵۱

به‌ندی (محمدی ملا مصطفی هیرانی):

۳۱۵، ۵۳۴

بهاء: ۵۰۶

بیش (ملا مسعود شه‌نغمی): ۳۱۸

بیتروشی (ملا رسول مدنی): ۳۱، ۴۱

۵۴۱

بیتروشی (ملا مصطفی): ۵۴۰

بیخمو (مدحت): ۵۴، ۵۳۸

بیخود: ۳۲، ۳۶، ۴۱، ۹۲، ۱۴۶

۵۳۴

بیده (رهمزان نه‌حمد قندیلی): ۵۵

بیمارانی: ۱۴۵

بیمار (عبدالرزاق): ۱۸، ۸۷، ۱۴۷

۱۹۴، ۲۰۶، ۲۱۰، ۵۵۶

پروس: ۲۸

پیر خدری شامز: ۲۵

(ث)

ثانی (کاک عبدالله هیرانی): ۱۱، ۱۲

۱۳، ۳۳، ۳۷، ۷۵، ۸۷، ۹۳، ۲۶۵

۳۷۴، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۵۹

ثانی (ملا ثانی): ۴۷، ۴۸، ۵۰، ۵۶۲

خلدر (لهفتی): ۵۴۳
 خه دیکه: ۴۷
 خوسرهوی: ۵۱۱
 خضر: ۴۷۶، ۴۵۶، ۴۰۱، ۳۳۹
 خلیل (ابراهیم) (ع): ۴۵۳، ۴۸۹
 خلیل خورانی: ۲۸، ۵۳۷
 ملا خلیل (مخلص): ۵۱، ۵۲
 اخنساء: ۵۳۳

(د)

دارا: ۱۰۲، ۱۸۳، ۴۷۵
 داود: ۴۸۹، ۵۰۶
 دلدان: ۴۲
 دلزار (احمد حسین): ۲۰، ۵۴۶
 دۆغرهمه چی: ۵۳۲

(ر)

دیوانه رابی: ۳۳
 راجی شاعر: ۳۰
 شیخ رؤوف: ۲۹
 الراضی بالله: ۳۱۷
 رامز بهگ: ۳۸
 رزگار خویشناو: ۲۴۰، ۲۴۱
 ملا رسول بیتووشی: ۴۱
 رشاد موفتی: ۵۴
 میرانی رشید بهگ: ۲۸
 رفیق مجید: ۲۰
 رمزی: ۳۶
 رۆستهمی مازندهران: ۱۰۱

(ز)

زبیر بلال: ۲۳

حاجی عبدالله که باچی: ۲۷
 حاجی قادری کوی: ۱۹، ۴۲
 حاجی مصطفی صفار: ۳۳
 حافظ شیرازی: ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۲۷۰، ۲۷۱
 حریق: ۱۴، ۶۱، ۱۴۳، ۱۴۶
 حمزیه: ۳۱

حوزنی: ۲۷، ۵۳۲

حسن (باوکی جگهر خونین): ۲۵

حسن زیرهك: ۳۹

ملا حسن سهرگندی: ۲۶

حسن گهرمیانی: ۲۴۱

حوسه نی: ۳۰، ۴۱

حسین علی: ۳۹

حلاج: ۲۲۳

حلمیم (دیوانه): ۳۳، ۳۹

خاد مسلم: ۱۳

حممه سعید حممه کریم: ۱۷۰

حممه کریم هورامی: ۵۴

حممه مرآك: ۳۳

حمدامین دزهیی: ۲۹

حمدامین عملبر (دیوانه): ۳۳

حممکۆ (کیتخووا): ۲۹

حتا: ۲۸

ملا حویز ناغا کوی: ۹۰

حیدر که چهل: ۳۹

(خ)

خادیم: ۳۲، ۴۱، ۵۳۳

خلدر (دیوانه): ۳۸

زکيه: ٤٧

زليخا: ٢٤٤، ٣٤٤، ٤٧٦

زوحاك: ٥٤٨

زيا خان: ٤٧

زيوهر: ٨١

(س)

سالم: ١١٨، ١٢١

سامي عمودال: ١٩، ٢٠، ٥٢

سردار احمد: ٧٣، ٧٧، ٧٨، ٨٠

ملا سعيد فرهادی: ٢٥

ملا سعيد هيراني: ٢٤

سعيد ملا نجم الدين: ٣٠

سعيد ناکام: ٥٢

ملا سليم ديه گهي: ٢٦

شيخ سليمان هيراني: ١١، ١٧، ٢٤،

٤٢، ٤٦، ٤٧، ٢٦٤، ٤١٥، ٥٣٩،

٥٥١، ٥٤٧

سليمان ناغای تريمسيان: ٢٨

سليمان (پيغمبر): ١٥٠، ١٨٢،

٢٠٣، ٢٤٥، ٣٢٦، ٣٣٨، ٣٦٩،

٣٧٣، ٣٨٦، ٣٩٢، ٤١٠، ٤٧٦،

٤٨٣، ٤٩٠

سليمان روالدزی: ٣٣، ١٧٥

کتيخوا سمايل: ٢٩

سۆزی: ٤٦، ٥٦، ٥٣٥

سهرودی: ٥٠٦

سير روبرت هي: ١٩

سيد هادی: ٤١

سيابوش: ١٧٦

سيوه: ٣٨، ٤١، ٩١، ١٨٥، ٥٣٧

(ش)

شاده رویشی: ١٣، ٥٤٠

شاکر فلاح: ٢٧

شاهز (پير خدر): ٢٥

شيلی: ٥٠٦

شداد: ١٤١

شکراالله بابان: ٤١

شکر مصطفی: ٥٨

شمسی تبریزی: ١٢٨، ٤٥٢، ٥٠٦

شهاب: ٥٠٦

شهابه: ٣٨، ٣٩

شهbaz: ٤٩٦، ٥٠٥، ٥٠٧

شکری فضلې: ١٤٦

شيخ رضا طالباني: ١٥٩

شيرين: ٤٠٥، ٤١٢

(س)

صابری: ٥٣١

ملا صادق فرهادی: ٢٥

صافي هيراني: هممو لاپيره کان

صالی (عبدالله بهگ يعقوبی): ٣٨

ملا صالح کوزه پالکهي: ٥١

صديق پوره کهي: ١٤٧

صفهوت (کاک علي): ٤٤، ٢٩٩، ٣٠١

صفهوت (ملا مصطفی حاجی رسول

ديلمزهي): ٤٥

صلاح محمد کويی: ١٨٦

خليفه صمد برادوستی: ٣٣

صنعالي: ١٠٢، ٢٧٤، ٥١٧

ملا عبدالله فرهادی: ۲۵
 ملا عبدالله قوندیل: ۳۳
 ملا عبدالله موکریانی: ۲۶، ۲۶
 ملا عبدالله میرزا: ۵۰، ۵۱، ۵۹، ۶۰
 ۶۵، ۶۶، ۷۴
 شیخ عبدالله نه‌نشیندی: ۵۲، ۵۳
 عبد جاسم: ۳۲، ۹۱
 عبد الحمید حیرت سجادی: ۱۱، ۵۵۹
 ملا عبدالرحمن چرستانی: ۲۵
 شیخ عبدالرحمن طالبانی: ۳۸
 عبدالرحمن جلی: ۷۵
 عبدالغنی علی یحیی: ۴۳
 عبدالقادر گهیلانی: ۱۳، ۱۷۴، ۲۰۴،
 ۵۵۴
 عبدالقادر صافی: ۱۱، ۴۴، ۴۷، ۵۲،
 ۶۵، ۵۳۵، ۵۴۷
 عبدالکریم المدرس: ۵۲، ۲۳۴
 عبدالکریم صافی: ۱۶، ۴۶، ۵۴۷
 عثمان بن عفان: ۴۹۰
 ملا عثمان توتقه‌بی: ۲۶
 عثمان عولی: ۳۱
 عدنان: ۵۱۲
 عدرا: ۴۹۷
 عرب: ۱۸
 عزالدین مصطفی رسول: ۴۵
 عزالدین ملا فندی: ۲۵
 عزیز سلیم کاولوکانی: ۳۳
 ملا عزیز شاخه‌پسکه: ۲۶
 عزیز شاهرزخی: ۳۹

(ط)

طارق ابراهیم شریف: ۲۸
 طاهر احمد حویزی: ۹۱
 طاهر به‌گی جاف: ۳۷، ۴۲، ۱۲۱،
 ۱۲۲، ۲۹۳، ۲۹۶
 طاهر ترفیق: ۴۰، ۴۲، ۵۴، ۱۴۶،
 ۲۱۷
 ملا شیخ طاهر شوشی: ۲۶
 طاهر ملا مصطفی هیرانی: ۵۴۹
 ملا شیخ طه بالیسانی: ۲۶
 شیخ طه بتلیسی: ۱۷، ۵۳۹، ۵۵۱
 ملا طه شه‌قلاده‌بی: ۲۳، ۲۸
 ملا طه صوفی محمود هیرانی: ۲۶
 سید طه نهری: ۲۲۸

(ع)

عائشه (صافی): ۴۷
 عاجز: ۵۲
 سید عارف: ۵۶
 درویش عبدالله: ۵۳۷
 عبدالباقی ملا عبدالله عباس: ۲۵
 عبدالله به‌گ هیرانی: ۴۷
 عبدالله به‌گ یعقوبی: ۳۸
 ملا عبدالله جهلی زاده: ۷۵
 ملا عبدالله حوسینی: ۵۲
 د. عبدالله حسین روالدزی: ۵۶۲
 ملا عبدالله روالدزی: ۳۸
 عبدالله زه‌نگنه: ۵۴
 ملا عبدالله سکتانی: ۲۶
 ملا عبدالله عباسی: ۲۵

- ملا عزیز صالی: ۶۲، ۶۳، ۵۳۲، ۵۴۷
- عزیزی میصر: ۲۴۴، ۴۷۶، ۴۸۹، ۴۹۷
- علاء الدین سجادی: ۵۴۳، ۵۵۹
- قازی علی: ۵۴۰
- علی فتاح دزه‌یی (بارئزه‌ر): ۱۸۱
- کاک علی (صفوه‌ت): ۲۴، ۳۷، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۲۹۹، ۵۴۷
- علی بیروت: ۲۸
- علی کزور: ۳۸
- علی مردان: ۳۹، ۴۰، ۴۲، ۲۱۷
- ملا علی ملا عبدالله بیواته‌یی: ۲۶
- سید علی هاوردیانه‌یی: ۳۳
- شیخ عمر بالیسانی: ۲۵
- ملا عمر سعدی آغا کهوهرتی: ۲۶
- عمران: ۴۷۹، ۲۲۵
- عونی (عثمان حبیب): ۲۷، ۳۱، ۳۲، ۴۱، ۵۲، ۲۸۹، ۳۱۳، ۵۳۱
- عونی یوسف: ۲۸
- عیسی (یتیم‌بهر): ۲۲۵، ۴۲۱، ۵۴۱
- (غ)
- غوث (گمیلانی): ۵۹، ۶۶، ۱۰۳، ۳۳۹، ۳۵۹، ۳۷۳، ۳۹۲، ۳۹۳، ۴۴۴، ۵۰۵، ۵۱۴، ۵۳۳
- (ف)
- فاتر ملا بکر: ۲۰، ۵۴، ۶۱
- فاتحه (صالی): ۴۷
- فاتحه هدرکی: ۳۹
- الفاروق (عمر): ۴۹۰
- فزاد جمیل: ۱۹
- فهرهاد (باوکی مه‌لایانی فهرهادی): ۲۵
- فهرهادی بیستون: ۴۰۵، ۳۸۰، ۴۱۲
- فهرهاد عونی: ۷۸، ۱۰۷، ۲۹۲
- فریدون: ۳۸۷
- فیرده‌وسی: ۱۰۱
- فیکری شاعر: ۲۳۴
- فیلیب: ۱۸۲
- (ق)
- قادر به‌گ (میران): ۲۸
- قادری حه‌مامچی: ۴۱
- ملا قادر شیخ وه‌سانی: ۲۶
- ملا قادری کانی دهر به‌ندی: ۳۰
- ملا قادری گرده‌شینیی: ۲۶
- قانع: ۱۲۷
- قیس: ۱۰۲، ۵۰۶
- (ک)
- کاکه‌ی ففلاح: ۹۴، ۲۹۳
- کانی شاعر (جبار ناغا): ۱۲، ۵۳۱، ۵۴۰، ۵۳۲
- کچک ملا: ۲۵
- کریم شاره‌زا: ۱۱، ۱۲، ۲۷، ۳۱، ۷۸، ۹۰، ۲۹۲، ۵۳۱
- شیخ کریم صالی: ۱۱، ۲۲۲، ۲۳۲، ۵۳۵
- کله‌یم (کله‌یم) موسا: ۴۸۹، ۴۹۷
- کمالی: ۱۲۸
- ملا کمال هیرانی: ۴۷

مجدالدین: ۷۵
 مجنون (قیس): ۲۷۷، ۲۷۲، ۲۲۰، ۴۰۰، ۴۰۵، ۴۱۳، ۴۵۰، ۴۵۵
 ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۹۷، ۵۰۴
 شیخ مجید شیخ نورالدین: ۳۰
 ملا مجید گراوی: ۲۴
 ملا مجید هه رته‌لی: ۲۶
 سید محسن (سید نارام): ۵۶۲
 محسن ناغا: ۲۷
 محسن دزه‌یی: ۴۳، ۵۰، ۸۸، ۵۴۳
 محمد (ص): ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۲۳۵، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۶، ۲۶۳، ۴۹۷
 ۵۵۳
 سید محمد: ۱۵، ۵۲، ۶۱، ۲۵۰
 قاضی محمد (پیشه‌وا): ۱۳، ۵۴۰
 ملا محمد امین سوئی: ۵۰، ۵۱
 ملا محمد امین کوله‌فلوسه‌یی: ۲۶
 ملا محمد جدلی زاده: ۳۰
 ملا محمدی چاوره‌ش: ۲۶
 ملا محمدی چروستالی: ۲۵
 محمدی حه‌مه باقی: ۲۴۷
 ملا محمدی خاکی: ۱۰۷
 ملا محمدی خه‌جیجی: ۲۶
 شیخ محمدی زارگلی: ۲۱
 محمد سید عبدالله حوستی: ۵۲
 شیخ محمد صدیق: ۲۲۸
 محمد علی قه‌ره‌داغی: ۹۳، ۱۲۱
 ۱۶۵، ۵۳۲
 محمد القباچی: ۳۹

کمان: ۱۷۲، ۱۷۳، ۳۳۹، ۳۶۱، ۴۷۶، ۴۷۹
 د. کوردستان موکریانی: ۱۱، ۵۳۴
 کورد: ۵۳۱، ۵۳۸
 کینوسره‌و: ۱۰۲، ۱۷۶
 که‌یقوباد: ۱۰۲
 کچک ملا (ابوبکر): ۲۷
 (گ)
 گمیلانی: ۱۳، ۶۰، ۷۵، ۸۳، ۸۶، ۱۷۴، ۱۹۵، ۲۰۴، ۲۴۶، ۲۵۸، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۵، ۳۳۹، ۳۸۸، ۴۴۴، ۴۵۹، ۴۷۷، ۴۸۴، ۴۸۷، ۵۰۵
 گولیزار صافی: ۴۷
 گیوی موکریانی: ۱۱، ۲۷، ۴۳، ۴۹، ۵۴۳
 (ل)
 لعلی (له‌علی صافی): ۴۷، ۷۱
 لقمان: ۱۲۶، ۱۶۱، ۱۷۲، ۱۹۵، ۲۵۴، ۲۷۵، ۲۸۳، ۳۲۶، ۳۸۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۹۰
 لقمان رواندزی: ۵۶۲
 لؤلانی (حاجی محمد): ۳۰۲
 له‌یلا: ۱۰۲، ۱۹۰، ۲۲۰، ۲۵۶، ۲۷۲، ۲۷۷، ۴۰۰، ۴۰۵، ۴۱۳، ۴۵۰، ۴۵۵، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۹۵
 (م)
 مارف خه‌زنه‌دار: ۵۶، ۶۵، ۱۸۳، ۲۱۰
 مانی: ۲۴۳، ۳۶۱، ۴۸۷

- ملا محمدی کزبی: ۱۸، ۳۰، ۷۴، ۷۵، ۵۳۲
- محمدی ملا کریم: ۲۵، ۳۶، ۶۶، ۶۸
- محمدی ملا مستفا هیرانی: ۳۹، ۸۰، ۹۲، ۹۵، ۱۰۷، ۱۸۵، ۲۲۸، ۵۳۴، ۵۶۲
- ملا محمد موفتی: ۳۸
- ملا محمد مہنگوری: ۲۶
- ملا محمودی بیتوشی: ۳۱
- محمود زامدار: ۷۷، ۹۵
- ملا محمود (بیتخود): ۵۳۴
- محمود خلد پاشا: ۵۱
- مہجوی: ۱۳، ۱۴، ۷۹، ۸۱، ۲۷۶
- مخلص: ۵۱، ۵۲، ۱۸۱
- مراری خان: ۴۷
- سید مردان: ۲۷، ۳۸، ۵۶
- مسعود بیتش: ۳۱۸
- مسعود محمد: ۱۸، ۳۰، ۳۸، ۵۲
- مسیحا: ۴۸۳، ۴۸۹
- مشر ناغا (مشر عہدق): ۵۳
- مصباح الدیوان: ۳۷
- مصطفی (ص): ۴۶۳
- شیخ مصطفی: ۵۵۹
- کاک مصطفی: ۱۱، ۱۳، ۱۸، ۷۵، ۵۳۲، ۵۳۵، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۵۱، ۵۵۲
- مصطفی بدگی کوردی: ۳۷، ۴۱، ۶۱، ۸۲، ۱۲۱، ۱۲۶، ۵۵۲
- درویش مصطفی: ۳۶، ۳۷، ۴۲، ۵۴۴، ۵۳۷
- ملا مصطفی بیتوشی: ۵۴۰
- ملا مصطفی حاجی علی: ۲۴
- مصطفی شامی: ۱۰۳، ۲۵۸
- ملا مصطفی ہیرانی: ۴۷، ۵۰
- مصطفی (صافی): ۵۹، ۴۴۵، ۵۳۳
- مصطفی فنڈی (رواندزی): ۳۳
- ملا معصوم: ۲۵
- مغید حاجی: ۱۸
- دیوانہ مملک: ۳۹
- ممتاز حیدری: ۳۰
- ملا ممدوح: ۱۲
- منفی (ملا رسول بیتوشی): ۱۸، ۵۳۳
- منصور: ۱۰۳، ۳۵۸، ۵۰۶
- منذر الموصلی: ۱۸
- موسا (پتھمبیر): ۴۱۱، ۴۵۰، ۴۹۷
- مہدی خزشناو: ۵۶۲
- میرزا: ۲۳۲
- میری سوزان: ۱۷
- (ن)
- ملا نادری سعادتجی: ۳۹
- ناری: ۹۴، ۲۹۳، ۲۹۶
- نالی: ۱۸، ۱۹، ۶۱، ۱۰۷، ۱۲۷، ۱۸۳، ۲۰۳، ۲۳۴، ۲۶۱، ۵۴۹
- شیخ نجم الدین شیخ عبدالکریم: ۳۰
- نجم الدین ملا: ۵۶، ۶۲، ۶۵
- ملا نجم الدین: ۳۰
- نہزہت (شاعر): ۲۲۷، ۲۲۸
- نہزاد عبداللہ عزیز: ۲۲

نظامی: ۱۰۳، ۵۰۶، ۵۱۱

نمرود: ۱۳۷، ۴۵۳

نوح (پیغمبر): ۸۵، ۱۰۰، ۲۰۸

۲۱۷، ۲۱۸، ۳۸۱، ۳۹۵، ۴۰۷

۴۸۹، ۴۹۷

نوری (شیخ جلال): ۲۹۶، ۵۳۳

شیخ نوری (برای مه‌لای گموره): ۳۰

نهرز صالح سعید: ۲۴۷

نیهای: ۳۱، ۵۴۰

(و)

کاک واحد کژی: ۳۱

والی: ۵۱، ۵۲

وامق: ۴۹۷

وریا (شیخ کریم): ۴۶، ۵۳۵

ره‌فایی: ۴۲، ۶۱، ۹۳، ۹۴، ۱۲۱

۱۲۷، ۱۶۵، ۱۸۱

(ه)

سید هادی: ۴۱

هرشمی (شیخ عبدالله): ۵۳۳

هزار موکریانی: ۱۵۰، ۵۳۵

همزه ملا طاهر شوشی: ۲۶

هوشیار ملا اسماعیل هیرانی: ۵۶۲

هولهر شیخ کمال هیرانی: ۵۶۲

هیمن موکریانی: ۴۷، ۴۴

هیبهت خان: ۴۷

(ی)

یعقوب (پیغمبر): ۱۷۳، ۱۸۸، ۳۳۹

۴۸۹، ۵۳۵

یعقوب حنا (شه‌قلاوه‌یی): ۲۸

یوسف: ۱۰۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۸۸

۳۳۹، ۲۴۴، ۳۶۱، ۴۷۶، ۴۹۷

۵۳۵

یونس: ۴۸۹

بیرستی شوینده‌کان

(۱)

<p>۴۰۵ بستون (کبو)</p> <p>۱۳ بهسوی</p> <p>۵۱ بردی (کوپری)</p> <p>(ب)</p> <p>۲۹، ۲۸، ۲۶ تریه‌سیان</p> <p>۲۷ تورکیا</p> <p>۲۶ تونقه</p> <p>۵۵۹، ۱۱ تمهران</p> <p>۲۹ تیکالو</p> <p>(ج)</p> <p>۱۸ جلی</p> <p>۴۱۴ جیحون (روبار)</p> <p>(د)</p> <p>۲۲۷ چین</p> <p>۲۵ چروستان</p> <p>(ح)</p> <p>۲۷ حیجاز</p> <p>۲۹ الحضرة الکیلانیة</p> <p>(خ)</p> <p>۱۲ خوشناو (لاحیه خوشناو)</p> <p>۳۴۱، ۷۳، ۲۳، ۱۲ خوشناوه‌تی</p> <p>۵۵۱، ۵۴۰، ۵۳۹</p> <p>(ذ)</p> <p>۲۸، ۲۷ دهشتی مولنیر</p> <p>۱۵۷ دهشتی ره‌ی</p> <p>۲۵۸ دمشق</p> <p>۳۴ دواوی شوروی</p>	<p>۲۵ نابلاخ</p> <p>۹۳ آحد</p> <p>۱۲، ۲۳، ۵۵۱، ۵۵۳ اربیل</p> <p>۲۴۳ نمردهوان</p> <p>۱۷۲ ارض کعبان</p> <p>۲۲۷، ۲۷ استمبول</p> <p>۱۳، ۲۷، ۵۰، ۵۳، ۱۵۷ ایبران</p> <p>۱۸۳، ۲۲۸، ۲۴۷ نیرم (باغی نیرم)</p> <p>۱۴۱ نیرم (باغی نیرم)</p> <p>۵۳۶ نورمیه (ورمی)</p> <p>(پ)</p> <p>۳۳ باپشتیان</p> <p>۲۲ باله‌کایمتی (باله‌ک)</p> <p>۳۴ بفتلیس</p> <p>۳۳ برادوست</p> <p>۴۴۶، ۳۲۷ بطحاء</p> <p>بمخداد: ۱۱، ۲۷، ۲۹، ۴۰، ۴۲، ۵۰، ۸۱، ۹۱، ۹۳، ۱۰۳، ۱۶۶، ۱۷۴، ۱۹۵، ۲۱۷، ۲۵۸، ۲۷۳، ۲۷۹، ۳۱۶، ۳۴۵، ۴۰۱، ۴۱۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۶۴، ۴۷۵، ۵۱۲، ۵۱۵، ۵۳۳، ۵۳۷</p> <p>بیتواله: ۲۶</p> <p>بیتوروش: ۱۸، ۳۱</p> <p>بیلنگه: ۲۵، ۲۶</p> <p>بهروت: ۱۸</p> <p>بیرکمه: ۳۳</p>
--	--

دوره‌بند: ۳۰	سینا (بیابانی سینا): ۳۴۴
دورگردکان: ۲۹	سیمناوه: ۲۰
دینوکری: ۵۱	(ش)
دیه‌گه: ۲۶، ۲۴	شاخه‌پیسکه: ۲۶
دیلیزه: ۴۵	شام: ۱۲۸
(و)	شخصیان (چیا): ۲۱
روانلسز: ۱۳، ۲۲، ۲۷، ۳۳، ۳۸	شه‌قلاره: ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۳، ۲۸
۴۳، ۵۰، ۵۳، ۹۲، ۱۲۱، ۲۲۷	۲۴۱، ۵۳۴، ۵۳۷، ۵۵۱
۵۳۲، ۵۴۰، ۵۵۲، ۵۵۳	شملاش: ۲۵
ره‌گه (دهشتی ره‌ی): ۱۵۷	شوش: ۲۶
روسا: ۲۲۸	شنۆ: ۵۶
(ز)	شمزینان: ۲۷
زینوی (زینوی شیخی): ۲۷	شهرکرد: ۲۴۷
(س)	شیخ وه‌سان: ۲۶
سابلاخ، سابلاخ (مه‌باباد): ۱۳، ۲۷	شیراز: ۱۲۳، ۱۲۴، ۲۷۱
۹۳، ۵۴۰	(ص)
سۆکھۆم: ۲۰	صلاح الدین: ۲۴۱
سمران: ۱۲، ۲۷	(ط)
سمرده‌شت: ۲۵	طوران: ۱۵۷
سمرکند: ۲۶	طور: ۳۴۴، ۴۱۱، ۴۴۶
سمرسۆر: ۳۴	(ع)
سملین (چیا‌ی سملین): ۱۲	عنکاوه: ۲۸
سمرت (سمرت): ۲۸	العراق: ۳۰، ۴۳، ۵۴، ۲۱۷، ۵۵۷
سکتان: ۲۶	(ق)
سلیتمانی: ۲۵، ۲۷، ۹۲، ۲۹۳	قۆزیتان: ۵۱
۵۳۳	قۆزیه: ۱۲۸
سمالوتی سمرچاو: ۴۷	(ك)
سوریا: ۲۵، ۲۷	کانی گیز: ۴۲
سوید: ۲۰	

(و)

واشه مزین: ۵۵

ورمی: ۲۲۸

(ه)

هامون: ۴۰۸، ۴۵۹

هاودیان: ۳۳

هدرتل: ۲۶

هولیر: ۳۹، ۴۱، ۴۳، ۴۷، ۴۹

ه۰، ۵۳، ۵۵، ۷۴، ۷۷، ۹۲، ۹۵

ه۰۷، ۱۰۷، ۱۲۱، ۱۸۲، ۵۳۲، ۵۳۳

ه۳۸، ۵۴۰، ۵۶۲

هتبیجه: ۲۵

هیران: ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱

ه۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۳۱، ۳۸، ۴۱

ه۵، ۴۶، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۵۳، ۵۴

ه۶، ۹۲، ۲۴۱، ۲۶۴، ۵۳۵

ه۳۷، ۵۳۸، ۵۴۴، ۵۵۱، ۵۵۹

(ی)

یارمجه: ۵۱

یزنان: ۲۰۲

کهرکوک: ۳۸، ۵۰، ۱۵۹

کزیی: ۱۱، ۱۲، ۱۹، ۲۲، ۳۰

ک۳۱، ۳۸، ۴۲، ۵۰، ۹۱، ۹۲، ۵۵۳

کعبه: ۱۰۳، ۵۰۶، ۵۱۳

کلوقاسم (چیا): ۴۲

کزیری (نالتون کزیری): ۵۱

کوردستان: ۱۳، ۱۹، ۲۳، ۵۳

ک۵۷، ۵۱۷، ۵۳۹، ۵۴۳

کونه فلوسه: ۲۶

(گ)

گیلان: ۱۸۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹

گهریاوه: ۲۶

گهروته: ۳۴

گرده شیه: ۲۶

(ل)

لاجان: ۱۳

لبنان: ۲۷

لؤلان: ۳۰۲

لهیان: ۲۵

(م)

ماویلیان: ۲۶

میسر: ۲۴۴

موصل: ۲۳، ۲۷، ۵۰

موکریان: ۲۷، ۱۵۰

مهاباد: ۵۵۳

(ن)

نازمین: ۱۹، ۲۰، ۲۵

نهری: ۲۲۷

لَوْ جِئْتُ بِبَعِيدٍ ۛ وَالرُّوحُ قَرِيبٌ
إِنْ تَرْتَمِحْ بِالرُّوحِ وَإِنْ لَقِيلَ فَأَحْزَانٌ

من مستم از آن باده صهبای تو لیکن

این سر تو در جلوه گهای عشق تو آشکار

کاش نه لاهوت بود بلای تو آنکس

مال و سر و جان که زباده بره یار

خوی کورده صفاخی نه هوای عشق تو ایستی

کورده بو عربی و فارس و ترکی بووه اشعار

خوی کورده بیه (صفاخی) نه هوای عشقی تو نیستن

کورده و سهره بیه و فارسی و تورکی بووه نه اشعار